

Centralbiblioteket

OM

O

* 87/42

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

DOTSOMBS (ANIVERSITETUL IOROK)

14000

0000000000

BOSÄTTNINGS-
BEGREPPET INOM
FOLKBOKFÖRINGEN
OCH SJUK-
FÖRSÄKRINGEN

BOSÄTTNINGSBEGREPPET
INOM FOLKBOKFÖRINGEN
OCH SJUKFÖRSÄKRINGEN

INSTITUTET
FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING
[CXXIX]

LOTTA WESTERHÄLL

BOSÄTTNINGSBEGREPPET
INOM FOLKBOKFÖRINGEN
OCH SJUKFÖRSÄKRINGEN

..

NORSTEDTS

Mångfaldigande av innehållet i denna bok, helt eller delvis, är enligt lagen om upphovsrätt av den 30.12.1960 förbjudet utan medgivande av förlaget, Norstedts Förlag, Stockholm. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande genom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

ISBN 91-1-867941-2

© Lotta Westerhäll, Norstedts Förlag, Stockholm 1986
Norstedts Förlag AB ingår i Esselte Förlag AB och utger böcker även under förlagsnamnen Almqvist & Wiksell, AWE/Gebbers och VÅR Bok.
Omslag: Rolf Hernegran
Studentlitteratur, Lund
Lund 1986

Förord

Höstterminen 1980 påbörjade jag arbetet med en deskriptiv studie av sjukförsäkringen. Denna studie utgjorde en systematisering och en teoretisk bearbetning av förklarande och kritiserande natur. Arbetet omfattade insamlande av ett stort material hämtat från traditionella juridiska rättskällor men också från statliga tillsynsmyndigheter för de organ som var föremål för undersökning, främst från Riksförsäkringsverket. Men framför allt utgjordes materialet av domar och beslut meddelade av försäkringsrätterna och av försäkringsöverdomstolen. Redan på ett tämligen tidigt stadium fann jag p g a materialets stora omfång att hela sjukförsäkringen inte kunde behandlas i ett enda arbete. Jag beslöt därför att göra en uppdelning på följande delområden, nämligen "Sjukdom och arbetsoförmåga. Om rätten till sjukpenning", "Sjukpenninggrundande inkomst" samt "Bosättningsbegreppet inom sjukförsäkringen". I uppsatsform har jag behandlat föräldraförsäkringen, hemmamakeförsäkringen (vilken upphört 860101) och havandeskapspenningen.

Föreliggande arbete utgör forskning rörande bosättningsbegreppet inom sjukförsäkringen.

- Under arbetets gång fann jag att en god kunskap om folkbokföringens bosättningsbegrepp var nödvändig för att rätt kunna förstå det bosättningsbegrepp som används inom sjukförsäkringen. Jämförelser mellan de båda begreppen var också värdefulla att göra. En beskrivning, systematisering och teoretisk bearbetning av rättstillämpningen av folkbokföringens regler rörande den sk dygnsviloregeln och undantagen härifrån har därför företagits inom ramen för detta forskningsprojekt.

För att kunna genomföra min studie om folkbokföringens och sjukförsäkringens bosättningsbegrepp, har jag fått värdefull hjälp från flera håll. För viktig kunskap om handläggningsrutinerna på pastorsämbete är jag kontraktspresten Hans Blennow och kyrkoskrivaren Kerstin Mattsson tack skyldig. På länsrätten i Malmöhus län

har jag fått möjlighet att insamla ett stort antal domar. Jag tackar domstolen för detta. Ett särskilt tack riktar jag till byråassistenten Astrid Pålsson på domstolens registerenhet. Samtliga kammarrätter liksom regeringsrätten har varit mycket tillmötesgående mot mig och bistått mig med ett stort domsmaterial. Riksskatteverket har tillhandahållit information av skiftande slag. För detta tackar jag varmt. Jag tackar även försäkringsdomstolarna och riksförsäkringsverket för att de "som vanligt" varit mycket hjälpsamma och på olika sätt underlättat mitt arbete. Detta gäller även professor Rune Lavin, som läst stora delar av manuskriptet och därvid gjort många värdefulla påpekanden.

Ekonomiskt stöd från Delegationen för Social Forskning, Institutet för Rättsvetenskaplig Forskning, Emil Heijnes Stiftelse för Rättsvetenskaplig Forskning samt Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet har möjliggjort tillkomsten av denna bok. Detta har varit av största värde för mig och jag känner stor tacksamhet härför.

I och med denna studie om bosättningsbegreppet är mitt projekt rörande sjukförsäkringen avslutat.

Åkarp 1986-05-24

Lotta Westerhäll

Innehåll

Förkortningslista 9

- 1 Inledning 11**
- 2 Personkretsen i lagen om allmän försäkring 14**
 - 2.1 Försäkrade och/eller förmånsberättigade 14
 - 2.2 Inskrivna hos FK 19
- 3 Bosättningsbegreppet inom folkbokföringen 23**
 - 3.1 Inledning 23
 - 3.2 Folkbokföringens syfte 23
 - 3.3 1946 års folkbokföringsförordning 25
 - 3.4 1967 års folkbokföringsförordning (FBE) 26
 - 3.5 Registrering p g a flyttning i allmänhet 31
 - 3.6 Dygnsviloregeln i rättstillämpningen 36
 - 3.6.1 Inledning 36
 - 3.6.2 Regelmässig vistelse (12 § första stycket första momentet) 38
 - 3.6.2.1 Fysisk närvaro 38
 - 3.6.2.2 Regelmässighet 41
 - 3.6.3 Ombyte av bostad (12 § första stycket första momentet) 45
 - 3.6.4 Dubbel bosättning (12 § första stycket andra momentet) 50
 - 3.6.4.1 Gränsdragningen mellan enkel och dubbel bosättning 50
 - 3.6.4.2 Anställning 57
 - 3.6.4.3 Annan förvärvsverksamhet 61
 - 3.6.4.4 Familjeanknytning 62
 - 3.6.4.5 Bosättningsens omfattning i tiden 65
 - 3.6.4.6 Andra "övriga omständigheter" 66
 - 3.6.4.7 Konkurrens mellan "anställning", "annan förvärvsverksamhet" och "övriga omständigheter" 69

8 Innehåll

3.6.5	Undantag från dygnsviloregeln	73
3.6.5.1	Skenbart dubbel bosättning (13 §)	73
3.6.5.2	Tillfällig bosättning (14 §)	79
3.6.5.3	Bosättning vid studier (15 §)	84
3.6.5.4	Bosättning utan regelmässig dygnsvila (16 §)	89
3.7	Kyrkobokföring för vissa personkategorier	94
• 3.8	Registrering p g a inflyttning från land utom Norden	100
3.9	Registrering p g a inflyttning från annat nordiskt land	104
3.10	Avregistrering p g a flyttning till utlandet	106
3.10.1	Problemställning	106
3.10.2	Anmälan om utlandsflyttning	107
3.10.2.1	Lagtext, förarbeten och RSV:s anvisningar	107
3.10.2.2	Den enskilde önskar vara kyrkobokförd i Sverige	111
3.10.2.3	Den enskilde önskar ej vara kyrkobokförd i Sverige	116
3.10.3	Utan anmälan om utlandsflyttning	121
4	Bosättningsbegreppet inom sjukförsäkringen	128
4.1	Bosättningsbegreppets utveckling	128
• 4.2	Inskrivning hos FK p g a inflyttning till Sverige	133
• 4.2.1	RFV:s anvisningar	134
4.2.2	Rättstillämpningen	138
4.2.2.1	Begreppet stadigvarande bosättning	138
4.2.2.2	Uppehållstillstånd som en formell förutsättning	145
• 4.2.2.3	Kyrkobokföring som en formell förutsättning	147
4.3	Avregistrering från FK p g a utflyttning från Sverige	153
4.3.1	RFV:s anvisningar	153
4.3.2	Rättstillämpningen	158
4.3.2.1	Svenska medborgare	158
4.3.2.2	Utländska medborgare	164
4.4	Periodvis vistelse i utlandet	167
5	Jämförelser mellan folkbokföringens och sjukförsäkringens	
•	bosättningsbegrepp	174
	Litteratur	182
	Förarbeten, handböcker, kungörelser m m	184
	Rättsfallsregister	186
	Sakregister	202

Förkortningslista

ADB	Automatisk databehandling
AFL	Lag (1962:381) om allmän försäkring
ATP	Allmän tilläggspension
CFU	Centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden
df	Den/de försäkrade
DsS	Departementsbetänkande från socialdepartementet
FBF	Folkbokföringsförordningen (1967:198)
FBK	Folkbokföringskungörelsen (1967:495)
FD	Försäkringsdomstolen
FK	(De) allmänna försäkringskassor(na), (den) allmän(na) försäkringskassa(n)
fp	Föräldrapenning
FR	Försäkringsrätt(en), (er), (erna)
FRM	Försäkringsrätten för Mellansverige
FRN	Försäkringsrätten för Norra Sverige
FRS	Försäkringsrätten för Södra Sverige
FT	Förvaltningsrättslig Tidskrift
FÖD	Försäkringsöverdomstolen
HD	Högsta domstolen
hp	Havandeskapspenning
JO	Justitieombudsmannen (s, -männens ämbetsberättelse)
KK	Kunglig kungörelse
KR	Kammarrätt(en)
KÅ	Kammarrättens Årsbok
LR	Länsrätt(en)
LSM	Lokala skattemyndigheten
LST	Länsstyrelsen

LU	Lagutskottet
MF	Kungl förordningen den 6 aug 1894 angående mantalsskrivning
NFK	Nordiska flyttningsskugörelsen (1969:493)
NU	Nordisk utredningsserie
OE	Ombudsenheten vid RFV
PGI	Pensionsgrundande inkomst
P-handbok	Handbok rörande pensionsfall som handläggs på pensionsavdelning på FK
prop	Kunglig/Regeringens proposition
PÅ	Pastorsämbete(t), (-n), (-na)
RegR	Regeringsrätten
RFA	Riksförsäkringsanstalten
RFFS	Riksförsäkringsverkets författningssamling
RFV	Riksförsäkringsverket
RRV	Riksrevisionsverket
rskr	Riksdagens skrivelse
RSV	Riksskatteverket
RÅ	Regeringsrättens Årsbok
SFS	Svensk författningssamling
SfU	Socialförsäkringsutskottet
SGI	Sjukpenninggrundande inkomst
S-handbok	Handbok rörande sjukfall som handläggs på sjukförsäkringsavdelning på FK
SIV	Statens invandrarverk
SN	Socialstyrelsen
Sof	Socialförsäkring
SOU	Statens offentliga utredningar
sp	Sjukpenning(-en)
SvJT	Svensk juristtidning
TAF	Tidskrift för allmän försäkring
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
T2	Andra tillsynsbyrån vid RFV
U-handbok	Handbok rörande sjukfall som handläggs på utredningsavdelning på FK

1 Inledning

- Syftet med denna undersökning är att söka fastställa innehållet i bosättningsbegreppet såsom det används inom sjukförsäkringen. AFL 1:3–5 bildar utgångspunkt för arbetet. I 1:3 anges vilka som är försäkrade enligt lagen. 1:4 och 5 innehåller bestämmelser om inskrivning av försäkrad hos allmän försäkringskassa (FK).

- För inskrivning hos FK och därmed tillhörighet till sjukpenningförsäkringen har bosättningen betydelse. Det ankommer därför på FK att bedöma om en person är bosatt i riket eller inte och – om hon/han är bosatt här – var bosättningen ägt rum. Bosättningsfrågan blir således aktuell dels vid inflyttning till och utflyttning från Sverige, dels vid flyttning inom landet.

- AFL innehåller inte några regler om bosättningsbegreppet. I överensstämmelse med uttalande i prop 1967:73 har FK att vid bedömning av bosättningsfrågan hämta ledning av folkbokföringens regler i FBF 11–28 §§. I FBF 12 § finns huvudregeln, den så kallade dygnsviloregeln. Denna regel innebär att en person skall anses bosatt på den fastighet där hon/han regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila. I 13–17 §§ finns vissa undantag från denna huvudregel. En undersökning av folkbokföringens bosättningsbegrepp som det framträder i de nu nämnda bestämmelserna kommer därför att göras.

- AFL omfattar sjukförsäkring, folkpension och allmän tilläggspension. Det är alltså fråga om åtskilliga sociala förmåner som är avhängiga av det bosättningsbegrepp, som har folkbokföringens bosättningsbegrepp som grund. Även de flesta andra socialförsäkringsförmåner kräver bosättning i Sverige, för att den enskilde skall ha möjlighet att komma i åtnjutande av dessa.¹ Jag begränsar mig i det följande till bosättningsbegreppet i AFL. Detta har störst betydelse inom sjukförsäkringen. Visserligen stadgas i AFL 5:1 att svensk medborgare, som är bosatt i riket, är berättigad till folkpension, men av följande paragraf framgår att även om vederbörande

är bosatt utomlands, hon/han är berättigad till folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller familjepension ävensom tillägg till pension i form av barntillägg eller handikappersättning, om hon/han har rätt till ATP enligt AFL. Den som inte är svensk medborgare men är bosatt i Sverige är på samma villkor och med samma tilläggsförmåner som svensk medborgare berättigad till folkpension, såvida hon/han uppfyller olika krav på bosättnings- tid beroende på vilken förmån det är fråga om (AFL 5:4; se mer härom i avsnitt 2). Inskrivning hos FK är inget formellt villkor för att bli berättigad till folkpension, såsom det är för att bli berättigad till sjukpenning (sp), havandeskapspenning (hp) och föräldrapenning- förmåner (fp). I och med att huvudregeln för rätt till pensionsförmåner är bosättning i Sverige, liksom bosättning i Sverige är ett krav för inskrivning hos FK, kommer givetvis den materiella bedömningen av vilka villkor som måste vara uppfyllda för att en person skall anses vara bosatt i Sverige att vara densamma, oberoende av om frågan om bosättningsort har uppkommit p g a att den enskilde yrkar en sjukförsäkringsförmån eller en pensionsförmån. Har bosättning i Sverige konstaterats, skall den försäkrade (df, enligt AFL 1:3) som en följd härav inskrivas hos FK (enligt AFL 1:4). Alla, som är bosatta i Sverige, skall vara inskrivna hos FK, om de uppnått sexton års ålder. Att inte inskrivning hos FK uppställts som ett formellt krav för rätt till pensionsförmåner beror alltså på att alla svenska medborgare, som är berättigade till ATP och följaktligen varit förvärvsverksamma i Sverige, har rätt till förmånerna, även om de ej är bosatta i Sverige och därmed ej inskrivna hos FK. Eftersom rättsfallsmaterialet rör inskrivning hos FK och avregistrering från FK, har jag funnit det naturligt att koncentrera undersökningen på bosättningsbegreppet inom sjukförsäkringen. Arbetet är också en del av ett större forskningsprojekt rörande sjukförsäkringen (se Förord).

Eftersom den enskilde måste vara inskriven hos FK för att ha rätt till sjukförsäkringsförmåner,² kommer för de rättstillämpande myndigheterna rättsfrågorna att utgöras av förutsättningarna för inskrivning hos och avregistrering från FK. De rättsliga problemen uppkommer vid inflyttning till och utflyttning från Sverige, inte vid flyttning inom landet. En ändrad bosättning inom landet leder till ändrad kyrkobokföring och mantalsskrivning och därmed även till ändrad kassatillhörighet. För rätten till ersättning i det enskilda fallet spelar det för df som regel ingen roll, om det är kassa A eller kassa

B som betalar ut ersättning. Jag bortser här från eventuella lokala variationer i rättstillämpningen hos olika FK.

Den följande framställningen disponeras så att, efter en genomgång av personkretsen i AFL, det folkbokföringsrättsliga bosättningsbegreppet först blir föremål för undersökning och därefter det bosättningsbegrepp som används inom sjukförsäkringen.³ Framställningen avslutas med en jämförelse mellan dessa bosättningsbegrepp. Undersökningen av det folkbokföringsrättsliga bosättningsbegreppet kommer att koncentreras till framväxten av vårt nuvarande bosättningsbegrepp, till handläggnings- och förfaranderegler samt till tillämpningsregler rörande kyrkobokföringen vid inflyttning från utlandet, vid flyttning inom landet och avregistrering från kyrkobokföringen vid flyttning till utlandet, dvs rättsområden som är av direkt intresse för tillämpningen av reglerna i AFL 1:3–5. Ett motsvarande angreppssätt kommer sedan till användning vid undersökningen av det försäkringsrättsliga bosättningsbegreppet för att därigenom underlätta en jämförelse mellan de båda bosättningsbegreppen.

Noter kap 1

¹ Se exv lag (1947:529) om allmänna barnbidrag 1 §, i dess lydelse fr o m 1 januari 1985 (lag 1984:553 och 1100) och lag (1964:143) om bidragsförskott 1 §, i dess lydelse fr o m 1 januari 1985 (lag 1984:1098). Särskilt bosättningsbegreppet inom barnbidragslagen ger upphov till speciella svårigheter i rättstillämpningen. Detta begrepp blir dock ej föremål för undersökning i förevarande arbete.

² För rätt till sjukvårdsersättning uppställs ej inskrivning hos FK som ett formellt krav utan bosättning (se AFL 2:8) är huvudregel. Att inskrivning hos FK dock har betydelse framgår av AFL 2:10.

³ Samtliga domar rörande rätt kyrkobokföringsort vid LR i Malmöhus län under tiden 790701–840630 har undersökts. Merparten av dessa har anförts i boken. Domar från andra LR har ej blivit föremål för en systematisk undersökning utan har använts då de belyst en intressant fråga. Samtliga domar från KR och RegR under tiden 820101–841231 har nyttjats för att genomföra undersökningen. Även domar före och efter denna tidsperiod har ingått i materialet. Samtliga FD/FÖD-domar rörande bosättningsbegreppet från år 1975 och framåt har legat till grund för arbetet och de flesta av dessa har kommenterats/anförts i texten.

2 Personkretsen i lagen om allmän försäkring

2.1 Försäkrade och/eller förmånsberättigade

Det är en mycket vid personkrets, som omfattas av den allmänna försäkringen. Såsom försäkrade räknas alltså alla svenska medborgare – var i världen de än är bosatta – samt alla i Sverige bosatta utlänningar. Att en person är försäkrad innebär emellertid inte, att hon/han har rätt till lagens alla förmåner eller att hon/han omfattas av lagens alla förpliktelser. Den som uppfyller vilikoren för att vara försäkrad är också skyldig att tillhöra försäkringen. Försäkringen är således obligatorisk. Den som inte är försäkrad kan i princip inte förvärva några rättigheter från försäkringen. En utlänning kan dock på grund av konvention vara förmånsberättigad utan att vara försäkrad.

AFL 1:3 har följande lydelse:

”Försäkrade enligt denna lag är dels svenska medborgare, dels personer som utan att vara svenska medborgare är bosatta i riket. En försäkrad som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara bosatt i riket, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år.

Utländsk sjöman på svenskt handelsfartyg är försäkrad för tilläggs pension även om han ej är bosatt i riket.

Såvitt angår försäkringen för tilläggs pension är den som enligt 11 kap 6 § tillgodoräknats pensionspoäng försäkrad, även om han ej längre uppfyller förutsättningarna enligt första eller andra stycket.

Om regeringen inte föreskriver annat, skall den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning anses bosatt i riket under hela utsändningstiden även om denna är avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller även medföljande make samt barn som, inte fyllt 18 år. Med make likställs den som utan att vara gift med den utsände lever tillsammans med denne, om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn.”

Paragrafens huvudregel finns angiven i det första stycket, medan de andra styckena utgör undantag från denna. Huvudregeln innebär att svenska medborgare – var de än befinner sig – är försäkrade enligt

AFL. Detsamma gäller utländska medborgare under förutsättning att de är bosatta i Sverige. Bestämmelsen kompletteras i vad avser utlännningar av överenskommelser (konventioner) om social trygghet, som med stöd av AFL 20:15 har träffats med främmande makter och av andra internationella överenskommelser.

De länder med vilka Sverige träffat överenskommelse rörande social trygghet var i november 1985 de nordiska länderna samt Frankrike, Grekland, Israel, Italien, Jugoslavien, Marocko, Nederländerna, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien och Nordirland, Turkiet, Förbundsrepubliken Tyskland (Västtyskland) och Österrike. Vidare finns en överenskommelse med Ungern, vilken gäller sjukhusvård.¹

Sverige har också anslutit sig till ILO-konventionen nr 118. Vissa utlännningar – inklusive flyktingar och statslösa – kan med stöd av denna konvention ha rätt till sjukvårdsersättning enligt reglerna i AFL.

Viss personal på utländska beskickningar och lönade konsulat² åtnjuter enligt Wien-konventionerna³ privilegier och immunitet, vilket bland annat innebär, att de inte skall omfattas av de bestämmelser om social trygghet som kan gälla i den mottagande staten. Med mottagande stat avses den stat, där beskickningen och konsulatet är belägna.

Av artikel 33 i 1961 års Wien-konvention om diplomatiska förbindelser framgår att "diplomatiska företrädare" inte skall omfattas av bestämmelserna om social trygghet i den mottagande staten. Undantagna är vid beskickningarna också medlemmar av en diplomatisk företrädares familj vilka tillhör hans hushåll, om de inte är medborgare i den mottagande staten (art 37), privat tjänare till en diplomatisk företrädare om de inte är medborgare i den mottagande staten eller stadigvarande bosatta där och omfattas av gällande bestämmelser om social trygghet i ett annat land (art 33) samt medlemmar av beskickningens administrativa och tekniska personal jämte de medlemmar av deras familjer som tillhör deras hushåll, om de inte är medborgare eller stadigvarande bosatta i den mottagande staten. Detsamma gäller medlemmar av beskickningens tjänstepersonal (art 37).

I FÖD 801119 mål nr 115/80 ansågs inte hustru till medlem av utländsk beskicknings administrativa och tekniska personal, vilken hade sänts till Sverige, bosatt i Sverige och därmed ej omfattad av den svenska socialförsäkringen (se även FÖD 801126 mål nr 43/80 och 44/80 samt FÖD 810127 mål nr 351/80 och 352/80, vilka avsåg såväl den anställde som hans maka).

Enligt Wien-konventionen om konsulära förbindelser gäller liknande regler för personalen vid lönade konsulat.⁴

Tjänstemän vid konsulat, familjemedlemmar mfl är dock inte undantagna från bestämmelserna om social trygghet i den mottagande staten, om de har ett arbete utanför konsulatet (art 57).

Wien-konventionernas regler medför, att lokalt anställda i Sverige, dvs personer som stadigvarande är bosatta här, när de tar anställning på en utländsk beskickning eller lönat konsulat, bör stå kvar som inskrivna hos FK. Detsamma gäller deras familjemedlemmar.

Från och med den 1 april 1985 infördes fjärde stycket i AFL 1:3 om att statligt anställda, som sänds utomlands för att arbeta för arbetsgivarens räkning, anses bosatta i Sverige under hela utsändningstiden, även om den avses bli längre än ett år. Det innebär bl a att de har rätt till sp och fp som om de vistades i Sverige.⁵ Detta är huvudregeln. Enligt lagen gäller denna även medföljande make samt barn som inte fyllt 18 år. Med make likställs sambo som tidigare varit gift med den utsände eller som har eller har haft barn med denne. Den utsände och hennes/hans familjemedlemmar skall som en följd härav vara inskrivna hos FK under hela utsändningstiden. Regeln gäller även den som en utsänd gifter sig med under utlandsvistelsen och de barn som föds utomlands.

Enligt lagen har regeringen fått bemyndigande att undanta vissa kategorier från huvudregeln (förordningen 1985:73 om undantag från svensk socialförsäkringslagstiftning vid arbete utomlands). Anledningen till detta är, att SIDA begärt, att den fältpersonal som är kontraktsanställd för arbete i biståndsland in.e skall omfattas av bestämmelserna. Denna personal ställs under en viss tid till mottagarlandets förfogande för att genomföra biståndsprojekt. Det är därför i realiteten snarare mottagarlandet än SIDA som får anses vara arbetsgivare. Regeringen har utfärdat denna förordning om undantag från de nya bestämmelserna för SIDA:s kontraktsanställda fältpersonal och deras medföljande familjemedlemmar.

För en sjöman liksom för andra försäkrade medför AFL:s regler, att man skall vara inskriven hos FK, om man är bosatt i Sverige.

Dessutom finns i RFFS 1985:16 7 § en särskild bestämmelse, som gäller svensk sjöman under den tid han är anställd på svenskt handelsfartyg eller utländskt handelsfartyg, som av svensk redare förhyrs i huvudsak obemannat. Enligt denna bestämmelse skall en sådan sjöman anses vara bosatt i Sverige under anställningstiden, även om han inte uppfyller de krav på vistelsens varaktighet som annars gäller för att bosättning skall anses föreligga i Sverige.

I de flesta konventioner om social trygghet mellan Sverige och andra länder finns också bestämmelser som innebär, att en utländsk sjöman, som är eller varit omfattad av försäkringen i något av dessa konventionsländer, skall anses som bosatt i Sverige vid anställning på fartyg, som för svensk flagga.

En svensk eller utländsk sjöman, som till följd av sin anställning skall anses som bosatt här, likställs enligt andra stycket i nämnda paragraf med en försäkrad, som är inskriven hos FK, även om inskrivning inte skett. Detta innebär att en sådan sjöman under anställningstiden har samma rätt till förmåner från försäkringen som en inskriven försäkrad. I och med att anställningen upphör gäller inte längre denna rätt.⁶

Enligt RFFS 1985:16 7 § tredje stycket är det Göteborgs allmänna försäkringskassa, som skall pröva frågan om förmåner enligt AFL till en sjöman, som inte är inskriven hos FK. Undantag har gjorts för prövning av frågan om pension till en svensk sjöman, som inte är inskriven hos FK. Den frågan prövas av Stockholms läns allmänna försäkringskassa.⁷

För olika slag av förmåner gäller skilda förutsättningar för rätten att erhålla förmåner. En person som inte är inskriven (se nedan) hos FK kan alltså ändå vara försäkrad för vissa förmåner från den allmänna försäkringen. Omfattningen av försäkringen för personer som inte är inskrivna varierar mellan olika försäkringar och olika personkategorier.

En allmän förutsättning för rätt till sjukvårdsersättning, såsom läkarvård, tandvård, sjukhusvård, sjukgymnastik och läkemedel, är att sjukvården ges i Sverige. Den allmänna försäkringen ersätter inte sjukvård i utlandet, utom i de fall en försäkrad under vistelse vid gränsen mot Finland eller Norge erhåller läkarvård i något av dessa länder. Detta innebär att i utlandet bosatta svenska medborgare liksom barn under 16 år alltid har rätt till sjukvårdsersättning⁸ vid behov av sjukvård i Sverige, trots att dessa båda personkategorier ej är inskrivna hos FK. Enligt bestämmelser i konventioner kan en utländsk medborgare ha rätt till sjukvårdsersättning under vistelse i Sverige.

För rätt till sp, hp och fp är inskrivning hos FK en grundförutsättning (se nedan). Men en person som är bosatt i ett annat nordiskt land och som arbetar som anställd i Sverige är som regel försäkrad i Sverige för de förmåner som hör samman med förvärsarbetet. En sådan person har således rätt till sp, hp och fp enligt reglerna i AFL

och (art 7) i den nordiska konventionen om social trygghet (1981:1284).

Som framkommit ovan i inledningen är alla som har tillgodoräknats pensionspoäng i Sverige enligt AFL försäkrade för ATP. Denna försäkring innebär, att man även vid bosättning utomlands har rätt till tidigare inarbetad ATP. I normalfallet fordras att man har tre år med pensionspoäng för rätt till ATP.

RFV rekommenderar följande i sina Allmänna råd 1986:1:⁹

En svensk medborgare som bor utomlands har enligt AFL rätt till folkpension, när hon/han har tjänat in pensionspoäng för minst tre år. Med poängår jämställs bla år före 1960, för vilket beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst. Storleken av folkpensionen bestäms i förhållande till antalet poängår och därmed jämställda år. Trettio år ger full folkpension. För en svensk som är född 1929 eller tidigare finns en särskild övergångsbestämmelse om rätt till folkpension som tillämpas, om den är fördelaktigare.

Medborgare i annat nordiskt land, som tidigare bott i Sverige men som flyttat till ett annat nordiskt land, kan ha rätt till svensk folkpension under viss begränsad tid. Detta gäller enligt den nordiska konventionen.

Enligt bestämmelser i utomnordiska konventioner kan en utländsk medborgare vid bosättning utomlands ha rätt till folkpension som motsvarar den rätt som en svensk medborgare har, när hon/han har år med pensionspoäng inom ATP eller därmed jämställda år.

En svensk medborgare, som är bosatt utomlands och inte genom konvention är tillförsäkrad pension i konventionslandet, kan enligt AFL tillgodoräknas pensionspoäng under förutsättning att hon/han är anställd och avlönad av en arbetsgivare i Sverige. Även den som genom en konvention omfattas av ett annat lands pensionsförsäkring kan enligt AFL tjäna in pensionspoäng, när hon/han är anställd och avlönad av en arbetsgivare i Sverige. En förutsättning för detta är att arbetsgivaren i en förbindelse med RFV har åtagit sig att betala tilläggs pensionsavgift för alla svenskar, som arbetar för arbetsgivaren i landet i fråga. Samma sak gäller för svensk medborgare, som är anställd i dotterbolag i utlandet, om det svenska moderbolaget har åtagit sig att betala ATP-avgift för svenskar, som arbetar i det utländska bolaget.

En person, som är bosatt i ett annat nordiskt land och som anställd arbetar i Sverige, får som regel tillgodoräkna sig pensionspoäng för inkomsten i Sverige. Detta följer av den nordiska konventionen.

Utländsk sjöman som är anställd på svenskt handelsfartyg är enligt AFL försäkrad för ATP och får således tillgodoräkna sig pensionspoäng för inkomsten. För övriga utländska medborgare fordras att de är bosatta i Sverige för att pensionspoäng skall tillgodoräknas dem.

2.2 Inskrivna hos FK

I AFL 1:4 och 5 finns bestämmelser om inskrivning av försäkrad hos FK. Dessa paragrafer lyder:

"Från och med den månad varunder försäkrad uppnår sexton års ålder skall han, därest han är bosatt i riket, vara inskriven hos allmän försäkringskassa.

Försäkrad skall vara inskriven hos den kassa, inom vars verksamhetsområde han är mantalsskriven. Är den försäkrade ej mantalsskriven i riket, skall han vara inskriven hos den kassa, inom vars verksamhetsområde han är bosatt vid årets ingång, eller, om han bosätter sig i riket senare under året, hos den kassa, inom vars verksamhetsområde bosättningen äger rum." (4 §).

"Allmän försäkringskassa skall inskriva försäkrad, så snart kassan erhållit kännedom om att han skall vara inskriven hos kassan. Inskrivning gäller från den tidpunkt, då sådant förhållande inträtt att den försäkrade skall vara inskriven, dock tidigast från och med tredje månaden före den, då han inskrives.

Skall försäkrad, som ej är mantalsskriven i riket, vara inskriven hos försäkringskassa enligt vad i 4 § sägs, åligger det honom att inom två veckor från den tidpunkt då sådant förhållande inträtt att han skall vara inskriven anmäla sig till den kassa, hos vilken han skall inskrivas.

Så snart allmän försäkringskassa erhållit kännedom om att försäkrad ej längre skall vara inskriven hos kassan, skall kassan avföra honom från sitt register över inskrivna försäkrade med verkan från den tidpunkt, då sådant förhållande inträtt att inskrivningen skall upphöra." (5 §)

För inskrivning hos FK och tillhörighet till den allmänna sjukförsäkringen har alltså *bosättningen* betydelse. Endast försäkrad som är bosatt i riket skall vara inskriven hos FK. Detta framgår av 1:4 första stycket. Endast den som är inskriven (och därmed bosatt i Sverige) hos FK, har rätt att omfattas av exv sjukpenningförsäkringen och föräldrapenningförsäkringen. Detta framgår av AFL 3:1 och 4:1, som har följande lydelse (fr o m 860101):

"Hos allmän försäkringskassa inskriven försäkrad äger enligt vad nedan sägs rätt till sjukpenning, om hans sjukpenninggrundande inkomst uppgår till minst sextusen kronor." (3:1).

"En försäkrad förälder som är inskriven hos allmän försäkringskassa har rätt till föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning (föräldrapenningförmåner) enligt detta kapitel. – Föräldrapenningförmåner utges för vård av barn endast om barnet är bosatt här i riket. – Vid adoption av barn får barnet anses bosatt i riket om de blivande adoptivföräldrarna är bosatta i riket." (4:1).

Varje försäkrad, som är bosatt i Sverige, skall vara inskriven hos FK från och med den månad, varunder hon/han fyller 16 år. Försäkrade, som är bosatta utomlands, och barn under 16 år skall således inte

vara inskrivna. Det åligger vederbörande FK att inskriva barn från och med den månad, varunder barnet fyller 16 år. Någon anmälnings-skyldighet för barnet föreligger ej. Genom uppgifter från folkbok-föringen får en kassa reda på de barn inom kassans område, som uppnår 16-årsåldern.

Övriga försäkrade, som tidigare inte är inskrivna, skall av vederbörande FK inskrivas så snart kassan erhållit kännedom om att sådant förhållande inträtt, som skall föranleda inskrivning, t ex att svensk medborgare, som förut varit bosatt utomlands, tagit bosätt-ning i Sverige.¹⁰ I allmänhet får en kassa kännedom härom genom uppgift från folkbokföringen att den invandrade blivit kyrkobokförd. Det är dock en skyldighet för var och en, som skall vara inskriven i FK, att inom två veckor efter inträffandet av det förhållande, som skall föranleda inskrivning, anmäla sig till den kassa, där inskriv-ningen skall ske. Om hon/han inte gör sådan anmälan, kan kassan ändå på olika sätt få veta, att vederbörande vistas här i landet, exv genom en sjukanmälan eller inkomstuppgift till kassan.

Om frågan om inskrivning blir aktuell, skall FK enligt RFFS 1985:16 1 och 3 §§ pröva, om personen kan anses bosatt i Sverige. Uppgifterna för inskrivning infordras på en särskild blankett, som fastställs av RFV. Om kassan inte fått uppgifterna inom 14 dagar, får personen en påminnelse.

När uppgifter för inskrivning kommit in till FK, gör kassan genom att ta kontakt med personen de kompletteringar som behövs för att kunna bedöma frågan om bosättning, om det inte av uppgifterna helt klart framgår, att personen skall anses som bosatt i Sverige. Kassan tar alltid reda på varifrån personen kommit, eftersom olika regler gäller för den som flyttat hit från ett land utanför Norden respektive från ett nordiskt land (se nedan i avsnitt 3 och 4).

Inskrivningen gäller från den tidpunkt, då förutsättningen för inskrivning uppkom (t ex bosättning i Sverige), dock tidigast från och med tredje månaden före den, då inskrivningen sker. Den som inskrives (registreras) hos en FK tillställs ett bevis om kassatillhö-righeten (försäkringsbesked, se nedan).

Huvudregeln i AFL är att beslut om den allmänna försäkringens förmåner fattas av den FK, hos vilken en person är inskriven. Från denna regel har av praktiska skäl gjorts två undantag i lagen. För det första kan vissa sjukvårdsförmåner betalas ut av den FK inom vars verksamhetsområde vården givits. För det andra kan en kassa ge en annan kassa i uppdrag att betala ut viss ersättning.

Försäkrad skall under ett kalenderår vara inskriven hos den FK, inom vars verksamhetsområde hon/han är mantalsskriven. Om hon/han inte är mantalsskriven, skall hon/han vara inskriven hos den kassa, inom vars område hon/han är bosatt vid kalenderårets ingång. Bosätter vederbörande sig i Sverige senare under året, skall hon/han tillhöra den kassa, inom vars område hon/han först bosätter sig. Av vad nu sagts följer, att en försäkrad under ett kalenderår inte kan tillhöra mer än en kassa.

✱ RFV rekommenderar i sina Allmänna råd 1986:1,¹¹ att kassatillhörigheten för en person, som inte är mantalsskriven, bedöms så, att är personen kyrkobokförd, hon/han anses bosatt inom det kassaområde, där vederbörande är kyrkobokförd vid årets ingång. Bosätter personen sig i Sverige senare under året, anses hon/han bosatt inom det område, där hon/han då kyrkobokförs. En person, som inte är kyrkobokförd, anses i motsvarande situationer bosatt inom det kassaområde, där vederbörande då skulle ha kyrkobokförts med tillämpning av reglerna i FBF om rätt kyrkobokföringsort.

Av regeln för kassatillhörigheten följer, att den som upphör att vara mantalsskriven inom området för en kassa och blir mantalsskriven inom en annan kassas område, skall avföras som inskriven hos den förra kassan och i stället inskrivas hos den senare kassan. Df behöver inte själv göra någon anmälan för att överflyttningen från den ena kassan till den andra skall komma till stånd. Uppgifter om sådana förhållanden, som skall föranleda överflyttning – i regel ändrad bosättning – får kassan från folkbokföringen. Omfattningen av den överflyttades sjukförsäkring påverkas inte av överflyttningen.

Kassatillhörigheten är som nämnts bunden för helt kalenderår. Överflyttning av försäkrade mellan kassor sker därför alltid vid kalenderårsskifte. Enbart den omständigheten, att en försäkrad flyttar från ett kassaområde till ett annat, ändrar inte hennes/hans kassatillhörighet. Först då flyttningen tar sig uttryck i ändrad mantalsskrivning, blir kassatillhörigheten en annan.

Uppgifter om alla som är inskrivna hos FK finns i försäkringsregistret, det sk F-registret. Till detta register är alla FK anslutna genom RFV:s datasystem. Registren i systemet är gemensamma för alla kassor och samlade i verkets centrala dataanläggning – ADB-centralen i Sundsvall.

Från länsstyrelsernas folkbokföringsregister får ADB-centralen varje vecka uppgifter om registerändringar. F-registret aktualiseras sålunda veckovis med uppgifter från folkbokföringsregistren. Om

uppgifterna är av betydelse för exv en persons inskrivning hos FK, meddelar ADB-centralen kassans lokalkontor. Därvid registreras eventuell ny kassatillhörighet för kommande år.

Av RFFS 1985:16 2 § framgår att df skall underrättas om ändrad kassatillhörighet genom ett nytt försäkringsbesked. Detta är ett bevis på att man är försäkrad och inskriven hos FK. Försäkringsbeskedet framställs hos RFV:s ADB-central och sänds via kassans lokalkontor till df. Beskedet innehåller också kassans beslut om den inkomst som skall ligga till grund för beräkningen av sp. Vid flyttning inom landet, som skall medföra ändrad kassatillhörighet, får df ett nytt försäkringsbesked. Detsamma gäller vid ändring av kassans beslut om SGI.

I december månad översänder den "gamla" kassan de handlingar rörande df som den "nya" kassan kan komma att behöva i framtiden.¹²

Noter kap 2

¹ Se härom i RFV:s Allmänna råd 1986:1, Försäkring, inskrivning och avregistrering enligt lagen om allmän försäkring (AFL) s 30-37.

² Hit hör inte konsulat som förestås av en sk honorärkonsul.

³ Lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall enligt Wien-konventionerna om diplomatiska och konsulära förbindelser, Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser 1961 (Sveriges överenskommelser med främmande makter - SÖ - 1967:1) och Wien-konventionen om konsulära förbindelser 1963 (SÖ 1974:10).

⁴ Jfr vad som sagts om kyrkobokföring i dessa situationer (FBF 26 §) i avsnitt 3.10.1.

⁵ Prop 1984/85:78 om förbättringar inom föräldraförsäkringen, havandeskapspenningen och vissa regler inom sjukpenningförsäkringen, s 105-107 och 116-118.

⁶ När det gäller en svensk eller utländsk sjöman som till följd av sin anställning skall anses som bosatt här, rekommenderar RFV att FK skriver in sjömannen endast om han av andra skäl än sin anställning skall anses som bosatt i Sverige.

⁷ Av RFV:s Allmänna råd 1986:1 s 39 framgår att vid bedömning av frågan om förmåner eller om bosättning FK kan ha viss hjälp av uppgifter från sjömansregistret. Bestämmelser om sjömansregistret finns i mönstringslagen. Sjömansregistret förs vid sjöfartsverket i Norrköping. Registret som förs med hjälp av ADB innehåller uppgifter dels om svenska handelsfartyg och utländska handelsfartyg, som i huvudsak obemannade hyrs av svensk redare, dels om sjöman som tjänstgör på dessa fartyg. Bland annat finns uppgifter om de enskilda sjömännens tidigare och pågående tjänstgöring på dessa fartyg. Sjömän, som inte varit verksamma på sådant fartyg under det senaste kalenderåret, markeras med en särskild kod i registret.

⁸ För barn under 16 år gäller detta dock ej tandvård. Barn och ungdomar får i stället tandvård utan avgift hos folktandvården t o m det år de fyller 19 år.

⁹ S 4 f.

¹⁰ I RFFS 1985:16 stadgas i 1 § att så snart FK får kännedom om sådana förhållanden som kan påverka en persons tillhörighet till den allmänna försäkringen, FK skall pröva om det föreligger förutsättningar för att personen skall vara inskriven hos kassan.

¹¹ S 7.

¹² Se RFV:s Allmänna råd s 7.

3 Bosättningsbegreppet inom folkbokföringen

3.1 Inledning

- Som framkommit ovan är bosättningsbegreppet inte särskilt definierat i AFL. Begreppet skall i görligaste mån tolkas i överensstämmelse med de allmänna folkbokföringsreglerna. Detta har inneburit, att man kunnat knyta an till ett formellt kriterium: kyrkobokföringen. På så sätt har man fått en enkel och för lägre myndigheter lättillämpad princip om att den som är kyrkobokförd inom Sverige också är att anse som bosatt här.

I detta kapitel kommer bosättningsbegreppet inom FBF i för bosättningsbegreppet inom AFL relevanta delar att bli föremål för undersökning.

3.2 Folkbokföringens syfte

Reglerna om folkbokföringen tjäna många syften och har anknytning till många olika rättsområden. Sedan gammalt sker den lokala befolkningsregistreringen dels genom kyrkobokföringen som är en fortlöpande registrering i kyrkoböcker verkställd församlingsvis genom pastorsämbetena (PÅ; i Stockholm och Göteborg även genom lokal skattemyndighet), dels genom mantalsskrivningen som är en årlig registrering i mantalslängd verkställd genom lokala skattemyndigheten (LSM). De båda formerna av folkregistrering har tidigare reglerats genom skilda författningar men sammanfördes år 1946 till en folkbokföringsförordning, vilken utfärdades den 28 juni 1946 (nr 469). Denna ersattes sedan av den nu gällande folkbokföringsförordningen (FBF) från den 9 september 1967 (nr 198). Närmare bestämmelser om folkbokföringen finns i folkbokföringskungörelsen från den 9 september 1967 (nr 495).

En riktig folkbokföring är av avgörande betydelse för den enskilde och samhället. Personregistreringen är viktig på ett flertal olika

samhällsområden. Rättsverkningarna av den enskildes registrering är bla församlings- och kommuntillhörighet, skyldigheter inom skatte- och uppborðsväsende, rösträtt vid allmänna val och kyrkofullmäktigeval samt rätten till sociala förmåner. Andra exempel på områden, där personregistreringen har rättsverkningar, är skolväsendet, värnpliktsregistreringen, befolkningsstatistiken och överhuvud arbetsmarknaden och samhällsplaneringen.

För en riktig registrering är allmänhet och myndigheter ålagda en betydande anmälningsskyldighet. Framför allt kyrkobokföringen grundar sig på anmälningar från enskilda i den mån den inte avser registrering av kyrkliga akter såsom dop, konfirmation, vigsel och jordfästning. Kyrkobokföringen avser att fortlöpande följa ändringarna i befolkningens sammansättning och bosättning. Syftet är att kontinuerligt ha en så klar, fullständig och aktuell bild av var människor är bosatta som möjligt. Reglerna om var en person skall kyrkobokföras finns i FBF 11–28 §§. Här bestäms efter vilka grunder en person skall kyrkobokföras på viss fastighet och i viss församling. Kyrkobokföringen ger i sin tur underlag för mantalsskrivningen. Denna registrering har en kontrollfunktion. Huvudsyftet är att konstatera var en person bör vara registrerad mantalsdagen, den 1 november. Mantalsdagen infaller under året före det kalenderår under vilket mantalsskrivningen skall ha rättslig giltighet. Avgörande för mantalsskrivningen är den rätta kyrkobokföringsorten den 1 november under förrättningsåret. Mantalsskrivningens rättsverkningar är i regel knutna till mantalsskrivningen i en viss kommun. Mantalsskrivningsort är exv en skattskyldigs beskattningsort när det gäller inkomst av tjänst. Forum i tvistemål är den tingsrätt som är belägen inom svarandens mantalsskrivningsort. Försäkrad skall vara inskriven hos den kassa, inom vars verksamhetsområde hon/han är mantalsskriven (AFL 1:4). Eftersom mantalsskrivningens giltighet bestäms för ett kalenderår i sänder, innebär detta en i viss utsträckning schematiserad registreringsform, som kan avvika från de faktiska förhållandena i större utsträckning än kyrkobokföringen. Detta är praktiskt motiverat med hänsyn till att rättsverkningarna av mantalsskrivningen kräver en viss stabilitet och kontinuitet.

Alla rättsverkningar av folkbokföringen gör att det är mycket viktigt för medborgarna och samhället att den grundläggande registreringen, kyrkobokföringen, är så riktig som möjligt.

Kyrkans befattning med folkbokföringen är historiskt betingad. De första författningsbestämmelserna om kyrkobokföringen torde vara de som med-

delats i 1686 års kyrkolag. Där föreskrivs bl a att prästerna skall hålla längder på sina åhörare, hus från hus, gård från gård. Mantalsskrivningen kan härledas till de utskrivningar av krigsfolk, som förekom redan under medeltiden. Den förrättades av prästerskapet fram till år 1652. Då övertog särskilda mantalskommissioner mantalsskrivningen. Kyrkoherdarna var dock skyldiga att närvara och med sin underskrift bestyrka längderna. Denna skyldighet upphörde genom 1723 års privilegier. Därefter kvarstod endast ett åläggande att vid anfordran tillhandahålla mantalskommissarien "kyrkoboken".¹ Genom den år 1946 beslutade folkbokföringsreformen torde pastorala och överhuvud ideella synpunkter på kyrkobokföringen ha fått vika för andra intressen såsom kontroll- och effektivitetshänsyn samt rent statistiska hänsyn. 1979 års folkbokföringskommitté fann i betänkandet Folkbokföringens framtida organisation (SOU 1981:101), att PÅ:s befattning med folkbokföringen skulle övertas av FK. Förslaget ledde dock ej till någon omorganisation i nämnda hänseende.

3.3 1946 års folkbokföringsförordning

Bestämmelserna om rätt kyrkobokföringsort fick genom 1946 års folkbokföringsförordning ett fylligare innehåll än tidigare. Innebörden av bosättningsbegreppet klargjordes genom regler, som merendels var hämtade från 1894 års förordning angående mantalsskrivning (MF). Huvudregeln om rätt mantalsskrivningsort enligt den förordningen var, att var och en skulle mantalsskrivas, där hon/han var bosatt. Trots att stadgandet saknade en tidsbestämning gällde en sådan, nämligen envar skulle mantalsskrivas, där hon/han var bosatt vid ingången av mantalsåret. Innebörden av ordet "bosatt" var redan under MF:s giltighetstid föremål för tvekan och villrådighet. Norrman framhåller att den rent språkliga innebörden av att någon är bosatt å viss ort är, att vederbörande där har sitt hem eller stadigvarande bostad eller hemvist.² I MF framkommer dock att bosättningsbegreppets legala innebörd inte kan förklaras enbart med hjälp av den rent språkliga innebörden av ordet. Den legala innebörden av uttrycket "är bosatt" var och är fortfarande (se nedan) mer omfattande. Så kunde (och kan fortfarande) en person vara bosatt på två eller flera platser. Den språkliga innebörden av ordet "bosatt" har dock haft betydelse för framväxten av en rättstillämpning, som i 1946 års folkbokföringsförordning avsatte sig i den sk dygnsviloregeln. Norrman skriver härom på följande sätt:

"Det torde numera icke föreligga någon som helst tvekan därom, att enbart en persons vistelse under *vissa timmar dagligen* å en ort för utövande av tjänst eller verksamhet icke kan föranleda hans mantalsskrivning där, om han är

bosatt å annan ort. Det råder t ex icke något som helst tvivel om att den stora mängd personer, som bo i villasamhällena omkring de större städerna men som utföra sitt arbete dagligen inom dessa städer, skola mantalsskrivas i de villasamhällerna, där de äro bosatta, även om de inom staden ständigt disponera ett eller annat rum, där också övernattning kan äga rum. Praxis har – såsom synes av nedan först refererade rättsfall – redan tidigt gått i den riktningen. Det torde icke vara lätt att påvisa några mera pregnanta rättsfall från senare år, som direkt beröra nu avhandlade spörsmål, enär det numera icke lärer råda någon tvekan därom, att författningens innebörd på denna punkt är den, att en person är bosatt där han har sin bostad och sin familj, men icke där han arbetar om dagarna.³

De viktigaste olikheterna mellan 1946 års folkbokföringsförordning och äldre rätt var att den enskilde skulle bokföras i församlingsboken (kyrkobokföras) i den församling och å den fastighet, där hon/han var bosatt (13 § första momentet), dvs bosättningsbegreppet anknöts till fastighetsindelningen i stället för som tidigare till den kommunala indelningen. Dygnsviloregeln blev lagfäst (13 § andra momentet) och möjligheterna till frihet för den enskilde under vissa förutsättningar (se MF 3 § första momentet andra stycket) att välja, var hon/han ville bli mantalsskriven, försvann. Liksom dittills var bosättningen avgörande för kyrkobokföringsorten. I lagstiftningen lämnades inte någon fullt uttömmande definition eller beskrivning av bosättningsbegreppet. En sådan hade med hänsyn till de mångskiftande förhållandena inom det moderna samhällslivet inte ansetts möjlig att åstadkomma. I motiven framhölls, att bosättningsfrågor skulle avgöras efter de faktiska omständigheterna i det särskilda fallet och att "således den åsikt, som vederbörande kyrkobokförare eller mantalsskrivningsförrättare må hysa om vad som bäst överensstämmer med en rättvis fördelning mellan ifrågakomna kommuner av skatteintäkter eller försörjningsbördan enligt socialvårdslagstiftningen, icke får inverka på avgörandet".⁴

3.4 1967 års folkbokföringsförordning (FBF)

När 1946 års folkbokföringsförordning utformades kom den att innehålla åtskilliga föreskrifter som tidigare utfärdats i administrativ ordning. Vid centrala folkbokförings- och uppborädsnämndens (CFU) revision av densamma eftersträvade man att "rensa ut" allt som tidigare hänförts till den administrativa lagstiftningen eller som hade karaktär av tillämpningsföreskrifter. Själva principerna för

folkbokföringssystemet fastlades i 1967 års FBF. FBK kom att innehålla handläggningsföreskrifter rörande kyrkobokföringen och länsregistreringen. I FBK 2 § stadgades fr o m 1971 (1971:416), att RSV meddelar anvisningar och fastställer formulär som behövs för folkbokföringen samt tillhandahåller PÅ blanketter enligt fastställda formulär.

En omarbetning av 1946 års folkbokföringsförordning var påkallad även genom den omorganisation som skett inom folkbokförings- och uppbördsväsendet samt genom övergången till användning av datamaskiner som tekniska hjälpmedel inom dessa verksamhetsområden. Detta kom dock i och för sig inte till uttryck i FBF utan bestämmelser härom utfärdades i administrativ ordning. Införandet av personnummer som identitetsbeteckning (FBF 7 §) var dock en följd av ADB-systemets genomförande. Uppgiften om födelsetid och födelsenummer utökades med en kontrollsiffra i syfte att erhålla ökad säkerhet i registerföringen.

I FBF kom mantalsskrivningssystemets utformning att avsevärt förenklas genom att mantalsskrivningen skulle bedrivas utan mantalsuppgifter. Grundprincipen att man skall mantalsskrivas där man *rätteligen* skall vara kyrkobokförd den 1 november ansågs böra bibehållas, främst med hänsyn till de rättsverkningar som i vårt land är förknippade med mantalsskrivningen. I första hand skulle dock mantalsskrivningen bygga på den faktiska kyrkobokföringen den dagen (mantalsdagen), såvida omprövning ej påyrkades. Ingen rätt ansågs kunna trädas för när, om kyrkobokföringen presumerades vara riktig, där varken den kyrkobokförde eller vederbörande kommun framställt någon invändning. Den lokala skattemyndigheten skulle vara skyldig att ompröva mantalsdagens kyrkobokföring endast om särskild anledning därtill förelåg.

Reglerna i 1946 års folkbokföringsförordning om rätt kyrkobokföringsort överfördes till FBF med endast smärre redaktionella ändringar. I FBF 11 § stadgas att var och en kyrkobokförs i den församling och på den fastighet där hon/han är bosatt om annat ej följer av bestämmelse i 19–24 och 27 §§. En persons rätta kyrkobokföringsort är alltså vederbörandes bosättningsort. Det legala bosättningsbegreppet har en kopplingsfunktion. Om förutsättningar för bosättning på en viss fastighet anses vara för handen, kommer vederbörande att bli kyrkobokförd på denna fastighet. Registreringen knyter an till bosättningen med vissa undantag i de nämnda paragraferna. Att ordet bosättning används som ett juridisk-tekniskt

begrepp utan att någon motsvarighet i ett rent faktiskt boende i ordets språkliga bemärkelse behöver föreligga framgår av bestämmelserna i 13–17 §§. Huvudregeln är dock att det faktiska boendet skall sammanfalla med boendet i juridisk-tekniskt hänseende. Denna regel, den s k dygnsviloregeln (12 § första stycket första momentet), innebär att en person anses bosatt på den fastighet där hon/han regelmässigt vistas eller, när byte av bostad skett, kan antagas komma att regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila (dygnsvilan). *Regelmässig vistelse* på en viss fastighet anses konstituera bosättning och därmed föreligger grund för kyrkobokföring. Med regelmässig vistelse avses ej vistelse på viss fastighet vid något enstaka tillfälle, utan vistelsen skall äga rum under ett flertal dygn under en längre tid för att anses regelmässig. Någon viss tidsrymd för att vistelsen skall anses regelmässig finns inte. Med stöd av förarbetena till stadgandet kan dock som en allmän norm – från vilken undantag i både ena och andra riktningen kan vara motiverat – anges, att en vistelse, som är avsedd att vara minst tre månader, kan anses som regelmässig.⁵

I folkbokföringskommittens betänkande med förslag till omorganisation av folkbokföringen (SOU 1944:52) hade den nödiga graden av varaktighet preciserats till ledning huvudsakligen för PÅ. Preciseringsen hade skett genom den sedermera visserligen uteslutna men i sak ej underkända s k 90-dygnsregeln.⁶ Enligt denna skulle vid ombyte av bostad en person anses bosatt å den nya orten, under förutsättning att det inte kunde antas, att hon/han inte kom att vistas där under minst 90 dygn av de närmaste 4 månaderna. Utan att vilja förneka att tidsbestämningen kunde vara till gagn för folkbokförarna hade bl a KR i remissvaren framhållit, att vissa mera rörliga befolkningsgrupper, vilka enligt rådande praxis mantalsskrevs även vid fall av förhållandevis kortvarig vistelse, kunde komma att bortfalla vid registreringen, om rättstillämpningen bands vid så snäva gränser.⁷ Regeln skulle också i vissa fall kunna leda till att sådana personer i framtiden inte kunde mantalsskrivas på annan ort, än där de vid tiden för 1946 års folkbokföringsförordnings ikraftträdande var mantalsskrivna. Hammarberg skriver härom på följande sätt:

”Enligt den genom dygnsviloregeln vid ombyte av bostad uppställda ’hjälpregeln’ skall ju, om vistelsen på den nya orten icke är regelmässig, vederbörande icke anses bosatt där. Han skall följaktligen alltjämt vara kyrkobokförd och alltså även för det kommande mantalsåret mantalsskriven på samma ort som hittills, dvs där han senast varit i mantalslängd uppförd.

Tillämplig blir i dylikt fall dels den kyrkliga kvarskrivningsregeln i 14 § 8 mom tredje stycket, enligt vilken ur församlingsboken icke någon får utelämnas såsom utflyttad, som icke blivit kyrkobokförd i annan församling, dels den motsvarande borgerliga kvarskrivningsregeln i 37 § 1 mom, innebärande förbud mot att vid mantalsskrivningen utelämna en i mantalslängden för förrättningsåret upptagen person, med mindre han blivit mantalsskriven eller kyrkobokförd i annat distrikt. Båda dessa regler ger uppenbarligen under den givna förutsättningen, att hemvistbestämningen omfattar endast vistelser i tiden mellan den 1 november året före och den 1 november under förrättningsåret, samma resultat och kan således sägas ge de formella bokföringsregler, vilka betingas av den materiella regeln om rätt kyrkobokföringsort, vilken innefattas i hjälpregeln vid ombyte av bostad. Härav kan även den slutsatsen dragas att rätta kyrkobokföringsorten för personer, vilka ofta växla vistelseort, avsetts skola bestämmas med tillämpning av sistnämnda regel.”⁸

Med dygnsvila avses den längre sammanhängande vila under dygnet som inträffar under den arbetsfria delen av ett dygn eller del därav. Någon närmare bestämning av dygnsvilobegreppet såsom avseende den arbetsfria delen av dygnet eller på annat sätt, har i och för sig inte skett i författningsväg. Regeln innebär, att uppehållsorten för vila och familjeliv tillerkänts större betydelse vid avgörande av bosättningsspörsmålet än uppehållsorten under arbete. Härigenom har i överensstämmelse med gammal praxis ur bosättningsbegreppet utskilts vissa fall av s k skenbart dubbel bosättning, dvs fall, då vistelsen på en ort sker för utövande av tjänst eller rörelse.⁹ Dygnsvilogregeln tar sikte på två sidor i det gamla bosättningsbegreppet, nämligen vistelsens regelmässighet, dvs fortgående under viss tidsrymd utan annat än tillfälliga avbrott, och det däri ingående vilomomentet. För att bestämma en persons bosättning är således många gånger nödvändigt att sammanställa dygnsvilogregeln med en eller flera av övriga för särskilda fall givna regler.¹⁰

Av andra momentet i 12 § första stycket framgår klart bosättningsbegreppets juridisk-tekniska karaktär. Orden ”anses bosatt” används i två skilda betydelser. Bestämmelsen som handlar om s k dubbel bosättning innebär, att den, som enligt regeln i första momentet ”kan anses bosatt” på flera fastigheter, dvs regelmässigt tillbringar dygnsvilan på flera fastigheter, ”anses bosatt” på den fastighet där hon/han med hänsyn till sin tjänst eller verksamhet och övriga omständigheter får anses ha sitt egentliga hemvist. Man kan alltså i och för sig vara bosatt på flera fastigheter i betydelsen regelmässigt vistas där under dygnsvilan men endast bosatt på en av

dem i kyrkobokföringsrättsligt hänseende. Vederbörandes egentliga hemvist är rätt kyrkobokföringsort.

Begreppet "egentligt hemvist" är följaktligen ett snävare begrepp än begreppet "är bosatt". Bosatt kan man vara på flera fastigheter men endast ha egentligt hemvist på en av dem. Termen egentligt hemvist återfinns i flera av de följande paragraferna, nämligen 14, 15 och 16 §§. Vad som skall anses konstituera egentligt hemvist skiftar i de olika bestämmelserna. Egentligt hemvist vid dubbel bosättning är en bostad, där den enskilde regelmässigt tillbringar dygnsvilan, samtidigt som denna bostad är belägen på/i närheten av/har anknytning till den ort där vederbörande utövar tjänst eller verksamhet eller det p g a andra omständigheter får anses vara den bostad, som skall räknas som vederbörandes egentliga hemvist. Egentligt hemvist i 14 §, som handlar om tillfällig bosättning, är tidigare och senare inträffad regelmässig vistelse under dygnsvilan på en viss fastighet men ej en aktuell sådan vistelse. Egentligt hemvist i 15 §, som rör vistelseort vid studier, är den fastighet där den studerandes föräldrar, make eller andra anhöriga bor, trots att den studerande ej regelmässigt vistas där under dygnsvilan. I 16 § sägs att den som p g a yrke eller tjänst inte kan tillbringa sin dygnsvila regelmässigt på viss fastighet anses bosatt på den fastighet, där hon/han kan anses ha sitt egentliga hemvist. Kriterier för egentligt hemvist är yrke eller tjänst, familjens eller annan nära anhörigs bosättning, förvaring av bohag och annan omständighet. Som nu framgått skiftar innehållet i begreppet egentligt hemvist och därmed också innehållet i bosättningsbegreppet.

Begreppet egentligt hemvist används inte i 13, 17 och 18 §§, men även där talas om bosättning i en annan mening än regelmässig vistelse under dygnsvilan. Enligt 13 § är en person att anse som *bosatt* hos sin familj, även om hon/han p g a sina arbetsförhållanden tillbringar dygnsvilan någon annanstans, detta under förutsättning att hon/han regelbundet besöker familjen, när ej tillfälligt hinder möter. En *same* anses *bosatt* i huvudvistet i *samebyn* oberoende av var hon/han de facto tillbringar dygnsvilan (17 §). Även om en person inte är bosatt på viss fastighet, dvs saknar stadigt hemvist, anses hon/han dock *bosatt* i viss församling, om det med tillämpning på församlingens område av bestämmelserna i 12–17 §§ om fastighet kan anses, att hon/han är bosatt inom området.

Grundprincipen inom folkbokföringens bosättningsbegrepp är, som framgått av den ovan gjorda genomgången, en regelmässig

vistelse under dygnsvilan på en viss fastighet. Denna princip står väl i överensstämmelse med den språkliga innebörden av ordet bosatt. Denna har alltid knutit an till den plats där en person tillbringar sin fritid och inte till den plats där vederbörande utför förvärvsarbete. Att andra anknytningsfaktorer till en fastighet än regelmässig vistelse där under dygnsvilan dock har tillmätts betydelse i flera olika faktiska situationer har också framgått.¹¹

Slutligen kan några andra regler i FBF med särskild betydelse för AFL:s bosättningsbegrepp anföras, nämligen FBF 20 §, 27 § och 28 §. Den som är utsänd för anställning utomlands i svenska statens tjänst skall enligt förordningen stå kvar som kyrkobokförd även under utlandsvistelsen. Även den utsändes familjemedlemmar skall stå kvar som kyrkobokförda. För familjens barn gäller detta om de är under 18 år (20 §).

Om man inte känner till eller kan ta reda på var en person finns, som varit bosatt inom församlingen, kyrkobokförs hon/han under rubriken "utan känt hemvist". Den som den 1 november är kyrkobokförd under denna rubrik, mantalsskrivs under samma rubrik (27 §). En person, som vid två mantalsskrivningar i följd varit kyrkobokförd under rubriken "utan känt hemvist", överförs till obefintligregister (28 § tredje stycket; ang det övriga innehållet i 28 §, se 3.10).

3.5 Registrering p g a flyttning i allmänhet

Såsom ovan framhållits sker registrering inom *kyrkobokföringen* och avregistrering från densamma främst vid flyttning inom landet, vid inflyttning från utlandet och vid flyttning till utlandet. Kyrkobokföringen sker efter officialprincipen. Denna innebär att PÅ har ansvar för att kyrkobokföringen är riktig och att erforderlig utredning av den flyttandes bosättningsförhållanden sker före beslut om kyrkobokföring. Principen innebär vidare att PÅ måste verka aktivt för att uppdaga fall, då personer bosatt sig i församlingen utan att anmäla inflyttning. Kyrkobokföringen grundar sig dock i första hand på anmälningar från enskilda, i den mån den ej avser registrering av kyrkliga akter. I FBF 30–35 §§ föreskrivs anmälningsskyldighet beträffande födelser, dödsfall, flyttningar och bostadsupplåtelse. Anmälningsskyldigheten är i viss utsträckning sanktionerad genom böter (FBF 56 §) eller genom vitesföreläggande av LST, som hos LR

kan begära utdömande av försuttet vite (FBF 57 §). PÅ:s beslut om kyrkobokföring fattas alltså antingen efter anmälan eller ex officio (FBF 36 §); i senare fallet eller om anmälan ej följts skall vederbörande underrättas om beslutet.

Flyttning som bör föranleda ändring i kyrkobokföringen anmäls av den flyttande inom två veckor till PÅ i den efter flyttningen rätta kyrkobokföringsorten. Detta gäller även den som flyttat in från utlandet (FBF 33 § första stycket). Anmälan får göras muntligen, om annat inte anges särskilt. Folkbokföringsmyndigheten kan dock begära, att muntlig anmälan, som lämnas i telefon, för att gälla skall bekräftas skriftligen eller, om särskilda skäl föreligger, vid personlig inställelse (FBF 29 §). Postanstalterna sänder mottagna anmälningar om adressändring på grund av flyttning till PÅ i inflyttningsorten (FBK 43 §). När anmälan, ansökan eller yttrande i folkbokföringsärendet avges muntligen till folkbokföringsmyndighet, antecknar myndigheten innehållet i korthet, om detta ej genast registreras på annat sätt (FBK 78 §; angående bevisbördan för att anmälan gjorts till PÅ om flyttning, se KR i Stockholm 810317 mål nr 3281-1979; RegR tog i beslut 820114 mål nr 3212-1981 ej upp besvären till prövning).

Rätt anmälningsort är som ovan framkommit den församling, till eller inom vilken personen flyttat. Flyttning anmäls således endast till PÅ i inflyttningsorten och ej till PÅ i utflyttningsorten. Vanligen avregistreras personen där på grund av personaktsrekvisition. Men anser PÅ i utflyttningsorten, att kyrkobokföringen inte skall ändras och kan man inte enas med PÅ i inflyttningsorten, måste kyrkobokföringsinspektör rådfrågas.

På varje postanstalt finns blanketter för "Begäran om eftersändning och ändring av folkbokföringen. Definitiv avflyttning". Den gäller som flyttningsanmälan till folkbokföringsmyndighet, om den flyttande inte markerat med kryss, att hon/han anser, att folkbokföringen inte skall ändras. En blankett för direkt flyttningsanmälan finns hos PÅ, FK och LSM (RSV 7101). Den används för anteckning av flyttningsanmälan per telefon och i en del andra fall, exv när den flyttande inte begär eftersändning av post. Skriftlig anmälan på annat sätt än med blanketterna för postal eller direkt flyttningsanmälan godtas, om dess innehåll är tillräckligt upplysande.

Görs inte flyttningsanmälan eller är anmälan ofullständig, skall PÅ erinra den flyttande om hennes/hans skyldighet härom och ge henne/honom tillfälle att yttra sig. Detta är dock inte obligatoriskt

vid flyttning inom samma församling och kommun (FBK 45 §, jfr med FBF 33 § andra stycket). Inkommer ej svar på påminnelse att anmäla flyttning eller att fullständiga anmälan, men tillräckliga uppgifter för kyrkobokföringen finns eller har kunnat inhämtas utan den flyttandes medverkan, kyrkobokförs den flyttande utan att vidare höras (tredskoskrivning). Tredskoskrivning utan påminnelse får ske endast vid flyttning inom samma församling och kommun. Vid annan flyttning måste påminnelse om flyttningsanmälan ha gjorts, innan tredskoskrivning beslutas (se nedan). Personen skall dock alltid – även om påminnelse ej behövt ske – underrättas om beslutet. Saknas däremot tillräckliga uppgifter, föreläggs den flyttande att lämna sådana (blankett RSV 7140, se FBF 33 § andra stycket). Föreläggandet skall besvaras senast 8 dagar efter mottagandet.

Av FBK 33 § framgår att PÄ i församling, där en person vistas men ej är kyrkobokförd, genast skall underrättas, när annat PÄ eller LSM finner anledning anta att personen bör kyrkobokföras i vistelseförsamlingen. PÄ i vistelseförsamlingen skickar underrättelsen tillbaka till PÄ i kyrkobokföringsorten med besked om handläggningen. Vägras kyrkobokföring i vistelseförsamlingen, skall i korthet även anges skälen därtill. Om annan myndighet t ex FK sänt underrättelsen med ny adress, meddelas denna myndighet, i de fall underrättelsen inte föranlett någon åtgärd. Är PÄ av olika mening skall enligt FBF 37 § rådplägnings med kyrkobokföringsinspektör ske. Hänvändelsen till kyrkobokföringsinspektör kan göras av vilket som helst av PÄ eller av båda PÄ. Om kyrkobokföringsinspektör inte lyckats ena uppfattningarna, har det PÄ som först handlagt ärendet att hänskjuta det till den länsrätt, som prövar besvär över PÄ:s beslut.

I FBF 35 § finns regler om bostadsanmälan. Fastighetsägare eller innehavare av bostadslägenhet, som upplåter bostad åt annan, skall anmäla detta till PÄ i den församling där fastigheten är belägen. Anmälan görs inom två veckor efter inflyttningen. Fastighetsägare eller innehavare av bostadslägenhet är skyldig att på förfrågan av folkbokföringsmyndighet uppge, om viss person bor i fastigheten respektive lägenheten. PÄ beslutar efter sådan anmälan eller när annat skäl föreligger om viss persons kyrkobokföring i församlingen. Beslut om kyrkobokföring enligt flyttningsanmälan är det normala. Orden ”när annat skäl föreligger” i FBF 36 § syftar i detta sammanhang närmast på tredskoskrivning. Tredskoskrivning får ske under förutsättning att PÄ funnit sannolika skäl tala för att personen

flyttat till eller inom församlingen och att PÄ i övrigt har erforderliga uppgifter för kyrkobokföringen utan personens medverkan, såsom om hennes/hans identitet, om senaste kyrkobokföringsort, om eventuellt åtföljande familjemedlemmar, om den fastighet hon/han skall skrivas på osv. Tredskoskrivning får också ske om personen beretts tillfälle att yttra sig genom en henne/honom tillställd påminnelse (blankett RSV 7130), men PÄ behöver inte ha fått svar inom den bestämda tiden eller senast innan beslutet meddelats. Detta villkor är som framkommit ovan dock inte obligatoriskt för tredskoskrivning, om det är fråga om flyttning inom samma församling och kommun, men däremot oefftergivligt vid flyttning mellan församlingar eller inom en församling mellan två kommuner.

När PÄ skall anses ha sannolika skäl för att personen flyttat kan inte anges med någon allmän regel. En bostadsanmälan eller adressuppgift i förening med personens underlåtenhet att yttra sig, sedan hon/han fått påminnelse, kan vara tillräckligt övertygande, om det inte dessutom finns någon särskild grund för tvekan. Vid tredskoskrivning skall den flyttande alltid underrättas om beslutet.

Flyttning från en församling till en annan antecknas i inflyttningsboken i inflyttningsförsamlingen och i utflyttningsboken i utflyttningsförsamlingen. Flyttning mellan kommuner inom en och samma församling antecknas i både inflyttnings- och utflyttningsboken för ifrågakvarande församling.

Flyttning inom församling antecknas i församlingsboken och på ledkort i församlingsliggaren, om denna förs kameralt.

Om PÄ inte godtar flyttningsanmälan, skall underrättelse om beslutet sändas (blankett RSV 7170) i rekommenderat brev med mottagningsbevis. Blanketten är försedd med besvärshänvisning. Under rubriken "Motivering" antecknar PÄ kortfattat skälen för vägrad kyrkobokföring, t ex "Eftersom Er familj kvarbor på fastigheten där Ni är kyrkobokförd och Ni regelbundet besöker familjen, skall Ni fortfa- ra att vara kyrkobokförd där (FBF 13 §)". Beslut om vägrad kyrkobokföring skall antecknas i diariet.

Mantalskrivningsförfarandet kännetecknas av att LST årligen upprättar en förteckning över de personer som enligt det hos LST förda registret över länets befolkning är kyrkobokförda i församlingen. Förteckningens överensstämmelse med kyrkobokföringen kontrolleras av vederbörande PÄ. LST upprättar därefter en stomme till mantalslängd för varje församling (FBF 40 §). I stommen upptas de personer, som mantalsdagen (den 1 november) är kyrkobokförda

i församlingen och därför kan antas bli mantalsskrivna i församlingen. Ett exemplar av stommen överlämnas före den 15 januari mantalsåret till kommunstyrelsen för att hållas tillgängligt för allmänheten t o m den 5 februari. Senast sistnämnda dag kan ansökan göras hos LSM om mantalsskrivning med avvikelse från vad som upptagits i stommen (FBF 41 §). Ansökningsberättigad är dels enskild person i fråga om hennes/hans mantalsskrivning, dels kommun i fråga som rör denna. LSM beslutar, efter ansökan eller ex officio, om mantalsskrivning i tveksamma fall (FBF 42 §) samt underskriver mantalslängden den 1 mars mantalsåret (FBF 43 §). Har ansökan gjorts eller har avvikelse från stommen beslutats ex officio, skall såväl den enskilde som kommunen underrättas om beslutet.

Beslut i folkbokföringsärenden överklagas enligt regler i FBF 45 och 46 §§. Besvärsmyndighet är LR (dock domkapitel i vissa kyrkobokföringsärenden, som inte gäller rätt kyrkobokföringsort). Såväl den enskilde som kommunen har besvärsrätt i ärenden rörande rätt folkbokföringsort (jfr LR:s i Malmöhus län beslut 811218 mål nr S 4495–81E, 811218 mål nr S 5138–81E och 821011 mål nr S 5898–82E, där LR upplyste om att med hemortskommun förstås enligt 66 § i kommunalskattelagen den kommun, där den skattskyldige författningen enligt skall vara mantalsskriven för året näst före taxeringsåret. Det är således inte med nödvändighet den faktiska mantalsskrivningen som är avgörande för vad som är hemortskommunen). I kyrkobokföringsärenden gäller allmänna regler om besvärstidens längd (FL 12 §), medan besvär i mantalsskrivningsärenden skall ha inkommit till LR senast den 15 april mantalsåret. Besvär över sådana kyrkobokföringsbeslut, som inte gäller rätt kyrkobokföringsort, får anföras av den som beslutet rör och utan tidsbegränsning.

I sådana ärenden om rätt folkbokföringsort, som genom underställning eller besvär kommit under LR:s prövning, kan valet stå mellan bokföring i församlingar i olika län. I så fall skall vederbörande LR samråda inbördes (FBF 48 §). Kommer de överens, beslutar en av LR i ärendet. I annat fall skall ärendet underställas KR. LR:s beslut om rätt folkbokföringsort kan, om underställning inte skett, överklagas hos KR (FBF 49 §).

3.6 Dygnsviloregeln i rättstillämpningen

3.6.1 Inledning

I detta och följande avsnitt avser jag att beskriva, systematisera och analysera rättstillämpningen rörande dygnsviloregeln och undantagen från denna, dvs tillämpningen av bestämmelserna i FBF 12–16 §§ (jag bortser från 17 § /den s k samebestämmelsen/ p g a dess begränsade praktiska användning). Även några kyrkobokföringsregler utan anknytning till dygnsviloregeln kommer att beröras. Som ovan framhållits utgör inflyttning till och utflyttning från Sverige de faktiska situationer, där reglerna i FBF och AFL synes ha flest beröringspunkter. En försäkrads flyttning inom Sverige är inte av direkt intresse för handläggaren på FK, då hon/han utför sitt rättstillämpande arbete. Tillämpningen av FBF 12–16 §§ är dock av vikt för att förstå utvecklingen av och innehållet i bosättningsbegreppet inom AFL såsom detta kommer till uttryck vid inskrivning hos och avregistrering från FK. De anknytningsfaktorer som tillmäts relevans vid dubbel bosättning kan måhända tjäna som förklaring till rättsutvecklingen inom sjukförsäkringen, t ex när det gäller dem som växelvis är bosatta i Sverige och i utlandet. Jag återkommer till detta nedan. Vidare ställer det sig naturligt att jämföra sjukförsäkringens och folkbokföringens bosättningsbegrepp, eftersom förarbetena helt klart förutsätter ett samband mellan dem. Den omständigheten att båda begreppen är dåligt utredda i den juridiska litteraturen är givetvis också värd beaktande. Detta arbete har därför även det traditionella syftet att utreda gällande rätt på respektive område.

Eftersom det är av stor betydelse för den enskilde att omfattas av sjukförsäkringen, är det viktigt att utreda det bosättningsbegrepp som där kommer till användning. Även om kyrkobokföringen i sig inte har några direkta rättsföljder, är den ett avgörande rättsfaktum för olika rättsföljder såsom exv mantalsskrivningen, som i sin tur är av betydelse för tillhörigheten till sjukförsäkringen. Ur rättssäkerhets- och rättvisesynpunkt är det viktigt att bosättningsbegreppen inom de båda regelsystemen ges ett så likartat innehåll som möjligt och blir föremål för likartade värderingar.

Syftet med framställningen i de följande avsnitten är alltså att med utgångspunkt från ett rikligt rättsfallsmaterial och (äldre) doktrin samt RSV:s handboksföreskrifter och anvisningar söka fastställa innehållet i det folkbokföringsrättsliga bosättningsbegreppet.

Som ovan framhållits skall tillämpningen av reglerna rörande rätt

kyrkobokföringsort undersökas. Eftersom en person skall mantalskrivas på den fastighet och i den församling, där hon/han rätteligen skall vara kyrkobokförd mantalsdagen och i den kommun där fastigheten och församlingen är belägna, är reglerna om rätt kyrkobokföringsort tillämpliga även i mantalsskrivningsärenden. De rättsfall som undersökningen baseras på rör alltså frågor om rätt folkbokföringsort, dvs rätt kyrkobokföringsort och rätt mantalsskrivningsort.

I såväl besvär- som underställningsärenden skall yttranden inhämtas från berörda personer och kommuner (FBF 47 och 50 §§). LR och KR är vid sin prövning inte bundna av parternas yrkanden utan kan oberoende därav förordna om de kyrkobokförings- och mantalsskrivningsåtgärder som anses riktiga (FBF 52 §). I ett mantalsskrivningsmål kan även frågan om rätt kyrkobokföringsort på mantalsdagen prövas, oavsett om kyrkobokföringsbeslutet vunnit laga kraft (FBF 53 § första stycket). En kyrkobokföring, som befinns felaktig, kan alltså rättas till i överensstämmelse med mantalsskrivningen.

I det följande kommer en persons skiftande anknytning till en fastighet (flera fastigheter) för en eventuell kyrkobokföring på denna (någon av dem) att bli föremål för undersökning. Dessa anknytningsfaktorer anges endast delvis i lagtexten. Flera situationer lämnas "öppna" för att rättstillämparen skall fylla dem med innehåll. Eftersom det folkbokföringsrättsliga bosättningsbegreppet är mångtydigt och vagt i flera hänseenden, torde en analys av dess utformning på tillämparnivå vara ett lämpligt tillvägagångssätt för att närmare kunna bestämma innehållet i detsamma.

Jag kommer först att behandla rekvisitetet regelmässig vistelse (3.6.2), byte av bostad (3.6.3) och dubbel bosättning (3.6.4). Eftersom regeln om dubbel bosättning har visat sig ge upphov till flera rättsliga problem, vilka framkommer i ett stort antal överklaganden av PÅ:s beslut, disponeras framställningen med de rättsfrågor som ofta möter i rättstillämpningen som grund. En viktig rättsfråga rör avgörandet av när dubbel bosättning skall anses vara för handen (3.6.4.1). Har man kommit fram till att dubbel bosättning är för handen, brukar den enskilde som regel bli kyrkobokförd på den fastighet som ligger närmast den plats, där hon/han är anställd (3.6.4.2) eller driver förvärvsverksamhet (3.6.4.3). Konkurrenssituationer uppstår ofta, då personen har en anställning på en ort och driver egen rörelse, exv jordbruksfastighet, på en annan. Familje- an-

knytningens betydelse för avgörandet av vad som är en persons egentliga hemvist (3.6.4.4) liksom tidsfaktorns, då den enskilde tillbringar mer tid på en fastighet än på en annan (3.6.4.5) kommer att undersökas. Under lagtextens ”övriga omständigheter” kan även andra faktorer utöver familjeanknytningen och tidsfaktorn få betydelse, exv den enskildes egen uppfattning om var hon/han anser sig ha sitt egentliga hemvist (3.6.4.6). Vilken/vilka faktor/er som skall väga tyngst, anställning, verksamhet eller andra omständigheter såsom söndring i äktenskapet och den enskildes pensionering kan i olika situationer vara svårt att avgöra (3.6.4.7). Under rubriken Undantag från dygnsviloregeln (3.6.5) behandlas frågor rörande skenbart dubbel bosättning (3.6.5.1), tillfällig bosättning (3.6.5.2), vistelseort vid studier (3.6.5.3) och bosättning utan regelmässig dygnsvila (3.6.5.4). I ett särskilt avsnitt (3.7) redogörs kortfattat för några regler om kyrkobokföring för vissa personkategorier.

3.6.2 Regelmässig vistelse (12 § första stycket första momentet)

Detta avsnitt handlar om i vilka *situationer* rättsliga problem uppstår, som sammanhänger med villkoret regelmässig vistelse, vad detta villkor *innefattar*, dvs vilka faktiska omständigheter som anses konstituera regelmässig vistelse och vilka problem som finns, när det gäller att *styrka* rekvisitet regelmässig vistelse. 12 § första stycket första momentet lyder:

”En person anses bosatt på den fastighet där han regelmässigt vistas, eller, när byte av bostad skett, kan antagas komma att regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila (dygnsvilan).”

I själva verket innehåller dygnsviloregeln två regler, dels en *huvudregel*, vilken innehållsmässigt kan karakteriseras såsom avseende mera stationära förhållanden, dels en *hjälpregel* till ledning för hemvistbestämningen i fall, då ombyte av bostad skett. Jag behandlar först huvudregeln, vilken rättsligt kännetecknas av två frågor, nämligen frågan var den enskilde vistas under dygnsvilan, dvs var den fysiska vistelsen äger rum och frågan om vederbörandes vistelse på en viss fastighet är av tillfällig eller regelbunden natur.

3.6.2.1 Fysisk närvaro

Frågan var en person rent fysiskt har uppehållit sig under dygnsvilan var föremål för rättslig prövning i rättsfallet RÅ 1977 ref 128. Fallet

gällde rätt mantalsskrivningsort vid byte av familjebostad, när mannen tagit bostad på den nya orten den 1 november, men familjens flyttning slutförts den 1 december.

Länsskatterätten i Kronobergs län liksom KR i Göteborg fann, att det i och för sig var klarlagt, att mannen vistats i den nybyggda villan från den 1 november för att helt färdigställa den och att flyttningen av familjens bohag pågick mellan den 15 och 30 november, då resten av familjen flyttade. Båda rätterna ansåg dock att mannens vistelse på fastigheten den 1 november inte kunde föranleda, att han skulle kyrkobokföras där. RegR fann, att mannen åtminstone från den 1 november regelmässigt vistades under nattvilan i en nybyggd villa på den fastighet, som han köpt i februari samma år, att hans familj flyttat in i villan den 1 december och att han sedan lång tid tillbaka haft anställning på orten. Fastigheten var alltså rätt kyrkobokföringsort och därmed rätt mantalsskrivningsort för mannen (se även KR i Göteborg 830929 mål nr 8703–1982).

Den regelbundna fysiska vistelsen under dygnsvilan på ifrågavarande fastighet ansågs väga tyngre än anknytningen till den övriga familjens bostadsort samt det faktum att bostaden ännu ej var helt färdig. Att mannen rent faktiskt tillbringade dygnsvilan där den 1 november var en avgörande omständighet för att kyrkobokföra honom på fastigheten. Givetvis måste även rekvisitet regelmässighet vara uppfyllt. Familjens flyttning till fastigheten och mannens stadigvarande förvärvsarbete på orten utvisade, att vistelsen på fastigheten var av regelbunden natur.

Fysisk vistelse på en fastighet under en tid av ca ett halvt år ansåg LR i Malmöhus län i slutligt yttrande 801013 mål nr S 23182–79E kunna läggas till grund för kyrkobokföring av en man, särskilt som mannens familj under denna tid flyttat till honom och han erhållit fast anställning på orten.

Regelbunden fysisk vistelse på en fastighet, då bostad på annan ort långt ifrån vistelseorten hyrts ut i andra hand, ansåg LR i Malmöhus län i yttrande 811012 mål nr S 4596–81E kunna läggas till grund för kyrkobokföring.

Huvudregeln inom kyrkobokföringen om regelbunden vistelse i fysisk bemärkelse på en viss fastighet har legat till grund för det rättsliga ståndpunktstagandet även i rättsfallen LR i Malmöhus län 801013 mål nr S 4325–80E, KR i Jönköping 820115 mål nr 3727–1981 (LR i Kalmar län 810901 mål nr S 174–81), LR i Malmöhus län 820222 mål nr S 6710–80E, KR i Sundsvall 820304 mål nr 3496–1981 (LR i Norrbottens län 810901 mål nr S 1503–81), KR i Stockholm 820430 mål nr 3589–1981 (LR i Uppsala län 810618 mål nr S 1001–81), KR i Stockholm 820923 mål nr 5645–1980 (LR i Stockholms län 801218 mål nr S 21379–80E), KR i Göteborg 820929 mål nr 2320–1982 (LR i Kristianstads län 820316 mål nr S 1579–81), KR i Jönköping 821102 mål nr 1065–1982 (LR i Jönköpings län 820215 mål nr S 1844–81), LR i Malmöhus län 821122 mål nr S 3683–82E, LR i Malmöhus

län 830120 mål nr S 6128–82E, LR i Malmöhus län 830124 mål nr S 6882–81E, KR i Jönköping 830824 mål nr 2247–1983 (LR i Kalmar län 830316 mål nr S 2680–81 och S 2681–81), KR i Jönköping 830916 mål nr 948–1983 (LR i Kalmar län 830119 mål nr S 1463–82).

I rättsfallet KR i Stockholm 840221 mål nr 8101–1982 (LR i Stockholms län 821008 mål nr 14276–82) gällde rättsfrågan mera innebörden av begreppet dygnsvila än innebörden av regelmässig fysisk vistelse. Stockholms kommun framhöll i besvär hos KR att med dygnsvila förstås var en person regelmässigt tillbringar sin fritid, inte enbart var hon/han sover. Denna tolkning av begreppet ledde till att kommunen yrkade, att en man skulle kyrkobokföras på den adress hans son och dennes moder hade, eftersom han efter arbetets slut regelmässigt syntes ha vistats hos dem. Föräldrarnas bostad, där han var kyrkobokförd, var enligt kommunen enbart att anse som en övernattningsbostad och ej hans egentliga hemvist. KR fann dock att mannen endast undantagsvis vistades hos sonen och dennes moder under sin dygnsvila, varför skäl att kyrkobokföra mannen på den adressen ej förelåg.

LR i Värmlands län framhöll i yttrande 800215 mål nr S 6886–79E och LR i Jönköpings län 801103 mål nr S 8491–79 i dom, att en kvinna, som arbetade som tingsnotarie och på tjänstgöringsorten hyrde en provisorisk mindre lägenhet, skulle vara kyrkobokförd där. Hon själv ville fortfara att vara kyrkobokförd på den fastighet som hon tillsammans med sin fästman ägde och bebodde, för hennes del nu endast under veckoslut och semestrar men till vilken hon avsåg att återvända efter tingstjänstgöringens slut. I och med att hon regelmässigt vistades i bostaden på tjänstgöringsorten, föranledde varken anställningens tidsbegränsade karaktär eller hennes vistelse hos fästmannen någon annan bedömning. – Fallet kan jämföras med KR:s i Jönköping dom 840525 mål nr 3769–1982 (LR i Jönköpings län 820818 mål nr S 1663–81E). I det senare fallet kom domstolarna fram till att rätt kyrkobokföringsort för den kvinnliga polisen var på den fastighet som hon tillsammans med sin fästman bebodde, inte endast under veckosluten utan även under arbetsveckan, och inte på den fastighet, i vilken hon hyrde ett möblerat rum att användas vid jourtjänstgöring. Även i detta fall var det den faktiska vistelsen som var avgörande för vad som uppfattades som rätt kyrkobokföringsort.

Faktisk och regelmässig (se nedan) vistelse på en viss fastighet, synes vara det grundläggande innehållet i dygnsviloregeln. Med hänsyn till regelns i de allra flesta situationer klara innebörd och den förhållandevis lätta bevisning som den kräver, är den lämplig att läggas till grund för folkbokföringen. Denna har som flera gånger framhållits inte några "egna" rättsverkningar men är ett viktigt rättsfaktum till vilket socialrättsliga och skatterättsliga regler anknyter, vilka i sin tur har en rad olika rättsverkningar för den enskilde. Att tillämpningen av dygnsviloregeln enligt författarens mening borde ges en ökad omfattning görs gällande i flera sammanhang i det följande.

3.6.2.2 Regelmässighet

Som framgått ovan innehåller lagtexten ej någon definition av begreppet regelmässighet. En viss vägledning vid tolkningen av detsamma framkommer dock i förarbetena och i doktrinen.

I LR:s dom 800428 mål nr S 1376–79E yrkade en kvinna att fortfarande få vara kyrkobokförd i en stadsförsamling och inte i en landsortsförsamling, där hon endast vistades tillfälligt. Hon ägde där en sommarbostad. Av utredningen framgick också att hennes vistelser i sommarbostaden var tillfälliga.

Den exakta omfattningen av vistelsetiden i sommarbostaden framgår inte av domen. Domstolen bedömde inte situationen som en dubbel bosättning. Detta hade krävt att regelmässighetsrekvisitet hade varit uppfyllt i förhållande till båda fastigheterna (se nedan). Ofta brukar förhållandet vara det omvända mot vad som var fallet i detta mål, nämligen att den enskilde yrkar att bli kyrkobokförd på fritidsfastighet (se nedan).

I en annan dom från LR i Malmöhus län (801208 mål nr S 222–80E) fann rätten en kyrkobokföring vara riktig som grundats på en knappt två månader lång vistelse i en församling. Vistelsen betingades av både förvärvsarbete och utbildning. I LR:s domskäl framhölls såsom omständigheter av vikt att vederbörande vid bosättningen på orten dels hade kyrkobokförts i församlingen, dels hade utfört förvärvsarbete under vistelsen där.

Då en flyttningsanmälan kommit till PÄ, har PÄ ingen anledning att närmare undersöka anledningen till den framtida vistelsen i församlingen och inte heller vistelsens längd, om PÄ inte gjorts särskilt uppmärksam härpå, exv genom en kryssmarkering på flyttningsanmälan, vilken utvisar att flyttningen är tidsbegränsad eller vederbörande per telefon eller vid besök omtalat, att vistelsen är av tillfällig natur. Den legala innebörden av motsatsparet tillfällig–regelmässig torde inte helt sammanfalla med den språkliga innebörden av orden. En vistelse kan i kyrkobokföringshänseende uppfattas som regelmässig, även om den är tidsbegränsad och enstaka. Det är härvidlag lämpligt att skilja mellan två situationer. Den ena kännetecknas av att inga omständigheter förelegat vid kyrkobokföringstillfället, vilka tytt på att vistelsen i församlingen endast skulle bli av tillfällig natur. Inträffar sedan omständigheter, vilka gör vistelsen tillfällig, medför inte detta, att kyrkobokföringen inte varit rätteligen gjord. Också om den enskilde känt till eller haft skälig anledning till misstanke om att vistelsen skulle vara tillfällig men av bristande kunskap, förbi-seende eller misstag rörande bevekelsegrunderna inte bibringat PÄ

denna upplysning, är kyrkobokföringen rätteligen gjord, eftersom PÅ inte har något exklusivt utredningsansvar på denna punkt. Men om PÅ redan vid bokföringstillfället får vetskap om att vistelsen är tidsbegränsad och enstaka, måste PÅ göra en materiell bedömning av huruvida regelmässighetsrekvisitet är respektive inte är uppfyllt. Enbart vetskapen om att vistelsen är tidsbestämd och enstaka medför inte, att vistelsen skall uppfattas som ej regelmässig. Omfattningen av den tidsbestämda vistelsen liksom en rad andra faktorer är avgörande för om vistelsen i legal bemärkelse är regelmässig eller ej. En 20-årig flicka, som, såsom i rättsfallet ovan, avbryter ett boende hos sina föräldrar för att bo och förvärvsarbета på annan ort under viss tid, kan ändå anses regelmässigt vistas på förvärvsorten, även om förvärvsarbetet är tidsbestämt.¹² Den tidsbestämda vistelsens omfattning är utslagsgivande. Rör det sig endast om en tvåmånadersvistelse, brukar denna inte uppfattas som en regelmässig vistelse men det gör däremot exv en sexmånadersvistelse. Var gränsen går mellan tillfällig och regelmässig vistelse i ett dylikt fall är svårt att fastställa definitivt, men den ovannämnda tremånadersrekommendationen är givetvis ett riktmärke (se även KR i Göteborg 830916 mål nr 2219–1983).

Att avseende fästes vid en persons familjeförhållanden framgår av LR:s i Malmöhus län yttrande 801208 mål nr S 6512–80E. LR menade, att rätt mantalsskrivningsort, då en ogift kvinna påbörjat en vikariatstjänstgöring som kommit att förlängas under viss tid, var tjänstgöringsorten, trots att hon återvände till sin "hemort" efter tjänstgöringstidens slut. Genom att hon var ogift, hade hon inte tillräcklig anknytning till "hemorten" under den tid hon vistades på tjänstgöringsorten. "Anknytningen" utgjordes endast av hennes egen avsikt att återvända dit, vilket alltså inte var tillräckligt för att kunna kvarstå som kyrkobokförd där.

LR:s i Malmöhus län dom 810406 mål nr S 4174–80E gällde också en ogift ung kvinna, som haft en halvårslång anställning på annan ort än den tidigare kyrkobokföringsorten och som under anställningstiden och viss tid därefter bott först på en adress och därefter på en annan. LR fann att anställningen och vistelsen på orten inte kunde anses som tillfällig.

I ett slutligt yttrande från LR i Malmöhus län 811123 mål nr S 3699–81E fann domstolen, att en vistelse på en fastighet i en kommun under tre och en halv månad (15 augusti – 30 november) ej var tillfällig utan kunde ligga till grund för mantalsskrivning i kommunen, trots att personen i fråga, en man, hade sin familj bosatt i en tidigare gemensam bostad. Orsaken torde ha varit att familjen den 1 december flyttade till en annan bostad i samma kommun. I februari året därpå flyttade de ånyo till en annan gemensam permanent bostad också i samma kommun. Dessa omständigheter har visat, att mannens vistelse i kommunen den 1 november inte var av tillfällig natur.

Om den tidsbestämda vistelsen i stället hade gällt en person, som haft familjen (make och barn) på en annan ort, torde, om man bortser från bestämmelserna i 13 och 14 §§, rekvisitet regelmässig vistelse ibland få ett annat innehåll än i det ovannämnda exemplet. Om vederbörande har för avsikt att återvända till familjen, uppfattas hennes/hans vistelse vanligtvis ej som regelmässig även om vistelsen avsevärt överstiger tre månader. Man för alltså in andra komponenter än rent tidsmässiga. Givetvis är de flesta situationer som kan uppkomma av den karaktären att antingen 13 § eller 14 § blir tillämplig. När så inte är fallet, blir 12 § första stycket första momentet aktuellt. Om en person är gift är presumptionen att vederbörande regelmässigt vistas på en fastighet tillsammans med familjen. För att bryta en dylik presumption krävs stark motbevisning. Det räcker inte med beviskravet "kan antagas", för att en person skall anses bosatt på annan fastighet än familjen, utan beviskravet "kan hållas för visst" torde nog vara det som upprätthålls i de flesta fall. Bevis om separation eller äktenskapsskillnad krävs (se exv LR i Malmöhus län 831107 mål nr 6119–1983). Att presumptionen finns om ett sammanboende även om kontrahenterna inte är gifta med varandra men har ett barn gemensamt framkommer i ett yttrande och en dom rörande samma man (LR:s i Malmöhus län yttrande 820709 mål nr 4655–82E och LR:s i Malmöhus län dom 821122 mål nr 6286–82E). Av domen framgår dock att mannens uppgifter om att ett sammanboende ej föreligger måste godtas, eftersom de ej vederlagts. Enbart den omständigheten, att han på sin arbetsplats lämnat telefonnummer till kvinnans bostad jämte telefonnummer till den egna bostaden, kunde enligt domstolen inte utgöra tillräcklig bevisning för att han de facto tillbringade dygnsvilan hos barnets moder, när han själv påstod sig aldrig ha sammanbott med henne. I en dylik situation bör det överhuvud inte föreligga någon presumption för ett sammanboende utan uppgifter från den enskilde, om var hon/han regelmässigt vistas, skall godtas tills motsatsen bevisats (se även LR i Malmöhus län 810622 mål nr S 7178–80E). Att man dock eftersträvar att kyrkobokföra makar där de regelmässigt tillbringar sin dygnsvila, även om det är på skilda håll, framgår av följande rättsfall.

En ej återupptagen samlevnad efter skilsmässa, då hustrun bodde kvar i en av mannen ägd fastighet, där han hade ett rum till sitt förfogande "för att hälsa på ibland", ansågs dock ej vara tillräcklig bevisning för att mannen regelmässigt vistades på fastigheten (LR i Malmöhus län 811123 mål nr S 9204–80E).

LR i Hallands län fann i yttrande 810611 mål nr S 310–81E, att två makar aldrig skaffat gemensam bostad utan att var och en kvarbodde på sin respektive kyrkobokföringsort. Mannen besökte hustrun. 11 § och 12 § första stycket första momentet om regelmässig vistelse var tillämplig (ej 13 §).

LR i Gotlands län 800616 mål nr S 1454–79E kyrkobokförde med hänvisning till FBF 11 § en gift kvinna på fastighet som hon ensam efter pensioneringen köpt och flyttat till. Hon hade även erhållit arbete på den ort dit hon flyttat. Maken bodde kvar i makarnas tidigare gemensamma bostad på den gamla bosättningsorten tillsammans med en son och dennes fästmo. Kvinnan besökte ej sin make regelbundet utan endast någon enstaka gång. Avgörande för hennes kyrkobokföring var alltså huvudregeln om regelmässig vistelse (om liknande fall se nedan).

LR i Malmöhus län fann i domen 810622 mål nr S 6677–80E att en kvinna den 1 mars 1979 ensam flyttat till en av maken ägd fastighet och att hon fick anses bosatt på denna fastighet. Den omständigheten att hon och hennes make under tiden fram till årsskiftet 1979–1980, då maken avflyttade till Västyskland, haft kvar den av dem tidigare gemensamt bebodda lägenheten i Malmö, borde inte föranleda bedömningen att kvinnan vid i målet aktuell tidpunkt varit bosatt på jämväl sistnämnda fastighet.

Som bevis för att samlevnaden är hävd kan ett interimistiskt beslut i äktenskapsskillnadsmål tjäna (se LR i Malmöhus län 830516 mål nr S 5553–82; KR i Göteborg avvisade besvären p g a avsaknad av besvärsmått /840912 mål nr 5249–1983/).

Även om domstolen dömt till äktenskapsskillnad kan fortsatt gemensam vårdnad om barnen i äktenskapet leda till att även en förälder som i och för sig "lämnat" den tidigare gemensamma bostaden fortfarande skall skrivas där, om den gemensamma vårdnaden är tänkt att delvis utövas där (LR i Södermanlands län 810423 mål nr S 2665–80E /Kr i Stockholm 810630 mål nr 2743–1981 och RegR 820705 mål nr 2542–1981/).

Att svårigheter föreligger att avgöra var barn skall vara kyrkobokförda, när föräldrarna ej är kyrkobokförda på samma adress och barnen regelbundet vistas hos båda föräldrarna, framgår av följande rättsfall.

LR i Östergötlands län 801229 mål nr S 495–80 och S 503–80 gällde två barn, som vistades varannan vecka hos modern och varannan vecka hos fadern. LR kyrkobokförde barnen hos fadern, eftersom fadern hade den rättsliga vårdnaden om dem.

LR i Hallands län 810430 mål nr S 2496–80E biföll besvär av en fader, som tillsammans med modern hade rättslig vårdnad om ett barn, vilket blivit kyrkobokfört hos modern. Hon hade utan medgivande av fadern gjort en postal flyttningsanmälan för sig och barnet. På hade underlåtit att kontrollera, huruvida fadern undertecknat flyttningsanmälan och alltså kyrkobok-

fört dottern tillsammans med modern. Fadern överklagade och LR fann, att barnet skulle vara kyrkobokfört hos fadern på den adress där hon tidigare varit kyrkobokförd. Av LR:s dom framgår ej närmare var barnet bodde, varför underlaget för ett beslutsfattande med regelmässig vistelse som grund förefaller vara oklart.

Många av rättsfallen rörande dygnsviloregeln är tämligen intetsä-
gande. Domstolarna konstaterar endast, att, eftersom den enskilde
regelmässigt vistas på en viss fastighet är det där vederbörande skall
kyrkobokföras. Oftast är situationen sådan, att det finns en annan
fastighet som den enskilde önskar bli kyrkobokförd på. Domstolarna
har i och med konstaterandet av regelmässig vistelse tagit ställning
till både den enskildes fysiska närvaro på ifrågavarande fastighet och
regelmässigheten i vistelsen (tidsbegränsad–tidsobegränsad och/eller
full period–del av period, se exv KR i Stockholm 800828 mål nr
3837–1979 /RegR meddelade ej prövningstillstånd 820512 mål nr
3325–1980/; KR i Göteborg 821223 mål nr 27–1982; KR i Göteborg
830628 mål nr 3419–1982; KR i Göteborg 830916 mål nr 2315–1982;
KR i Jönköping 830824 mål nr 2247–1983 /ej ändring av LR:s i
Kalmar län dom 830316 mål nr S 2680–81:4E och S 2681:81:4E, RegR
meddelade ej prövningstillstånd 840201 mål nr 3711–1983/; KR i
Stockholm 831102 mål nr 6562–1983 /ej ändring av LR:s i Gotlands
län dom 830729 mål nr S 25–26–83, RegR meddelade ej prövnings-
tillstånd 840713 mål nr 4770–1983/). Bevisning rörande var den
regelmässiga vistelsen äger rum kan utgöras av skiftande
uppgifter såsom intyg från grannar, noteringar om elförbrukning osv
(se KR i Göteborg 821027 mål nr 4715–1982 /LR i Göteborgs och
Bohus län 820616 mål nr S 10641–81E/; se vidare härom nedan i
samband med gränsdragningen mellan enkel och dubbel bosättning
och kyrkobokföring på fritidsfastighet).

Enligt FBF 9 § gäller beslut om kyrkobokföring pga inflyttning, som
meddelats efter anmälan, från och med den dag anmälan inkom (se KR:s
i Stockholm domar 840910 mål nr 2273–1983, 840910 mål nr 2438–1983,
841205 mål nr 8026–1983 samt KR:s i Göteborg dom 841212 mål nr
7044–1984). När överinstans har att pröva besvär, skall dessa prövas utifrån
de förhållanden som rådde vid tidpunkten för lägsta instans beslut (se exv
KR i Stockholm 830418 mål nr 8749–1982).

3.6.3 Ombyte av bostad (12 § första stycket första momentet)

Dygnsviloregeln aktualiseras oftast i det enskilda fallet, då en person
flyttar från en fastighet till en annan. Den enskilde skall då inte längre

vara kyrkobokförd på "utflyttningsfastigheten" utan i stället på "inflyttningsfastigheten". För att avregistrering skall kunna ske från kyrkobokföringen på den förra fastigheten och registrering ske på den senare, krävs att den enskilde regelmässigt börjar vistas på den senare fastigheten under dygnsvilan. Det kan i många fall vara svårt att avgöra den exakta tidpunkten för övergången av förutsättningarna för kyrkobokföring på den nya fastigheten. I en situation är tidpunkten för ombyte av bostad av stor vikt för den enskilde, nämligen vid fastställandet av rätt mantalsskrivningsort den 1 november varje år. Har den enskilde i anslutning till denna tidpunkt flyttat, kan det vara av intresse för henne/honom att beskattas på den nya fastigheten under följande år (se ovan). För att så skall kunna ske, krävs att hon/han påbörjat regelmässig dygnsvila på ifrågakvarande fastighet senast den 1 november året innan. Regeln, att mantalsskrivningsorten bestäms av förhållandena den 1 november förrättningsåret, får inte ges en för snäv tolkning. Den är underkastad vissa modifikationer genom den del av dygnsvilogregeln som är avsedd att utgöra en hjälpregel för fall, då ombyte av bostad skett. För att en person skall kunna anses bosatt på den nya boningsorten krävs enligt denna endast, att det kan antagas att hon/han kommer att regelmässigt vistas där under dygnsvilan. Häri ligger, att en person undantagsvis kan anses bosatt på den nya bosättningsorten den 1 november, även om hon/han då ännu inte börjat tillbringa sin dygnsvila där, sk *fördröjd inflyttning*. För att bestämmelsen skall kunna tillämpas måste bostad stå till förfogande på kyrkobokföringsdagen och även tillträdet av tjänst eller utövandet av verksamhet skall kunna räknas från denna dag. Den personliga inflyttningen skall vidare ha fördröjts av mellankommande hinder. Tillträdet av anställningen eller verksamheten liksom den personliga vistelsen skall ha påbörjats inom en relativt kort tid efter kyrkobokföringsdagen, i nästan alla fall inom 14 dagar (se exv yttrande från LR i Malmöhus län 820913 mål nr S 4132–82E).

KR i Jönköpings fann i domen 800424 mål nr 680–1980 att en kvinna, som fröm 781101 förhyrt en bostad i Växjö men ej flyttat dit förrän 781112, eftersom hon dagen efter tillträdde en anställning i kommunen, hade sitt egentliga hemvist på den "gamla" bosättningsorten. Där kvinnan regelmässigt vistades den 1 november året före mantalsåret, dvs där hon regelmässigt tillbringade sin dygnsvila, ansågs avgörande för rätt kyrkobokföringsort och inte, även om byte av bostad verkligen skett, där hon kunde antagas komma att regelmässigt vistas. Ett sådant antagande hade i och för sig varit befogat i detta fall. Men rättstillämpningen visar, att man strikt utgår ifrån var en

person rent faktiskt har tillbringat sin dygnsvila vid den aktuella tidpunkten, dvs ifrån själva huvudregeln, i de fall då tillträdet av tjänsten inte skett senast den 1 november och då inflyttningen ej fördröjts av mellankommande hinder.

Även om tillträde till en nyinköpt fastighet inte skall ske förrän först två månader efter mantalsdagen, kan en sådan omständighet som att den enskilde disponerar ett rum i den nyinköpta fastigheten före den 1 november leda till att en regelmässig dygnsvila anses ha påbörjats från och med den tidpunkt då den enskilde började disponera rummet (fr o m den 30 oktober i exv LR:s i Malmöhus län avgörande 811012 mål nr S 4000–81E). Kvarvarande möbler och tillhörigheter i bostaden i "utflyttningsfastigheten" behöver inte betyda, att man fortfarande skall anses bosatt där, om orsaken till att man inte kunnat placera samtliga möbler på den nya fastigheten är att de tidigare ägarna i sin tur inte hade tillgång till sin nya bostad (se samma rättsfall som ovan samt LR i Malmöhus län 811012 mål nr S 4268–81E; jfr yttrande från LR i Malmöhus län 820315 mål nr S 6695–81E).

Det kan ofta vara svårt för en familjemedlem att styrka, att hon/han regelmässigt påbörjat dygnsvilan på en "ny" fastighet, då resten av familjen bor kvar på den "gamla" fastigheten (se rättsfall ovan). Om hon/han tillträtt en tjänst fr o m ett visst datum, kan detta medföra att det anses styrkt, att hon/han tillbringar dygnsvilan i den nya bostaden. Grund för kyrkobokföring anses då föreligga för denna familjemedlem, medan de andra blir fortsatt kyrkobokförda på den gamla fastigheten. Skattehänsyn för den familjemedlem som påbörjat ny anställning leder till att skild kyrkobokföring för familjemedlemmar aktualiseras främst vid ombyte av bostad under tiden omkring den 1 november (se exv yttrande från LR i Malmöhus län 820329 mål nr S 17–82E).

Om den familjemedlem, som fått ny anställning och därför flyttar först, tillbringar vardagarna i inflyttningsbostaden men helgerna hos familjen i den gamla bostaden, anses i många fall någon *regelmässig* dygnsvila ännu ej ha påbörjats på inflyttningsfastigheten, varför kyrkobokföring på denna inte kan ske (se exv yttrande från LR i Malmöhus län 820524 mål nr S 747–82E; se dock ett annat yttrande från samma LR 821004 mål nr S 5622–82E).

Behåller den enskilde den gamla bostaden, kan det vara svårt att bevisa, att de legala förutsättningarna för kyrkobokföring på en ny fastighet föreligger. Följande rättsfall är exempel på olika faktiska omständigheter som tillmätts bevisvärde i detta sammanhang.

En kvinna yrkade att bli kyrkobokförd på en av henne ägd fastighet. Efter makens bortgång sommaren 1980 hade nämligen hennes ekonomiska situation försämrats så att hon inte kunde behålla den bostad hon haft tillsammans med maken. I oktober samma år flyttade hon därför till en fastighet som hon ägde på annan ort. Denna fastighet var en hyresfastighet med tre lägenheter, varav två var uthyrda och en lägenhet disponerades av kvinnan. Den av henne och hennes avlidne make tidigare bebodda lägenheten ägdes av dödsboet efter maken. Efter bodelningen hade kvinnan inte någon del i dödsboet längre. Sistnämnda lägenhet beboddes och bekostades av en dotter till kvinnan. – LR i Malmöhus län fann i domen 820709 mål nr S 4836–82E, att det fick anses klarlagt, att kvinnan inte längre disponerade den tidigare bostaden och att hon tillbringade dygnsvilan i en lägenhet i hyresfastigheten, trots att hon hade arbete på den ort där den "gamla" bostaden var belägen och måste pendla ca 7 mil de vardagar hon var i tjänst. (Ett tidigare yttrande från LR i Malmöhus län 820315 mål nr S 6696–81E gick i motsatt riktning).

I ett rättsfall från LR i Malmöhus län 800310 mål nr S 4239–79 och S 4238–79 uppgavs som orsak till att en tidigare bostad behållits, att barnens skolgång tarvade detta samt att en dotter skulle överta bostaden. Man sökte dock senare efter en mindre lägenhet åt henne. Domstolen ansåg det vara styrkt att ombyte av bostad skett.

Situationen var densamma i rättsfallet från LR i Malmöhus län 820709 mål nr S 7620–81E. Ett intyg på heder och samvete från två grannar om att ett äkta par regelmässigt tillbringade dygnsvilan på inflyttningsfastigheten bidrog också till, att makarna blev kyrkobokförda på denna.

I rättsfallet LR i Malmöhus län 821011 mål nr S 3711–82E kunde inflyttningen i den nya bostaden (före den 1 november) kontrolleras genom "soptömningen och elräkningarna". Anledningen till att man behöll den tidigare bostaden (till den 1 december) var, att man ville ha tid på sig att göra den iordning. En arbetskamrat till en av de flyttande tog lägenheten i anspråk från mitten av november. – Lägenheten kan också visas vara uthyrd; se LR i Malmöhus län 830418 mål nr S 3758–82E.

Uppgifter från fastighetsägaren, att avflyttning ej skett förrän den 1 december, och handlingar från posten, som utvisade att eftersändning ej begärts förrän den 30 november, ledde till att två makar blev mantalsskrivna på utflyttningsfastigheten (LR i Malmöhus län 821011 mål nr S 3712–82E).

LR i Malmöhus län fann i domen 821011 mål nr S 3870–82E att en familj flyttade till en ny fastighet den 18 december och att den till denna dag varit bosatt i en lägenhet. Även om anstalter för flyttningen – såsom uppsägning av den gamla lägenheten och kontraktsskrivning beträffande fastigheten – gjorts redan före den 1 november, hade flyttningen faktiskt ägt rum så pass lång tid efter nämnda datum, att mantalsskrivning på inflyttningsorten inte kunde komma i fråga. Familjen uppgav att den, för att erhålla önskad mantalsskrivningsort, varit beredd att redan den 31 oktober flytta till en "provisorisk" bostad på inflyttningsorten, men att besked erhöles från vederbörande folkbokföringsmyndigheter, att den provisoriska flyttningen varken skulle berättiga till kyrkobokföring eller mantalsskrivning. Efter detta negativa besked brydde familjen sig inte om att verkställa flyttning till

den provisoriska bostaden. Vad familjen anfört, föranledde inte LR att ändra sin uppfattning beträffande frågan om mantalsskrivning på inflyttningssorten. Skälen här till var – förutom faktisk bosättning på utflyttningssorten den 18 december – dels att den tilltänkta provisoriska bostaden skulle blivit helt tillfällig, dels att familjen, såvitt kunde utläsas av handlingarna, hade rätt att disponera bostaden på utflyttningssorten till och med utgången av året.

Andra mål där tidpunkten för övergång från regelmässig vistelse under dygnsvilan på utflyttningssfastigheten till inflyttningssfastigheten var huvudfrågan är exv LR i Malmöhus län 830420 mål nr S 6274–82E, LR i Malmöhus län 831117 mål nr S 4427–83E (yttrande) och 831117 mål nr S 4612–83E (yttrande), KR i Göteborg 840703 mål nr 3013–1983, KR i Göteborg 840912 mål nr 9549–1983, KR i Stockholm 830502 mål nr 3940–1982, KR i Stockholm 840907 mål nr 7909–1982, KR i Stockholm 841130 mål nr 2892–1983.

Folkbokföringens huvudregel, den s k dygnsviloregeln, består alltså av villkoren regelmässighet och faktisk vistelse under dygnsvilan. För de flesta människor är PÄ:s registrering av dem på den fastighet där de regelmässigt tillbringar dygnsvilan en enkel åtgärd. Det tarvas inte några komplicerade undersökningar för att avgöra, att det verkligen förhåller sig så att de nämnda villkoren är uppfyllda. För den enskilde sammanfaller i de allra flesta fall PÄ:s registreringsåtgärd med hennes/hans egen uppfattning om var det egentliga hemvistet är beläget. När den enskilde byter bostad kan dock ibland svårigheter föreligga att under ett övergångsskede avgöra var den regelmässiga dygnsvilan sker. Ofta finns vissa omständigheter som talar för att dygnsvilan tillbringas på utflyttningssfastigheten samtidigt som andra omständigheter talar för att dygnsvilan tillbringas eller skall tillbringas på inflyttningssfastigheten. Om avsikten är att inom en snar framtid tillbringa dygnsvilan på inflyttningssfastigheten medför detta i och för sig inte, att vederbörande skall kyrkobokföras på denna fastighet, innan hon/han de facto påbörjar dygnsvilan där. I vissa fall kan dock göras ett undantag i kravet på faktisk närvaro under dygnsvilan på en fastighet för att motivera en registreringsåtgärd, nämligen i det speciella fallet att vederbörande kan styrka fördröjd inflyttning. I alla andra fall upprätthålls kraven på regelmässigt, faktiskt vistande under dygnsvilan på fastigheten i fråga, antingen det blir fråga om utflyttningss- eller inflyttningssfastigheten. Som ovan framkommit aktualiseras dessa ställningstaganden framför allt om ombyte av bostad sker i tiden omkring den 1 november, eftersom de skatterättsliga konsekvenserna blir påtagliga för den enskilde som en följd av vad som bedöms vara vederbörandes rätta mantalsskriv-

ningsort. Sammanfattningsvis kan alltså anföras att dygnsviloregeln i dessa sammanhang tillämpas strikt med undantag av den noggrant specificerade undantagssituationen rörande fördröjd inflyttning.

3.6.4 Dubbel bosättning (12 § första stycket andra momentet)

3.6.4.1 Gränsdragningen mellan enkel och dubbel bosättning

I detta avsnitt skall de problem behandlas som kan uppstå då fråga uppkommer om en person vistas regelmässigt under dygnsvilan på två fastigheter.

Den som regelmässigt vistas på flera fastigheter under nattvilan eller motsvarande vila (dygnsvilan) och därigenom kan anses bosatt på flera fastigheter, anses bosatt på den fastighet, där hon/han med hänsyn till sin tjänst eller verksamhet och övriga omständigheter får anses ha sitt egentliga hemvist (FBF 12 § första stycket andra momentet).

Bosättning på flera fastigheter kallas alltså för dubbel bosättning. RSV har i anvisningar till PÄ (dec 1980) anfört följande:

”För att dubbel bosättning skall föreligga skall personen samtidigt ha två eller flera likvärdiga hem som hela året står färdiga att disponeras av honom. – Med dubbel bosättning förstås inte att en person under olika delar av samma år är bosatt inom två eller flera församlingar, då föreligger ombyte av bostadsort. Ej heller att av två annars relativt likvärdiga bostäder den ena hålles stängd under en viss årtid och den andra under en annan årtid.”

I anvisningar från senare datum (okt 1983) har begreppet ”likvärdiga hem” ersatts av ordet ”bostäder”. Även den sista meningen i citatet ovan har utmönstrats. Citatet är delvis hämtat från Norrmans ”Mantalsskrivning”. Han skriver om dubbel bosättning på följande sätt:

”Därmed förstås givetvis icke, att en person under olika delar av samma år är bosatt inom två eller flera mantalsskrivningsdistrikt – ty då föreligger ombyte av bosättningsort – utan den dubbla bosättningen skall självfallet föreligga samtidigt, dvs *personen skall samtidigt hava två eller flera likvärdiga hem.*”¹³

Även Hammarberg talar om att vid dubbel bosättning skall hemvisten vara så likvärdiga, att en bestämning av det egentliga hemvistet inte kan ske annorledes än genom hänsynstagande till vederbörandes tjänst eller huvudsakliga verksamhet. Är hemvisten inte likvärdiga, torde det snarare vara fråga om skenbart dubbel bosättning (se FBF 13 §). Hammarberg gör en jämförelse mellan dubbel bosättning

(1946 års folkbokföringsförordning 13 § 6 momentet) och skenbart dubbel bosättning (13 § 3 momentet). Han skriver följande:

”Tjänst eller verksamhet synes sålunda vara tillerkänd betydelse endast för att träffa ett val mellan i övrigt ”likställda” hemvist. Men enligt 3 mom är i där avsedda fall familjens hemvist mannens legala hemvist. Intet i det sistnämnda stadgandets avfattning utvisar, att detsamma icke är tillämpligt å likställda hemvist. En normkonkurrens kan då i vissa fall inträda. Det synes emellertid kunna ifrågasättas om det för tillämpning av 6 mom uppställda villkoret, att mannen skall kunna anses bosatt å båda fastigheterna, över huvud kan anses vara uppfyllt, därest jämlikt 3 mom hans legala hemvist skall vara den fastighet, varå familjen är bosatt. I dylikt fall synes en tillämpning av 6 mom böra vara utesluten. Denna uppfattning saknar dock stöd i praxis. Huruvida praxis numera upprätthåller kravet på likställda hemvist såsom en förutsättning för tillämpning av 13 § 6 mom synes för övrigt kunna ifrågasättas. Snarare synes, åtminstone i vissa fall, likställdheten – eller rättare icke-likställdheten – tillerkännas betydelse vid bestämningen av det egentliga hemvistet.”¹⁴

Av den rättstillämpning som blivit föremål för undersökning i förevarande arbete synes något krav på ”likvärdighet” ej ha uppställts som ett fristående rekvisit. I en del rättsfall kan man dock spåra vissa tendenser i den riktningen.

I KR:s i Sundsvall dom 820210 mål nr 1409–1981 sägs bl a om den fastighet som den enskilde ville bli kyrkobokförd på att denna fick betecknas som ”fritidsfastighet, inte fullt utbyggd till åretruntbostad. NN kan därför vid den aktuella tidpunkten inte anses haft dubbel bosättning.” – Rättsfallet kan jämföras med KR i Göteborg 820512 mål nr 7262–1981, där en kommun i besvär hos KR anförde: ”Makarna NN:s fritidshus är av så låg standard att det inte kan anses vara ägnat att utgöra sådan bostad att makarna NN kan antas komma att regelmässigt vistas där under nattvilan. De skall därför inte anses bosatta där.”

I åtskilliga fall har den enskilde anført, att en lägenhet, belägen på den ort där den enskilde har anställning, används enbart som en *övernattningslägenhet* vid exv dålig väderlek, och att vederbörande har sitt egentliga hemvist på en fastighet på en annan ort. I vissa av dessa fall har domstolarna funnit, att det ej är fråga om dubbel bosättning, utan att endast bosättningen på ”hemvistfastigheten” skall vara kyrkobokföringsgrundande. Man har inte motiverat detta med att bostäderna inte varit likvärdiga utan snarare, att det grundläggande rekvisitet regelmässig vistelse inte varit uppfyllt i förhållande till övernattningslägenheten (se exv LR i Malmöhus län 801013 mål nr S 4324–80, LR i Malmöhus län 820913 mål nr S 8948–80E, KR i Stockholm 821208 mål nr 3019–1981, KR i Göteborg

840724 mål nr 5553–1984 (den enskilde disponerade endast en sängplats i ett rum i en kollegas bostad).

I LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 830623 mål nr S 8637–82E blev en man ej kyrkobokförd på en fritidsfastighet, där han endast vistades under sommaren och någon helg under övrig del av året. Det ansågs ej heller vara en situation av dubbel bosättning. KR i Göteborg torde i och för sig ha beaktat även en situation av dubbel bosättning (830623 mål nr S 8637–82) men ej funnit, att mannen skulle kunna kyrkobokföras på fritidsfastigheten. RegR meddelade ej prövningstillstånd (840613 mål nr 808–1984).

Folkbokföringssektionen på RSV har i en PM (mars 1979) tagit upp frågan om kyrkobokföring på *fritidsfastighet*. RSV uppmanar PÅ att företa en noggrann utredning, innan PÅ fattar beslut om kyrkobokföring. PÅ skall införskaffa uppgift om den flyttandes familjeförhållanden, eventuell tillgång till annan bostad samt fritidsfastighetens standard och förutsättningar att kunna brukas som bostad. Enligt RSV:s erfarenhet förekommer allt fler försök till skenskrivning på fritidsfastighet. Orsaken härtill är att man kan uppnå skattemässiga och även andra ekonomiska fördelar av inte ringa omfattning. Det är därför nödvändigt, enligt RSV, att PÅ grundligt utreder om verklig bosättning på fritidsfastigheten föreligger, vilken skall föranleda kyrkobokföring där. Kyrkobokföring på dylik fastighet skall endast ske om det med säkerhet klarlagts, att annat egentligt hemvist inte finns och att fastigheten kan brukas som bostad året runt.

Uppgifter om fritidsfastighetens standard, belägenhet vid allmän väg samt tillgången till allmänna kommunikationer fordras för PÅ:s bedömning om fastigheten över huvud taget kan förutsättas komma i fråga som "åretruntbostad".¹⁵

Särskild uppmärksamhet bör enligt RSV ägnas gift person, som ensam begär kyrkobokföring på fritidsfastighet, om det inte framkommer att söndring i äktenskapet föreligger, och personen därför inte längre kan antas ha sitt egentliga hemvist hos familjen. Föreligger inte söndring i äktenskapet, synes dubbel bosättning i dylikt fall föreligga, varvid det egentliga hemvistet är i familjebostaden. Även när det gäller ogift person eller gift person, som åberopar söndring i äktenskapet som anledning till anmälan om flyttning, skall uppgift inhämtas om personen också disponerar annan bostad. Är så fallet skall uppgift lämnas om denna bostad, respektive fritidsfastighetens storlek (antal rum och kök, kvm-yta). Uppstår tvivel om bostad fortfarande disponeras på tidigare kyrkobokföringsort, skall PÅ på denna ort höras.¹⁶

I en situation där frågan om dubbel bosättning kan uppkomma är grundförutsättningen, att den enskilde regelmässigt vistas under dygnsvilan på båda fastigheterna. Om det visar sig, att hon/han regelmässigt vistas endast på en av fastigheterna, kan situationen givetvis inte längre bedömas som dubbel bosättning, utan den enskilde skall kyrkobokföras på den fastighet där hon/han vistas regelmässigt (se KR i Jönköping 820128 mål nr 2034–1981 /ej ändring av LR:s i Östergötlands län dom 810423 mål nr S 3463–80; RegR meddelade ej prövningstillstånd 830422 mål nr 723–1982/; jfr KR i Sundsvall 821126 mål nr 1662–1982, KR i Göteborg 801210 mål nr 2822–1980 /ej ändring av LR:s i Hallands län dom 800506 mål nr S 1393–80; RegR meddelade ej prövningstillstånd 830202 mål nr 203–1981/ och KR i Göteborg 841204 mål nr 5590–1984 /ändring av LR:s i Malmöhus län dom 840629 mål nr S 8127–83E/).

Av KR:s i Göteborg dom 810423 mål nr 5833–1980 framgår att det är klaganden som måste göra sannolikt, att vid innehav av två bostäder hon/han endast bor på den ena. I annat fall presumeras att det är fråga om dubbel bosättning. I det aktuella målet utgick domstolen från att så var fallet. Med hänvisning till lagtexten fann domstolen, att vederbörande makar, som hade fast anställning på den ort där de hyrde en lägenhet, skulle anses ha sitt egentliga hemvist där och inte på en av dem ägd fastighet, där de hade djurbesättningar, vilka var ett led i en av dem utövad verksamhet. Inkomsten från gården ansågs i motsats till makarnas egen uppfattning inte vara från deras huvudsysselsättning. De ansåg sig permanent bosatta på jordbruksfastigheten och lägenheten var endast en övernattningslägenhet för vissa speciella situationer. – KR ansåg alltså, att makarna ej lyckats göra sannolikt, att de endast bodde på jordbruksfastigheten, varför regeln om dubbel bosättning kom till användning (se 3.6.4.2).

Om den enskilde flyttar från en ort till en annan men har kvar (under en kortare övergångstid) sitt arbete på den tidigare bostadsorten, kan, speciellt om det är fråga om ett längre avstånd mellan de båda orterna, presumptionen vara, att vederbörande fortfarande är bosatt i utflyttningsorten. Situationen skall då bedömas som dubbel bosättning och utflyttningsorten blir fortfarande rätt kyrkobokföringsort, eftersom förvärvsarbetet utförs där. Om den enskilde kan bevisa, att hon/han inte längre har kvar någon bostad på arbetsorten, blir det givetvis fråga om enkel bosättning på inflyttningsorten (se KR i Göteborg 830929 mål nr 5325–1982 /ändring av LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 820615 mål nr S 9464–81E/). En jämförelse mellan elförbrukningen på de båda fastigheterna kan ge vid handen att den enskilde vistas regelmässigt på endast en av fastigheterna. Intyg från

affärsinnehavare och andra personer, exv grannar, kan styrka regelmässig vistelse på endast en fastighet (se exv KR i Göteborg 831005 mål nr 4530–1983 /ändring av LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 830415 mål nr S 6908–82E/; jfr vad som ovan framhållits om bevisning vid ombyte av bostad).

Långvarig sjukdom, som medför att en person inte kan utöva sin tjänst, kan leda till att trots att personen har två bostäder, exv en lägenhet på anställningsorten och en jordbruksfastighet någon annanstans, hon/han anses bosatt på endast en av dem. Situationen bedöms alltså inte som dubbel bosättning, där bosättning på tjänstgöringsorten är avgörande utan som enkel bosättning, emedan det anses bevisat, att hon/han regelmässigt vistas på endast en av fastigheterna.

I KR i Stockholm 840109 mål nr 3999–1983 ansågs en kvinna bosatt på en jordbruksfastighet i norra Sverige och inte i en lägenhet i Stockholm, där hon hade den tjänst som hon p g a sjukdom inte kunde utöva. Sjukskrivningstiden översteg ett och ett halvt år (ändring av LR:s i Stockholms län dom 830418 mål nr S 17230–82E, som bedömde situationen som dubbel bosättning med kyrkobokföring på anställningsorten; jfr KR i Stockholm 830823 mål nr 7979–1982 /ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 821008 mål nr S 21227–81; RegR meddelade ej prövningstillstånd 840713 mål nr 3844–1983/).

KR i Stockholm hade redan tidigare meddelat en dom där sjukdom medfört, att dubbel bosättning ej ansetts vara för handen. LR i Stockholms län menade i beslut 791213 mål nr S 60465–79E, att det egentliga hemvistet var där vederbörande, en kvinna, hade sin tjänst, trots att hon egentligen hade nästan all dygnsvila på annan ort. I och med att hennes familj bodde kvar på den "gamla" fastigheten och hon ibland besökte den, ansågs skäl föreligga att uppfatta situationen som en dubbel bosättning. KR i Stockholm ändrade beslutet i domen 800613 mål nr 109–1980 och fann att utredningen i målet gav stöd åt klagandens uppgift, att hon p g a sjukdom flyttat till den nya bosättningsorten för att få lugn och ro och att hon sedan dess haft sitt hemvist och sina tillhörigheter där.

LR:s i Malmöhus län dom 840123 mål nr S 2268–83E gällde en pensionerad man, som av hälsoskäl var bosatt på en annan ort än hustrun, som bodde hos en vuxen dotter i Malmö. Även i detta fall använde man sig av dygnsviloregeln rörande enkel bosättning och kyrkobokförde mannen, där han rent faktiskt regelmässigt tillbringade dygnsvilan.

En persons *familjesituation* (jfr ovan 3.6.2.2) kan ibland påverka bosättningsens karaktär av enkel eller dubbel bosättning. En begynnande familjeseparation kan leda till att en av makarna yrkar att bli kyrkobokförd på en annan fastighet än den övriga familjen. Står det helt klart, att vederbörande endast vistas på denna fastighet och att

någon dygnsvila ej intas på den fastighet där familjen bor, skall hon/han givetvis kyrkobokföras på den nya fastigheten (se exv KR i Göteborg 840118 mål nr 3938–1983 /ändring av LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 830415 mål nr S 2071–82E/). Det är då ej fråga om dubbel bosättning. Utredningen måste dock entydigt ge besked om att så är fallet. Presumtionen om det motsatta förhållandet är oftast stark, eftersom familjeanknytningen är en mycket viktig faktor i kyrkobokföringssammanhang (se exv KR i Stockholm 820125 mål nr 658–1981, KR i Stockholm 820323 mål nr 4788–1980, KR i Stockholm 831206 mål nr 528–1982 /RegR meddelade ej prövnings-tillstånd 840713 mål nr 1060–1984/). Om man bedömer att dubbel bosättning är för handen, dvs att det är styrkt att vederbörande regelmässigt tillbringar dygnsvilan på två fastigheter, kan dock en dom på äktenskapsskillnad och det faktum att det ansetts bevisat att orsaken till anskaffandet av en andra bostad var söndring i äktenskapet leda till att den nya bostadsorten väger tyngre än "familjeorten" för kyrkobokföringen (se nedan mera härom; KR i Göteborg /831031 mål nr 9176–1982/ fastställde dock LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 821206 mål nr 10977–81E; trots äktenskapsskillnaden ansågs mannen ändå regelmässigt ha vistats i familjebostaden, vilket ansågs bevisat genom att mannen och kvinna sedan ingick äktenskap med varandra igen; jfr KR i Stockholm 840907 mål nr 7908–1982).

Under senare år har det blivit allt vanligare, att två makar kyrkobokförs på skilda fastigheter utan att söndring i äktenskapet föreligger. Dygnsviloregelns huvudregel om enkel bosättning blir då tillämplig.

Sedan april 1980 bodde en kvinna i en lägenhet om två rum och kök i Karlshamn. Hon var pensionär. Före pensioneringen hade hon bott i Stockholm tillsammans med sin man. Mannen, som deltid arbetade, bodde kvar i Stockholm. Lägenheten i Stockholm hade delvis upplåtits till kontor, varför hon betraktade lägenheten i Karlshamn som den egentliga bostaden. Det mesta av bohaget fanns i lägenheten i Karlshamn, som tidigare hade varit hennes bostadsort i 29 år. Hon vistades nu där 10–11 månader om året. Under vistelsetiden i Karlshamn bodde hon cirka 2 månader i makarnas gemensamma sommarstuga i Karlshamns skärgård. Hon besökte lägenheten i Stockholm endast sporadiskt. LR i Stockholms län hade i domen 810428 mål nr S 13957–81E funnit, att det var fråga om dubbel bosättning och att hon skulle vara kyrkobokförd i den familjebostad i Stockholm, där hon ibland vistades hos sin där bosatta och kyrkobokförda make. KR i Stockholm fann i domen 820907 mål nr 2432–1981, att kvinnan fick anses bosatt i Karlshamn. Reglerna om enkel bosättning tillämpades.

I KR:s i Stockholm dom 801205 mål nr 1409–1980 fann dock domstolen

i en motsvarande situation, att dubbel bosättning var för handen (den pensionerade maken tillbringade tre månader hos maken), men att egentligt hemvist var den fastighet där den pensionerade maken bodde ensam under den tid han inte vistades hos maken. LR i Kopparbergs län hade tidigare i beslut 800209 mål nr S 271–80E funnit, att den pensionerade maken skulle vara kyrkobokförd hos maken på den tidigare gemensamma familjebostaden.

LR i Malmöhus län meddelade en dom (811026 mål nr S 5360–81E), vilken rörde en man som var anställd och ensam styrelseledamot i ett bolag. Kontor fanns i Stockholm, Malmö och Göteborg. Hans huvudsakliga sysselsättning i bolaget utgjordes av inköps- och försäljningsresor både i Sverige och utomlands. Han utförde inte särskilt mycket kontorsarbete på något av de aktuella kontoren. Sådant arbete utförde han däremot såväl i sin bostad i Stockholm som ibland i hustruns bostad i Skåne. På grund av arbetet tillbringade han mer tid på resande fot än i någon av de ifrågavarande bostäderna. Mannen ansåg att han vistades väl så stor del av sin tid i bostaden i Stockholm som i hustruns bostad i Skåne. LR fann att mannen, som var gift, kunde anses bosatt såväl i Stockholm, där han hyrde en enrumslägenhet, som i Skåne, där hans hustru var bosatt och kyrkobokförd. Även om mannen på grund av sitt yrke inte regelmässigt kunde besöka sin familj, fick han anses ha större anknytning till bostaden i Skåne än till lägenheten i Stockholm. LR fann därför att mannen, i enlighet med bestämmelsen i FBF 16 § (se nedan) borde kyrkobokföras i Skåne. – I besvär hos KR yrkade mannen att vara fortsatt kyrkobokförd i Stockholm. Avgörande vikt borde läggas vid hans egen uppfattning om rätt kyrkobokföringsort. En son studerade sedan flera år vid Tekniska högskolan i Stockholm och var skriven på faderns adress där. En yngre son fullgjorde värnpliktstjänstgöring vid Berga och avsåg att stanna i Stockholm. Endast en mindre del av familjen var bosatt i Skåne. Sönernas faktiska bosättning i Stockholm borde medföra att det var mer naturligt att mannen fortfarande var kyrkobokförd i Stockholm. Allt bohag i fastigheten i Skåne tillhörde hustrun. Mannens bohag fanns i bostaden i Stockholm, vilken han betraktade som sin fasta punkt. – KR delade LR:s bedömning att mannen kunde anses bosatt såväl i Stockholm som i Skåne och att han hade större anknytning till bostaden i Skåne än till lägenheten i Stockholm. Mannen skulle därför anses ha sitt egentliga hemvist i Skåne enligt FBF 12 § första stycket andra momentet (KR i Göteborg 821216 mål nr 7512–1981). – RegR fann dock i domen 840824 mål nr 234–1983, att mannen regelmässigt vistades enbart i lägenheten i Stockholm och att han därför borde kyrkobokföras på denna fastighet jämlikt FBF 12 § första stycket första momentet.

PÅ i Skövde, Ryd och Våmb medgav ej i beslut 800917 dnr 58/80 en kvinna utflyttning från den fastighet i församlingen, där hennes make var kyrkobokförd, då hon yrkade att bli kyrkobokförd på annan fastighet i annan församling. Ett dylikt beslut är formellt felaktigt, eftersom PÅ i utflyttningsförsamlingen inte kan vägra utflyttning. Det är i stället PÅ i inflyttningsförsamlingen, som kan vägra inflyttning. Kvinnan överklagade till LR i Skaraborgs län, som i domen 810216 mål nr S 3047–80E fann (utan att ha berört den formella felaktigheten), att kvinnan flyttat över alla tillhörigheter

till fastigheten i inflyttningsförsamlingen, att hon regelmässigt vistades på denna fastighet under dygnsvilan samt att hon hade för avsikt att i framtiden bo kvar där. Oaktat familjegemenskapen mellan makarna i djupare mening framstod som obruten, fick hon anses ha sitt egentliga hemvist på fastigheten i inflyttningsförsamlingen. Den omständigheten att hon upprätthöll arbetsanställning i utflyttningsförsamlingen föranledde ingen annan bedömning.

Även om familjebanden inte är upplösta, kan alltså en av makarna bli kyrkobokförd på "egen" fastighet, om hon/han kan styrka en regelbunden vistelse på enbart denna fastighet. Möjligen kan detta vara något svårare för kvinnor att styrka, eftersom kvinnans anknytning till make, barn och familjebostad har uppfattats som speciellt markant (jfr tidigare hustruskrivning; se exv KR i Stockholm 831025 mål nr 4760–1981 och KR i Göteborg 840702 mål nr 3561–1983).

3.6.4.2 Anställning

Rättstillämpningen visar entydigt att, i fall då det är klarlagt att en person regelmässigt vistas under dygnsvilan på två fastigheter, hon/han skall anses bosatt på den fastighet som är belägen på den ort där vederbörande utför arbete pga anställning. Även om den enskilde gör gällande, att hon/han vistas merparten av dygnsvilotiden på den andra fastigheten och färdas till arbetet därifrån, synes detta inte förändra det mycket enhetliga synsätt som rättstillämparen har på denna regel vid dubbel bosättning. Trots att tillämpningen alltså är mycket klar och enhetlig, synes av mängden överklagade mål till LR, KR och RegR frågan om den enskildes egna önskemål om var bosättning skall anses föreligga vara av stor vikt för henne/honom. De traditionella, formella rättssäkerhetskraven rörande förutsebarhet, kontrollerbarhet och likformighet tycks vara väl uppfyllda, men av mängden överklagade avgöranden torde den enskilde ibland uppleva regeln som orättvis. Detta ger upphov till följande frågor: Skall den enskildes egen vilja om var hon/han önskar vara kyrkobokförd aldrig tillmätas betydelse som en självständig omständighet (en enskild person hade i tidigare lagstiftning viss valmöjlighet rörande var hon/han skulle vara kyrkobokförd)? Kan andra faktorer, t ex familjeförhållanden, vistelsens omfattning på den ena fastigheten i förhållande till den andra fastigheten konkurrera ut anställning som den avgörande faktorn? Jag avser att söka besvara frågorna i följande avsnitt, men vill först ge en presentation av de situationer då dubbel bosättning kan föreligga och då den enskilde pga

anställning ansetts så knuten till en av dessa fastigheter, att hon/han ansetts bosatt där.

Orsakerna till att en person disponerar två bostäder och regelmässigt vistas i båda kan givetvis vara av mångahanda slag. Hon/han kan ha fått anställning på en annan ort än där hon/han bor och vill inte lämna den gamla bostaden utan skaffar en annan, ofta mindre, bostad på arbetsorten. Under arbetsveckan bor hon/han i denna bostad och under helgerna samt annan längre fritid i den ursprungliga bostaden. I många fall har den enskilde gjort gällande, att hon/han endast använt bostaden som *övernattningsbostad* (se ovan), kanske enbart för tillfälliga övernattningar (se exv LR i Malmöhus län 791203 mål nr S 4094–79, 801027 mål nr S 2584–80E, 810928 mål nr S 8175–80E, 820628 mål nr S 5605–81E, 820709 mål nr S 5796–81E, KR i Sundsvall 841206 mål nr 1702–1983 /ej ändring av LR:s i Norrbottens län dom 830321 mål nr S 2867–82E/, KR i Göteborg 840830 mål nr 3723–1983 /ej ändring av LR:s i Hallands län dom 830331 mål nr S 1822–82/, RegR 840727 mål nr 2988–1984 /KR i Göteborg 840330 mål nr 6645–1983 fastställde LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 830628 mål nr S 9803–82E/).

En annan mycket vanlig situation är att den enskilde önskar bli kyrkobokförd på *fritidsfastighet*, därför att hon/han regelmässigt vistas på denna fastighet, samtidigt som hon/han också regelmässigt vistas på annan fastighet (angående kyrkobokföring på fritidsfastighet i allmänhet, se ovan). I de fall som anförs i detta avsnitt har det alltså stått klart, att vederbörande har dubbel bosättning. Ofta är bosättningen på fritidsfastigheten under ett år räknat av längre varaktighet än på den andra fastigheten. Den andra bostaden, som regel belägen på anställningsorten, anses dock vara vederbörandes egentliga hemvist (LR i Malmöhus län 810817 mål nr S 8483–80E, 830418 mål nr S 4024–83E, 830418 mål nr 5868–81E, KR i Jönköping 820129 mål nr 114–1982 /ej ändring av LR:s i Blekinge län dom 811204 mål nr S 1273–81/, KR i Göteborg 830906 mål nr 7036–1982 /KR fastställde LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 820907 mål nr S 16–82E/, KR i Göteborg 840515 mål nr 635–1983 /KR fastställde LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 821206 mål nr S 10073–81E/, KR i Göteborg 840824 mål nr 3536–1984 /KR fastställde LR:s i Hallands län dom 840301 mål nr S 1825–83E/).

Bosättning även i *föräldrahemmet* kan leda till att dubbel bosättning anses vara för handen.

LR i Västernorrlands län fann i domen 810724 mål nr S 2681–80, att en man disponerade dels en bostad om två rum och kokvrå, dels bostad i föräldrahemmet. Han hade uppgivit att han vistats i lägenheten några nätter per vecka under 37 veckor om året samt övriga 15 veckor jämte sin fritid i föräldrahemmet. Mannen hade tjänst som lärare på den ort där lägenheten var belägen. Han ansåg dock inte att denna lägenhet var hans egentliga hemvist, vilket dock LR gjorde med hänvisning till den yrkesverksamhet han bedrev där. (Se även LR i Malmöhus län 831107 mål nr S 4030–83E.)

Bostad på anställningsorten och bostad hos *sambo* kan leda till uppkomsten av dubbel bosättning. Även en enrumslägenhet med kokskåp på 20 m² bostadsyta anses som vederbörandes egentliga hemvist, om den är belägen där vederbörande arbetar (se exv LR i Västerbottens län 830711 mål nr 1371–82E /KR i Sundsvall 831223 mål nr 3883–1983/).

Äganderätt till en fastighet och dispositionsrätt till *tjänstebostad* medför vid dubbel bosättning kyrkobokföring på tjänstebostaden (KR i Sundsvall 831212 mål nr 898–1983 /ej ändring av LR:s i Kopparbergs län dom 830209 mål nr S 2252–82E/).

Delpensionering, exv med tjänstgöringen förlagd till varannan månad, kan vara orsaken till att en person påbörjar dubbel bosättning i lägenhet på tjänstgöringsorten respektive i fastighet på annan ort. Även i dessa fall är tjänstgöringen av avgörande betydelse för att fastställa vederbörandes egentliga hemvist (KR i Sundsvall 811223 mål nr 4278–1981 /underställt av LR i Gävleborgs län 810220 mål nr S 2725–80; RegR meddelade ej prövningstillstånd 830422 mål nr 208–1982/; se även LR i Malmöhus län 830930 mål nr S 7599–82E).

Vid *militärtjänstgöring* uppkommer ofta dubbel bosättning. Om militärtjänstgöringen innefattar anställning, anses den enskilde ha sitt egentliga hemvist på tjänstgöringsorten (i åtskilliga fall Amiralitetsförvaltningen i Karlskrona, exv LR:s i Malmöhus län yttranden 831117 mål nr S 4429–83E, 831117 mål nr S 4430–83E, 831117 mål nr S 5537–83E, 831117 mål nr S 5715–83E, 831215 mål nr S 3951–83E, 831215 mål nr S 5507–83E, 831215 mål nr S 5716–83E samt domarna 831215 mål nr S 3918–83E och 840123 mål nr S 3970–83E).

Även om inget speciellt utmärker den ena fastigheten i förhållande till den andra och detta även gäller den enskildes anställningssituation, gäller regeln om kyrkobokföring på fastigheten på anställningsorten helt oinskränkt (LR i Malmöhus län 791217 mål nr S 3095–79 och S 3495–79 /en av två makar var sjukpensionär/, 811123 mål nr S 4730–81E /yttrande/, 811218 mål nr S 6130–81E /yttrande/, 811218 mål nr 4345–81E, 820913 mål nr S 7857–81E, 820913 mål nr S

7858–81E, 821109 mål nr S 4148–82E, 821122 mål nr S 4223–82E, 830329 mål nr S 4361–81E, 830504 mål nr S 3623–83E /yttrande/, 830930 mål nr S 3915–83E, 831017 mål nr S 4027–83E, 831020 mål nr S 3834–83E /yttrande/, 831117 mål nr S 4257–83E /yttrande/, KR i Sundsvall 820621 mål nr 3944–1981 /ej ändring av LR:s i Kopparbergs län dom 811012 mål nr S 1446–81E/, KR i Sundsvall 830113 mål nr 3489–1981 /underställt av LR i Kopparbergs län 810921 mål nr S 642–81/, KR i Sundsvall 830224 mål nr 2775–1982 /ej ändring av LR:s i Västerbottens län dom 820601 mål nr S 1648–81E/, KR i Sundsvall 840220 mål nr 4029–1983 /ej ändring av LR:s i Västerbottens län dom 830816 mål nr 1632–83/, KR i Sundsvall 841008 mål nr 4385–1984 /beslut, se LR:s i Västerbottens län dom 830420 mål nr S 2844–82E/, KR i Jönköping 820201 mål nr 32–1982 /ej ändring av LR:s i Blekinge län dom 811204 mål nr S 1271–81/, KR i Jönköping 840619 mål nr 3632–1983 /ej ändring av LR:s i Jönköpings län dom 830615 mål nr S 3219–82/, KR i Jönköping 840910 mål nr 4553–1983 /ej ändring av LR:s i Östergötlands län dom 830819 mål nr S 2830–82/, KR i Stockholm 821013 mål nr 1362–1982 /ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 820118 mål nr S 3784–80 m fl/, KR i Stockholm 821102 mål nr 1772–1981 /ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 810303 mål nr S 12845–80 och S 12925–80/, KR i Stockholm 840120 mål nr 4159–1982 /ej ändring av LR:s i Uppsala län dom 820428 mål nr S 1588–81/, KR i Göteborg 831122 mål nr 524–1983 /ej ändring av lokala skattemyndigheten i Göteborgs fögderi 820507 mål nr 2252–54–82/, KR i Göteborg 840105 mål nr 2752–1984 /ej ändring av LR:s i Värmlands län dom 840321 mål nr S 3166–83/, RegR 830221 mål nr 721–1982 /ej prövningstillstånd, se KR:s i Jönköping dom 820201 mål nr 32–1982, ej ändring av LR:s i Blekinge län dom 811204 mål nr S 1271–81/, RegR 830315 mål nr 99–1982 /ej prövningstillstånd, se KR:s i Göteborg dom 811215 mål nr 5778–1981, fastställande av LR:s i Malmöhus län dom 810817 mål nr S 9648–80E/, RegR 830422 mål nr 1755–1982 /ej prövningstillstånd, se KR:s i Stockholm dom 820423 mål nr 447–1982, se även LR:s i Uppsala län beslut 820118 mål nr S 1883–81E/, RegR 840615 mål nr 1132–1984 /ej prövningstillstånd, se KR:s i Sundsvall dom 840220 mål nr 4029–1983, ej ändring av LR:s i Västerbottens län dom 830816 mål nr S 1632–83/, RegR 840713 mål nr 409–1983 /ej prövningstillstånd, se KR:s i Göteborg dom 821025 mål nr 6981–1981 och 6616–1981, ej ändring av LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 811008 mål nr S 5529–80 och S 5268–80/).

3.6.4.3 Annan förvärvsverksamhet

I vissa situationer kan den omständigheten att den enskilde bedriver *annan förvärvsverksamhet* påverka valet av kyrkobokföringsort. Spörsmålet uppkommer oftast som en fråga om konkurrens mellan vilket som skall tillmätas störst betydelse, en anställning som den enskilde har på en ort och ifrågavarande förvärvsverksamhet som hon/han har på en annan ort. Det utan jämförelse vanligaste är, att den ort där vederbörande har anställning, räknas som rätt kyrkobokföringsort. Bostaden som är belägen där anses som vederbörandes egentliga hemvist. Undantag finns dock. Nedan anförda rättsfall utgör exempel härpå.

I länsskatterättens i Södermanlands län beslut om underställning framgick, att klagandena, två makar, innehade heltidstjänster i Stockholm samt att makarna drev en jordbruksrörelse på annan ort. I Stockholm disponerade makarna en bostad om tre rum och kök. Bostaden på jordbruksfastigheten omfattade fem rum och kök. Mannen hade uppgivit, att han och hans maka tjänstgjorde som avbytare i de på jordbruksfastigheten befintliga djurstallarna under helger och veckoslut cirka 4–5 timmar/dag. Vidare hade han uppskattat, att han och hans hustru var verksamma i jordbruksrörelsen 150 arbetsdagar per år. Mot bakgrund av att makarna innehade heltidstjänster fick verksamheten på jordbruksfastigheten under sådana förhållanden anses vara en bisyssla. Makarna skulle därför med hänsyn till sina tjänster och övriga omständigheter anses ha sitt egentliga hemvist i Stockholm. – KR i Stockholm fann i domen 771017 mål nr 7654–1976 att makarna var sysselsatta i jordbruksdriften på den ifrågavarande jordbruksfastigheten under samtliga veckoslut och helger. Detta arbete, som huvudsakligen innefattade kreaturskötsel, beräknades årligen ta cirka 150 arbetsdagar i anspråk. Vidare hade uppgivits att mannen där bedrev viss konsulterande verksamhet, som för 1976 uppskattades inbringa 25.000–30.000 kr. – KR fann med ledning härav att, trots att båda makarna innehade fast anställning i Stockholm och där disponerade lägenhet, de fick med hänsyn till arten och omfattningen av sin på jordbruksfastigheten utövade verksamhet samt med beaktande av makarnas egen uppfattning om var de var bosatta, anses ha haft sitt egentliga hemvist på jordbruksfastigheten (se nedan avsnitt 3.6.4.7).

I ett annat rättsfall ägde den klagande dels en jordbruksfastighet, dels en lägenhet i staden. Han utförde sitt arbete i staden. LR i Örebro län fann dock, att, eftersom han tillbringat största delen av dygnsvilan på jordbruksfastigheten, han hade större anknytning till denna än till fastigheten i Örebro, varför han rätteligen skulle vara kyrkobokförd på den förra (820811 mål nr S 1171–82).

Rättsfallen kan jämföras med KR:s i Göteborg dom 820930 mål nr 4792–1981, som innebar ett fastställande av LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 810703 mål nr S 9740–80. Den enskilde drev verksamhet i form av lantbruk på en fastighet i skärgården samtidigt som han hade tjänst i

Göteborg. Denna tjänst uppfattades av domstolarna såsom varande av sådan begränsad omfattning och av sådan art, att den inte kunde ha betydelse vid bedömning av hemvistet, dvs man ansåg ej att dubbel bosättning var för handen. Mannen blev alltså tillsammans med sin hustru kyrkobokförd på jordbruksfastigheten.

I KR:s i Stockholm dom 830620 mål nr 2046–1982 fann domstolen dock, att dubbel bosättning var för handen, då en man dels hade lägenhet i Stockholm, dels ägde och skötte en jordbruksfastighet. Förutom skötseln av jordbruket arbetade han som fastighetsmäklare. Den senare verksamheten synes han ha bedrivit dels i Stockholm, dels i den kommun där jordbruksfastigheten var belägen. KR fann att han skulle kyrkobokföras på jordbruksfastigheten och ändrade därmed LR:s i Stockholms län dom 820310 mål nr S 70991–79.

Om den enskilde enbart är egen företagare uppstår givetvis ej ovannämnda konkurrenssituation, utan hon/han blir kyrkobokförd på den ort där verksamheten bedrivs (se exv LR i Malmöhus län 800310 mål nr S 4237–79, 811123 mål nr 3811–80E /yttrande/). Om ifrågavarande konkurrenssituation föreligger, gäller dock som huvudregel att kyrkobokföring skall ske på anställningsorten. Fallen ovan får karakteriseras som undantagsfall. RegR ändrade också 790618 mål nr 4923–1977 den ovannämnda KR- domen 771017 mål nr 7654–1976 och fann att regeln om dubbel bosättning ledde till att orten där den enskilde hade sin *fasta anställning* var rätt kyrkobokföringsort, dvs klagandena skulle kyrkobokföras i församling i Stockholm (RÅ 79 1:50, se nedan avsnitt 3.6.4.7, där rättsfallet också kommenteras).

3.6.4.4 Familjeanknytning

Är familjeanknytningen en sådan omständighet som kan få avgörande betydelse för fastställandet av en persons egentliga hemvist, då hon/han regelmässigt tillbringar dygnsvilan på mer än en fastighet? Om vederbörande *reser till arbetsplatsen* varje morgon (se exv LR i Malmöhus län 810518 mål nr S 4355–80E, där den enskilde tillbringade dygnsvilan på en fastighet på avsevärt avstånd från arbetsplatsen och helgerna med familjen på en fastighet på ytterligare en annan ort) eller han (av rättsfallsmaterialet att döma synes detta gälla endast män) har ett arbete, som innefattar mycket *resande i tjänsten* (LR i Malmöhus län 810817 mål nr 9648–80E /KR i Göteborg 811215 mål nr 5778–1981 och RegR 830315 mål nr 99–1982, se ovan/, KR i Göteborg 830125 mål nr 2456–1982 /KR fastställde

LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 820324 mål nr S 7110–81 och S 8325–81/), anses vederbörande ha sitt egentliga hemvist, där make/familj är bosatt. Om en person har flera tjänster av jämbördig natur och en av dem finns på den ort där familjen är bosatt, bedöms det egentliga hemvistet vara familjens bosättningsort (LR i Malmöhus län 821222 mål nr S 4195–82E, KR i Göteborg 830704 mål nr 4521–1983 /KR fastställde LR:s i Älvsborgs län dom 830704 mål nr S 3942–82/, KR i Göteborg 840830 mål nr 6828–1983 /KR fastställde LR:s i Malmöhus län dom 830418 mål nr S 1361–82/).

En annan personkategori för vilken familjeanknytningen får avgörande betydelse vid fastställandet av egentligt hemvist vid dubbel bosättning är *kvinnor utan tjänst*. De anses bosatta där mannen är kyrkobokförd, även om hälsoskäl o dyl skulle tala för en bosättning på den fastighet kvinnan yrkat att bli kyrkobokförd på (LR i Malmöhus län 811123 mål nr S 9060–80E och 811123 mål nr S 4360–81E samt KR i Jönköping 840404 mål nr 2095–1983 /yttrande av samma innehåll i LR:s i Östergötlands län beslut 830421 mål nr S 1794–83E/).

Pensionärer är en annan grupp, för vilken familjeanknytningen anses vara av stor betydelse (se dock nedan angående tidsfaktorn). I de fall då en pensionär gör gällande huvudsakligt hemvist på annan ort än make/maka är bosatt och situationen bedöms som dubbel bosättning krävs, att pensionären visar, att hon/han har starkare anknytning till den fastighet som hon/han önskar bli kyrkobokförd på än till den fastighet där pensionären och maken/makan har gemensam bostad (se KR i Stockholm 811221 mål nr 4854–1980 /ej prövningstillstånd av RegR 830315 mål nr 85–1982/). Även om pensionären vistas övervägande delen av året på den fastighet hon/han önskar bli kyrkobokförd på, är detta inte alltid tillräckligt för att utgöra en starkare anknytningsfaktor än familjeanknytningen (av samma mening hade även LR varit i det ovan anförda rättsfallet, LR i Stockholms län 801013 mål nr S 72432–79E; se även LR i Västerbottens län 830428 mål nr S 373–83, vilken dom KR i Sundsvall ej ändrade 831107 mål nr 2316–1983, och KR i Göteborg 830210 mål nr 8702–1982; jfr även KR i Stockholm 820921 mål nr 3079–1981 /ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 810514 mål nr S 18596–80/).

Ovannämnda krav, att visa starkare anknytning till annan fastighet än den där make/maka är bosatt för att kunna bli kyrkobokförd på den förstnämnda fastigheten, upprätthålls vid dubbel bosättning, där tjänsteanknytningen även av andra skäl än pensionering inte kan

tillmätas avgörande betydelse utan familjeanknytningen får större spelrum (se exv LR i Stockholms län 820611 mål nr S 22587–81E, vilken dom KR i Stockholm ej ändrade 830603 mål nr 5745–1982; RegR meddelade ej prövningstillstånd 841005 mål nr 2647–1983).

Innebörden och avgränsningen av begreppet familj såsom anknytningsfaktor vid dubbel bosättning ställs aldrig på sin spets på samma sätt som kan ske i samband med tillämpningen av 13 § (se nedan). För att en familjerelation skall få betydelse som anknytningsfaktor i förevarande hänseende torde det dock närmast vara fråga om en familj i betydelsen make/maka.

I KR:s i Jönköping dom 841009 mål nr 2481–1984, som ej innefattade en ändring av LR:s i Östergötlands län dom 840427 mål nr S 931–84, ville en ogift kvinna bli kyrkobokförd tillsammans med modern, därför att de utgjorde en familj, och inte på en annan fastighet, där hon också regelmässigt vistades. I detta fall ställde alltså den enskilde krav på att familjeanknytningen skulle vara en avgörande faktor vid bestämmandet av egentligt hemvist. Båda domstolarna fann dock, att ett samboende mor–dotter inte innebar, att dottern hade familj i FBF:s mening.

I en sådan situation där familjeanknytningen kan få betydelse, dvs då anställning eller annan förvärvsverksamhet ej är självskriven anknytningsfaktor, måste det såsom i andra sammanhang, där familjens bosättning är en omständighet som påverkar en persons kyrkobokföring, vara fråga om en "intakt" familj. I annat fall har den inget "anknytningsvärde".

Detta framträder tydligt (liksom den nära kopplingen till den skatterättsliga bakgrunden) i följande yttrande från LR i Malmöhus län 830427 mål nr S 4222–82E. Fallet gällde bl a frågan huruvida två makar levde åtskilda p g a söndring i äktenskapet (se även LR i Malmöhus län 820215 mål nr S 7818–80E).

Mannen var ägare till en fastighet i västra Skåne. Hustrun ägde en fastighet i Malmö. Under 1981 var mannen anställd i eget bolag. Arbetet i bolaget, vilket i stor utsträckning synes ha bestått av resor i Sverige och utomlands, hade också bedrivits delvis i västra Skåne, delvis på hustruns fastighet i Malmö. Dessutom hade mannen under höstterminen 1981 haft timplärförordnande vid gymnasiet i Malmö om 3–4 timmar per vecka. Mannen hade uppgivit att makarna levt åtskilda och att han varken haft tillgång till eller utnyttjat någon bostad på fastigheten i Malmö. Enligt mannen hade makarna, som för barnens skull försökt hålla ihop äktenskapet utåt sett, levt på var sitt håll. Makarna hade äktenskapsförord. Ingen egendom utgjordes av giftorättsgods. Mannen förvarade alla sina tillhörigheter på fastigheten i västra Skåne. Av verkställd undersökning i ärendet framgick att makarna levte åtskilda de senaste sex åren, "utan beslut om särlevnad (äktenskaps-

skillnad)". I yttrandet angavs också att mannen reste till Malmö "tur och retur" i genomsnitt två dagar per vecka samt att verksamheten huvudsakligen bedrevs i västra Skåne. – LR i Malmöhus län och LR i Kristianstads län var ense om att mannen för 1980 skulle mantalsskrivas i kommun i västra Skåne, vilket också skedde genom LR:s dom 810615 mål nr S 3812–80E. I målet rörande sistnämnda mantalsskrivning hade mannen hänvisat till LR:s i Kristianstads län dom 801208 mål nr S 3379–79 rörande 1977 års taxering. Domen hade enligt uppgift vunnit laga kraft. Sistnämnda mål gällde bl a frågan om avdrag för kostnader för dagliga resor mellan hemmet och arbetet. LR i Kristianstads län, som fann det övertygande visat att mannen under beskattningsåret varit bosatt på fastigheten i fråga, medgav avdrag för sagda resor. Vidare fann nämnda LR övervägande skäl tala för att mannen inte skulle sambeskattas med sin hustru. – LR i Malmöhus län fann att mannen hade anknytning till båda de ifrågavarande fastigheterna i västra Skåne och Malmö. Om uppgifterna om att mannen och hans hustru levtt åtskilda var riktiga, var detta en omständighet som enligt LR:s mening gjorde anknytningen till malmöfastigheten mindre stark. På grund av vad som förevarit fann LR inte tillräckliga skäl föreligga att frånga sin uppfattning i det tidigare nämnda mantalsskrivningsmålet. LR stannade således för att betrakta fastigheten i västra Skåne som mannens egentliga hemvist vid ifrågavarande tidpunkt (jfr LR:s i Malmöhus län dom 801208 mål nr S 4329–80E samt följande domar som samtliga har en och samma klagande: LR i Göteborgs och Bohus län 830623 mål nr S 5142–82E, S 6856–82E /KR i Göteborg 840213 mål nr 8793–8794–1983 och ej prövningstillstånd av RegR 840713 mål nr 1280–1281–1984/, KR i Göteborg 821025 mål nr 6715–1981 och 79–1982 /ej ändring av LR:s i Kristianstads län dom 810921 mål nr S 2528–80E och LR:s i Göteborgs och Bohus län domar 811119 mål nr S 7419–80E och S 10403–80E; RegR meddelade ej prövningstillstånd 840713 mål nr 1295–1296–1983/, KR:s i Göteborg beslut 840514 mål nr 1995–1984 /ej ändring av LR:s i Göteborgs och Bohus län beslut 840127 mål nr S 8575–83E; RegR meddelade ej prövningstillstånd 840713 mål nr 2943–1984/, KR:s i Göteborg beslut 840605 mål nr 2754–1984 /ej ändring av LR:s i Göteborgs och Bohus län beslut 840319 mål nr S 1558–84E; RegR meddelade ej prövningstillstånd 841012 mål nr 3500–1984/, KR i Jönköpings län dom 840316 mål nr S 1646–82E; RegR meddelade ej prövningstillstånd 841012 mål nr 4096–1984/, KR:s i Göteborg beslut 840213 mål nr 770–1984 /se LR:s i Göteborgs och Bohus län beslut 830415 mål nr S 5026–83E; RegR meddelade ej prövningstillstånd 841119 mål nr 4762–1984/).

3.6.4.5 Bosättningens omfattning i tiden

Är *tidsfaktorn* en sådan omständighet som kan föras in under "övriga omständigheter" vid fastställandet av egentligt hemvist vid dubbel bosättning?

I ett publicerat RegR-avgörande (RÅ 82 1:73) framgår tydligt att

så är fallet. Avgörandet handlade om vilken anknytning som skulle väga tyngst vid bedömningen av en gift pensionärs egentliga hemvist vid dubbel bosättning, anknytningen till den fastighet i Mora kommun, på vilken han vistats under större delen av året eller anknytningen till den fastighet i Stockholms kommun, där han hade gemensam bostad med sin förvärvsarbetande hustru. LR i Stockholms län fann att anknytningen till den sistnämnda fastigheten var starkast, medan KR i Stockholm var av annan mening. Rätten framhöll att "vid bedömningen av I:s egentliga hemvist bör avgörande betydelse tillmätas det förhållandet att I vistas övervägande delen av året i sin bostad i V". Till följd härav ansågs han ha sitt egentliga hemvist på ifrågakvarande fastighet. RegR gjorde ej ändring i KR:s dom (821230 mål nr 4156–1980). – Även i det publicerade avgörandet RÅ 83 1:11 har tidsfaktorn haft en stor, om dock ej utslagsgivande, betydelse för kyrkobokföring av två makar på en fritidsfastighet.

Den fastighet av två (eller flera), på vilken den enskilde tillbringar mest tid har just p g a denna omständighet ansetts vara det egentliga hemvistet i LR i Malmöhus län 830110 mål nr S 4193–82E, KR i Jönköping 830916 mål nr 2011–1983 (domen utgjorde en ändring av LR:s i Östergötlands län dom 830311 mål nr S 1651–82 och S 1871–82, som innebar att familjeanknytningen uppfattades som den starkaste anknytningsfaktorn), KR i Göteborg 830929 mål nr 5574–1982 (domen innebar en ändring av LR:s i Hallands län dom 820624 mål nr S 2186–81, som innebar att större bostadsyta och bättre standard var anknytningsfaktorer som vägde tyngst), KR i Göteborg 840516 mål nr 8287–1983 och KR i Göteborg 841214 mål nr 8501–1984 (även andra anknytningsfaktorer).

3.6.4.6 Andra "övriga omständigheter"

Vilka andra "övriga omständigheter" förutom familjeanknytningen och tidsfaktorn har tillmätts relevans vid avgörandet av egentligt hemvist vid dubbel bosättning?

Att tjänstgöringsorten i de flesta fall har högsta prioritet som anknytningsfaktor har framgått ovan. Denna anknytningsfaktor finns ju också direkt angiven i lagtexten. I rättsfallet KR i Stockholm 820211 mål nr 3052–1980 (LR i Stockholms län 800603 mål nr S 21551–79) tillmättes dock ej tjänstgöringsorten största betydelse utan i stället *innehållet* i tjänsten (producent och regissör) och *sättet*, på

vilket arbetet bedrevs. Detta ledde till att en annan fastighet än den som var belägen på tjänstgöringsorten ansågs vara egentligt hemvist.

I LR:s i Malmöhus län yttrande 820709 mål nr S 4733–82E torde den viktigaste anknytningen till en viss fastighet ha varit den omständigheten att vederbörande, en kvinna, sedan mycket lång tid tillbaka (36 år) bott på ifrågavarande fastighet, medan hon bott på den andra fastigheten endast kortare tid (2 år). Under de två år då dubbel bosättning varit för handen, hade bosättning på den förra fastigheten skett i något större omfattning, men detta hade inte bedömts vara den viktigaste anknytningsfaktorn till denna fastighet, utan det var alltså det *mångåriga boendet*, som var av avgörande betydelse.

I LR:s i Kristianstads län dom 820426 mål nr S 2548–80E ansågs en ung kvinnas anknytning till bostaden på *studieorten* vara starkare än hennes anknytning till en fastighet som förvärvats genom gåvobrev. KR i Göteborg fastställde LR:s dom (821115 mål nr 3495–1982).

I RegR:s dom 830224 mål nr 3286–1981 (ref RÅ 83 1:11) var omständigheterna sådana att två makar, mannen pensionerad och kvinnan halvtidsarbetande i en närbelägen tätort, under 2/3 av året bodde på en välutrustad fritidsfastighet och under resterande tredjedel i den närbelägna tätorten. Dubbel bosättning ansågs vara för handen. Domstolen fann, att fritidsfastigheten var makarnas egentliga hemvist och motiverade detta med att makarna tillbringade större delen av året på denna fastighet. Enbart tidsfaktorn var dock inte avgörande för domstolens ställningstagande. Även det korta avståndet mellan fritidsfastigheten och kvinnans tjänstgöringsort liksom den omständigheten att mannen var pensionär och därmed ej bunden till någon tjänstgöringsort var faktorer som medförde, att fastigheten på kvinnans tjänstgöringsort inte helt självklart uppfattades som egentligt hemvist vid dubbel bosättning. Måhända har anknytningen till tjänstgöringsorten inte samma utslagsgivande betydelse vid avgörandet av egentligt hemvist för en deltidsarbetande kvinna som sammanlever med en pensionerad make (jfr dock underrätternas avgöranden: LR i Göteborgs och Bohus län 810703 mål nr S 2630–81E och KR i Göteborg 810916 mål nr 5222–1981), som denna anknytning har för en som regel heltidsarbetande man (med eller utan en pensionerad maka). Det troliga är dock att de ovan anförda anknytningsfaktorerna till fritidsfastigheten gjorde, att det kom att väga jämnt mellan anknytningsfaktorerna till denna och

till fastigheten på kvinnans tjänstgöringsort, varvid makarnas *egen önskan* att bli kyrkobokförda på fritidsfastigheten ansågs kunna tillmätas relevans. Den enskildes egen vilja är alltså en omständighet att beakta i en "jämviktssituation" som den ovan anförda.

Den egna önskan beaktades dock ej i RÅ 78 1:90, eftersom klaganden inte visat att hans anknytning till den fastighet, på vilken han önskade bli kyrkobokförd, *var åtminstone lika stark som hans anknytning till den fastighet, där han hade en med hustrun gemensam bostad*. Han ansågs alltså ha sitt egentliga hemvist på den sistnämnda fastigheten.

I LR:s i Hallands län dom 821118 mål nr S 2331-81, vilken KR i Göteborg fastställde 831019 (mål nr 9009-1982) gällde det att avgöra, vilka anknytningsfaktorer som skulle tillmätas relevans, då en ensamstående pensionerad man var bosatt dels på en fritidsfastighet, där han önskade bli kyrkobokförd, dels på en fastighet där han innehade en större bostadsrättslägenhet. Eftersom mannen inte kunde påvisa någon speciell anknytning till fritidsfastigheten, vägde den markant *högre standarden* i bostadsrättslägenheten över till dess förmån, dvs denna ansågs vara mannens egentliga hemvist (se även KR i Göteborg 840914 mål nr 7855-1983, som fastställde LR:s i Malmöhus län dom 830630 mål nr S 364-83).

I LR i Malmöhus län 831107 mål nr S 3999-83E yrkade en man att bli kyrkobokförd på en fastighet, där han ansåg, att han tillbringade dygnsvilan regelmässigt. Hans tjänstgöringsort låg några mil därifrån. Dubbel bosättning ansågs dock vara för handen, då han övernattade i en fastighet i Malmö p g a att han utövade representation där vid ca 50-60 tillfällen per år. På denna fastighet var hustrun mantalsskriven. Malmöfastigheten låg också något närmare mannens tjänstgöringsort än den fastighet mannen önskade bli kyrkobokförd på. Fastigheten i Malmö ansågs vara mannens egentliga hemvist och anknytningsfaktorerna var *representationen* i Malmö, det något *kortare avståndet* mellan bostaden där och tjänsteorten jämte *hustruns mantalsskrivning* på nämnda fastighet.

En femtonårig flicka ansågs bosatt både i sitt föräldrahem och hos sin morfar. Hennes egentliga hemvist ansågs vara hos den senare p g a de speciella omständigheter som föranledde hennes flyttning från föräldrahemmet (KR i Stockholm 840626 mål nr 4322-1983).

En speciell typ av familjeanknytning ansågs vara för handen för en pensionerad man, som regelmässigt vistades på en fastighet såsom vårdare för annan på fastigheten bosatt person. Dubbel bosättning

ansågs föreligga, eftersom mannen även hade egen bostad på annan plats i Sverige, där han önskade bli kyrkobokförd. Det egentliga hemvistet var dock, p g a hans vårdarfunktion, den andra fastigheten (LR i Kalmar län 840710 mål nr S 2820–83E; KR i Jönköping biföll ej mannens besvär /841101 mål nr 3553–1984/).

3.6.4.7 Konkurrens mellan "anställning", "annan förvärvsverksamhet" och "övriga omständigheter"

Flera av de rättsfall som hänvisats till i de tidigare avsnitten kännetecknas av att domstolarna tagit ställning till olika anknytningsfaktorer som i vissa fall pekat i samma riktning och ansetts utvisa, att en av de aktuella bostäderna är den enskildes egentliga hemvist och som i andra fall ansetts tyda på konkurrens mellan anknytningsfaktorerna till respektive fastighet och som därmed krävt en "viktning" dem emellan. Dessa "konkurrensfall" skall nu bli föremål för en särskild undersökning.

En vanlig konkurrenssituation uppkommer, då den enskilde har bostad på den ort där vederbörande tjänstgör som anställd samtidigt som hon/han har bostad på den ort där hon/han driver annan förvärvsverksamhet, exv jordbruksfastighet. Anställningen är en anknytningsfaktor som talar för att bostaden på anställningsorten är den enskildes egentliga hemvist, medan den andra förvärvsverksamheten talar för att bostaden på/i närheten av denna verksamhet är den enskildes egentliga hemvist.

I RÅ 79 1:50 var upplyst att två makar vid tidpunkten för kyrkobokföringen den 15 april 1976 hade bostad i såväl Stockholms som Nyköpings kommun. I Stockholm, där båda makarna under 1976 hade anställning, ägde de en bostadsrättslägenhet om tre rum och kök. I Nyköpings kommun ägde mannen sedan 1971 en jordbruksfastighet, som makarna brukade själva. De uppgav att de tillbringade veckoslut, helger och övrig fritid, sammanlagt ca 150 dagar om året, på denna fastighet, där de disponerade en permanentbostad om fem rum och kök. Under vistelse på fastigheten deltog de aktivt i arbetet i djurstallarna. Under senare delen av 1976 drev mannen rörelse i form av konsultverksamhet på denna fastighet. Båda makarna hade sina huvudsakliga inkomster av anställningarna i Stockholm. – Länsskatterätten i Södermanlands län bedömde den uppkomna konkurrenssituationen så, att anknytningen till stockholmsfastigheten var den starkare beroende på att anställningarna var heltidstjänster, varför verksamheten på jordbruksfastigheten betraktades som en bisyssla. KR i Stockholm ansåg dock, att makarna, med hänsyn till *arten* och *omfattningen* av deras på jordbruksfastigheten utövade verksamhet och med beaktande av *makarnas egen uppfattning* om

var de var bosatta, hade sitt egentliga hemvist på jordbruksfastigheten. RegR fann dock att även om makarna utövat viss verksamhet på jordbruksfastigheten och enligt egen uppfattning varit att anse som bosatta där, avgörande betydelse måste tillmätas det förhållandet att båda hade fast anställning i Stockholm. På grund härav fick makarna med hänsyn till tjänst, verksamhet och övriga omständigheter anses ha haft sitt egentliga hemvist på fastigheten i Stockholm vid ifrågavarande tid, dvs i den uppkomna konkurrenssituationen ansågs fast anställning vara den starkaste anknytningsfaktorn (se ovan avsnitt 3.6.4.3).

I många mål, som rört enskilda med bostad på den ort där de har fast anställning samt bostad på den ort, där de bedriver jordbruk, har domstolarna kommit till samma resultat som RegR i den ovan anförda domen, nämligen att fastigheten i anställningsorten anses som vederbörandes egentliga hemvist. Anställningen (i vissa fall enbart en deltidsanställning) som anknytningsfaktor är ibland förstärkt med familjeanknytningen, dvs make/maka och familj är bosatta på den ifrågavarande fastigheten (LR i Malmöhus län 811123 mål nr S 8949–80 /KR i Göteborg fastställde LR:s dom 820512 mål nr 8010–1981 och RegR meddelade ej prövningstillstånd 830422 mål nr 2157–1982/, LR i Malmöhus län 821122 mål nr S 4176–82E, KR i Stockholm 821105 mål nr 4489–1981, KR i Jönköping 831129 mål nr 3501–1983 /ej ändring av LR:s i Östergötlands län dom 830617 mål nr S 3052–82/, KR i Sundsvall 831216 mål nr 3882–1983 /LR i Västernorrlands län 830729 mål nr S 1854–82 tillämpade FBF 13 §; RegR tog ej upp besvaren till prövning pga att de inkom efter besvärstidens utgång, 840307 mål nr 266–1984/).

En person, som utförde anställningsarbete på två orter, hade bostad på båda orterna. På den ena orten arbetade han även som egen företagare, på den andra orten bodde hans familj. LR i Malmöhus län fann i domen 810406 mål nr S 4196–80E, att mannens egentliga hemvist var på den senare fastigheten.

I domen LR i Malmöhus län 830314 mål nr S 4321–82 stod mot varandra å ena sidan anknytningsfaktorerna fast anställning för två makar samt barnens skolgång, å andra sidan anknytningsfaktorerna konsultverksamhet för ena maken samt mer omfattande vistelse där. De förra anknytningsfaktorerna ansågs väga tyngre. – Omständigheterna samt bedömningen av dessa var desamma i LR:s i Malmöhus län dom 830516 mål nr S 3936–82. Företeende av interimistiskt beslut i äktenskapsskillnadsmål gjorde, att familjeanknytningsfaktorn förlorade i betydelse och de senare anknytningsfaktorerna kom då att "väga över" (LR i Malmöhus län 830516 mål nr S 5553–82). – I KR:s i Göteborg dom 821025 mål nr 6715–1981 och 79–1982 gällde konkurrenssituationen anknytningsfaktorerna anställning och familj å ena sidan och annan rörelse å den andra. Liksom i de ovan anförda fallen, där det var fråga om verksamhet på jordbruksfastighet, bedömdes även i

detta fall, där rörelsen alltså bestod av annan verksamhet, den enskilde ha sitt egentliga hemvist, där han hade anställning och familj (LR:s i Kristianstads län dom 810921 mål nr S 2528–80E, LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 811119 mål nr S 7419–80E och S 10403–80E samt KR i Stockholm 840413 mål nr 4550–1983 /ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 830505 mål nr S 13379–82; RegR meddelade ej prövningstillstånd 840713 mål nr 2476–1984/). – Detta gällde även i KR:s i Göteborg dom 830929 mål nr 5055–1982, där den ifrågavarande konsultverksamheten omfattade minst 80% av den enskildes arbetstid. En omständighet av betydelse i sammanhanget torde ha varit, att fastigheten på den ort där konsultverksamheten bedrevs en tid varit obeboelig p g a omfattande reparationsarbeten (LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 820622 mål nr S 9302–81E).

I de situationer då den enskilde antingen utför anställningsarbete på båda bostadsorterna eller inte utför anställningsarbete på någon av dem måste rimligtvis andra anknytningsfaktorer än respektive anställning få avgörande betydelse för var det egentliga hemvistet skall anses vara.

I LR:s i Malmöhus län dom 810406 mål nr S 4351–80E var det fråga om en anställning som var förlagd i ungefär lika omfattning till två orter, i vilka vederbörande hade bostäder. I den ort där hustrun bodde och hade anställning, ansågs vederbörandes egentliga hemvist vara.

Den sysselsättning som hade störst betydelse för vederbörandes försörjning avgjorde var en fränskild mans egentliga hemvist vid dubbel bosättning var beläget (LR i Norrbottens län 830304 mål nr S 41–83E /KR i Sundsvall 830503 mål nr 1370–1983 ändrade ej LR:s dom; RegR meddelade ej prövningstillstånd 831230 mål nr 2164–1983/).

Då den enskildes, i detta fall en mans, anställningsarbete inte utfördes på någon av orterna A och B, där mannens bostäder var belägna, uppkom frågan, vilken bostad som skulle uppfattas som mannens egentliga hemvist. LR i Malmöhus län ansåg i domen 840123 mål nr S 3979–83E, att anknytningsfaktorer såsom å ena sidan makas tjänstgöring och dotters skolgång på orten A samt å andra sidan mannens tjänstgöringsorts starkare geografiska anknytning till orten B, var omständigheter som skulle tillmätas relevans. Bedömningen av den uppkomna konkurrenssituationen ledde till att den senare orten ansågs vara vederbörandes egentliga hemvist.

Hälsoskäl, avkoppling och omfattande vistelse ansågs ej vara tillräckligt starka anknytningsfaktorer jämförda med anknytningsfaktorerna anställning och familj (KR i Stockholm 821129 mål nr 5530–1981 /LR i Södermanlands län 811013 mål nr S 260–81E; RegR meddelade ej prövningstillstånd 840621 mål nr 4451–1982/).

Den publicerade domen RÅ 82 1:27 gällde frågan om egentligt hemvist för en vuxen, ogift person som hade bostad dels på den ort där han var anställd, dels hos föräldrarna som var bosatta på annan ort. Även om mannen p g a

visst rörelsehinder varit beroende av hjälp från föräldrarna, menade RegR, att avgörande vikt skulle fästas vid det förhållandet att han hade stadigvarande anställning. Fastigheten på anställningsorten var vederbörandes egentliga hemvist. Underinstanserna hade varit av samma mening.

Den enskilde önskade bli kyrkobokförd på föräldrarnas fastighet, eftersom hon måste hjälpa dem i hemmet. Hon hade även bostad på tjänstgöringsorten. Den bostaden ansågs vara det egentliga hemvistet, dvs den tyngst vägande anknytningsfaktorn var alltså anställningen (KR i Göteborg fastställde i domen 830131 mål nr 2842–1982 LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 820316 mål nr S 7589–81E).

Som framgått ovan är anställning den i de flesta sammanhang tyngst vägande anknytningsfaktorn. Även om arbetet är av ytterst ringa omfattning väger dock anknytningen till den ort där arbetet utförs över, och andra konkurrerande anknytningsfaktorer ges ofta ringa dignitet (LR i Malmöhus län 821122 mål nr S 144–82E; se även LR:s i Malmöhus län yttrande 831117 mål nr S 4791–83E; jfr LR i Jönköpings län 820421 mål nr S 2822–80 /ej ändring i KR i Jönköping 821008 mål nr 2438–1982; RegR tog ej upp besvären till prövning pga att de inkommit efter besvärstidens utgång, 821230 mål nr 3999–1982/). – I vissa fall är domslutet så vagt utformat, att man av domen ej kan utläsa, vilken/vilka anknytningsfaktor/er som tillmätts störst betydelse (KR i Stockholm ändrade i domen 831102 mål nr 4251–1983 ej LR:s i Stockholms län dom 830428 mål nr S 21194–97–82; RegR meddelade ej prövningstillstånd 841012 mål nr 5131–1983).

Sammanfattningsvis kan anföras att dubbel bosättning är en ganska vanlig företeelse i Sverige idag. Eftersom rekvisiten i dygnsviloregeln är uppfyllda i förhållande till båda fastigheterna, måste andra omständigheter få fälla utslaget, vilken av fastigheterna vederbörande skall anses vara kyrkobokförd på. Olika faktorer som anknyter till respektive fastighet skall då beaktas. Vilka dessa är och vilken tyngd de har tilldelats har undersökts ovan. Även om anknytningsfakta till olika fastigheter i princip alltid aktualiseras, då tvist uppstår om var en person skall anses vara bosatt, tex vid flyttning i allmänhet, är det framför allt just vid dubbel bosättning, som rättstillämparen har anledning att närmare gå in på dessa och väga dem mot varandra. Dylka sammanvägningssituationer förekommer ständigt vid tillämpningen av AFL, då bosättningsfrågan aktualiseras. Detta gäller både vid inflyttning till Sverige, utflyttning från Sverige och vid periodvis bosättning i Sverige respektive i utlandet. Den senare situationen torde rent faktiskt mest likna den

dubbla bosättningen. Vilka anknytningsfakta som tillmäts relevans vid avgörandet av var en person skall anses vara bosatt i sjukförsäkringshänseende skall bli föremål för undersökning i kapitel 4.

3.6.5 Undantag från dygnsviloregeln

3.6.5.1 Skenbart dubbel bosättning (13 §)

I 1946 års folkbokföringsförordning 13 § 2–9 momenten fanns vissa regler till ledning för tolkningen av bosättningsbegreppet. Den sedan länge fastslagna grundprincip, för vilken ovan redogjorts, enligt vilken uppehållsorten för vila och familjeliv tillmättes och tillmäts större betydelse vid avgörandet av bosättningsspörsmål än uppehållsorten under arbete och som kommit till uttryck i dygnsviloregeln, innebar, att en person skulle anses bosatt å den fastighet, där hon/han regelmässigt vistades, eller, då ombyte av bostad skett, kunde antagas komma att regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila.¹⁷ Dygnsviloregeln hade samma innehåll i 1946 års folkbokföringsförordning 13 § 2 momentet som i 1967 års FBF. Det var en mycket vanlig företeelse, att en person under dygnets arbetstimmar vistades på en fastighet och under huvuddelen av dygnet i övrigt uppehöll sig på en annan fastighet, där hon/han hade sin bostad. Av dygnsviloregeln följde, att personen skulle anses bosatt på sistnämnda fastighet. Detta gällde, även om fastigheterna var belägna i olika kommuner. Ordet "regelmässigt" gavs (och ges fortfarande, se ovan) en tämligen obestämd innebörd, men detta ansågs oundvikligt med hänsyn till den frihet vid stadgandets tillämpning i praxis som eftersträvades.

Det kunde emellertid förekomma fall, då en person av sina arbetsförhållanden föranleddes att under veckans arbetsdagar tillbringa sin dygnsvila på annan fastighet, vanligen i annan kommun än den, där hans familj var bosatt. Enligt dittillsvarande praxis hade en sådan person kyrko- och mantalsskrivits i den församling och kommun, där familjen var bosatt.¹⁸ Dygnsviloregeln skulle emellertid i dylika fall kunna föranleda, att "familjens huvudman"¹⁹ ansågs bosatt på annan fastighet än familjen. Med hänsyn härtill intogs i 13 § 3 momentet en modifierande bestämmelse av innebörd, att den, som hade familj, skulle anses bosatt på samma fastighet som familjen, fastän han under veckans arbetsdagar tillbringade sin dygnsvila på annan fastighet. Förutsättningen var dock att vistelsen på den andra

fastigheten var föranledd av hans arbete samt att han, såvida inte tillfälligt hinder mötte, regelbundet besökte familjen.

I allmänhet är en situation som den som beskrivits ovan sådan att vistelsen är förlagd till hemmet inte endast under tiden för de regelbundna besöken, vanligen vid veckosluten, utan även under annan ledighet, såsom semester och helger. Bostaden på verksamhetsorten är vidare som regel mera anspråkslös än familjebostaden. Det torde vara väsentligen härigenom, som bosättningen framstår såsom endast skenbart dubbel.²⁰ Ju mer bostaden på verksamhetsorten synes lika kvalificerad som eller likvärdig familjebostaden och ju längre intervall det är mellan besöken hos familjen eller ju oregelbundnare de infaller, dess mer närmar sig den föreliggande situationen den verkligt dubbla bosättningen. Eftersom regeln härom i de flesta fall leder till annat resultat än regeln om skenbart dubbel bosättning, är den bestämning av de båda reglernas tillämpningsområde, som sker i rättstillämpningen av betydande intresse (se nedan).

FBF 13 § lyder:

"Den som på grund av sina arbetsförhållanden tillbringar dygnsvilan på annan fastighet än den där hans familj är bosatt anses bosatt hos familjen, om han regelbundet besöker familjen, när tillfälligt hinder ej möter."

Denna föreskrift avser endast de fall då mannen eller hustrun i en familj på grund av sitt arbete är bosatt på annan plats än den där den övriga familjen är bosatt.²¹

För att FBF 13 § skall vara tillämplig krävs alltså, att det är p g a *arbetsförhållandena* som hustrun/mannen inte kan tillbringa dygnsvilan på den fastighet, där familjen är bosatt. Detta måste utredas noggrant. Om skälen till att hustrun/mannen tillbringar dygnsvilan på annan fastighet är exv separation från familjen, kan 13 § ej användas utan fastigheten där hon/han rent faktiskt vistas är då rätt kyrkobokföringsort (12 § första stycket första momentet; se exv LR i Stockholms län 810624 mål nr 25190–80E).

I SOU 1976:39, "Hemvist",²² anges att "enligt en fast praxis som har stöd i förarbetena skall bortovaron *enbart* vara beroende av den bortovarandes arbetsförhållanden. Bestämmelsen har ej ansetts tillämplig, om även den andra maken har förvärvsarbete (eller utövar annan verksamhet) och om det kan antas att denna verksamhet *bidragit* till familjemedlemmarnas skilda uppehållsorter".

I LR:s i Malmöhus län yttrande 821004 mål nr S 5574–82E hade avsikten från början varit, att den övriga familjen skulle flytta till mannens tjänstgöringsort, men att så inte kunde ske berodde på hustruns arbete, främst svårigheten att få nytt arbete samt ett av barnens handikapp. Familjemedlemmarnas skilda uppehållsorter berodde således inte enbart på mannens arbetsförhållanden.

Av KR:s i Stockholm dom 850926 mål nr 625–1984 framgick, att 12 § första stycket var tillämplig och inte 13 §, då en gift kvinna hyrde en lägenhet på den ort, där hon arbetade deltid (40%) och tillbringade dygnsvilan på denna fastighet även vid andra tillfällen än vid arbetstillfällena (75% av all dygnsvila). Hennes vistelse på denna ort var därför inte föranledd endast av hennes tjänst. Även om detta ej uttryckligen framgick av domen, torde dubbel bosättning ha ansetts vara för handen. Anställningsanknytningen liksom övriga omständigheter var avgörande för kyrkobokföring på bostaden på den ifrågavarande orten och inte på familjebostaden.

I de fall då båda makarna har arbete och besöker varandra regelbundet kan i stället dubbel bosättning uppkomma. Fallen får då lösas med tillämpning av 12 §. Vardera maken blir kyrkobokförd på den fastighet där hon/han med hänsyn till arbetsförhållandena får anses ha sitt hemvist (KR i Stockholm 790508 mål nr 6094–1977; i LR:s i Östergötlands län dom från 1980 mål nr S 3603–79E tillämpades 13 §, men enligt mitt förmenande borde makarna vara skrivna på var sitt ställe, eftersom de olika adresserna berodde på olika arbetsplatser.) Då en av makarna flyttat för att tillträda en ny befattning på en annan ort och familjen avser att flytta med men under en övergångsperiod bor kvar på den ”gamla” fastigheten, skall enligt RegR:s rättstillämpning 13 § inte användas, utan den familjemedlem som flyttat skall kyrkobokföras på den fastighet där hon/han enligt 12 § tillbringar dygnsvilan.

Att huvudregeln i FBF 12 § kan komma till användning i en dylik situation framgår redan av ett yttrande av Hammarberg i ”Folkbokföring och folkbokföringsprocess”:

”När make flyttat för att tillträda tjänst på annan ort, men familjebostad till dess på grund av bostadsbristen icke kunnat där anskaffas, synes avseende fästas därvid, huruvida familjen kvarbott eller ej. Har familjebostaden bibehållits, kan detta föranleda att maken får anses alltjämt vara där bosatt. Har däremot familjebostad anskaffats på den nya verksamhetsorten och familjen ditflyttat, har maken jämlikt dygnsviloregeln mantalsskrivits på den ort, där han på grund av sina arbetsförhållanden vistats även om han före familjens inflyttning regelbundet besökt denna. Den möjlighet, som sålunda i processen föreligger att taga hänsyn till förhållanden inträffade efter tiden för mantalsskrivningen, saknar i det stora hela motsvarighet, då beslut fattas i första instans.”²³

Rättstillämpningen visar dock prov på stor ojämnhet vad gäller valet mellan 12 och 13 §§.

I yttrande från LR i Malmöhus län 810615 mål nr S 768–81E framgick att FBF 13 § skulle vara tillämplig, då mannen i familjen flyttade från Östergötland till Skåne i samband med att han tillträdde ny tjänst den 1 november. I oktober samma år hade familjen förvärvat bostadshus på inflyttningsorten. Huset blev inte inflyttningsklart förrän i januari. I mellantiden bodde mannen på hotell på arbetsorten. Hustrun kvarstannade p g a graviditet i den gamla bostaden fram till januari, då familjen kyrkobokfördes såsom inflyttade. Fram till den tidpunkten skulle mannen alltså vara kyrkobokförd på den gamla bostaden enligt 13 §. – LR i Malmöhus län var av samma mening i yttrandet 811012 mål nr S 4982–81E. Mannen i en familj tillträdde den 1 september 1980 en befattning i Karlskoga. Från nämnda tidpunkt till den 3–5 november 1980, då han med familjen flyttade in i den definitiva bostaden i Karlskoga, bodde mannen i en tillfälligt möblerad liten lägenhet, där endast det absolut nödvändigaste fick plats. Den 6 november 1980 gjordes flyttningsanmälan. Från den 1 september 1980 till den definitiva flyttningen till Karlskoga, besökte han familjen sex gånger. – LR i Värmlands län fann i dom 820929 mål nr S 3056–81 att en gift man i samband med tillträdet av en tjänst i Kristinehamn hyrt en möblerad lägenhet där. Hans hustru och barn bodde kvar i villafastighet i Västergötland. Mannen uppgav att han hade fastigheten i Västergötland till försäljning och att han den 14 september 1981 skrivit köpeavtal på en villafastighet i Kristinehamn. LR fann att mannen skulle kyrkobokföras på fastigheten i Västergötland jämlikt 13 §. – Mannen överklagade och yrkade att bli kyrkobokförd i Kristinehamn. Han framhöll, att han först hade en möblerad trerumslägenhet och att han sedan förvärvade en villa, som han tillträdde den 31 december 1981. KR i Göteborg 830325 mål nr 7152–1982 fann, att dubbel bosättning förelåg, och att mannen med hänsyn till tjänsten skulle kyrkobokföras i Kristinehamn.

LR:s i Kristianstads län dom 810921 mål nr S 3227–80E gällde rätt kyrkobokföringsort för en man som den 16 oktober 1980 tillträdde en tjänst i Ängelholms kommun. Han var tjänstledig från tjänst i Nässjö kommun. Denna tjänstledighet hade samband med att han inte lyckats avyttra den fastighet han ägde i Nässjö. Vidare hade hans hustru, som uppehöll tillsvidareanställning i Nässjö, inte lyckats få likvärdigt arbete i Ängelholm. Eftersom mannen var aktivt verksam för ett genomförande av försäljningen av fastigheten i Nässjö, besökte han Nässjö i anslutning till vissa veckoslut. Hans arbetsgivare i Nässjö beviljade honom den 3 februari 1981 uppsägning från tjänsten i Nässjö kommun. – LR fann att mannen vid tiden för det överklagade beslutet, på grund av sina arbetsförhållanden tillbringade dygnsvilan på annan fastighet än den där hans familj var bosatt samt att han regelbundet besökte familjen när tillfälligt hinder inte förelåg. Under sådana förhållanden ansågs mannen enligt FBF 13 § bosatt hos familjen i Nässjö (se även yttrande från LR i Jönköpings län 810825 mål nr S 1570–81E). – KR i Göteborg avskrev målet p g a att inget yrkande om att kyrkobokfö-

ringen skulle ändras förelåg (820223 mål nr 6300–1981). – RegR upptog dock besvären till prövning i sak och framhöll följande angående PÄ:s och LR:s motiveringar jämlikt FBF 13 §: "Detta stadgande är avsett för fall då dubbel bosättning i egentlig mening föreligger, dvs när ena maken arbetar mera permanent på annan ort än den där den övriga familjen är bosatt. Annorlunda förhåller det sig i förevarande fall, där hela familjen i och med att den ene maken fått ny anställning på annan ort avser att flytta till denna ort. I detta läge kan den som fått anställningen vara nödsakad att flytta till den nya orten innan ännu alla mått och steg hunnit tagas för familjens överflyttning. I denna situation skall huvudregeln i 12 § folkbokföringsförordningen tillämpas och den familjemedlem som erhållit den nya platsen kyrkobokföras på den nya orten när han flyttar dit, oaktat familjen kommer efter först något senare." – RegR ändrade följaktligen underinstansernas avgöranden och fann, att mannen skulle vara kyrkobokförd i Ängelholm (841031 mål nr 1294–1982).

En man, som besökte sin dotter i Skåne vid helger och som under veckorna sammanlevde på en annan ort med en annan kvinna än flickans mor, blev ändå kyrkobokförd hos sin "tidigare" familj (se LR i Östergötlands län 790727 mål nr 31.07–37–78).

Det är ibland svårt att av domstolarnas motivering avgöra om man använt regeln om dubbel bosättning i 12 § eller regeln i 13 § (se exv LR i Malmöhus län 810615 mål nr S 7328–80E, två PÄ åberopade 13 §; ibland hänvisas till båda bestämmelserna, se exv KR i Sundsvall 820210 mål nr 1409–1981 /LR:s i Kopparbergs län dom 810402 mål nr S 2901–80E synes dock närmast ha utgått från dubbel bosättning jämlikt 12 §/; i LR i Malmöhus län 830418 mål nr S 1361–82E, 831107 mål nr S 3998–83E och 840123 mål nr S 50–83E har PÄ grundat sina beslut på 13 § eller denna bestämmelse har på annat sätt aktualiserats, men domsluten har byggt på dubbel bosättning jämlikt 12 §; se även KR i Jönköping 800324 mål nr 208–1980 /underställning av LR i Kronobergs län 800117 mål nr S 1974–79/).

Med *familj* i FBF 13 § avses enbart man och hustru. I och för sig utesluter inte bestämmelsen uttryckligen, att den har tillämpning endast på äkta makar. Detta är emellertid i överensstämmelse med äldre praxis.

1894 års mantalsskrivningsförordning upptog ursprungligen ett stadgande, att hustru alltid skulle mantalsskrivas hos mannen. Anledningen härtill synes ha varit, att den sk bevillningsförordningen förutsatte, att hustru borde mantalsskrivas hos mannen även då de inte sammanbodde. I kyrkobokföringen saknade denna sk "hustruskrivning" motsvarighet. Det ansågs nämligen påfordras, att pastor ägde kännedom om och kunde öva tillsyn över alla som bodde i församlingen. Av den anledningen ansågs hustru inte böra kyrkoskrivas tillsammans med en man, med vilken hon inte sammanbodde. Den borgerliga hustruskrivningen upphävdes genom författningsändring år 1920.

Efter den sk hustruskrivningens avskaffande kunde en bedömning på objektiva grunder av hustrus bosättningsort föranleda, att makarna, om de

inte sammanbodde, blev mantalsskrivna på olika orter. Enligt huvudregeln ansågs emellertid mannens av hans arbetsförhållanden föranledda vistande på annan ort enligt 13 § 3 momentet i 1946 års folkbokföringsförordning endast skenbart utgöra bosättning. Mannens hemvist var alltså på den fastighet, där familjen var bosatt. Regeln vann så småningom tillämpning även på hustru, som av sina arbetsförhållanden föranleddes att tillbringa sin dygnsvila på annan ort.²⁴

Bestämmelsen i 13 § är vidare, som en följd av det ovan sagda, inte heller tillämplig på ett barn i en familj, vilket p g a sitt arbete är bosatt på annan ort än föräldrarna (se exv RÅ 82 1:27).²⁵

Delade meningar synes råda i praxis, huruvida en man och en kvinna i ett samboförhållande skall uppfattas som en familj.

En man som vid den aktuella tidpunkten sammanlevde med en kvinna med vilken han sedermera gifte sig, ansågs inte ha haft familj i den mening som avses i 13 § enligt KR:s i Stockholm dom 830415 mål nr 916–1983 (jfr LR:s i Stockholms län beslut 830120 mål nr S 3416–82E). RegR meddelade ej prövningstillstånd 831130 mål nr 1778–1983.

KR i Jönköping var av annan mening i domen 840419 mål nr 5291–1983. Frågan gällde hur begreppet familj i 13 § skulle förstås.

”Vid förordningens tillkomst var familjebegreppet entydigt. En familj uppstod genom äktenskap mellan man och kvinna. Numera har begreppet luckrats upp och skilda samboenderegler gäller inom olika områden. Länsrätten i Västmanlands län har vid sin bedömning utgått från det sk skatterättsliga familjebegreppet. Samma begrepp används tex i lagen (1962:381) om allmän försäkring, studiestödslagen (1973:349) och förordningen (1976:1067) om kontant arbetsmarknadsstöd. Inom andra områden jämföras emellertid numera med gifta sådana personer som lever samman under äktenskapsliknande förhållanden, även i andra fall än när de tidigare har varit gifta med varandra eller har haft barn tillsammans, tex i familjebidragslagen (1978:520) och förordningen (1976:263) om statliga bostadsbidrag till barnfamiljer. Ett samboendeförhållande liknande det i målet aktuella omfattas vidare enligt lagens förarbeten med stor sannolikhet av lagen (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad.

Med hänsyn till bristen på uttryckliga bestämmelser om vad som skall anses utgöra familj i folkbokföringsförordningens mening och med beaktande av ovan angivna olika lagstiftarens ståndpunkter vad gäller familjebegreppet bör, såsom länsrätten i Östergötlands län anført, begreppet familj tolkas utifrån den allmänna synen på vad som är en familj. Vid denna tolkning måste ett samboendeförhållande av viss varaktighet, i vilket någon av de samboende har barn, jämföras med en familj.”

En man, som regelbundet besökte sin samboende och hennes son, omfattades således enligt KR av regeln i 13 §.

Rekvisitet *regelbundna besök* har i praxis ansetts uppfyllt om besöken sker var fjortonde dag. Besöken behöver inte vara förenade med övernattnig. Till tillfälligt hinder räknas sjukdom, tjänsteresa och dylikt.

En man, som besökte sin familj "ett tag på vintern och en del helger" ansågs i ett yttrande från LR i Malmöhus län (810928 mål nr S 4655–81E) ej regelbundet besöka sin familj. Att besöka maka vid fem tillfällen på olika veckodagar under tiden den 15 september–den 12 december ansågs ej vara regelbundna besök enligt 13 § (LR i Malmöhus län 810518 mål nr S 6596–80E). Inte heller en mans två resor till hustrun under ett halvår (samt hennes tre resor till honom under samma tid) ansågs konstitueras regelbundenhet enligt 13 § (KR i Stockholm 821203 mål nr 1685–1982; jfr även LR i Malmöhus län 840123 mål nr S 6376–82E).

Sammanfattningsvis kan anföras att avgöranden, där domstolarna funnit, att villkoren rörande "sina arbetsförhållanden", "familj" och "regelbundna besök" varit uppfyllda, egentligen ej är särskilt många, varför frågan kan ställas om det berättigade i att ha en dylik undantagsregel som den i 13 §. Dess tillämpningsområde synes oklart. Gränsdragningsproblem i förhållande till 12 § uppstår ofta (se LR i Malmöhus län 811218 mål nr S 7327–80E, 830420 mål nr S 6799–82E, 831117 mål nr S 4684–83E (yttrande), 840123 mål nr S 8177–82E, KR i Göteborg 820512 mål nr 7262–1981 /KR fastställde LR:s i Älvsborgs län dom 811014 mål nr S 3114–81 och S 3113–81/, KR i Göteborg 820916 mål nr 2372–1982 /KR fastställde LR:s i Kristianstads län dom 820316 mål nr S 2800–81/; jfr KR i Göteborg 841016 mål nr 5914–1984 /ändring av LR:s i Malmöhus län dom 840629 mål nr S 7455–83/ och KR i Sundsvall 841120 mål nr 649–1983 /ej ändring av LR:s i Norrbottens län dom 830208 mål nr S 2994–82/). Till denna fråga avser jag att återkomma nedan.

3.6.5.2 Tillfällig bosättning (14 §)

1894 års mantalsskrivningsförordning 3 § 6 momentet innehöll en bestämmelse, som otvetydigt gav uttryck åt det förhållandet, att den, som var bosatt på en ort men av tillfällig anledning vistades på en annan, fortfarande skulle mantalsskrivas på bosättningsorten och inte på vistelseorten. Stadgandet hade följande lydelse:

"Den, som i och för arbete eller uppdrag av tillfällig beskaffenhet uppehåller sig å annan ort än den, där han är bosatt, må ej av sådan anledning mantalsskrivas å uppehållsorten."

Vederbörande skulle alltså fortfarande anses som bosatt på den ort, där hon/han var mantalsskriven vid mottagandet av det tillfälliga arbetet eller uppdraget. Den omständigheten, att det tillfälliga arbetet eller uppdraget var långvarigt förhindrade i och för sig inte stadgandets tillämpning, inte ens om den tillfälliga bortovaren från bosättningsorten sträckte sig över en tidrymd av flera år.

I 1946 års folkbokföringsförordning fanns regler rörande dessa fall i 13 § 4 momentet. Detta gällde alltså personer, som var bosatta på en fastighet och som i och för arbete av tillfällig beskaffenhet uppehöll sig på en annan fastighet. I vissa fall av tillfällig vistelse utom bosättningsfastigheten följde redan av dygnsviloregeln, att personen inte skulle anses bosatt på den fastighet, där hon/han endast tillfälligt uppehöll sig och således inte kunde anses regelmässigt tillbringa sin dygnsvila. Med avseende på andra hithörande fall ansågs emellertid denna kompletterande bestämmelse vara nödvändig i syfte att förhindra, att den tillfälliga vistelsen blev bedömd såsom bosättning. Någon tidsbegränsning i syfte att utmärka vistelsens karaktär av tillfällig fanns inte, lika litet som enligt äldre rätt.²⁶ Kravet, att arbetet eller uppdraget skulle vara av tillfällig beskaffenhet, uppfattades i praxis som att själva den verksamhet som arbetet eller uppdraget avsåg till sin art skulle vara till tiden begränsad. Hammarberg anförde som exempel härpå ett kraftverksbygge, vid vilket arbete erhållits eller ett uppdrag att upplägga fastighetsböcker.²⁷ Han hänvisade till kommittéförslaget som innebar, att en vistelse som översteg ett år inte skulle räknas som tillfällig. Denna tidsbestämning, liksom övriga föreslagna tidsterminer, avvisades dock för att inte binda rättstillämpningen genom uttryckliga författningsbestämmelser till fixa tidsterminer. I praxis hade även fleråriga vistelser godtagits såsom tillfälliga. Orden "av sådan anledning" utmärkte att personen av annan anledning kunde bli att anse såsom bosatt på verksamhetsorten, nämligen om hon/han annorstädes saknade hemvist.

FBF 14 § har följande lydelse:

"Dygnsvila som en person på grund av tillfälligt arbete eller uppdrag tillbringar på annan fastighet än den där han har sitt egentliga hemvist anses icke leda till ändring i hans bosättning."

Paragrafen handlar, liksom de båda ovannämnda bestämmelserna i tidigare lagstiftning, om tillfälligt arbete eller uppdrag, varmed menas ett arbete som vid anställningstillfället typiskt sett får antas

vara tidsbestämt eller är det i det särskilda fallet. Däremot avses inte, som framkommit ovan, en kortare tidsperiod utan det tillfälliga arbetet kan vara flera år.

RSV framhåller i sina anvisningar (okt 1983) att, för att kravet på egentligt hemvist på annan fastighet än vistelsefastigheten skall vara uppfyllt vid tillfälligt arbete, fordras att personen med säkerhet skall kunna förväntas återvända till den fastighet, där hon/han hade sitt egentliga hemvist vid det tillfälliga arbetets början. Den som är gift anses vanligen ha sitt stadigvarande hemvist på den fastighet, där makarna är bosatta. Bestämmelsen är därför ej tillämplig om söndring i äktenskapet föreligger, ej heller om den bortovarande maken bosatt sig på annan ort på grund av stadigvarande tjänst eller annan verksamhet. Om den bortovarande maken har sitt stadigvarande hemvist på den fastighet där den andra maken bor, anses hon/han med tillämpning av denna bestämmelse vara bosatt på samma fastighet som maken, även om hon/han ej regelbundet besöker maken på sätt som anges i 13 §. Regelbundna besök på det stadigvarande hemvistet är alltså inte ett villkor för att 14 § skall kunna tillämpas, men naturligtvis är besök under den tillfälliga bortovaren en viktig omständighet att beakta, när prövning sker om det egentliga hemvistet skall anses bevarat.

14 § kan även tillämpas på ensamstående. I sådana fall är det svårare att fastställa, att den bortovarande har ett annat stadigvarande hemvist, som hon/han med säkerhet kan förväntas återvända till.

Vad gäller ogifta personer som tidigare bott i föräldrahemmet har KR i en dom 1956 (KRM 1956:104) förklarat följande: Om en ogift person, som på grund av tillfälligt arbete är bortovarande från föräldrahemmet men omedelbart före detta arbetes början varit bosatt där, minst var 14:e dag har sin dygnsvila i föräldrahemmet, skall denna omständighet leda till att hon/han kyrkobokförs i föräldrahemmet, om ej särskilda omständigheter talar emot detta. Vad gäller barn-föräldrar är följaktligen regelbundna besök i föräldrahemmet ett villkor för att detta skall anses vara ett stadigvarande hemvist och medge tillämpning av 14 §.²⁸

För att paragrafen skall kunna tillämpas fordras alltså att två villkor är uppfyllda, nämligen att den enskilde har dels ett *tillfälligt arbete*, dels ett *egentligt hemvist*. Det förstnämnda villkoret skall medföra, att hon/han tillbringar dygnsvilan någon annanstans än på det egentliga hemvistet.

I följande beslut från LR i Malmöhus län 820805 mål nr S 5732–82E befanns, efter det att nedan anförda fakta konstaterats, båda rekvisiten vara uppfyllda. En man hade anfört att han var permanent bosatt i Malmö, där han hade kvar sin lägenhet med egna möbler. Hans sammanboende var kvar i Malmö, dit han reste varje veckohelg. Anställningen i Eksjö var ett vikariat under ett år. I Eksjö hyrde han under denna tid ett möblerat rum. – Med hänsyn till att mannens anställning i Eksjö var ett tidsbegränsat vikariat och med beaktande jämväl av övriga omständigheter, dvs permanentbostaden i Malmö, bedömde LR att mannen vid tidpunkten för det överklagade beslutet hade sitt egentliga hemvist i Malmö. (LR:s i Malmöhus län yttrande 820329 mål nr S 7329–81E rörande samma man byggde också på en tillämpning av 14 §.)

KR i Sundsvall fann i domen 830214 mål nr 2791–1981, att en kvinnas arbete på en ort, där hon delvis hade sin dygnsvila, var av tillfällig natur och att hennes egentliga hemvist var på en annan ort. Under 1981 hade kvinnan och hennes sammanboende bostad i Umeå, där hennes bohag och övriga personliga tillhörigheter förvarades. En annan kommun anställde henne som vikarie på en lärartjänst inom kommunen för tiden den 18 augusti – 20 december 1980. Hon hyrde i samband därmed en lägenhet i denna kommun för att vid behov kunna övernatta där. Lägenheten var endast möblerad med en madrass och två lampor. Hon övernattade där högst två nätter i veckan. Övriga nätter tillbringade hon i bostaden i Umeå. Hon sade upp lägenheten i december 1980. I januari 1981 påbörjade hon en anställning vid en annan skola i ifrågavarande kommun. Hon reste då dagligen mellan den skolan och bostaden i Umeå. – KR fann alltså att de omständigheterna att hon haft tillfälligt arbete i annan kommun och övernattat i sin lägenhet där någon eller några dagar i veckan inte skulle föranleda, att hon skulle mantalsskrivas i denna kommun. Hennes yrkande om att bli mantalsskriven i Umeå för 1981 bifölls därför (LR i Västerbottens län var av motsatt mening i domen 810625 mål nr S 1314–81E).

En ogift yngre man hade bostad i Haparanda. Bostaden bestod av ett rum med kök och toalett. I lägenheten hade han egna möbler och merparten av sina tillhörigheter. Han arbetade för Boliden Mineral på en annan ort, där han måndag till torsdag bodde i en arbetsgivarens tillhörig barack. Baracken städades av arbetsgivaren, som också höll med linne. Anställningen hos Boliden Mineral innebar enligt arbetsgivaren tjänstgöring vid företagets olika gruvor med varierande tidslängd – månader – år – beroende på objektens omfattning. – KR i Sundsvall fann i domen 840910 mål nr 2440–1984 att, särskilt med hänsyn till anställningens obestämda och tillfälliga karaktär och boendeförhållandena där, mannen haft sitt egentliga hemvist i Haparanda (LR i Västerbottens län var i beslut 840405 mål nr S 1212–84E av samma mening).

Avsikten hos en kvinna rörande hennes bosättning (fråga om fast bostad eller stadigvarande anställning) hade betydelse i LR:s i Kronobergs län dom 800205 mål nr 4492–79E. Rätten fann, att kvinnan på mantalsdagen varken haft fast bostad eller stadigvarande anställning, då hon varit bosatt hos en kamrat i ca nio månader, innan hon bestämde sig för att stadigvarande bosätta sig på orten. Var kvinnan tillbringade den faktiska dygnsvilan hade

alltså ej någon betydelse utan LR tillämpade FBF 14 § (jfr KR:s i Göteborgs beslut 820125 mål nr 7833–1981).

KR:s i Göteborg dom 841108 mål nr 3001–1984 gällde en man som under en lång följd av år varit skriven i Stockholm, där han hade en egen lägenhet på 39 m² med en månadshyra om 914 kr. I denna lägenhet bodde även hans fästmo. Sedan oktober 1983 var han anställd hos en arbetsgivare i Stockholm som aspirant och erhöll sin lön därifrån. Till följd av aspirantanställningen var han skyldig att för utbildning under en 3-årsperiod tjänstgöra på olika platser i landet, högst ett år på varje ställe. Sådan tjänstgöring hade han påbörjat i Karlstad och han hade där – efter tre veckors hotellvistelse – hyrt en lägenhet på 44 m² med en månadshyra om 984 kr. Denna lägenhet var endast sparsamt möblerad. Tjänstgöringen i Karlstad kunde med kort varsel ändras till annan ort. Han reste till lägenheten i Stockholm varje helg. Där hade han sina flesta tillhörigheter. – Genom det överklagade beslutet hade mannen tvångsskrivits i Karlstad, där han arbetade. Beslutet hade motive-rats med att mannen var ogift utan barn och att bl a arbetsorten – vid dubbel bosättning – var avgörande (FBF 12 §; se även LR:s i Värmlands län dom 840322 mål nr S 3933–83). Men KR hänvisade till undantagsregeln i 14 § för den som har tillfälligt arbete eller uppdrag på annan ort än hemorten och menade att i detta fall gällde det uppenbarligen en tillfällig placering i Karlstad i utbildningssyfte, beordrad av arbetsgivaren i Stockholm. Mannen själv yrkade att få vara kvarskriven i Stockholm, som han också i flera andra hänseenden hade anknytning till. Att han själv ansåg Stockholm vara den egentliga bostadsorten borde inte frångås utan särskilda skäl.²⁹ Med hänsyn härtill och till aspirantanställningens art skulle mannen vara kvarskriven i Stockholm.

Anställning såsom yrkesofficersaspirant vid Officershögskolan i Karlskrona har i ett flertal avgöranden av KR i Jönköping inte bedömts vara sådant tillfälligt arbete som avses i 14 § (840203 mål nr 6076–1983, 840406 mål nr 922–1984, 840605 mål nr 2151–1984, 840910 mål nr 2267–1984, 840921 mål nr 3804–1984, 841001 mål nr 2338–1984, 841022 mål nr 2543–1984, 841120 mål nr 155–1984, 841120 mål nr 156–1984; se även yttrande från LR i Malmöhus län 831215 mål nr S 5739–83E).

RegR fann i domen 850910 mål nr 1781–1983 att 14 § var tillämplig, då en person fullgjorde allmäntjänstgöring (AT), vilken utgör en fristående del av läkarutbildningen. Den sker efter avlagd läkarexamen och är ej knuten till medicinsk läroanstalt, varför FBF 15 § ej är tillämplig. Som framgick av omständigheterna i målet var vederbörandes, två makars, egentliga hemvist den bostad de haft tillsammans före allmäntjänstgöringens början. Den ifrågavarande tjänstgöringen var av tillfällig natur och skulle därför inte leda till någon ändring av makarnas bosättning.

Rättsfall, som speglar anknytningen till föräldrahemmet för en person som avslutat sina studier och som avser att börja förvärvsarbete, ofta till att börja med i form av tillfälliga arbeten, anføres i följande avsnitt rörande FBF 15 §.

Liksom FBF 13 § har FBF 14 § ett begränsat tillämpningsområde.

Gränsdragningen mellan huvudregeln i 12 § och undantagsbestämmelserna i 13 och 14 §§ ger upphov till problem i rättstillämpningen. Som ovan anförts uppkommer frågan om det berättigade i att ha dylika undantagsbestämmelser. Ur de lege ferenda-synvinkel synes fastställandet av gränsen för tillämpningsområdet för dygnsviloregeln vara av primärt intresse. Är de intresseområden som de båda undantagsreglerna är satta att skydda värda ett dylikt skydd? Måhända omfattas särbehandlingen av dessa områden inte längre av samma värderingar som de gjorde i slutet av 1800-talet (se ovan om MF)? En utökad tillämpning av huvudregeln i 12 § synes stå mer i överensstämmelse med det livsmönster vi har idag och med de behov detta för med sig. Karakteristika för detta är den lösare familjesammanhållningen (samboförhållanden i stället för äktenskap, det ökande antalet skilsmässor, flera familjerelationer under livstiden), vilket medför att familjeanknytningen i folkbokföringssammanhang inte längre kan och/eller bör tillmätas samma betydelse som tidigare, vidare den stora omsättningen på arbetsmarknaden (arbetslöshet, dålig anknytning till arbetsmarknaden, stor rörlighet på arbetskraften), vilket medför korttids- och provanställningar, vikariat- och beredskapsanställningar. Tillfälliga anställningar är alltså vanligt förekommande inom svenskt arbetsliv, varför snarare huvudregeln om dygnsvilan bör komma till användning. I denna regel ligger ju ett krav på regelmässighet, vilket medför att inte vilka "tillfälliga" bosättningar som helst kan bli föremål för kyrkobokföring. En särskild undantagsregel för övriga tillfälliga bosättningar förefaller ej motiverad. Rättstillämpningsanalysen synes också ge vid handen ett utökat användande av 12 § i förhållande till 13 och 14 §§.

3.6.5.3 Bosättning vid studier (15 §)

Vistelse vid allmän eller enskild läroanstalt för erhållande av undervisning ledde enligt 1894 års MF 3 § 4 momentet inte till mantalsskrivning på studieorten, såvida inte annan mantalsskrivningsort saknades eller, för den som var över 15 år, särskild anmälan om mantalsskrivning gjordes.³⁰ För att dygnsviloregeln inte skulle medföra ändring, infördes i 1946 års folkbokföringsförordning 13 § 5 momentet ett stadgande av motsvarande innehåll. Stadgandets huvudsakliga betydelse låg i dess betonande av att det inte fanns någon skyldighet för studerande att låta mantalsskriva sig på studieorten, men endast under förutsättning att inte sådan skyldighet

av annan anledning förelåg, t ex att den studerande på studieorten bildat eget hem och således otvivelaktigt var bosatt där. Någon fullständig, av de faktiska bosättningsförhållandena helt oberoende valfrihet för studerande kunde alltså inte anses föreligga.

Hammarberg skriver om denna starkt begränsade valfrihet på följande sätt:

"Äldre regler medgåvo den som fyllt 15 år, att – om anmälan om mantalsskrivning gjordes i undervisningsorten – bli där mantalsskriven. Såvitt detta innebar en oberoende av en efter objektiva grunder verkställd prövning av bosättningsfrågan existerande valfrihet, saknas därtill motsvarighet i folkbokföringsförordningen; principiellt har ur denna äldre regler om valfrihet i avseende å mantalsskrivningsorten utmönstrats. Men om en studerande uppger sitt gamla hemvist och slår sig ned i undervisningsorten, skall han givetvis, eftersom han då saknar annan fast tillflyktsort, anses där ha sitt egentliga hem. Att hans egen uppfattning härvid i tveksamma fall kan tillkännas betydelse följer av det förut sagda."³¹

FBF 15 § har följande lydelse:

"Kan elev vid allmän eller enskild läroanstalt anses ha sitt egentliga hemvist hos föräldrar, andra anhöriga eller, om han är gift, hos sin familj eller på annan plats, anses han bosatt där, även om han till följd av studierna tillbringar dygnsvilan på annan fastighet."

Med allmän eller enskild läroanstalt avses undervisningsanstalt, som ej meddelar yrkesundervisning och där eleven ej erhåller avlönning. Hit räknas följaktligen grundskola, gymnasium, folkhögskola, universitet och högskola. Utbildning, som ges av arbetsgivare till dem som redan är anställda, t ex polisskola, officersutbildning eller verkstadsskola, har däremot i praxis inte räknats hit.

Omyndig studerande som är elev i den obligatoriska skolan får regelmässigt anses ha sitt egentliga hemvist i föräldrahemmet eller motsvarande, även om hon/han på grund av skolgång vistas på annan ort. Om däremot den studerande inte längre har något egentligt hem någon annanstans än på studieorten, betraktas hon/han som bosatt där.

Studerande vid universitet eller högskola, som själv anmäler flyttning från föräldrahemmet till studieorten, anses inte längre ha sitt egentliga hemvist i föräldrahemmet och kan därför kyrkobokföras på studieorten enligt huvudregeln i 12 §. Enligt flera avgöranden av RegR skall däremot inte ogift studerande kyrkobokföras på studieorten, om hon/han själv inte anmäler flyttning dit. Visst

förvärvsarbete på studieorten vid sidan av studierna har därvid inte ansetts göra någon skillnad (se exv RÅ 81 2:74).

En gift studerande anses vara bosatt hos sin familj. Med gift bör i detta fall jämföras den som varaktigt sammanbor med annan (se yttrande från LR i Malmöhus län 830420 mål nr S 6092–82E och LR:s i Malmöhus län dom 830630 mål nr S 5748–82E).

För att det egentliga hemvistet i föräldrahemmet skall bevaras under studietiden är det nödvändigt att den studerande regelmässigt tillbringar någon del av ferierna i hemmet. En studerande som haft förvärvsarbete på annan ort än där föräldrahemmet var beläget, anses ej ha sitt egentliga hemvist hos föräldrarna. I några fall som prövats av RegR har universitetsstuderande ansetts ha sitt egentliga hemvist i föräldrahemmet, om hon/han själv ansett sitt hemvist vara där, trots att hon/han hyrt åretruntbostad på universitetsorten och haft inte helt stadigvarande inkomster av arbete på studieorten (se ovan).

I det fall då en studerande, som studerar på den ort, där föräldrahemmet är beläget, skaffar sig egen bostad är 15 § normalt inte tillämplig. Om en studerande en gång kyrkobokförts på annan fastighet än föräldrahemmet, torde hon/han i de flesta fall ej mera ha sitt egentliga hemvist där, utan eventuella uppehåll i hemmet får anses vara av tillfällig natur och inte föranleda kyrkobokföring. Förutom att det skall vara fråga om studier av det slag som ovan anförts³² krävs följaktligen, för att 15 § skall vara tillämplig, dels att den studerande har ett *egentligt hemvist på annan ort* än studieorten, dels att hon/han *inte* har ett *egentligt hemvist på studieorten*. När dessa förutsättningar är uppfyllda, blir en fråga för rättstillämpningen.

KR i Göteborg fann i dom 801029 mål nr 640–1979, att den studerande skulle vara kyrkobokförd jämlikt FBF 15 §. Vederbörande, som var socionomstuderande, gjorde viss praktiktjänstgöring samt ferie- och helgarbetade på studieorten, men dessa arbeten utgjorde ej grund för att frångå, att den studerande skulle vara kyrkobokförd hos sina föräldrar. – Detta fall kan jämföras med RÅ 81 2:74 (se ovan) och det snarlika beslutet av LR i Värmlands län rörande underställning av målet nr S 5454–79E under KR:s i Göteborg prövning. KR meddelade dom 800521 mål nr 6982–1979 och fann, att den studerande skulle vara kyrkobokförd på studieorten. RegR fann däremot i dom 821111 mål nr 1875–1980, att FBF 15 § var tillämplig och att vederbörande skulle kyrkobokföras på föräldrahemmet.

Anknytningen till föräldrahemmet för en som avslutat sina studier och som avser att etablera sig som förvärvsarbetande framgår av

följande rättsfall. Fallen är inga renodlade exempel på tillämpningen av 15 § utan snarare 14 § (se ovan).

En man, som under 1979 studerade vid vårdskolan i Sollefteå, sökte i början av 1980 anställning vid vårdcentralen i Å. Han stämplade fram till den 17 april 1980 som arbetslös och erhöll nämnda datum en anställning som anläggningsarbetare vid Vattenfallsstyrelsens anläggning på denna ort. Enär mannen på grund härav inte omedelbart före påbörjandet av anställningen kunde anses ha varit bosatt i föräldrahemmet, utgjorde den omständigheten att anställningen hos Vattenfallsstyrelsen var avsedd att endast tillfälligtvis vara förlagd till ifrågakvarteret ort inte skäl att inte kyrkobokföra honom i denna församling (KR i Sundsvall 830225 mål nr 2627-1982 /LR i Västerbottens län 820601 mål nr S 2851-80E, "där han regelmässigt vistas", 12 §/).

En ung kvinna hade bedrivit studier till lärare i Jönköping och under den tiden varit kyrkobokförd i föräldrahemmet i Malmö. Efter studiernas avslutande erhöll hon ej arbete i Malmö men väl ett halvårsvikariat i Jönköping (1 januari 1978-30 juni 1978). Därefter studerade hon under höstterminen i Göteborg och hade sedan för avsikt att söka arbete i Göteborg. Frågan gällde rätt kyrkobokföringsort under 1978 och rätt mantalsskrivningsort för 1979. Hennes anknytning till Jönköping under senare halvåret av 1978 bestod i en ännu ej verkställd uppsägning, beroende på att hon fått rådet att vänta härmed, till dess hon fått en ny tjänst. LR i Malmöhus län fann i slutligt yttrande 801208 mål nr S 4233-79E att annat inte var visat än att kvinnan - med avseende på studietiden i Jönköping enligt bestämmelserna i 15 § - varit rätteligen mantalsskriven i Malmö i varje fall t o m mantalsåret 1978. Vad gällde mantalsåret 1979 gjorde LR följande bedömning. Avgörande för var en person skall mantalsskrivas är var hon/han rätteligen skall vara kyrkobokförd den 1 november året (1978) före mantalsåret (1979). Vid nämnda tidpunkt studerade kvinnan i Göteborg, där hon också hade bostad. Vad gällde anknytningen till Jönköping hade hon visserligen formellt haft anställning där. Hon var emellertid tjänstledig utan lön under hösten 1978 och hade inte för avsikt att återvända till Jönköping, vilket hon inte heller gjorde. Någon bostad i Jönköping hade hon inte under tiden för studierna i Göteborg. Kvinnan, som var ogift, hade vidare under hösten 1978 regelbundet besökt föräldrahemmet i Malmö. - Frågan var nu om den tjänstgöring, som kvinnan efter studierna påbörjat i Jönköping 1978, så att säga skulle "bryta" den anknytning till föräldrahemmet i Malmö som hon tidigare haft, och om hon därmed också skulle mantalsskrivas i Jönköping för 1979. LR fann med beaktande av samtliga omständigheter i målet, om än efter viss tvekan, att kvinnan den 1 november 1978 rätteligen hade bort vara kyrkobokförd i föräldrahemmet i Malmö.

Fallet kan jämföras med det publicerade avgörandet RÅ 80 1:67, där frågan gällde rätt mantalsskrivningsort för elev, som vid högskola på mantalsdagen fullgjorde i utbildningen ingående praktiktjänstgöring på annan ort än där eleven hade sitt egentliga hemvist. RegR fann att praktiktjänstgöringen ingick som ett obligatoriskt led i den utbildning till mellanstadie lärare som hon genomgick vid lärarygskola. Vistelsen på

tjänstgöringsorten betingades således av hennes studier vid högskolan. Hennes egentliga hemvist var fortfarande i föräldrahemmet.

Ibland har den studerande yrkat att bli kyrkobokförd på en annan fastighet än hos föräldrarna, t ex en familjen tillhörig fritidsfastighet eller en fastighet, som den studerande ärvt. Som regel har den studerandes anknytning till en sådan fastighet inte befunnits vara av det slaget, att den ansetts vara den studerandes egentliga hemvist (se exv yttrandena från LR i Malmöhus län 811123 mål nr S 4269–81E och 820628 mål nr S 2473–82E, LR:s i Malmöhus län dom 821122 mål nr S 4099–82E samt RÅ 1978 not Aa 21).

Genom ett sedermera överklagat beslut blev en man kyrkobokförd på studieorten. PÅ motiverade sitt beslut på följande sätt: "Med frångående av paragraf 15 i FBF strikta ordalydelse har numera följande praxis vid tillämpningen utbildats för kyrkobokföring på studieorten: myndig ålder, sammanboende (likställs med gift), som adress för mottagande av post har studieorten anmälts, studier på läroanstalt för högre utbildning, bostad disponeras året om och förhyrs direkt av fastighetsägaren." – Mannen yrkade att i stället få kvarstå kyrkobokförd på föräldrarnas fastighet. Han anförde, att han under sommaren arbetat som campingvakt och att han under den tiden varit bosatt i föräldrahemmet. Även under andra tider av året hade han regelbundet besökt föräldrahemmet, dit han också ställt all "väsentlig" post. – LR i Malmöhus län fann dock i domen 830630 mål nr S 5748–82E, att mannen rätteligen blivit kyrkobokförd på studieorten. Skälet var, att hans sammanboende blivit kyrkobokförd på samma fastighet och adress, och att bostaden förhyrdes direkt av fastighetsägaren.

Som framhållits ovan krävs för kyrkobokföring på föräldrahemmet dels att detta verkligen kan anses vara den studerandes egentliga hemvist, dvs hon/han skall besöka föräldrahemmet, vistas där i samband med olika studieledigheter osv, dels att hon/han inte har egentligt hemvist någon annanstans, exv på studieorten. Har den studerande etablerat en familjerelation på studieorten, kan detta som i fallet ovan medföra, att bostaden på studieorten uppfattas som det egentliga hemvistet, även om det i och för sig finns omständigheter som talar för att betrakta föräldrahemmet som egentligt hemvist. Att visst förvärvsarbete jämsides med studierna inte behöver bryta kopplingen till föräldrahemmet som egentligt hemvist har framkommit ovan.

Undantagsbestämmelsen i 15 § från dygnsviloregeln förefaller enligt mitt förmenande vara den enda undantagsbestämmelse, vars tillämpningsområde inte i alla situationer ger upphov till konkurrens med 12 §. Regeln, som liksom de övriga undantagsbestämmelserna,

bygger på gamla traditioner, synes fortfarande ha ett gångbart skyddsintresse. Den ger i praktiken den enskilde en viss valmöjlighet vad gäller kyrkobokföringsort. Önskar hon/han vara kyrkobokförd på studieorten, tex vid universitetsstudier, sker detta genom en anmälan till PÄ. Enligt min uppfattning har regeln i 15 § inte heller samma undantagskaraktär från dygnsviloregeln som 13, 14 och 16 §§ har utan kan snarare uppfattas som en specialbestämmelse utan anknytning till dygnsviloregeln i likhet med de bokföringsregler för särskilda personkategorier som anförs nedan i avsnitt 3.7.

3.6.5.4 Bosättning utan regelmässig dygnsvila (16 §)

I 1946 års folkbokföringsförordning reglerades i 13 § 7 momentet en grupp fall, där hänsyn måste tas till andra omständigheter än var vederbörande faktiskt vistades, då frågan om rätt kyrkobokföringsort uppkom. Här åsyftades närmast sjöfarande och vissa yrkesutövare inom kommunikationsväsendet i övrigt, men det torde inte ha varit avsett, att sysselsättning inom samfärdseln eller marinen skulle vara ett villkor för stadgandets tillämpning. Stadgandet synes över huvud taget ha varit tillämpligt med avseende på personer med växlande vistelseort.³³

Bestämmelsen utmärktes av att dygnsvilan inte kunde regelmässigt tillbringas på någon viss fastighet. Detta förhållande skulle ha sin grund i yrket eller tjänsten. 7 momentet stadgade att personen i dylikt fall skulle anses bosatt på den fastighet, där hon/han med avseende på yrket eller tjänsten, familjens eller andra nära anhörigas bosättning, förvaring av henne/honom tillhörigt bohag eller andra omständigheter, kunde anses ha sitt egentliga hemvist. Enligt motiven var detta att tolka så, att det, för att en gift sjöofficer under tjänstgöring ombord skulle kunna anses ha ändrat hemvist, inte var tillräckligt, att familjen tagit bostad på fartygets tillfälliga förlägningsort. Det måste dessutom kunna antas, att han – om han haft landtjänstgöring – skulle ha bosatt sig hos familjen.³⁴

Till bestämmelsens tillämpningsområde hänfördes även personer, som på grund av yrket eller tjänsten förde en ambulerande tillvaro, under vilken dygnsvilan inte på någon av de fastigheter, där den tillbringades, blev regelmässig, tex handelsresande.³⁵ Stadgandet medgav för vissa fall – efter förebild av utbildad praxis beträffande personer med växlande vistelseort – en nedprutning i bosättningsbegreppets vanliga krav. I vissa speciella fall kunde sålunda enbart

förvaringen av bohag eller "andra omständigheter" bli bestämmande för en persons legala hemvist.

I 1967 års FBF erhöll bestämmelsen sin placering i 16 § och fick följande lydelse, vilken den fortfarande har.

"Den som på grund av yrke eller tjänst icke kan tillbringa sin dygnsvila regelmässigt på viss fastighet anses bosatt på den fastighet där han kan anses ha sitt egentliga hemvist. Därvid beaktas hans yrke eller tjänst, familjens eller annan nära anhörigs bosättning, förvaringen av hans bohag och annan omständighet."

Denna bestämmelse avser alltså fortfarande fall, då en person anses bosatt på viss fastighet utan att regelmässigt vistas på fastigheten under dygnsvilan. Bestämmelsen åsyftar, som framkommit ovan, enligt motiven närmast vissa yrkesutövare inom kommunikationsväsendet och sjöfarten.

Av RSV:s anvisningar³⁶ framgår att stadgandet skall tolkas och tillämpas i enlighet med vad som anförts ovan rörande motsvarande bestämmelse i 1946 års folkbokföringsförordning. Om en sjöman har familj är det alltså inte utan vidare säkert, att han skall anses vara bosatt hos familjen. Det måste kunna antas att han, om yrkesutövningen inte lagt hinder i vägen, skulle varit bosatt hos familjen. Att en eller flera av de i bestämmelsen angivna omständigheterna föreligger, är följaktligen inte utan vidare tillräckligt för kyrkobokföring. Å andra sidan kan i andra fall tämligen svaga yttre omständigheter tas till intäkt för att viss fastighet skall anses vara det egentliga hemvistet.³⁷

Rättstillämpningen visar att 16 § inte används särskilt ofta. Givetvis beror detta bl.a. på att den personkategori, som berörs av stadgandet, inte är speciellt omfattande. Enligt mitt förmenande torde den ringa användningen av bestämmelsen också kunna förklaras av att behovet av ett specialstadgande av denna innebörd är tämligen litet. Det nedan anförda fallet finns beskrivet även i avsnitt 3.6.4.1.

LR:s i Malmöhus län dom 811026 mål nr S 5360–81E gällde en man, som var anställd och ensam styrelseledamot i ett bolag, som hade kontor på tre olika ställen i Sverige. Hans huvudsakliga sysselsättning i bolaget utgjordes av inköps- och försäljningsresor i Sverige och utomlands. Han utförde inte särskilt mycket kontorsarbete på något av de aktuella kontoren. Sådant arbete utfördes däremot såväl i en bostad i Stockholm som ibland i hustruns bostad i Skåne. På grund av arbetet tillbringade han mer tid på resande fot än i någon av de ifrågavarande bostäderna. Mannen ansåg att han vistades

väl så stor del av sin tid i bostaden i Stockholm som i hustruns bostad i Skåne. – LR fann att mannen kunde anses bosatt såväl i Stockholm, där han hyrde en enrumslägenhet, som hos hustrun. Även om mannen på grund av sitt yrke inte regelmässigt kunde besöka sin familj, fick han anses ha större anknytning till hustruns bostad än till lägenheten i Stockholm. LR fann därför att mannen, i enlighet med bestämmelsen i FBF 16 §, borde kyrkobokföras på hustruns fastighet.

En hänvisning till 16 § framstår enligt mitt förmenande som onödig. Man kunde ha kommit till samma resultat genom att tillämpa regeln om dubbel bosättning i 12 § första stycket andra momentet. Domstolen synes också ha varit inne på denna linje. Om man finner dubbel bosättning vara för handen, är de anknytningsfaktorer som finns angivna i bestämmelsen i 12 § "tillräckliga" för att avgöra, var en person skall anses ha sitt egentliga hemvist. Varken 13 § ("mannen p g a sitt arbete ej regelbundet besökt familjen") eller 16 § med den där angivna familjeanknytningen behöver eller skall komma till användning i en situation med dubbel bosättning. Hade man däremot funnit, att han inte kunde anses ha regelmässig dygnsvila på någon av fastigheterna skulle 16 § kunna tillämpas. Men så snart en person kan anses ha regelmässig dygnsvila på någon/några fastighet/er, skall 12 § tillämpas.

LR:s i Malmöhus län dom 811218 mål nr S 9205–80E gällde en man, som tillsammans med sin hustru ägde en fastighet i L kommun. Hustru och barn bodde i Malmö i en lägenhet, där mannen enligt kontrakt var hyresgäst. I sitt arbete befann sig mannen i stor utsträckning på resa både inom och utom landet. När inte arbetet lade hinder i vägen och när han inte vid enstaka tillfällen besökte familjen i Malmö, tillbringade han huvudsakligen fritiden på fastigheten i L kommun. – Enligt LR:s mening tydde omständigheterna i målet på att mannen på grund av sin tjänst inte kunnat tillbringa sin dygnsvila regelmässigt på viss fastighet. Frågan om mannens egentliga hemvist skulle därför bedömas enligt 16 § med hänsyn tagen till yrke eller tjänst, familjens eller annan nära anhörigs bosättning, förvaringen av bohag och annan omständighet. På grund av familjens bosättning och övriga omständigheter ansågs mannen bosatt hos familjen i Malmö. – KR i Göteborg fann att mannen utfört uppdrag över hela landet och att han tillbringat veckosluten och annan fritid huvudsakligen i L kommun, där han också träffade sin familj. Dessa omständigheter medförde att han sällan vistades i Malmö, där hans hustru hade anställning. Även om mannen till följd av att han under 1980 tillbringat arbetsveckorna i andra delar av landet och föredragit att tillbringa fritiden och träffa familjen huvudsakligen i L kommun, fick han dock anses ha haft sitt egentliga hemvist i Malmö, där familjen var bosatt (830216 mål nr 649–1982).

Dessa domar är teoretiskt oantastliga, eftersom man konstaterat, att mannen inte regelmässigt tillbringat dygnsvilan på någon viss fastighet. Familjeanknytningen har tillagts högst dignitet. Denna anknytning fick innebörden, att den fastighet på vilken familjen var kyrkobokförd också ansetts vara mannens rätta kyrkobokföringsort. Den fastighet, på vilken mannen träffade sin familj och där han tillbringade sin ledighet, ansågs däremot inte "ge uttryck för" familjeanknytning.

Att i en motsvarande situation kyrkobokföring av en man – i detta fall en ogift man – på en fritidsfastighet med tillämpning av 16 § ansågs vara det riktiga framgår av KR:s i Jönköping dom 830818 mål nr 3722–1982. LR i Jönköpings län hade i dom 820824 mål nr S 1638–82 funnit, att denna fastighet inte kunde bedömas som en åretrunfastighet och att kyrkobokföring av den anledningen inte kunde ifrågakomma. KR var alltså av motsatt uppfattning och fann, att i en situation som den i 16 § kunde kyrkobokföring ändå ske. Detta var ju den enda fastighet, på vilken han ändå med ett visst mått av regelmässighet tillbringade dygnsvilan.

Hade regelmässighet i 12 §:s mening ansetts vara för handen, hade kyrkobokföring skett jämlikt huvudregeln i 12 §. Att gränsen är flytande mellan regelmässighetskravet i 12 § och anknytningen till viss/vissa fastighet/er i 16 § framgår av det anförda rättsfallet och påvisar det ringa användningsområdet för 16 §. Liksom vad gäller 13 och 14 §§ har inte 16 § något givet tillämpningsområde, som inte samtidigt mer eller mindre konkurrerar med tillämpningsområdet för 12 §. Det synes inte längre lika berättigat att upprätthålla kravet på undantag från dygnsviloregeln i de situationer som i dag kan omfattas av bestämmelsen.³⁸

I detta avsnitt (3.6) har dygnsviloregeln och dess undantag behandlats. Folkbokföringens huvudsyfte har sedan gammalt ansetts vara att fylla statens behov av en fullständig bokföring av medborgarna. Boningsorten har befunnits vara den naturligaste bokföringsorten ur sådan synpunkt. En person är att anse som bosatt på den fastighet, där hon/han regelmässigt tillbringar dygnsvilan. Denna definition av bosättningsbegreppet har medfört, att ett annat såsom mycket beaktansvärt ansett syfte samtidigt har kunnat tillgodoses, nämligen familjeanknytningen. Familjen har tillmätts stor betydelse inom kyrkobokföringen och därmed indirekt även vid mantalsskrivningen. Som ovan framhållits har dock kyrkobokföringen förutom registreringsfunktionen ingen direkt uppgift, men i och med att bokföringen är rättsfaktum för bla social- och skattelagstiftning,

synes den indirekt kunna ge uttryck för flera olika ändamål. Eftersom både social- och skattelagstiftningen är led i den resursomfördelning som präglar det svenska samhället, kan folkbokföringens bosättningsbegrepp i förhållande till den enskilde komma att verka inkorporerande i respektive utestängande från denna resursomfördelning och det regelsystem där den kommer till uttryck. Eftersom folkbokföringen tjänar som rättsfaktum i dylika sammanhang, förefaller det naturligt, om bosättningen i högre grad knutit an till en annan omständighet än familjen, nämligen till vederbörandes förvärvsarbete. Det är ju utebliven inkomst från förvärvsarbete, som skall kompenseras vid exv sjukdom i form av sjukpenning, och det är inkomst från förvärvsarbete, som skall beskattas. Ändå har förvärvsarbetsorten (-fastigheten) betydelse för folkbokföringen i tämligen begränsad utsträckning. Det är egentligen endast vid dubbel bosättning, som anställning och annat förvärvsarbete har större betydelse som anknytningsfakta än familjens bosättning. Undantagsreglerna i 13–15 §§ behandlar olika situationer, där dygnsviloregeln, om den tillämpades, skulle leda till bosättning på en annan fastighet än där familjen var bosatt, nämligen på en fastighet på den ort där vederbörande förvärvsarbetade (13 och 14 §§) eller på studieorten i stället för i föräldrahemmet (15 §). I 16 § förekommer ej regelmässig vistelse i egentlig mening på någon fastighet, men även i den bestämmelsen har familjeanknytningen, om än i löslig utformning, tillmätts störst betydelse.

Ovan har jag ifrågasatt det berättigade i att tillämpa nämnda undantagsbestämmelser med hänsyn till de förändringar som skett vad gäller arbetslivet och familjestrukturen. En tillämpning av huvudregeln i 12 § skulle kunna ske, utan att den materiella rättssäkerheten sattes ur spel. Genom rationell argumentation torde "objektivt" kunna bedömas, att godtagbara resultat skulle kunna uppnås. En utvidgning av huvudregelns tillämpningsområde skulle inte heller behöva komma i strid med kravet på formell rättssäkerhet. Möjligheterna för den enskilde att förutse innehållet i ett beslut och kontrollera det i efterhand skulle i stället öka, eftersom rättstillämpningen visar, att stora svårigheter föreligger i gränsområdena mellan huvudregeln och undantagen. Rättstillämpningen är här ganska ojämn, RSV:s vägledande principer för PÅ elementära och allmänt hållna samt doktrinen tämligen föråldrad. En utökad användning av dygnsviloregeln skulle därför leda till att rättstillämpningens effektivitet ökades. Beslutsargumentationen torde kunna ske mer ratio-

nellit och beslutsfattandet snabbare och billigare. Slutligen kan anföras att en förenkling av det folkbokföringsrättsliga regelsystemet skulle underlätta dess funktion att tjäna som rättsfakum för andra regelområden.

3.7 Kyrkobokföring för vissa personkategorier

Nedan skall mycket kortfattat nämnas något om ett par bokföringsregler för vissa speciella personkategorier. Bestämmelserna har ingen anknytning till dygnsviloregeln och kan därför inte uppfattas som undantag från denna regel. De bygger i stället dels på vad som för varje personkategori kan uppfattas vara den mest rimliga, den mest lämpliga kyrkobokföringsorten för vederbörande, dels på vad som praktiskt sett framstår som mest ändamålsenligt ur bokförings-synvinkel. – Beskrivningen av reglerna görs kortfattad av den anledningen att de är av begränsat intresse som jämförelseobjekt med bosättningsreglerna inom sjukförsäkringen. Bestämmelserna är också tämligen klart utformade och deras tillämpningsområden väl avgränsade, varför de som regel inte ger upphov till några större problem för rättstillämparen.³⁹

Bestämmelsen i *BBF 20 §* är tillämplig på alla statstjänstemän som är anställda på utländsk ort. De personalkategorier som omfattas är utrikesförvaltningens tjänstemän, SIDA:s biståndspersonal och handelssekreterare, vartill bl a kommer personer som sänts ut av SJ och socialstyrelsen. Bestämmelsen är även tillämplig på svensk medborgare som är bosatt utomlands vid anställningstillfället, däremot ej på utländsk medborgare. En person som omfattas av regeln i denna paragraf måste utsändas genom beslut av myndighet här i riket för anställning utomlands. Paragrafen avser följaktligen inte den som är anställd i Sverige och sänds på uppdrag till utländsk ort för att fullgöra viss tjänstgöring, ej heller den som lokalanställs på utländsk ort, vilket regelmässigt sker genom beslut av utomlands stationerad person.

Enligt huvudregeln skall den utsände vara kvarskriven i Sverige under utlandsvistelsen.

Om den utsände äger fastighet, bostadsrätt eller förhyr lägenhet i första hand, kan kyrkobokföringen på fastighet kvarstå. Säljs fastigheten eller bostadsrätten eller upphör hyresförhållandet, sker kyrkobokföring på församlingen skrivna.

Äger den utsända/–e eller hennes/hans make fast egendom, kan kyrkobokföring ske på denna fastighet efter medgivande av RSV, som fattar särskilt beslut i ärendet. RSV:s beslut tillställs PÄ.

Fastighet på vilken kyrkobokföring kan ske måste vara klassificerad som permanentbostad (en- eller tvåfamiljsvilla, rad- eller kedjehus, hyreshus eller jordbruksfastighet), däremot ej fritidshus. Även andel i fastighet kan utgöra grund för kyrkobokföring under förutsättning att fastigheten tillhör de tidigare nämnda kategorierna och sålunda ej är ett fritidshus. Kyrkobokföring kan ej ske på bostadsrättslägenhet. Man äger nämligen endast en andel i en bostadsrättsförening, som i sin tur äger fastigheten.

Bestämmelsen omfattar även medföljande make samt barn under 18 år. Vad gäller barn över 18 år skall PÄ pröva, om den myndige skall kvarstå eller om anmälan enligt 34 § skall infordras. Har sådan ej inkommit, skall prövas om kyrkobokföring på församlingen skall ske. De personer som kan kyrkobokföras på den ägda fastigheten är alltså den utsände, medföljande hustru och medföljande barn under 18 år (LR i Malmöhus län 791105 mål nr S 11221–79 och LR i Malmöhus län 801013 mål nr S 8244–79E).

I paragrafen likställs med make samboende, som tidigare varit gift med den utsända/–e eller som har eller har haft barn med den utsända/–e. När det i andra paragrafer talas om familj avses lagvigd make och barn, som står under vederbörandes juridiska vårdnad. Även om make är utländsk medborgare och vigseln ägt rum utomlands och maken aldrig varit bosatt (vistats) i Sverige, skall hon/han kyrkobokföras enligt 20 § (KR i Jönköping 820916 mål nr 375–1981 /ändring av LR i Jönköpings län 801222 mål nr S 1464–80/).

Sista stycket i 20 § har inte någon annan innebörd än vad som står i 15 § och har intagits som ett förtydligande.

Den som är helinackorderad i kommunalt servicehus för äldre människor i annan församling än där hon/han tidigare bott har av humanitära skäl medgivits valfrihet beträffande kyrkobokföringsorten. Bestämmelsen härom finns i *FBF* 23 §. Hon/han måste sålunda inte kyrkobokföras på servicehuset i den nya församlingen utan får vara kvarskriven i den församling, där hon/han var kyrkobokförd, innan hon/han flyttade in. Som regel kyrkobokförs hon/han då på församlingen skrivna men kan även vara skriven på fastighet. Vederbörande kan tex fortfarande äga fastighet eller hyra lägenhet i församlingen. Det sistnämnda gäller även den som är kyrkobokförd i den församling där servicehuset ligger.

Bestämmelsen är endast tillämplig på den som är helinackorderad i kommunalt servicehus. Vid vistelse i privat servicehus med helinackordering eller i servicehus utan helinackordering gäller de vanliga bosättningsreglerna.

Föreståndare för servicehus skall underrätta PÅ, när någon flyttat till servicehuset (1 § SFS 1967:617). Underrättelsen syftar endast till att PÅ skall få reda på personens aktuella adress. Anmäls inte ändrad kyrkobokföring, blir personen sålunda kvar på sin gamla kyrkobokföringsort.

FBF 24 § första stycket stadgar, att intagning på *sjukvårdsinrättning* inte ändrar den intagnas/intagnes kyrkobokföring. Förhållanden som inträffar efter intagningen bedöms vid kyrkobokföringen, som om hon/han ej varit intagen på sjukvårdsinrättning (LR i Malmöhus län 810518 mål nr S 4236–79E, 821011 mål nr S 3723–81E, 821011 mål nr S 6321–82E, 830124 mål nr S 3964–82E).

Bestämmelsen i 24 § går tillbaka till tidigare lag med samma innebörd. I prop 1946:255 s 129 anförde departementschefen beträffande vad som skall förstås med sjukvårdsinrättning bl a anstalter för vård av kropps- och sinnessjuka, anstalter för lytta och vanföra, alkoholisthem, hem för fallandesjuka och sinnesslöa och anstalter för blinda och dövstumma. Även inackorderingshem för alkoholmissbrukare har hänförts till sjukvårdsinrättning. Ändring i vad som i FBF:s mening skall räknas som sjukvårdsinrättning har därefter ej ägt rum. Någon klar praxis i frågan föreligger ej. Av avgörande betydelse är vård- och behandlingsmomenten.

Tidigare bereddes personer som var psykiskt utvecklingsstörda vård och behandling på sjukhus. Numera sker vården i mindre enheter som ofta benämns hem av olika slag, t ex behandlingshem, vårdhem eller inackorderingshem. Enligt rekommendationer och cirkulär som rör psykiskt utvecklingsstörda ("Kostnads- och omsorgsansvar mellan omsorgshuvudmän" RSV 1980–11–19) sägs, att utvecklingsstörd, som beräknas stadigvarande bo på inackorderingshem (gäller inte inackorderingshem för elever), bör vara kyrkoskriven på hemmets adress. Denna rekommendation ligger i linje med det förslag till folkbokföringslag som redovisats i betänkandet "Hemvist" (SOU 1976:39).

Denna åsikt framkommer också i ett yttrande, 801208 dnr 1499/80–601, från folkbokföringssektionen på RSV ("Kyrkobokföring på inackorderingshem för psykiskt utvecklingsstörda"). I yttrandet framhölls att vid den tid då det sakliga innehållet i 24 § FBF tillkom,

torde inackorderingshem för psykiskt utvecklingsstörda inte ha förekommit. Gemensamt för de olika typer av anstaltsvistelser, som inte skall medföra ändring av kyrkobokföringen, är antingen att vistelsen är tvångsmässig eller att den intagnas/intagnes situation på grund av sjukdom eller liknande förhållande avsevärt avviker från det normala. Situationen för en boende på ett inackorderingshem för psykiskt utvecklingsstörda torde inte i särskilt hög grad skilja sig från den som gäller för t ex den som bor i en särskild handikapplägenhet eller ett pensionärshotell. En parallell kan dras med de fall, där en psykiskt sjuk genom försorg av sjukhus placeras i enskilt hem för sk familjevård. I dessa fall har kyrkobokföring i praxis ansetts böra ske på vistelseorten (se exv LR i Skaraborgs län 791113 mål nr S 5517–79E och KR i Göteborg 800423 mål nr 6670–1979). I yttrandet tillråddes kyrkobokföring på inackorderingshem för psykiskt utvecklingsstörda. Yttrandet kan jämföras med ett senare yttrande från samma sektion på RSV (820601 dnr 670/82–601) ”angående fråga om tolkning av 24 § folkbokföringsförordningen”, där RSV tydligen ändrat mening och funnit, att dylikt hem var att betrakta som sjukvårdsinrättning. RSV:s uppfattning synes dock ej ha slagit igenom i följande domar.

LR i Stockholms län fann i dom 821020 mål nr S 5713–82E, att en gravt handikappad kvinna, som bodde tillsammans med tre andra handikappade och fick hjälp i sitt boende av personal från omsorgsnämnden, kunde anses bo under sådana förhållanden som närmast är att jämställa med serviceboende. Hon skulle därför kyrkobokföras på fastigheten ifråga.

KR i Göteborg fann i dom 841012 mål nr 9661–1983 att en kvinna, som bodde på omsorgsstyrelsens inackorderingshem och där fick hjälp av personal från landstinget under morgon- och kvällstid, skulle med ändring av LR:s i Kristianstads län dom 831104 mål nr S 586–83E kyrkobokföras på inackorderingshemmet. KR hänvisade till allmänna råd från socialstyrelsen 1982:3, enligt vilka inackorderingshemmen dels skall ge den utvecklingsstörda/–e en sådan självständighet, att hon/han skall kunna bo ensam i en egen bostad, dels skall vara ett hem. Boendet på ett inackorderingshem kan således karakteriseras som ett steg på vägen från boende på vårdhem till boende i en egen bostad. En strävan under senare år har varit just att normalisera de utvecklingsstördas boendeförhållanden.

Sammanfattningsvis kan anföras att anstaltsvistelse i vissa fall kan tänkas medföra bosättning. Bestämmelserna i 24 § förhindrar, att sådan bosättning leder till kyrkobokföring. Med sjukvårdsinrättning menas landstingens, kommunernas och statens sjukhus och enskilda sjukhem som fått socialstyrelsens tillstånd för sin verksamhet. Skulle

landsting flytta patient till annat sjukhem, men vårdkostnaden betalas av landstingen, torde denna patient omfattas av bestämmelsen. Till sjukvårdsinrättning räknas inte de behandlingshem, vårdhem och inackorderingshem som landstingens omsorgsnämnder har för utvecklingsstördas vård och boende.

Regeln innebär att intagen patient kvarstår kyrkobokförd, där hon/han är skriven vid intagningen. Skulle hennes/hans familj flytta, flyttar hon/han med den, som om hon/han inte var intagen. Skulle anhöriga, hos vilka patienten är kyrkobokförd avlida, skall hon/han om anknytning till fastighet inte längre finns, kyrkobokföras under rubrik på församlingens skrivna i den församling, där hon/han är kyrkobokförd. Placeras en person emellertid för vård i enskilt hem, skall hon/han kyrkobokföras där, även om hon/han formellt fortfarande inte är utskriven från sjukvårdsinrättningen.

Vad som är stadgat om sjukvårdsinrättning äger motsvarande tillämpning i fråga om den som intas eller intagits i *kriminalvårdsanstalt* (se exv LR i Malmöhus län 810406 mål nr S 4353–80E) eller i sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Kriminalvårdsanstalter är vad som i dagligt tal kallas för fängelser. Hem enligt 12 § lag med särskilda bestämmelser om vård av unga är sådana anstalter där personer under 20 år kan tvångsintagas för vård (tidigare benämnda ungdomsvårdsskolor). Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, socialstyrelsen beslutar, vilka hem som skall anses som hem för sådan särskild tillsyn.

Regeln tillämpas strikt efter ordalydelsen. Sålunda är 24 § tillämplig på personer, som dömts till skyddstillsyn eller intagits i hem för vård av unga, endast under den tid behandlingen pågår inom anstalten. Sker behandlingen utom anstalt, tex under provotid vid skyddstillsyn eller under arbete med bostad utom hemmet, är kyrkobokföringen inte "låst" utan skall ske enligt vanliga regler. Den som frigivits villkorligt från kriminalvårdsanstalt anses vid kyrkobokföring vara intagen i anstalten även under provotiden. Paragrafens andra stycke fick sitt nuvarande innehåll genom en lagändring år 1981 (genom lag 1981:42, ändrad genom lag 1981:232; angående tillämpning av bestämmelsens tidigare lydelse se exv länsskatterättens i Örebro län beslut 751230 dnr 31.07–8–75, vilket överprövades av KR i Stockholm 761217 mål nr 722–1976 och länsskatterättens i Skaraborgs län beslut 751230 dnr 31.07–6–75, vilket överprövades av KR i Göteborg 760907 mål nr 3883–1976). Den villkorligt frigivnes

kyrkobokföring är alltså "låst" även under provotiden eller vården utom anstalt, om hon/han inte kan anses t ex medfölja vid anhörigas flyttning.

Bevakning sker vid mantalsskrivningen av att villkorligt frigivna eller intagna på sådan anstalt, som nämns i föregående stycke, inte av misstag blir folkbokförda på annan ort eller överförs till rubriken Utan känt hemvist. Enligt särskild författning (26 § SFS 1970:517) skall varje år lämnas uppgifter till lokal skattemyndighet om intagna och villkorligt frigivna.

I *FBF 27 § första momentet* stadgas, att den som inte är bosatt på någon fastighet i den församling där hon/han skall kyrkobokföras bokförs under rubrik "på församlingen skrivna", om annat ej följer av (bla) 24 §. Vistas en person på sjukvårdsinrättning eller fångvårdsanstalt, blir vederbörande ofta kyrkobokförd i den "gamla" församlingen under rubriken "på församlingen skrivna" (se de ovannämnda rättsfallen härom).

RÅ 82 1:59 gällde en ålderstigen, ensamstående svenska, som utflyttat från Sverige 1971 och som 1978 återvände för att bosätta sig här. Omedelbart efter ankomsten till Sverige intogs hon på långvårdsavdelning inom sjukhus, där hon därefter vistades för vård. Hon kyrkobokfördes under rubriken "på församlingen skrivna" inom den församling, till vilken hon vid sin återkomst hade den starkaste anknytningen. Det var den församling där hennes enda anhörig, en åttioårig syster, var bosatt.

LR:s i Malmöhus län domar 821122 mål nr S 3710–82E och 821122 mål nr S 4408–82E gällde en familj, som försålt sin fastighet i viss församling för en 18-månaders tillfällig utlandsvistelse. Under denna lämnades en adress i en annan församling, för att olika berörda skulle kunna ha kontakt med familjen under utlandsvistelsen. Det gjordes då gällande, att familjen borde kyrkobokföras i denna senare församling, vilket familjemedlemmarna protesterade mot. Deras avsikt var hela tiden att återvända till den förra församlingen, vilket de också gjorde efter hemkomsten. LR fann, att familjen skulle vara kyrkobokförd såsom på församlingen skrivna i denna församling.

Avslutningsvis kan anföras att för PÄ, som alltså har hand om den kontinuerliga personregistreringen i en församling, uppkommer anledning till registreringsåtgärder, förutom vid inflyttning till församlingen (antingen från annan svensk församling eller från utlandet; se nedan), vid flyttning inom församlingen, vid utflyttning ur församlingen (antingen till annan svensk församling eller till utlandet; se nedan) även vid dödsfall (*FBF 28 § första stycket*) och vid barns födelse. I *FBF 25 §* stadgas att levande fött barn kyrkobokförs

i sin födelsehemort, om det är fött inom landet eller fött utom landet av en kvinna, som är kyrkobokförd här eller är bosatt här och upptagen i obefintlighetsregister. Som födelsehemort gäller den församling, där modern vid barnets födelse var kyrkobokförd eller upptagen i obefintlighetsregister. Kan moderns kyrkobokföring inte utredas, är den församling, där barnet föddes, födelsehemort. För hittebarn är den församling, där barnet anträffas, födelsehemort. Har barnet blivit kyrkobokfört i födelsehemorten, tillämpas övriga bestämmelser om kyrkobokföringsort. Registreringsåtgärder i samband med dödsfall och barns födelse blir ej föremål för närmare undersökning p g a bestämmelsernas tämligen begränsade intresse ur rättstillämparsynvinkel.

3.8 Registrering p g a inflyttning från land utom Norden

I FBF 33 § första stycket stadgas att flyttning som bör föranleda ändring i kyrkobokföringen skall anmälas av den flyttande inom två veckor till PÅ i den efter flyttningen rätta kyrkobokföringsorten. "Det sagda gäller även den som flyttat in från utlandet."

Några särskilda lagfästa regler finns inte om när bosättning skall anses föreligga för den som flyttar till Sverige från utlandet utöver vad som följer av FBF 33 § första stycket, jämförd med 11 och följande paragrafer i FBF om rätt kyrkobokföringsort m m. Frågan om utlänning bosatt sig i riket eller ej skall principiellt bedömas på samma sätt som för inflyttande svensk medborgare. Det råder emellertid viss artskillnad mellan utlännings och svensk medborgares anknytning till Sverige. För bedömning av om kyrkobokföring skall ske brukar PÅ inhämta uppgifter på blankett RSV 7160 om faktisk inflyttningsdag till Sverige, avsikten med vistelsen och dess beräknade varaktighet.

Upplysningar om utlännings anknytning till utvandringslandet kan ge viss vägledning för denna bedömning, exempelvis om tidigare bostad i utlandet övergivits, om anhöriga kvarbor i utlandet, avser att inflytta till Sverige eller redan bor här. Fallet nedan är inget typiskt "inflyttningsfall" men är ändå av intresse i detta sammanhang.

LR i Stockholms län fann i domen 810618 mål nr S 18100-80 och S 13777-80 att inga omständigheter framkommit, som tytt på att en man med affärsverksamhet inom underhållningsbranschen i både Europa och USA regel-

mässigt vistades under en adress, på vilken han var registrerad i Schweiz. Tvärtom fick han anses ha vitsordat LSM:s uppgift, att han där stod noterad under en frånvaroadress. Inte heller hade framkommit något som visade att hans verksamhet i nämnvärd utsträckning krävde hans närvaro i Schweiz. Han kunde därför inte i folkbokföringsförordningens mening betraktas som bosatt i Schweiz utan i stället som inflyttad till Sverige. Hans egentliga hemvist var i Sverige, där hans familj var bosatt och där han tidvis även bedrev yrkesverksamhet. KR i Stockholm gjorde ej ändring i LR:s dom (820628 mål nr 3485–1981).

Familjeanknytningen till Sverige torde ha varit den tyngst vägande faktorn vid bedömningen av om mannen skulle anses bosatt i Sverige.

En kvinna som önskade bli kyrkobokförd i Sverige ansågs ha sitt egentliga hemvist i Finland, där hon hade familjebostad och där mannen var bosatt (KR i Stockholm 820917 mål nr 817–1981 /ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 810116 mål nr S 20810–80E/).

KR:s i Stockholm dom 820628 mål nr 2897–1981, som ej utgjorde en ändring av LR:s i Stockholms län dom 810427 mål nr S 7074–79E, gällde en man, som sedan sex år tillbaka hyrde en villafastighet i Spanien. Fråga uppkom om han skulle betraktas som inflyttad till Sverige. Han ägde två hyresfastigheter i Stockholms kommun och LSM i Stockholm gjorde gällande att mannen var bosatt i en lägenhet i en av fastigheterna. Mannen förnekade detta och uppgav att den användes för kontors- och arkivändamål för hans fastighetsförvaltning. Denna förvaltning sköttes enligt uppgift av mannen av en arvodesanställd person, som sedan flera år haft kontrakt på lägenheten. Av vad som förekommit i målet fann LR, att det inte tillförlitligen utretts, att lägenheten utgjorde bostad för mannen. Vid sådant förhållande kunde han – oaktat sitt fastighetsinnehav och därav föranledda besök i Stockholm – inte anses ha sådan anknytning till Stockholm, att han skulle anses ha sitt egentliga hemvist där. Med hänsyn härtill och till hans långvariga vistelse och boendeförhållanden i Spanien fick han anses ha varit stadigvarande bosatt i utlandet. LR fann därför att anledning saknats att betrakta honom som invandrare och kyrkobokföra honom i Stockholm. KR motiverade sin dom med att det inte framgick av utredningen i målet, att mannen regelmässigt vistades på fastigheten i fråga i sådan omfattning att han kunde anses bosatt där.

Av värde för handläggningen är också kännedom om huruvida bostaden i Sverige utgörs av rum för resande e.d., om lägenhet förhyrts direkt genom fastighetsägaren eller annan, om personen är inneboende osv. I speciella fall anses det tillrådligt att undersöka om bostadens storlek rimligen svarar mot totalantalet anmälda där boende.⁴⁰

• Vid den materiella prövningen av om en person kan anses inflyttad från utlandet och bosatt i svensk församling har givetvis praxis

rörande reglerna i FBF 12–17 §§ den största betydelse. Dygnsvilo-regeln och undantagen härifrån är tillämplbara även i denna situation.

✕ PÅ är i fråga om invandrares kyrkobokföring inte bunden genom någon föreskrift, att vistelsen här i landet skall ha varit eller kunna beräknas bli av viss tids varaktighet. En sådan tidsbegränsning har – såvitt det gäller en bestämning av bosättningsbegreppet utöver vad som framgår av FBF 11–28 §§ – inte ansetts uttryckligen böra stipuleras. Av de allmänna reglerna följer emellertid, att bosättning inte kan anses föreligga med mindre vistelsen kan beräknas bli av längre varaktighet.

• Någon närmare vägledning för PÅ om kyrkobokföring av inflyttande utlänning finns ej i aktuella rättsfall, som avgjorts av KR. I praxis torde PÅ i allmänhet anse en vistelse med beräknad varaktighet av *minst ett år* normalt vara av sådan karaktär att personen bör kyrkobokföras.⁴¹ Denna praxis torde ha påverkats av praxis rörande bosättningsbegreppet i socialförsäkringsmål. RFV har i ett yttrande till RSV 710618 sammanfattningvis redovisat FK:s praxis vid inskrivning av utlänningar på följande sätt:

• ”Flyttar en person till Sverige och uppger han hos vederbörande myndighet att han avser att stadigvarande bosätta sig här och ger en bedömning av förhållandena i det enskilda fallet inte anledning att ifrågasätta riktigheten av uppgifterna, anses i regel bosättning i Sverige föreligga. Därmed skall inskrivning hos försäkringskassa ske. Avser vederbörande att vistas här endast under en viss begränsad tid och kan vistelsen antas fortvara minst ett år, bör också i regel bosättning anses föreligga. Så bedöms däremot som regel inte vara fallet, om vistelsen kan antas bli mer kortvarig än ett år. Av största betydelse i förevarande fall är sålunda den inflyttades egna uppgifter.

• Vid försäkringskassas bedömning av bosättningsfrågan är kyrkobokföring, såvitt gäller en vistelse som vederbörande själv uppger skola vara minst ett år men inte för framtiden, ett indicium på att vederbörande kan anses bosatt här och att han kan inskrivas som försäkrad.”

• Men PÅ har inte endast att pröva huruvida en utlänning kan anses bosatt i Sverige och av den anledningen har rätt att bli kyrkobokförd här. PÅ har även att kontrollera utlännings uppehållstillstånd i Sverige. Ett uppehållstillstånd har betydelse för PÅ:s möjligheter att kyrkobokföra en utlänning. Enligt utlänningskungörelsen (1975:1359) 32 § måste utlänning ha uppehållstillstånd för att få vistas i Sverige längre tid än 3 månader. Undantagna från denna skyldighet är medborgare i Danmark, Finland, Island och Norge samt ogift utländskt barn under 16 år under förutsättning att barnets vårdnadshavare är svensk medborgare eller är bosatt här och har

uppehållstillstånd. Ett barn under 16 år skall således ha uppehållstillstånd, om det flyttar ensamt till Sverige och ej har vårdnadshavare här. Om utlänning, som är skyldig att ha uppehållstillstånd, avser att stanna i Sverige längre tid än 3 månader, bör hon/han enligt statens invandrarverk (SIV) söka uppehållstillstånd snarast efter sin ankomst till Sverige och sålunda inte avvakta, att den tillståndsfria tiden av 3 månader går ut. Uppehållstillstånd söks hos polismyndighet och beviljas vid förstagångstillstånd av SIV. Polismyndigheten redovisar i regel beviljat uppehållstillstånd genom instämpling i passet.

I RSV:s handbok (D39) informeras PÄ om SIV:s praxis rörande uppehållstillstånd: Uppehållstillstånd beviljas första gången vanligen för ett års vistelse i Sverige. Är det vid sökandet av uppehållstillstånd klart att personen bara ämnar stanna högst ytterligare en tremånadersperiod, t ex för besök hos släktingar eller för tillfälligt arbete, beviljas uppehållstillstånd normalt bara för 3 månader. I vissa fall beviljar SIV emellertid kortare uppehållstillstånd än ett år första gången tillstånd ges, även när det kan antas att uppehållstillståndet kommer att förlängas, om inte något oförutsett inträffar. Dessa fall är:

- s k snabba anknytningar, dvs att den som söker uppehållstillstånd som skäl för detta åberopar nyligen ingånget äktenskap eller påbörjat sammanboende med svensk medborgare
- andra anknytningar, t ex ensamstående förälder till redan i Sverige bosatta myndiga utlänningar (för skötsel av barnbarn e d)
- asylsökande flyktingar när skälen är tveksamma
- utlänningar med pass som gäller kortare tid än ett år; uppehållstillstånd kan inte formellt beviljas för längre tid än passets giltighetstid; om passets giltighetstid ej förlängs blir fråga om utfärdande av svenskt främlingspass
 - hembiträden för kontroll av deras anställningsförhållanden
 - gäststuderande som efter avslutade studier ämnar återvända till hemlandet.

Gemensamt för dessa fall är, att vistelsen normalt kan antas bli längre än den tid för vilken uppehållstillstånd meddelas, men att SIV vill ha möjlighet att pröva förutsättningar för förlängt uppehållstillstånd med kortare intervall än ett år.

När uppehållstillstånd beviljas för kortare tid än ett år, meddelar SIV om uppehållstillstånd kan eller inte kan enligt SIV:s mening ligga till grund för kyrkobokföring. Detta meddelande har den som anmäler sig för kyrkobokföring att förete för PÄ.⁴²

Den vägledning, som praxis (se exv LR:s i Stockholms län dom 810402 mål nr S 26623–80E och S 26624–80E /KR i Stockholm 811217 mål nr 5172–1981 (processuell fråga); RegR meddelade ej prövnings-tillstånd 820405 mål nr 120–1982/) i frågor rörande uppehållstillstånd ger PÄ vid avgörandet av om kyrkobokföring skall ske, kan

- sammanfattas på följande sätt: Har uppehållstillstånd beviljats för

- ett år eller längre tid, skall kyrkobokföring ske, om inte invandrarens egna uppgifter och andra omständigheter talar för att vistelsen likväl är att anse som tillfällig. Om uppehållstillstånd beviljas för kortare tid än ett år med uppgift att uppehållstillstånd enligt SIV:s mening inte kan ligga till grund för kyrkobokföring, skall kyrkobokföring vägras, såvida inte invandrarens egna uppgifter och andra omständigheter talar för att vistelsen ändå är att anse som varaktig. Samråd bör i sådana fall alltid ske med RSV, innan beslut fattas om kyrkobokföring. Om uppehållstillstånd har sökts men ansökan ännu ej avgjorts, har PÅ att avvakta beslut om uppehållstillstånd, innan frågan om kyrkobokföring prövas. Har uppehållstillstånd ej sökts, skall kyrkobokföring vägras. PÅ har i dessa fall att underrätta polismyndighet (utlänningskungörelsen /1975:1359/ 59 §). Slutligen förekommer de fall, då uppehållstillstånd saknas, men det föreligger ett beslut om anstånd med förvisning eller ett tillstånd från regeringen att utan hinder av förvisningsbeslutet få vistas i riket. PÅ har då att samråda med RSV, som i sin tur begär yttrande från SIV. Beroende på vad detta samråd ger vid handen, kan kyrkobokföring ske.

3.9 Registrering p g a inflyttning från annat nordiskt land

I FBF 61 § stadgas att under förutsättning av ömsesidighet Konungen kan överenskomma med främmande stat om folkbokföring av enskilda personer i Sverige och i den andra staten. Konungen kan utfärda sådana föreskrifter utöver eller i stället för FBF, som fordras för tillämpning av en dylik överenskommelse. Med stöd av denna bestämmelse utfärdades en överenskommelse mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om folkbokföring för att underlätta denna i de avtalsslutande länderna. Denna trädde i kraft 1 oktober 1969. Till konventionen ansluter sig KK om folkbokföring vid internordisk flyttning (SFS 1969:493, ändrad genom 1972:419, förkortad NFK).

Överenskommelsen innebär i korthet att de nordiska länderna i flyttningshänseende bildar ett gemensamt registreringsområde. Inflyttning och utflyttning sker enligt underrättelser mellan ländernas lokala registreringsmyndigheter. Vid flyttning från ett nordiskt land till ett annat avregistreras den flyttande i utflyttningslandet först sedan inflyttningen i inflyttningslandet bekräftats. Syftet med över-

enskommelsen är huvudsakligen att den som flyttar inte skall kunna bli dubbelt registrerad i två länder och att inte heller någon vid flyttning skall kunna undandra sig registrering. Överenskommelsen förutsätter ej att bosättningsreglerna är lika i de nordiska länderna. Beslutet om inflyttning träffas av myndighet i inflyttningslandet och blir bindande för myndigheten i utflyttningslandet. Dock förutsätts att frågor om bosättning skall kunna tas upp till behandling. I art 4 i överenskommelsen stadgas att de avtalsslutande länderna förbinder sig ömsesidigt att lämna de upplysningar som anses nödvändiga för bedömningen av bosättningsfrågan och att lämna underrättelser om de beslut som fattas.

- Medborgare i de nordiska länderna är befriade från att vid vistelse i annat nordiskt land inneha uppehållstillstånd. Sådant tillstånd kan sålunda inte ligga till grund för en bedömning av vistelsens varaktighet, när dansk, finländsk, isländsk eller norsk medborgare anmäler inflyttning till Sverige.

- RSV rekommenderar, att PÄ för bedömningen av om kyrkobokföring skall ske – sedan behövliga uppgifter om avsikten med vistelsen och dess beräknade varaktighet inhämtats – tillämpar motsvarande regler som vid inflyttning från annan församling inom riket.

Tidsfristen för anmälan om inflyttning från annat nordiskt land är två veckor liksom för annan flyttningsanmälan enligt FBF 33 §. I fråga om formen gäller att vid anmälan skall ett internordiskt flyttningsbetyg lämnas. Betyget skall vara utfärdat av lokal registreringsmyndighet i utflyttningslandet och åtföljt av en blankett till internordiskt flyttningsbevis. Betyget kan lämnas vid personlig inställelse eller sändas med posten. Anmälan om inflyttning från nordiskt land får inte godtas med mindre denna kompletteras med ett internordiskt flyttningsbetyg. Som huvudregel gäller att den flyttande före utflyttningen skall ha anmält denna till registreringsmyndighet i utflyttningslandet och därvid fått ett flyttningsbetyg att lämna till myndighet i inflyttningslandet. Har så ej skett, skall PÄ anmoda den som anmäler flyttning att anskaffa flyttningsbetyg. Om den flyttande begär det, skall dock PÄ direkt från lokal registreringsmyndighet rekvirera sådant betyg. Hinder möter inte att PÄ, även om sådan begäran inte görs, erbjuder sig att rekvirera betyget. Som förutsättning för en direkt rekvisition av flyttningsbetyg måste den flyttande upplysa PÄ, om var hon/han varit bosatt och i vilket register hon/han aktuellt finns upptagen.

3.10 Avregistrering p g a flyttning till utlandet

3.10.1 Problemställning

En registrering förutsätter, att en person uppfyller vissa villkor. Huvudvillkoret är, som ovan framkommit, att personen rent faktiskt vistas i en viss församling i Sverige, den sk dygnsviloregeln, som innebär att en person är bosatt på den fastighet där hon/han regelmässigt vistas under dygnsvilan (FBF 12 §). Av olika skäl är detta villkor ibland inte uppfyllt. Hon/han kan ha *flyttat* till annan församling eller kan ha *avlidit*. Den som tillhör "*främmande makt*s *beskickning* eller lönade konsulat eller dess betjäning" eller är "sådan persons familjemedlem eller tjänare" (se exv KR:s i Stockholm domar 770721 mål nr 4578–1976 /RegR 771005 mål nr 4013–1977/, 780512 mål nr 8895–1976, 791031 mål nr 2403–1978, 830711 mål nr 3786–1983 /RegR 831019 mål nr 3159–1983/, 840417 mål nr 8017–1983 och 850604 mål nr 8574–1984) kan förlora sitt svenska medborgarskap och skall av denna anledning *avregistreras* från kyrkobokföringen. Enligt FBF 26 § bygger nämligen en kyrkobokföring i dylika situationer på svenskt medborgarskap. Vidare sker avregistrering p g a *flyttning till utlandet*.

Detta kapitel skall behandla handläggningen av och rättstillämpningen rörande ärenden om avregistrering från kyrkobokföringen p g a flyttning till utlandet. Just ärenden av detta slag har visat sig kunna ge upphov till en rad svårbedömda frågor för PÅ 43 och förvaltningsdomstolar, vilket inte är fallet i samma utsträckning när det gäller de andra nämnda orsakerna till att avregistrering kan aktualiseras.

I FBF skiljer man mellan avregistrering efter anmälan om flyttning till utlandet och avregistrering utan sådan anmälan. Den följande uppläggningsen baseras på denna uppdelning.

De problem, som nedan skall behandlas, hänför sig till den prövning som PÅ skall företa för att avgöra om en person kan anses vara stadigvarande bosatt i Sverige. Prövningen innefattar dels ett fastställande av innehållet i begreppet "stadigvarande bosatt", dels ett avgörande av vilka beviskrav som skall uppställas. Det rättsfalls-material som ligger till grund för de slutsatser som dras i dessa hänseenden har delats upp i fall då den enskilde önskar vara kyrkobokförd i Sverige och fall då den enskilde ej önskar vara kyrkobokförd i Sverige.

3.10.2 Anmälan om utlandsflyttning

3.10.2.1 Lagtext, förarbeten och RSV:s anvisningar

Enligt 1915 års kyrkobokföringsförordning skulle den som hade för avsikt att flytta utrikes begära flyttningsbetyg. Anmälan skulle göras i skriftlig bevittnad handling. Denna formföreskrift var föranledd av visst missbruk som förekommit under den stora emigrationen i början av 1900-talet. Såsom utflyttningsdag skulle den dag antecknas, då flyttningsbetyget utfärdats. Om den som uttagit flyttningsbetyg till utlandet inte lämnat riket inom en månad, skulle hon/han senast inom 8 dagar efter månadens utgång återlämna betyget till PÅ i utflyttningssorten.

Enligt 1946 års folkbokföringsförordning ansågs den vara utvandrad som reste ut ur riket för att stadigvarande bosätta sig på utrikes ort. Utvandringscertifikat skulle utfärdas för den som anmälde sådan avsikt. På den enskildes begäran utfärdades utvandringsbetyg, avsett att tillgodose dennes behov av bevis för sin folkbokföring på den utrikes orten. Den som lämnat landet utan att inneha utvandringscertifikat, kunde få utvandringsbetyg, om hon/han anmälde, att hon/han var stadigvarande bosatt utomlands.

Utvandringscertifikatet skulle vid avresan från riket lämnas till polismyndigheten i utreseorten och, försett med utvandringsbevis, av denna myndighet återställas till pastor som utfärdat certifikatet. Denna bestämmelse hade tillämpats så, att utvandringscertifikatet mottogs och försågs med utvandringsbevis av de svenska passkontrollanterna.

På grundval av utvandringsbeviset skulle PÅ omedelbart avföra personen i fråga ur församlingsboken. Såsom utvandrare skulle vidare avföras den, som enligt skriftlig anmälan eller vid två mantalsskrivningar i följd vunnit säker upplysning var stadigvarande bosatt utomlands.

Den som erhållit utvandringscertifikat men inte inom tre månader lämnat landet var skyldig att återlämna certifikatet inom 8 dagar efter den tidens utgång. Hade så ej skett, skulle PÅ söka utreda, om personen utvandrat samt i sådant fall tid och ort för utresan. Befanns att personen inte utvandrat, skulle PÅ anmana henne/honom att återlämna certifikatet. Befanns personen ha lämnat landet, skulle PÅ avföra henne/honom ur församlingsboken. Lagtexten innehöll dock ej någon uttrycklig bestämmelse härom.

I 1946 års folkbokföringsförordning saknades en uttrycklig före-

skrift om att PÅ skulle företa en prövning av utflyttningsanmälan, men det får antas, att pastor hade rätt att vägra att utfärda utvandringscertifikat, om det fanns grundad anledning att antaga, att avsikten var annan än den att bosätta sig utomlands eller att bosättningen utomlands ej skulle bli stadigvarande.⁴⁴ Alltför ingående synes dock denna prövning ej ha kunnat vara med tanke på att folkbokföringsmyndighetens bedömanden måste ske med hänsyn till de omständigheter som förelåg och var kända just vid den tidpunkt, då utvandringsanmälan gjordes.⁴⁵ I doktrinen framhölls dock att PÅ inte torde ha att ingå i någon prövning, huruvida utlandsvistelsen var av den natur, att den kunde anses grunda bosättning där. Den tillkännagivna avsikten att stadigvarande bosätta sig utrikes skulle berättiga till erhållande av det begärda certifikatet. Där av omständigheterna uppenbarligen framgick, att avsikt att bosätta sig utrikes inte förelåg, skulle dock PÅ kunna vägra utställa utvandringscertifikat.⁴⁶

CFU som avgav betänkandet "Ny folkbokföringsförordning m m" (SOU 1966:16) menade, att vid utformningen av nya bestämmelser man skulle tills vidare utgå från den dittills gällande definitionen av utvandringsbegreppet, vilken förutsatte avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands. Man framhöll, att frågan om en i och för sig önskvärd omformning av utvandringsbegreppet krävde sådan utredning om växlande och svårbedömda förhållanden och hade sådant samband med den allmänna frågan om bosättningsbegreppet, att den borde upptas i en kommande översyn av sistnämnda begrepp.⁴⁷ Beträffande svenska medborgare kom det framlagda förslaget att överensstämma med 1946 års folkbokföringsförordning.

Beträffande utläningar fann dock nämnden större avvikelser vara nödvändiga. Befolkningsrörelsen över rikets gränser utgjordes till en betydande del av utläningar, av vilka många vållade svårigheter för folkbokföringen genom att inte iaktta anmälningsbestämmelserna. Nämnden ansåg att nationaliteten i princip inte borde föranleda olikhet i behandling. Man menade dock, att avregistreringsbestämmelserna måste bygga på en presumtion i fråga om bosättningsavsikten, och att det inte kunde förbises, att denna skulle komma att utfalla olika i det ena och andra fallet. I allmänhet återvänder utresande utläningar till hemlandet, utresande svenskar lämnar hemlandet. Enligt förslaget kom dock skillnad att göras endast beträffande icke anmäld utflyttning.

Betydelsen av en persons bosättningsavsikt är en synnerligen viktig

fråga, som det finns anledning att återkomma till i flera sammanhang i det följande. Förslaget till ny folkbokföringsförordning innebär i viss mån en återgång till 1915 års kyrkobokföringssystem, bl a p g a att problem uppkommit med uppsamlingen av utvandringscertifikaten vid utresa, då passkontrollen vid de inomnordiska gränserna upphävts. Anmälan skulle föranleda avregistrering och utvandringsbevis skulle inte krävas, eftersom sådana bevis inte kunde åstadkommas med tillräckligt enkla medel. Bestämmelserna om anmälningsskyldighet skulle avfattas företrädesvis med tanke på den lojala majoriteten av de anmälningsskyldiga, eftersom oegentligheter aldrig helt torde kunna förebyggas. CFU ansåg att en handling borde utfärdas till bevis om att anmälan skett och med upplysningar om vad den anmälade hade att vidare iaktta.⁴⁸ Förekomsten av en sådan ordning med ett särskilt bevis förutsattes i betänkandet om utlands-svenskars registrering (SOU 1965:73). I motsats till utvandringscertifikatet hade en sådan handling inte den funktionen, att bestämmelser därom behövde upptas i folkbokföringsförordningen. De erforderliga bestämmelserna kunde enligt CFU:s mening meddelas i administrativ ordning.

Mer än vad som ovan andragits kan man inte utläsa ur förarbetena vad gäller frågan hur ingående och omfattande kyrkobokföringsmyndighetens prövning av en utflyttningsanmälan skall vara.

I nu gällande FBF och FBK finns flera bestämmelser rörande frågan om avregistrering från kyrkobokföringen p g a anmälan om flyttning till utlandet. Enligt FBF 28 § första stycket andra momentet skall PÄ pröva dylik anmälan för att avgöra om vederbörande kan anses ha flyttat till utlandet. Att PÄ är skyldigt att göra en materiell prövning torde också framgå av FBF 36 §, i vilken PÄ tilläggts rätt att besluta om kyrkobokföring efter anmälan eller när annat skäl föreligger. Detta stadgande är grundvalen för sk tredsoskrivning. Det torde vara uppenbart, att en anmälan om flyttning till utlandet inte bör godtas under sådana omständigheter då tredsoskrivning kan komma i fråga. Prövningen (jämlikt FBF 28 §) skall PÄ göra, om anmälan är en anmälan jämlikt FBF 34 §. Enligt FBF 34 § skall den som har för avsikt att bosätta sig stadigvarande i utlandet anmäla detta till PÄ i kyrkobokföringsorten. Anmälan görs före utresan och skall innehålla uppgift om utresedagen. Om utresan inställs eller uppskjuts, skall detta anmälas till PÄ senast den tidigare uppgivna utresedagen.

I FBF 29 § stadgas om formen för anmälan. Denna får göras

muntligen, om annat inte anges särskilt. Folkbokföringsmyndighet kan dock begära att muntlig anmälan, som lämnas i telefon, för att gälla skall bekräftas skriftligen eller, om särskilda skäl föreligger, vid personlig inställelse. Andra bestämmelser av intresse finns i FBF 9 § och FBK 48 §. I FBF 9 § stadgas i de delar som rör flyttning till utlandet, att kyrkobokföringen upphör att gälla fr o m utresedagen. Om flyttning till utlandet anmäls efter utresedagen, upphör kyrkobokföringen att gälla fr o m den dag anmälan inkom. I FBK 48 § omtalas att den som anmäler flyttning till utlandet på begäran får flyttningsbetyg till utlandet av PÄ i den församling, varifrån flyttningen sker.

RSV har inte utfärdat några närmare anvisningar beträffande sättet för prövning av anmälan om flyttning till utlandet. En särskild blankett för sådan anmälan (RSV 7102) har dock fastställts. Av denna framgår vilka uppgifter som enligt verkets mening regelmässigt bör ligga till grund för prövningen. Hur dessa uppgifter sedan bör bedömas varierar naturligtvis från fall till fall. På blanketten ges bl a upplysningen att PÄ enligt FBF 28 § skall pröva om anmälan skall föranleda avregistrering från folkbokföringen. För att underlätta denna prövning anmodas den flyttande att fylla i uppgifter om avsikten med vistelsen m m. Hon/han skall också med kryssmarkering bl a ange om hon/han efter utresan alltjämt kommer att äga eller förhyra bostad i Sverige, om denna bostad är permanentbostad eller fritidsbostad, i vilken typ av bostad hon/han kommer att bo i utlandet samt om några familjemedlemmar kommer att kvarbo i Sverige.

Som bakgrund till den fortsatta framställningen, skall jag kortfattat nämna något om begreppet anmälan i FBF 34 §. I lagtexten föreskrivs att den som har för avsikt att bosätta sig stadigvarande i utlandet skall anmäla detta till PÄ i kyrkobokföringsorten. Frågan uppkommer då om man skall tolka detta så, att lagtexten kräver att den flyttandes avsikt verkligen omfattar att boendet utomlands är en stadigvarande bosättning utomlands, dvs om den enskildes egen uppfattning rörande innehållet i begreppet stadigvarande bosättning skall ha självständig betydelse. RSV har i en PM (mars 1979, Kyrkobokföring vid vistelse utomlands) framhållit att begreppet anmälan i FBF 34 § inte får tolkas så, att anmälan måste innehålla en önskan om att bli avregistrerad från kyrkobokföringen. För att avregistrering skall kunna ske enligt FBF 28 § räcker det, att anmälan gjorts om vistelse utomlands. Att en anmälan dessutom innehåller en önskan om att fortfarande få vara kyrkobokförd i Sverige under

utlandsvistelsen – eller uppgift om att anmälan endast avser adressförändring – utgör inte hinder för avregistrering. PÅ har att självständigt ta ställning till omständigheterna i fallet. Utgör dessa skäl för avregistrering, skall avregistrering ske. Som den kommande rättsfallsgenomgången visar, har denna innebörd av begreppet anmälan helt accepterats av de rättstillämpande myndigheterna. Att detta kan framstå som mycket förvirrande för den enskilde, då denna/denne gjort anmälan om tillfällig adressändring, framgår inte sällan av rättsfallsmaterialet (se exv LR:s i Malmöhus län domar 791217 mål nr 2146–79E och 801013 mål nr S 4350–80E (se också 830620 mål nr S 1008–83E, 830620 mål nr S 1713–83E och 840123 mål nr S 4667–83E). Jfr även RegR:s beslut 761020 mål nr 2864–1975 angående anmälan genom ombud samt LR:s i Stockholms län dom 810518 mål nr S 27854–80E /besvären för sent till KR, se beslut 810824 mål nr 3327–1981/. Att även processuella svårigheter kan uppkomma utvisar LR:s i Stockholms län beslut 800122 mål nr S 61581–79E och 840928 mål nr S 18063–84E. KR i Stockholm återförvisade målen till LR /801017 mål nr 592–1980 och 850613 mål nr 9171–1984/. Den självständiga prövning som PÅ enligt ovan anförda paragrafer har rätt att företa anses således omfatta även innehållet i begreppet stadigvarande bosättning. Huruvida den enskildes egen uppfattning om flyttningen är stadigvarande eller inte tilläggs betydelse, då PÅ företar sin prövning av frågan om hon/han har för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands eller om endast omständigheter som är objektivt konstaterbara tillmäts relevans, får den följande rättstillämpningsanalysen visa.

3.10.2.2 Den enskilde önskar vara kyrkobokförd i Sverige

Prövningen som förutsätts ske enligt FBF 28 § första stycket innefattar dels en materiell prövning, dels en bevisprövning. Den materiella prövningen utgör en bedömning av om den anmälda flyttningen med hänsyn till den uppgivna varaktigheten av vistelsen, det uppgivna syftet med vistelsen och övriga omständigheter skall föranleda avregistrering från kyrkobokföringen. Eftersom lagtexten inte omtalar vilka omständigheter som medför avregistrering, är det givetvis av stort intresse att söka fastställa, under vilka förutsättningar avregistrering skett i praktiken. I FBF 28 § första stycket talas endast om avregistrering p.g.a flyttning till utlandet. Vad som närmare innefattas i ordet flyttning framgår inte av lagtexten. Som

ovan framhållits, är en eventuell avregistrering en följd av den prövning som PÅ är skyldig att företa då en anmälan jämlikt FBF 34 § inkommit. I denna paragraf står att avsikten med utlandsvistelsen är stadigvarande bosättning. Genom denna koppling mellan FBF 28 § första stycket och FBF 34 § torde det vara ställt utom tvivel att lagtexten kräver att flyttning beror på en stadigvarande bosättning utomlands. Det rekvisit, vars innehåll följaktligen måste fastställas är "stadigvarande bosättning". Frågan gäller alltså vilka omständigheter som kan anses konstituera stadigvarande bosättning och som därför skall medföra avregistrering från kyrkobokföringen.

Jag redovisar nedan rättsfall där den enskilde har anfört besvär över PÅ:s beslut om att avregistrera vederbörande från kyrkobokföringen p g a utlandsvistelse. I samtliga fall har den enskilde gjort anmälan till PÅ om utlandsvistelsen. Anmälan har innefattat "tillfällig adressändring på grund av utlandstjänstgöring" men har (se ovan) av PÅ uppfattats som en anmälan jämlikt FBF 34 §, dvs en anmälan om stadigvarande bosättning i utlandet. Vistelsen i utlandet har vidare varit tidsbestämd, dvs vistelsen har berott på att den enskilde haft en objekts- eller kontraktsanställning utomlands, tex i Saudi-Arabien, Irak eller Pakistan. Även om den enskilde framhållit som sin bestämda avsikt att återvända till Sverige efter anställningstidens slut, har frågan uppkommit, om den tidsbestämda vistelsen varit att uppfatta som stadigvarande. De faktorer som PÅ enligt RSV:s anvisningar bör tillmäta betydelse är, förutom anställningsförhållandena, vistelsetidens beräknade längd, bostad i Sverige under vistelsen utomlands och familjens bosättning.⁴⁹ I länsrättsdomar från slutet av sjuttioalet och av senare datum synes vistelsetidens längd få en alltmer reducerad betydelse i förhållande till övriga faktorer.

LR:s i Malmöhus län dom 790903 mål nr 13345-79 gällde en man och hans familj, som av PÅ avregistrerades från kyrkobokföringen p g a en vistelse i Saudi-Arabien under 23 månader. Mannen besvarade sig och anförde som skäl att vistelsen i Saudi-Arabien var tillfällig och beroende på en objektsanställning för byggande av en viss sportanläggning med beräknad byggtid om 23 månader, att han endast var tjänstledig från sitt ordinarie arbete, och att han och familjen inte hade för avsikt att emigrera utan att återvända till Sverige efter utlandsuppdraget. Familjen hade kvar sin permanentbostad i Sverige. Domstolen fann att familjen hade kvar sitt egentliga bo och hemvist i Sverige och att utlandsvistelsen därför var att anse som tillfällig.

Huruvida denna dom vid ifrågavarande tidpunkt avvek från andra domar med samma rättsfråga kan diskuteras. RSV hade vid denna

tidpunkt (mars 1979) kommit med anvisningar som klart stipulerade en ettårsgräns som avgörande för rätten att vara kyrkobokförd i Sverige under en utlandsvistelse beroende på kontraktsanställning. RSV sammanfattade anvisningarna så:

”Avregistrering från kyrkobokföringen bör i följande fall ske när vistelse utomlands beräknas överstiga ett år:

- a) Bostad disponeras ej i Sverige.
Avregistrering bör ske.
- b) Bostad disponeras i Sverige (lägenhet eller fastighet). Ensamstående person, liksom gift person som flyttat tillsammans med familjen.
Avregistrering bör ske.
- c) Bostad disponeras i Sverige där familjen fortfarande kvarbor.
Avregistrering bör ske.
Undantag:
Avregistrering skall inte ske när 13 § FBF är tillämplig, dvs familjen besöks regelbundet (minst var fjortonde dag) när tillfälligt hinder inte möter.
Avregistrering skall inte heller ske när 14 § FBF är tillämplig. Detta är fallet vid tidsbegränsad tjänstgöring hos företags dotterbolag eller filial, kontraktsanställning etc. Fortsatt samhörighet med familjen styrks av att semestrar, helger etc tillbringas tillsammans med denna.”⁵⁰

RSV anslöt sig till den av hemvistsakkunniga uppställda ettårsnormen, dvs att avregistrering borde ske vid avsedd vistelse utomlands mer än ett år om inte andra omständigheter talade för att vistelsen likväl borde anses som tillfällig. Denna ettårsgräns är analog med RSV:s rekommendation i handboken RSV Folkbokföring⁵¹ att vid invandring kyrkobokföring skall ske vid en vistelse med beräknad varaktighet av minst ett år.

Denna rekommendation överensstämmer även med praxis vid inskrivning i FK. En ettårsgräns vid flyttning utomlands finns även i RFV:s föreskrifter.⁵² Enligt dessa skulle när svensk medborgare avregistrerats från kyrkobokföringen och utredning visade att personen stadigvarande bosatt sig utomlands, avregistrering från FK ske omedelbart. Visade utredningen däremot att personen inte haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands, skulle hon/hän anses bosatt i Sverige intill ett år efter avresan från riket. Ettårsregeln har sedan 1 juli 1982 fått ett modifierat innehåll och influtit i lagtext (AFL 1:3 första stycket andra momentet). Den innebär nu att en försäkrad som lämnar Sverige fortfarande skall anses vara bosatt i riket, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år (se nedan 4.3.1).

I LR:s i Malmöhus län dom 791221 mål nr S 12866–79 företedde en man ett kontrakt om tillfällig anställning i Saudi-Arabien på ett år. PÅ avregistrerade mannen och hans familj från kyrkobokföringen, men LR ändrade PÅ:s beslut med motiveringen att utlandsvistelsen inte *översteg* ett år.

Att PÅ och LR lade stor vikt vid RSV:s anvisningar om ettårsregeln framgår även av följande rättsfall:

LR i Västmanlands län lämnade i dom 800922 mål nr S 1611–80 besvären utan bifall med följande motivering: "Riksskatteverket har i promemoria i mars 1979 avseende kyrkobokföring vid vistelse utomlands anført bla följande: I begreppet 'stadigvarande vistelse utomlands' får man inte inlägga krav på bosättning för all framtid i utlandet. Enligt riksskatteverkets mening får en person som vistas utomlands och saknar bostad i Sverige anses vara stadigvarande bosatt utomlands. Avregistrering bör då ske vid utlandsvistelse överstigande ett år. Även en person som har kvar bostad här (lägenhet eller fastighet och är ensamstående, eller om han är gift och utflyttat tillsammans med familjen) bör avregistreras från kyrkobokföringen om vistelsen är avsedd att vara mer än ett år. Enbart innehav av bostad eller fastighet grundar inte rätt till kyrkobokföring för den som inte är bosatt i bostaden eller på fastigheten. – Av utredningen framgår, att NN och hans familj huvudsakligen vistats utom riket i vart fall från mars 1979 till juli 1980. På grund av vistelsens längd måste densamma anses vara stadigvarande. NN borde därför på sätt som skett jämlikt 34 § folkbokföringsförordningen anmäla avflyttningen till vederbörande pastorsämbete. Den omständigheten att NN har bostad och bohag kvar i Sverige medför inte att vistelsen utomlands kan anses tillfällig. – Pastorsämbetet har vid avregistreringen av NN och hans familj följt anvisningar, utfärdade av riksskatteverket. Avregistreringen måste därför anses laglig."

Att den av RSV stipulerade ettårsregeln dock inte var till fullo accepterad visar KR:s i Stockholm dom 781016 mål nr 1358–1977.

Målet gällde en person som p g a kontraktsanställning vistades utomlands i minst tre år. Länskatteväsen fann att utlandsvistelsen var av tillfällig natur och undanröjde PÅ:s beslut att avregistrera vederbörande. Kyrkobokföringsinspektören hade beretts tillfälle att yttra sig och framhöll, att vistelsen redan från början avsetts att vara tidsbegränsad, vilket underströks av att permanentbostaden i Sverige stått outhyrd. "Under dessa förhållanden kan icke mot makarnas påstående hävdas att de stadigvarande bosatt sig utomlands." Troligtvis har detta synsätt varit även länskatteväsens (770210 dnr 71.071–312–76) och sedan också KR:s. RegR kom aldrig att pröva den materiella frågan, eftersom besvären ej upptogs till prövning, då de inkommit efter besvärstidens utgång (RegR:s beslut 781229 dnr 5001–1978). – Andra domar, där personens egen uppgift om att utlandsvistelsen var att betrakta som tillfällig och att hon/han hade för avsikt att återvända till Sverige efter kontraktstidens utgång har tillagts större betydelse än den

faktiska längden av utlandsvistelsen, är exv LR:s i Skaraborgs län dom 800922 mål nr S 2132–80E.

Å andra sidan finns domar där längden av den tidsbestämda vistelsen utomlands har varit det avgörande kriteriet för om stadigvarande bosättning utomlands skett eller inte (se exv LR:s i Malmöhus län dom 801208 mål nr S 5090–80E:

”Enligt länsrättens uppfattning bör en stadigvarande utlandsvistelse av sådan längd som i förevarande fall utgöra skäl för avregistrering från kyrkobokföringen” (två år, permanentbostad kvar i Lund, familjen med på utlandsvistelsen; se även LR:s i Stockholms län dom 801127 mål nr S 21352–80E och S 22517–22520–80E /två till tre år/ samt LR:s i Örebro län dom 810206 mål nr S 1257–80 /två år/).

En persons avsikt att återvända till Sverige efter kontraktstidens utgång har dock i allt högre grad tillmätts självständig betydelse. De närmast ovan nämnda länsrättsdomarna överklagades till kammar-rätten (se KR:s i Stockholm dom 810428 mål nr 5638–1980 och KR:s i Jönköping dom 820329 mål nr 4531–1981), som i båda fallen ansåg att med hänsyn till vad som upplysts någon stadigvarande bosättning ej skett. Samma slut kom KR i Stockholm till i domarna 810518 mål nr 195–1981, 810826 mål nr 746–1981, 831019 mål nr 815–818–1983 och 840826 mål nr 2357–1983.

I en kommentar till FBF (11–28 §§) från RSV:s folkbokförings sektion (stencil dec 1980) framhålls bl a följande:

”Från sista åren finns fall där utlandsvistelse på ett par år enligt anställningskontrakt inte ansetts stadigvarande och följaktligen ej föranlett avregistrering. Vanligen uppgöres kontraktet på ett eller två år med rätt till förlängning. Det torde väl få anses vara tveksamt om en utlandsvistelse under ett eller två år skall anses som stadigvarande. Avsikt att återvända till riket vid kontraktstidens utgång måste förutsättas föreligga vid tidpunkten för kontraktets underskrivande. Skulle kontraktet förlängas ett år så att den sammanlagda kontraktstiden uppgår till högst tre år bör någon avregistrering ej äga rum. Skulle å andra sidan kontraktet förlängas på två år så att den sammanlagda tiden överstiger tre år,⁵³ bör stadigvarande bosättning i utlandet anses föreligga och avregistrering ske, liksom i det fall utlandsvistelsens längd är obestämd när utresan äger rum, dock naturligtvis inte när utlandsvistelsen är tillfällig.”

Även om länsrätterna följde den förändrade tillämpning som kammarrätterna gjort sig till tolk för (se exv LR:s i Malmöhus län dom 810323 mål nr S 20923–79) och som RSV observerat i nämnda kommentar torde denna tillämpning inte ha fått en sådan genomslagskraft på PÄ-nivå, att man där började göra en mer nyanserad

bedömning av en persons uppgivna avsikt att återvända till Sverige efter kontraktstidens slut. Att låta kontraktstidens längd vara den avgörande faktorn vid bestämmandet av innehållet i begreppet stadigvarande bosättning är givetvis mycket mer lättillämpbart än att avgöra någons avsikt (se exv PÄ:s beslut i LR:s i Malmöhus län dom 830420 mål nr S 5599–82E). Den förändrade rättstillämpningen har inte heller synliggjorts för PÄ:s personal genom klara och entydiga anvisningar från RSV. Det material från RSV där denna förändring framhållits har företrädesvis haft karaktär av intern- eller utbildningsmaterial men ej utsänts till samtliga PÄ för kännedom. Några ”utskick” från RSV av KR:s och RegR:s domar till PÄ förekommer ej. Som en jämförelse kan nämnas att RFV skickar till försäkringskassorna samtliga Försäkringsöverdomstolens domar i socialförsäkringsmål, vilka efter införandet av kravet på prövningstillstånd 820401 utgör cirka 700 domar per år.

3.10.2.3 Den enskilde önskar ej vara kyrkobokförd i Sverige

Som ovan angivits framgår det redan av ordalydelsen i FBF 28 § att PÄ skall företa en prövning av utflyttningsanmälan. I flera olika sammanhang hänvisades till rättsfallet KÅ 1952 ref 3,⁵⁴ som ansågs ge stöd för uppfattningen, att PÄ hade att pröva om det verkligen var fråga om en utlandsflyttning. Detta rättsfall, liksom de i det följande anförda rättsfallen, kännetecknas av att den enskilde själv ej längre önskar vara kyrkobokförd i Sverige. Den som gör anmälan till PÄ menar alltså, att hennes/hans utlandsvistelse skall uppfattas såsom stadigvarande. I rättsfallen i avsnittet ovan var anmälaren av den rakt motsatta uppfattningen, dvs att vistelsen endast var tillfällig.

PÄ har alltså att pröva, om de uppgifter, som lämnats i en anmälan, med beaktande av kända omständigheter bör godtas. Rättsfrågan gäller även nu, vilka omständigheter som skall föreligga beträffande en vistelse utomlands för att denna skall kunna medföra avregistrering från kyrkobokföringen. JO anförde⁵⁵ att den anmälandes uppgift om stadigvarande bosättning i utlandet skulle kunna ifrågasättas, då denne bibehöll permanent bostad här samt det var känt, att hon/han drev rörelse eller hade verksamhet här. Enbart innehav av fritidstastighet i Sverige torde däremot inte böra utgöra något hinder mot avregistrering.

Nedan angivna rättsfall rör frågan om var den enskilde har *bostad*:

Att bibehållandet av permanent bostad i Sverige har stor betydelse framgår exv av KR:s i Stockholm dom 800604 mål nr 2832–1979. Klaganden disponerade bostad och abonnerade på telefon och postbox i svensk församling. Vidare framgick att hon vid korrespondens med olika svenska myndigheter uppgivit sin adress till ifrågavarande bostad. KR fann att hinder förelåg mot avregistrering. RegR meddelade ej prövningstillstånd (RegR 820225 mål nr 2245–1980).

KR i Göteborg fann dock skäl för avregistrering föreligga i domen 811223 mål nr 6011–1980. Eftersändning av post, bevakning av telefon samt innehav av två fritidsfastigheter var enligt rätten den enda anknytningen till Sverige. LR i Göteborgs och Bohus län hade dock ej funnit tillräckliga skäl för en avregistrering (801013 mål nr S 1398–80E).

Samtliga instanser fann att skäl saknades för en avregistrering från svensk kyrkobokföring då den enskilde haft kvar familjebostad i Sverige (åtminstone under viss av den ifrågavarande tiden), hyrt möblerade rum i utlandet under kortare tid, återvänt till Sverige för att sedan vistas utomlands under två månader för reparation och försäljning av honom tillhörig lägenhet i utlandet (LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 800811 mål nr S 5534–80E, KR:s i Göteborg dom 810612 mål nr 5015–1980 samt RegR:s beslut att ej meddela prövningstillstånd 821222 mål nr 2476–1981).

KR i Göteborg fastställde 820223 (mål nr 7261–1981) LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 811008 mål nr S 3730–81E, vilken dom innebar att den enskilde ej förmått visa, att hans anknytning till Spanien varit starkare än hans anknytning till Sverige, varvid skäl till avregistrering ej varit för handen, dvs hans egentliga hemvist var i Sverige (FBF 12 §). Personen ifråga, som var pensionär, hade villafastigheter både i Sverige och i Spanien och vistades tillsammans med sin hustru ungefär lika mycket på båda fastigheterna. (Jfr även KR:s i Göteborg /820929 mål nr 4268–1982/ fastställande av LR:s i Göteborgs och Bohus län dom /820407 mål nr S 10542–80E/; RegR meddelade ej prövningstillstånd /840621 mål nr 3696–1982/.)

Motsvarande bedömning gjorde LR i Malmöhus län i sin dom 830124 mål nr S 6867–81E. En kvinna vistades tidvis i Sverige och hyrde en lägenhet här. Större delen av året vistades hon dock p g a ledbesvär i Spanien, där hon ägde en mindre lägenhet. Den omständigheten att hon disponerade en lägenhet här att användas vid planerade, årligen återkommande längre vistelser i Sverige, ansåg LR utvisa, att hon fortfarande hade så pass stark anknytning till Sverige, att hon skulle kvarstå som kyrkobokförd i Sverige. ”Den omständigheten att det är sjukdom som är anledningen till utlandsvistelsen föranleder, i och för sig, inte annan bedömning.”

Att bo på hotell i utlandet utan att ha medtagit något personligt och ha denna typ av boende som utgångspunkt för affärsverksamhet medför ej, att en stadigvarande bosättning utomlands anses ha skett (se LR:s i Hallands län dom 840626 mål nr S 1579–83E, vilken dom KR i Göteborg fastställde 841212 mål nr 5746–1984; jfr även den ovannämnda domen i KÅ 1952 ref 3).

Att en uppgift av en person om utlandsbosättning direkt kan motbevisas såsom felaktig (i polisrapporter o dyl) torde inte vara så vanligt förekommande. I LR:s i Malmöhus län dom 801222 mål nr S 4366–80 var huvudfrågan

inte vilka materiella omständigheter som skulle anses konstituera en stadigvarande utlandsbosättning utan frågan gällde, huruvida man skulle fästa tilltro till vederbörandes uppgifter. (Se även KR i Göteborg 820510 mål nr 5932-1981 /ej ändring av LR:s i Malmöhus län dom 810831 mål nr S 23376-79/; RegR meddelade ej prövningstillstånd /840920 mål nr 3826-1982/ samt KR i Göteborg 830922 mål nr 6816-1983 /ej ändring av LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 830518 mål nr S 2698-83E/. RegR meddelade ej prövningstillstånd /840613 mål nr 3860-1983/.)

Av de nu anförda rättsfallen torde man kunna dra vissa slutsatser om betydelsen av bostadens placering. Om den enskilde har bostad både i Sverige och i utlandet föreligger ej skäl för avregistrering, såvida ej bostaden i Sverige är en fritidsbostad. Bosättningen i utlandet måste ha tagit sig konkreta uttryck i form av inköp eller hyra av hus eller lägenhet. Några planer på avveckling av utlandsboendet får ej förefinnas. Personlig egendom bör ha medförts till utlandet. Om utflyttningen sker av medicinska skäl, har detta ingen självständig betydelse för den aktuella frågan. Konstateras omständigheter som talar mot den enskildes uppgifter, kan dessa uppgifter givetvis ej anses bevisa en stadigvarande bosättning utomlands. Men hur pass omfattande bör PÄ:s prövning av enskilds uppgifter vara? Vilka ytterligare materiella omständigheter tillmäts betydelse för att avgöra om stadigvarande bosättning utomlands skett? Vilken betydelse har rörelse och affärsverksamhet i Sverige i detta sammanhang? Jag anför nedan rättsfall där de ovan nämnda frågorna aktualiseras. Omständigheter, som ovan anförts rörande frågan om vederbörandes bostad, aktualiseras också i dessa fall.

I det publicerade fallet RÅ 82 1:51 fastslog RegR, att en av klaganden uppgiven avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands måste undersökas närmare, då han endast uppgivit adress hos släkting som bosättningsadress. Lokala skattemyndigheten hade underlåtit att göra detta och i korthet motiverat sin vägran att avregistrera honom med att endast svenska medborgare som var stadigvarande bosatta i utlandet kunde avregistreras från folkbokföringen. LR i Stockholms län lade fler faktiska omständigheter till grund för sitt beslut att lämna besvären utan bifall, såsom att bohog ej medfördes från Sverige utan skulle införskaffas i utlandet. Bostaden i Sverige var överlåtten till en släkting. KR i Stockholm fann däremot att klaganden var stadigvarande bosatt i utlandet och att han därför skulle avregistreras från kyrkobokföringen. De faktorer, som KR byggde på var att mannen efter anmälan om utflyttning lämnat Sverige och bosatt sig i Frankrike, där han även föranstaltat om en stadigvarande bostad i en villafastighet. Han hade vid tiden för utflyttningen och därefter inte någon bostad i Sverige. Han ägde inte heller, förutom ett sommarställe, någon fastighet här. Med hänsyn till detta saknades enligt KR skäl att ifrågasätta riktigheten av uppgiften, att han

haft för avsikt att utflytta från Sverige och stadigvarande bosätta sig i Frankrike. Skatteförfattningarnas bosättningsbegrepp kunde inte tillämpas analogt utan hade betydelse endast för bedömningen av en persons skatterättsliga hemvist. Alltså kunde den omständigheten att vederbörande ägde aktier i svenska börsnoterade bolag och hade vissa andra kapitaltillgångar i Sverige inte medföra att han i folkbokföringsförordningens mening inte skulle anses stadigvarande bosatt i utlandet. Ej heller skulle det förhållandet att han vissa tider efter utflyttningen vårdades på sjukhus här i riket föranleda annan bedömning. – RegR var av samma uppfattning och menade att de ovannämnda omständigheterna utvisade att vederbörande var stadigvarande bosatt i utlandet. Hans ålder (87 år) och hälsa skulle inte föranleda någon annan bedömning.

Rättsfallet visar *dels* omfattningen av kyrkobokföringsmyndighets prövning av frågan, huruvida flyttning till utlandet skall anses ha ägt rum, *dels* vilka faktiska omständigheter som skall och vilka som inte skall tillmätas relevans vid en dylik prövning, *dels* att det folkbokföringsrättsliga bosättningsbegreppet ej skall ha ett innehåll som (till alla delar) sammanfaller med det skatterättsliga bosättningsbegreppet,⁵⁶ *dels* att kyrkobokföringsmyndigheten har bevisbördan för att en person ändå inte skall anses stadigvarande bosatt i utlandet, när hon/han kunnat visa på sådana faktiska omständigheter som enligt ovan skall medföra att en stadigvarande bosättning utomlands i allmänhet skall anses vara för handen. Saknas skäl att ifrågasätta enskilds uppgift om sin avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands, skall myndigheten lägga uppgiften till grund för ett beslut om avregistrering från kyrkobokföringen. Aktieinnehav, kapitaltillgångar, medicinsk behandling i Sverige (se även KR:s i Stockholm dom 810331 mål nr 1498–1980), hög ålder samt, vilket anförts ovan, innehav av fritidsfastighet/er är skäl, som saknar betydelse för bedömningen av frågan var en person skall anses vara bosatt. I stället skall platsen, där hon/han regelmässigt vistas (FBF 12 §), vara den faktor, som skall tillmätas störst betydelse vid avgörandet av frågan var vederbörande skall vara kyrkobokförd.

Att platsen, där en person rent faktiskt vistas, skall vara den viktigaste omständigheten för att avgöra hennes/hans kyrkobokföring framgår också av KR:s i Stockholm dom 811110 mål nr 3600–1981 (ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 810618 mål nr S 26382–26383–80) samt av LR:s i Stockholms län dom 820311 mål nr S 1964–81 och S 2048–2052–81.

Det sistnämnda fallet gällde, huruvida två makar och deras fyra barn skulle anses stadigvarande bosatta i England. Rätten fann vad gällde hustrun och

barnen, att dessa genom att bo och vistas i England i FBF:s mening var bosatta i England. Lokala skattemyndigheten hade tidigare funnit, att de skulle vara kyrkobokförda i Sverige, därför att mannen skulle vara kyrkobokförd här. LR gjorde däremot en självständig bedömning av hustruns och barnens rent faktiska boende. Vad sedan gällde mannens kyrkobokföring fann LR, att han i enlighet med sin egen uppgift hade bostad i Storbritannien, nämligen där hans familj ansågs bosatt. Bostäder som han förfogade över i Sverige kunde utgöra ett indicium jämte andra sådana på faktiskt boende men aldrig ett omedelbart kriterium för kyrkobokföring. Fanns det omständigheter som starkt talade emot ett dylikt boende, såsom i detta fall, nämligen att mannen sammanlevde med sin familj utomlands, var innehav av fastigheter i Sverige i sig ingen faktor av betydelse för att avgöra frågan om kyrkobokföring. En persons ekonomiska intressen, styrelseuppdrag och företagsledande och annan affärsmässig verksamhet i Sverige är i sig inte heller några omedelbara kriterier för kyrkobokföring. Men om de medför att hon/han inte i obetydlig omfattning måste vistas i riket, kan de ha betydelse. LR fann att för klagandens del det var fullt möjligt att driva t o m omfattande affärsverksamhet här i landet utan att regelmässigt tillbringa dygnsvilan här. LR fann alltså att sådana omständigheter inte förebragts att, i strid mot vad klaganden anfört, han kunde anses bosatt på fastighet eller i församling i Sverige.

I målet har givetvis den omständigheten att mannens familj ansetts stadigvarande bosatt utomlands varit av stor vikt för att avgöra frågan om mannens avregistrering från kyrkobokföringen. I följande fall var make/familj fortfarande bosatt i Sverige.

I LR:s i Malmöhus län dom 811123 mål nr S 1530–81 var hustrun kvar i Sverige, medan mannen, som drev affärsverksamhet i Spanien och även i Sverige, tillbringade mer än halva året utomlands. LR fann att mannen planerade utflyttning till Spanien, men med hänsyn till den anknytning han fortfarande hade till Sverige, skulle han anses bosatt här vid den aktuella tidpunkten. KR i Göteborg (821008 mål nr 8266–1981) fastställde LR:s dom. – LR i Stockholms län meddelade 820602 mål nr S 2763–82E en dom med motsvarande innehåll rörande en liknande situation. KR i Stockholm var av samma mening (831107 mål nr 5465–1982). RegR meddelade ej prövnings-tillstånd (850225 mål nr 5011–1983). Se även KR:s i Stockholm dom 810312 mål nr 1689–1980 (ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 800318 mål nr S 69296–79). KR:s i Stockholm dom 810928 mål nr 936–1981 (ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 810116 mål nr S 19776–80, KR i Stockholm 820707 mål nr 5023–1980 /ändring av LR:s i Stockholm dom 801022 mål nr S 15224–80/ samt LR i Malmöhus län 840130 mål nr S 5253–83E /processuell fråga i KR i Göteborg 840418 mål nr 1994–1984/). I ett av LR i Göteborgs och Bohus län 810526 mål nr S 5373–81E underställt beslut fann KR i Göteborg (820223 mål nr 4492–1981) att en man, som levde åtskild från sin hustru, ändå fick anses bosatt i Sverige trots utbildning i England och anställning i engelskt företag. Orsaken var att han merendels tillbringade

sin tid vid företagets kontor i Sverige och uttalat avsikt att stadigvarande bosätta sig i Sverige.

Sammanfattningsvis kan sägas om rättstillämpningen under senare år, att enskilds uppgift om sin avsikt med utlandsvistelsen har tillmätts större betydelse än tidigare vid avgörandet av om stadigvarande bosättning är för handen. Detta gäller inte enbart i samband med frågan om erforderlig bevisning är för handen, utan även vid den materiella prövningen av de faktorer som anses/inte anses konstituera en stadigvarande bosättning. Det torde vara ett rimligt rättsligt ståndpunktstagande att utgå från att den enskildes avsikt rörande en bosättning är en materiellt viktig faktor som bör väga tungt vid beslutsfattandet. Om andra faktiska omständigheter framkommer som undergräver tilltron till den redovisade avsikten, bör givetvis dess relativa betydelse för avgörandet av bosättningsfrågan minska. De faktorer, som kan minska betydelsen av enskilds egen avsikt, bör dock vara betydelsefulla sedda i relation till frågan var personen regelmässigt vistas, dvs till FBF 12 § och inte till omständigheter som främst har betydelse för det skatterättsliga bosättningsbegreppet, såsom affärsverksamhet, aktietillgångar och annat kapital.

3.10.3 Utan anmälan om utlandsflyttning

Prövning av frågan om avregistrering av person som inte gjort anmälan om utlandsflyttning regleras jämlikt FBF 28 § andra stycket, vilket lyder:

”Som utflyttad avregistreras, även om anmälan enligt 34 § icke gjorts, utlänning som kan antagas ej längre vara bosatt i Sverige och svensk medborgare som enligt säkra upplysningar vid två mantalsskrivningar i följd är stadigvarande bosatt i utlandet.”

Lagtexten ger vid handen, att man måste skilja mellan svensk medborgare och icke svensk medborgare, då avregistrering aktualiseras utan att någon anmälan till PÅ om utflyttning skett. När det gäller utlänning fordras endast att bosättning skett utomlands. Något krav på att denna skall vara stadigvarande finns inte. Detta uttrycks i lagtexten med att den enskilde inte längre är ”bosatt i Sverige”. För svensk medborgare ställs emellertid krav på stadigvarande bosättning i utlandet. Vidare räcker det med beviskravet ”kan antagas” för att utlänning inte längre skall anses bosatt i Sverige. För att

avregistrera en utlänning skall PÄ ha erhållit uppgifter som tillsammans gör det mer antagligt att personen flyttat utomlands än är kvar i riket. Före avregistrering skall samråd ske med LSM (FBK 34 §).

KR i Göteborg fann i beslut 841015 mål nr 5747–1984 att personen i fråga ej anmält flyttning utomlands, varför han endast med stöd av FBF 28 § andra stycket kunde avregistreras från kyrkobokföringen. KR framhöll att innan utlänning avregistreras enligt detta lagrum skall samråd äga rum med LSM. Sådant samråd hade ej skett, varför ärendet med ändring av LR:s i Malmöhus län dom 840629 mål nr S 993–84E återförvisades till PÄ för ny behandling. – KR i Stockholm fann däremot i domen 840927 mål nr 8222–1982, att en utländsk medborgare, som med sin familj avrest från Sverige till hemlandet efter att först ha sagt upp anställning och familjens lägenhet samt hos PÄ begärt personbevis för tullärende, skulle avregistreras från svensk kyrkobokföring. KR fann med hänvisning till ovannämnda omständigheter att PÄ – oavsett huruvida samråd enligt FBK 34 § skett eller ej – haft fog för sitt antagande att familjen inte längre var bosatt i Sverige. KR undanröjde LR:s i Stockholms län beslut 821028 mål nr S 28872–28875–80.

- Framkommer uppgifter att en utlänning t ex slutat sin anställning och enligt meddelande från trovärdigt håll rest utomlands, kan han avregistreras. När det gäller en svensk medborgare måste en avregistrering grunda sig på "säkra upplysningar vid två mantalsskrivningar i följd" om att hon/han är stadigvarande bosatt i utlandet. Här räcker det inte med antaganden. Det är alltså bosättningen utomlands som skall konstateras liksom att denna bosättning är stadigvarande. Med säkra upplysningar torde avses obestridda fakta; några antaganden eller sannolikheter får ej ligga till grund för bedömningen. Det är i första hand LSM, som skall bedöma om upplysningarna innebär, att personen stadigvarande är bosatt i utlandet. Det är vidare ej tillräckligt för avregistrering, att det vid en mantalsskrivning konstateras, att en person vid de två senaste mantalsskrivningarna varit stadigvarande bosatt i utlandet utan detta måste särskilt uppmärksammas vid både den första och den andra mantalsskrivningen genom att LSM enligt FBK 69 § underrättar PÄ härom (se exv LR:s i Göteborg och Bohus län dom 800328 mål nr S 16256–79E). Vidare måste vid avregistrering av en person, som ej anmält utflyttning, göras en åtskillnad mellan flyttning till annat nordiskt land och flyttning till land utom Norden. I det förra fallet gäller reglerna om internordisk flyttning (nordiska flyttningsskugörelsen 1969:493). Dessa regler gäller såväl medborgare i nordiskt land som utlänningar i övrigt och statslösa. Grundregeln är att för

en i Sverige kyrkobokförd person, som flyttar till annat nordiskt land, ett nordiskt flyttningsbevis skall utfärdas och att personen inte får avregistreras förrän bevis om inflyttning i det andra nordiska landet har kommit i retur. Dessa regler lämnas helt därhän i det följande, vilket alltså endast rör flyttning utom Norden.

- Rättstillämpningen utvisar, att presumptionen att en utlänning inte längre är bosatt i Sverige, är mycket stark (se exv KR:s i Stockholm dom 770518 mål nr 213-1974 /ej ändring av Länsskatteväsendets i Stockholm beslut 731219 mål nr 71071-65-73/, LR:s i Uppsala län dom 800707 mål nr S 2174-79, LR:s i Uppsala län dom 801013 mål nr S 8138-79, LR:s i Hallands län dom 810226 mål nr S 8741-79, LR:s i Malmöhus län dom 821222 mål nr S 4654-82E, LR:s i Malmöhus län dom 810817 mål nr 4294-81E, KR:s i Göteborg dom 811211 mål nr 5085-1980 /KR fastställde LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 800911 mål nr S 6216-80E; RegR meddelade ej prövningstillstånd 830202 mål nr 4421-1981/, KR:s i Göteborg dom 840515 mål nr 991-1983 /KR fastställde LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 821230 mål nr S 166-82E/, KR:s i Göteborg dom 841016 mål nr 5589-1984 /KR fastställde LR:s i Malmöhus län dom 840629 mål nr S 6427-82E; RegR meddelade ej prövningstillstånd 841217 mål nr 5148-1984/, KR:s i Stockholm dom 820921 mål nr 3610-1981 /KR lämnade besvaren över LR:s i Stockholms län dom 810413 mål nr S 15827-80E utan bifall; RegR tog ej upp besvaren till prövning (850531 mål nr 1756-1983/).
- Utlänningar, som saknar fast bostad, t ex uppger boende hos någon släkting, som har många och långa utlandsvistelser, som vuxenstuderar utomlands, som magasinerar möbler i Sverige osv, löper risk att kyrkobokföringsmyndigheten antar, att vederbörande inte är bosatt i Sverige. En invändning om att den enskilde söker svenskt medborgarskap eller att hon/han har permanent uppehållstillstånd inverkar ej på bedömningen.

RegR har dock i ett refererat avgörande (RÅ 85 1:23) funnit, att presumptionen, att en utlänning som inte vistas i Sverige ej längre skall anses vara bosatt i Sverige, inte skall gälla, då en utländsk medborgare fullgör värnpliktstjänstgöring. PÅ, LR i Östergötlands län och KR i Jönköping hade funnit att fullgörande av militärtjänstgöring var skäl att avregistrera en man såsom utflyttad till utlandet. RegR fann att avgörande för frågan huruvida mannen skulle avregistreras som utflyttad är om han kan anses bosatt i Sverige även under värnpliktstjänstgöringen i utlandet trots att den varat i ett år och tio månader. RegR fortsatte: "Härvid bör jämförelse göras med värnpliktiga svenskar som är bosatta i riket. Deras värnpliktstjänstgöring får i allmänhet anses jämställd med tillfälligt uppdrag och kan därför inte leda till ändring i bosättningen." RegR menade alltså att det saknades anledning att behandla en i Sverige bosatt utlänningens värnpliktstjänstgöring i utlandet annorlunda. Två regeringsråd var dock skiljaktiga och ändrade ej KR:s dom.

Att presumptionen om ett stadigvarande boende i Sverige är den motsatta för svenska medborgare har redan tidigare framhållits som en viktig princip i förarbetena till FBF. Att säkra upplysningar om ett utlandsboende innefattar mycket högt ställda beviskrav framgår av rättstillämpningen (se exv LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 800328 mål nr S 16256–79E, LR:s i Malmöhus län dom 801222 mål nr S 5021–80, KR:s i Göteborg dom 800327 mål nr 6212–1979 /KR ändrade ej LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 791015 mål nr S 13939–79; RegR meddelade ej prövningstillstånd 820311 mål nr 1311–1980/).

Ett särskilt problem utgör registreringen av utländska barn som kyrkobokförts med föräldrarna men senare för skolgång återvänt till hemlandet och därefter under ferierna besöker föräldrarna i Sverige. FBF 15 § kan här bli tillämplig. Praxis är oklar. För att sådana barn skall få kvarstå kyrkobokförda måste i varje fall krävas, att de upprätthåller kontakten under ferierna i Sverige med föräldrahemmet och att vistelsen utomlands endast är föranledd av skolgång. PÅ måste alltså ta ställning till om barnet kan anses ha hemvist i Sverige. Föräldrarnas bosättning, liksom orten där barnet tillbringar sina ferier har därvid betydelse. Om barnet aldrig haft hemvist i Sverige (barnet är fött utomlands och har inte medföljt föräldrarna vid deras inflyttning), skall besök hos föräldrarna i Sverige under skolverier betraktas som tillfälliga vistelser och kyrkobokföring ej ske (se exv LR:s i Malmöhus län dom 830120 mål nr 6079–82E). Om barnet har flyttat till Sverige tillsammans med föräldrarna eller har fötts i Sverige efter föräldrarnas inflyttning och sedan flyttar tillbaka till hemlandet före skolåldern, leder detta till att FBF 15 § inte kan tillämpas, eftersom bosättningen utomlands då ej är föranledd av skolgång. Barnet skall då avregistreras från kyrkobokföringen (se exv LR:s i Göteborgs och Bohus län dom 801023 mål nr S 6464–80E) och KR i Göteborg 840830 mål nr 4291–1983 /ej ändring av LR i Göteborgs och Bohus län 830504 mål nr S 8641–82E/. Se även KR i Stockholm 830511 mål nr 4349–1982 /ändring av LR:s i Stockholms län dom 820426 mål nr S 23630–81/. Om vistelsen i utlandet däremot är föranledd av skolgång där, anses barnet fortfarande ha sitt egentliga boende hos föräldrarna. Barnet blir då jämlikt FBF 15 § kyrkobokfört hos föräldrarna.⁵⁷ Ett villkor är dock att barnet under skolverierna vistas i Sverige hos föräldrarna (se exv KR:s i Stockholm dom 830823 mål nr 812–1982 /ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 811221 mål nr S 22066–22067–80/ och KR:s i Stockholm dom

841210 mål nr 7641–1983 /ej ändring av LR:s i Stockholms län dom 830923 mål nr S 8335–8336–83/). Möjlighet för PÅ att i egentlig mening kontrollera detta föreligger inte. Kyrkobokföringen av dessa barn torde i många fall innebära problem för PÅ.⁵⁸

Sammanfattningsvis kan framhållas, att en svensk medborgare, som inte anmält flyttning till utlandet, löper ringa eller ingen risk att bli avregistrerad från kyrkobokföringen p g a utlandsflyttning utan att en sådan avregistrering är materiellt berättigad. För en utländsk medborgare i motsvarande situation är risken för en avregistrering däremot mycket stor. Givetvis är den presumption, som ligger bakom lagens olika sätt att avgöra var en svensk respektive utländsk medborgare är bosatt, riktig i de flesta fall. Även om en avregistrering av en utländsk medborgare skulle visa sig materiellt oriktig i den meningen att det vid närmare undersökning visar sig, att den enskilde fortfarande är stadigvarande bosatt i Sverige, behöver beslutet ej vara formellt felaktigt. Vid beslutstillfället kan det nämligen ha funnits fog för att anta att personen inte längre var bosatt i Sverige. Det kan dock skapa en viss rättsosäkerhet hos enskilda människor att låta ett antagande, om att skäl för avregistrering är för handen, vara alltför lösligt underbyggt, om antagandet sedan visar sig inte stämma överens med verkligheten. Även avregistreringar av utlänningar bör vara så välgrundade som möjligt inom ramen för beviskriteriet "kan antas". I och med att en avregistrering från kyrkobokföringen kan påverka en persons möjligheter att vara fortsatt inskriven i försäkringskassa och därmed tillhörig exv sjukpenningförsäkringen (se AFL 1:3–5), kan en avregistrering som sedan visar sig vara materiellt oriktig leda till rättsförluster för henne/honom, vilka kan undvikas, om man inte sätter beviskravet "kan antas" alltför lågt.⁵⁹

Noter kapitel 3

¹ Norrman, Folkbokföring, s 7 f.

² Norrman, Mantalsskrivning, s 62.

³ Norrman, Mantalsskrivning, s 70.

⁴ Norrman, Folkbokföring, s 42.

⁵ Norrman, Folkbokföring, s 43.

⁶ SOU 1944:52, s 173 (23 § 2 momentet).

⁷ SOU 1944:52, s 176 f.

⁸ Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 114 f.

⁹ Norrman, Mantalsskrivning, s 69.

¹⁰ Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 104.

- 11 Vilka dessa anknytningsfaktorer är anges endast delvis i lagtexten. Flera situationer lämnas "öppna" för att rättstillämparen skall fylla dem med innehåll.
- 12 Se Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 118, s 170 ff.
- 13 S 80.
- 14 Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 193.
- 15 Följande uppgifter beträffande fastigheten bör enligt RSV inhämtas: Är fastigheten vinterbonad? Är fastigheten ansluten till kommunalt vatten och avloppssystem? Om inte anslutning finns, hur är vatten- och avloppsfrågan ordnad? Finns elektricitet in dragen? Finns våghållning (snöplogning, sandning) vintertid? Finns postutbärning året runt? Har eftersändning av post begärts från den gamla postanstalten? Finns telefon till fastigheten?
- 16 Anmäler person flyttning tillsammans med barn i skolåldern till fritidsfastigheten, anser RFV att PÅ skall undersöka, i vilken skola barnet eller barnen går. Uppgift om skolgång på ort där fritidsfastigheten är belägen, skall PÅ kontrollera hos skolmyndigheten där.
- 17 Norrman, Rätt mantalsskrivningsort, s 30–31 och 36.
- 18 Norrman, Mantalsskrivning, s 69 f och Norrman, Folkbokföring, s 43.
- 19 Norrman, Folkbokföring, s 43.
- 20 Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 156 f.
- 21 Prop 1946:255, s 150.
- 22 S 146.
- 23 S 159 f.
- 24 Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 156 f.
- 25 Jfr dock Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 172 f.
- 26 Rörande tolkningen av motsvarande stadgande i MF hänvisas till Norrman, Rätt mantalsskrivningsort, s 93 ff.
- 27 Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 163 ff.
- 28 Se förutom RFV:s anvisningar även Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 172 f.
- 29 Jfr bl a RÅ 83 1:11 och RÅ 82 not Aa 157.
- 30 Norrman, Rätt mantalsskrivningsort, s 82 ff, Norrman, Mantalsskrivning, s 92 f och Norrman, Folkbokföring, s 44.
- 31 Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 177 f.
- 32 Jfr de ovan i anslutning till 14 § anförda domarna rörande anställning såsom yrkesofficersaspirant vid officershögskola. Anställningen ansågs ej hänförlig till sådan utbildning vid allmän eller enskild läroanstalt som avses i 15 §; se KR i Jönköping 840203 mål nr 6076–1983, 840406 mål nr 922–1984, 840605 mål nr 2151–1984, 840910 mål nr 2267–1984, 840921 mål nr 3804–1984, 841001 mål nr 2338–1984, 841022 mål nr 2543–1984, 841120 mål nr 155–1984, 841120 mål nr 156–1984; se även yttrande från LR i Malmöhus län 831215 mål nr S 5739–83E samt domarna 821222 mål nr 4177–82E, 821222 mål nr S 4178–82E, 821222 mål nr S 4179–82E, 821222 mål nr S 4181–82E, 821222 mål nr S 4183–82E, 830308 mål nr 4180–82E och 830308 mål nr S 4182–82E.
- 33 Angående äldre rätt lämnas en redogörelse med rättsfall i Norrman, Rätt mantalsskrivningsort, s 51–58; se även Norrman, Mantalsskrivning, s 76–78.
- 34 Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 179 f.
- 35 Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, s 180.
- 36 RSV, Folkbokföringssektionen, Kommentarer till 11–28 §§ FBF (dec 1980 och okt 1983).
- 37 Följande exempel står att finna i RSV:s anvisningar från dec 1980: En sjöman, som under tre kortvariga perioder då han inte var till sjöss hyrde ett rum hos en kvinna, ansågs ha sitt egentliga hemvist hos henne, trots att han ej förvarat några agodelar hos henne. – En resande hyrde ett uppackningsrum, i vilket han under sina resor

- förvarade sina tillhörigheter. Någon gång övernattade han även där. Han ansågs ha sitt egentliga hemvist där.
- 38 Den s k samebestämmelsen i FBF 17 § behandlas överhuvud ej p g a bestämmelsens begränsade tillämpningsområde.
- 39 FBF 18, 19, 21 och 22 §§ blir ej föremål för omnämnande p g a deras ringa intresse ur rättstillämpningssynvinkel.
- 40 RSV:s handbok Folkbokföring D38.
- 41 Se nedan om uppehållstillstånd.
- 42 En särskild fåtalig grupp utgör utlänningar, vilka enligt beslut skall förvisas ur riket men som antingen av regeringen fått tillstånd att vistas i riket utan hinder av förvisningsbeslutet eller som fått anstånd av SIV med verkställigheten av förvisningsbeslutet.
- 43 Lokala skattemyndigheten är kyrkobokföringsmyndighet i Stockholm och Göteborg (se FBK 52–54 §§; se ovan 3.2).
- 44 KÅ 1952:3.
- 45 SOU 1965:73 ang utlandssvenskars registrering, s 122.
- 46 Hammarberg, Folkbokföring och folkbokföringsprocess, 1961, s 40.
- 47 SOU 1966:16, s 87. Översynen av utvandrings- och bosättningsbegreppen som CFU förutskickade kom 1976, då hemvistsakkunniga i betänkandet SOU 1976:39 behandlade bosättningsbegreppet och därvid föreslog vissa ändringar bl a i folkbokförings- och skatteförfattningarna (se nedan). I FBF 34 § föreslogs uttrycket "bosätta sig stadigvarande i" bli ersatt med det i allmänt språkbruk vanligare "flytta till". Någon ändring i 28 § föreslogs ej. Förslaget har inte givit upphov till några ändringar i förevarande hänseende i FBF.
- 48 SOU 1966:16, s 88.
- 49 Se förutom RSV:s blankett för anmälan om flyttning till utlandet nr 7102 även RSV:s handbok Folkbokföring, Kyrkobokföring, Flyttning D62 och RSV:s kommentarer till FBF 11–28 §§, Folkbokföringssektionen dec 1980 och okt 1983 samt JO:s ämbetsberättelse 1977, s 398 ff.
- 50 RSV, Folkbokföringssektionen, PM mars 1979 Kyrkobokföring vid vistelse utomlands.
- 51 Kyrkobokföring, Flyttning D38.
- 52 RFV:s cirkulär nr 15/1975, som fr o m år 1986 ersatts av RFFS 1985:16 (se avsnitt 4).
- 53 I en reviderad utgåva av nämnda kommentar från okt 1983 har den sammanlagda tiden ökats till fem år.
- 54 Fallet rörde mantalsskrivning, dvs en prövning i efterhand.
- 55 JO:s ämbetsberättelse 1977, s 398 ff.
- 56 JO:s ämbetsberättelse 1966, s 422–463, särskilt s 443 ff.; RSV:s skrift Det skatterättsliga bosättningsbegreppet 1975, särskilt s 38 f.; JO:s ämbetsberättelse 1977, s 398 ff.
- 57 Se yttrande från RSV, Folkbokföringssektionen 751211 dnr 1292/73–601 och PM från RSV, Folkbokföringssektionen mars 1979: 15 § FBF Vistelse på annan ort på grund av studier; jfr även LR:s i Malmöhus län dom 800901 mål nr S 23181–79E.
- 58 Problemet är också mycket markant vid tillämpningen av lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag, se härom Rune Lavin, Barnbidrag, 1983, s 18 ff.
- 59 Avsnittet 3.10 har tidigare publicerats i uppsatsform i FT 1986 s 61 ff.

4 Bosättningsbegreppet inom sjukförsäkringen

4.1 Bosättningsbegreppets utveckling

Den första svenska sjukkasselagen kom till 1891 och ersattes 1910 av en ny lag. Anslutning till sjukkassa var frivillig. Medlemskap i kassa förutsatte inte bosättning inom kassans verksamhetsområde, och inom samma område kunde det finnas många sjukkassor. Redan 1913 fattades beslut om utredning av frågan om införande av en obligatorisk sjukförsäkring. Det kom emellertid att dröja länge innan en sådan sjukförsäkring kom till.

Under utredningsarbetet fastslogs att det borde skapas ett enhetligt system av sjukkassor, som kunde utgöra de lokala organen för socialförsäkringen i dess helhet. Endast en kassa inom varje verksamhetsområde borde få statsunderstöd. Personer inom detta område, som ville ansluta sig till sjukkasserörelsen, borde få tillhöra områdets sjukkassa. Man kom därför fram till att den som ville tillhöra statsunderstödd sjukkassa endast borde ha rätt att tillhöra *en* kassa. Man övervägde om kassatillhörighet borde bestämmas med utgångspunkt från mantalsskrivningsort, bosättningsort eller kyrkobokföringsort. Särskilda sakkunniga¹ föreslog att bosättningsort skulle vara avgörande. Den, som saknade fast bostad, skulle anses vara bosatt på sin mantalsskrivningsort. Beträffande tolkningen av bosättningsbegreppet uttalades bara att ett rent tillfälligt vistande på en ort för att utföra visst arbete eller dylikt inte borde räknas som bosättning. En person skulle i första hand anses bosatt, där hon/han hade sin *fasta bostad*. Man önskade ett bosättningsbegrepp som så nära som möjligt anslöt till den faktiska uppehållsorten.

Det fortsatta utredningsarbetet medförde inte någon principändring i denna del. I propositionen förklarade departementschefen, att i alla de paragrafer, vari fråga var om medlems bosättningsort, person som saknade fast bostad skulle anses bosatt på sin mantalsskrivningsort. Han synes således ha åsyftat ett enhetligt bosättningsbegrepp inom hela lagen.² Propositionen förkastades visserligen av riksdagen 1930, men förslaget återkom följande år i denna del i

oförändrad form och godtogs då av riksdagen (lagen /1931:280/ om erkända sjukkassor).

I socialvårdskommitténs betänkande SOU 1944:15 framgår att sjukförsäkringen skulle omfatta – försäkringsplikten skulle avse – i Sverige bosatta svenska medborgare, å svenska fartyg anställda svenska medborgare samt i Sverige bosatta och mantalsskrivna utlänningar.³ Vid tolkningen av ordet bosättning skulle man följa samma praxis som vid tillämpningen av andra författningar, där bosättningsbegreppet var av betydelse, t ex mantalsskrivningsförordningen. Kommittén menade, att en svensk medborgare, som mera tillfälligt vistades utomlands, skulle anses vara bosatt i Sverige, även om hon/han inte hade någon fast bostad här. Svenskar skulle uteslutas från tillhörigheten till försäkringen, om de vistades utomlands under sådana förhållanden att de inte skulle vara mantalsskrivna i Sverige. I fråga om utlänning skulle däremot bosättning här i landet anses ha upphört, så snart hon/han lämnat landet, såvida det inte stod helt klart, att det var fråga om ett tillfälligt och inte för långvarigt besök i utlandet.⁴

Kravet, att icke svenska medborgare skulle vara mantalsskrivna i Sverige för att omfattas av försäkringen, fanns sedan med i både 1955 års sjukförsäkringslag och 1962 års lag om allmän försäkring (ALF 1:3).⁵

I prop 1967:73 föreslogs att kravet på mantalsskrivning för utlännings tillhörighet till sjukförsäkringen och tilläggspensioneringen skulle ersättas av ett krav på bosättning i Sverige.⁶ För att en svensk medborgare skulle kunna skrivas in hos FK och därmed ha möjlighet att få sjukförsäkringens samtliga förmåner, räckte det alltså att hon/han var bosatt i Sverige, medan det för en utlänning även krävdes mantalsskrivning. Eftersom mantalsskrivningen för ett visst kalenderår bygger på bosättning i Sverige den 1 november året dessförinnan, kunde en utlänning få vänta upp till 14 månader, innan hon/han blev inskriven hos FK.

Kravet att utlänning skulle vara mantalsskriven för att bli försäkrad hade mjukats upp i stor utsträckning genom konventioner mellan Sverige och olika främmande stater. Utländska medborgare var likställda med svenskar enligt särskilda konventioner med Danmark, Finland, Island och Norge (SFS 1956:491), med Italien (SFS 1957:458) samt med Storbritannien och Nordirland (SFS 1957:154). Medborgare från de ifrågakvarande länderna skulle skrivas in hos FK redan vid bosättning i Sverige.

Åtgärden att ersätta mantalsskrivningskravet med ett krav på bosättning skapade i princip inte några nya problem. RFV ville dock i sin utredning 1966-09-22, vilken låg till grund för propositionen, framhålla de svårigheter som förelåg när FK skulle bedöma försäkringstillhörigheten för inflyttade utlänningar, som omfattades av internationella överenskommelser. Kassorna måste mycket ofta pröva gränsfall, där det rådde tvekan om en till Sverige anländ utlänning med hänsyn till bl a syftet med vistelsen här och vistelsens sannolika varaktighet omedelbart borde anses vara bosatt här eller inte. Svårigheterna sammanhängde enligt RFV:s uppfattning med att folkbokföringen saknade en mera fast och enhetlig praxis för bedömningen i enskilda fall av förutsättningarna för att en till Sverige anländ persons vistelse skulle anses konstituera bosättning. FK:s bedömning av bosättningsbegreppet skedde enligt i princip samma grunder som inom folkbokföringen, men kassorna måste självständigt avgöra om förutsättningar förelåg för tillhörighet till sjukförsäkringen på grund av bosättning. Detta medförde, att kassorna kunde skriva in personer, som inte blivit kyrkobokförda, liksom de kunde avföra personer, som fortfarande var kyrkobokförda i Sverige.

En sådan ordning var enligt RFV:s mening inte lämplig. Det naturliga vore enligt RFV att FK inte alls gick in i någon prövning av bosättningsfrågorna utan helt rättade sina avgöranden om inskrivning efter folkbokföringsmyndigheternas beslut i kyrkobokföringsfrågor.⁷ Ett sådant tillvägagångssätt skulle medföra lättnader för sjukförsäkringens administration utan att betunga folkbokföringens organ mera än vad som redan var fallet. En förutsättning för en sådan ordning var att bosättningsbegreppet inom folkbokföringen bedömdes enligt enhetliga regler och på ett sätt som motsvarade sjukförsäkringens behov. Verket erinrade om att CFU i betänkande med förslag till ny folkbokföringsförordning m m (SOU 1966:16, se ovan) upplyst, att nämnden framdeles skulle företa en genomgripande överarbetning av förordningen. Denna skulle främst innefatta en översyn av bosättningsbegreppet. För den allmänna försäkringens del var det enligt verkets mening angeläget, att översynen kom till stånd snarast och att den företogs under medverkan av verket i egenskap av tillsynsmyndighet för FK. Först därefter blev det möjligt att föreskriva att FK:s beslut i bosättningsfrågor i princip skulle grundas på folkbokföringsorganens motsvarande beslut.⁸

Enligt CFU:s mening nådde man en viss överensstämmelse med skattelagstiftningen, om man i enlighet med förslaget ersatte kravet

på mantalsskrivning med ett krav på bosättning. RFV:s uppfattning att med begreppet bosättning i AFL skulle avses kyrkobokföring gjorde dock, att det uppkom vissa skiljaktigheter mellan bosättningsbegreppet i skattelagarna och AFL. Om förslaget kom att genomföras och kyrkobokföring skulle vara liktydig med bosättning enligt AFL, borde detta enligt nämndens mening komma till uttryck i lagtext.

SAF och LO instämde i önskemålen om översyn av bosättningsbegreppet. Försäkringskasseförbundet ansåg det olämpligt att både FK och PÅ skulle bedöma frågor om bosättning. Folkbokföringens organ borde ensamma svara för denna bedömning, varvid förutsattes, att den skedde enligt enhetliga regler och på ett sätt som motsvarade den allmänna försäkringens behov.⁹

Departementschefen delade verkets uppfattning men ansåg, att översynen inte borde föranleda, att den nu föreslagna reformen sköts upp. I avvaktan på att bosättningsbegreppet blev föremål för bearbetning, skulle FK för sjukförsäkringens del följa den praxis som de hittills tillämpat, när de haft att bedöma försäkringstillhörigheten för invandrad utlänning, som omfattades av en internationell överenskommelse.¹⁰

På grund av tidsbrist kom CFU inte att behandla bestämmelserna om rätt folkbokföringsort utan reglerna härom i 1946 års folkbokföringsförordning överfördes utan materiell översyn till 1967 års förordning, FBF (se ovan i avsnitt 3).

Hemvistsakkunniga behandlade däremot ingående bosättningsbegreppet i sitt betänkande Hemvist (SOU 1976:39). Enligt direktiven skulle hemvistsakkunniga göra en översyn av de bestämmelser som är grundläggande för kyrkobokföring och mantalsskrivning. Denna skulle göras utifrån två utgångspunkter: folkbokföringen skulle i princip grundas på bosättning och mantalsskrivningen skulle utgöra bas för den direkta beskattningen. Hemvistsakkunniga skulle vidare göra en inventering av möjligheterna att differentiera och förbättra bedömningskriterierna, så att folkbokföringsmyndigheternas avgöranden i bosättningsfrågan skulle kunna få en vidare användning än vad som var fallet.¹¹

Hemvistsakkunniga föreslog en utökad användning av den kontinuerliga kyrkobokföringen för anknytning av viktiga rättsverknin-
gar. Även om man inte ville låta den faktiska kyrkobokföringen ha absolut vitsord, föreslogs att kyrkobokföringen skulle utnyttjas bättre, tex vid bestämning av bosättningsvillkoret i AFL. Med en

sådan hårdare bindning till kyrkobokföringen för AFL:s del ansågs det nödvändigt, att kyrkobokföringsmålen avgjordes snabbt, att besluten kunde överklagas av en företrädare för staten och att målen av förvaltningsdomstolarna behandlades med förtur.¹²

En formell bindning till kyrkobokföringen ansågs dock inte böra föreligga för AFL:s del. Orsaken härtill var, att det internationella samarbetet bl a med hjälp av konventioner borde underlättas genom en anslutningsform, som var lämplig härför. Kyrkobokföring och mantalsskrivning saknade i regel motsvarighet i andra länder och var därför olämpliga som anknytningsfaktorer i internationella sammanhang. Det ansågs inte heller tillfredsställande, att materiella rättsverkningar var ovillkorligt beroende av att registrering skett. Att den som kom hit – kanske utan nödvändiga språkkunskaper – inte genast anmälde sig för kyrkobokföring ansågs kunna ha flera förklaringar, som inte borde utesluta rätt till del i den allmänna försäkringen. Ett bosättningsbegrepp skulle därför också i framtiden vara grund för sådan rätt. Begreppet borde så nära som möjligt ansluta till den faktiska vistelseorten. Detta innebar dock inte, att den som mera tillfälligt vistades utomlands, skulle uteslutas. Det hemvistbegrepp som föreslagits för folkbokföringens del hade man försökt utforma så, att det skulle lämpa sig för bl a socialförsäkringens behov. De sakkunniga föreslog därför att detta hemvistbegrepp blev grundläggande också för AFL:s del.¹³

Hemvistsakkunnigas förslag om ett hemvistbegrepp ledde inte till någon förändrad lagstiftning vare sig inom FBF eller AFL.

Bosättningsbegreppet har dock varit föremål för behandling i ett lagstiftningsärende i ett senare sammanhang, nämligen i prop 1981/82:199 om vissa frågor inom den allmänna försäkringen. En fråga gällde socialförsäkringen för utlandsanställda. En svensk, som lämnade Sverige för att arbeta i ett annat land, kunde till följd av den praxis som då gällde under första året vara försäkrad såväl i sysselsättningslandet som i Sverige. Detta torde bl a i förhållande till länder med vilka Sverige har konvention strida mot vad motparten föreställt sig under förhandlingarna. Genom tillkomsten av ett antal konventioner under senare år accentuerades ifrågasvarande problem och det ifrågasattes om denna praxis verkligen var motiverad. Dessutom behandlades svenska och utländska medborgare olika, vilket rimmade illa med grundtanken om lika behandling i konventionssammanhang.

Det föreslogs att det i författningsform bestämdes att för en

försäkrad, som lämnat Sverige för att vistas utomlands, bosättningen ansågs orubbad endast i det fall utlandsvistelsen var avsedd att vara kortare tid än ett år. Detta svarade mot den föreställning, som låg till grund för ettårsregeln, nämligen att bosättningen inte bröts genom en kortare utlandsvistelse, men innebar, att presumptionen vändes i förhållande till praxis. Avsikten var att antalet kollisionfall, där dubbelförsäkring förekom, skulle minskas genom ändringen.¹⁴

I fråga om rätten till barnbidrag uppkom vid tillämpningen tveksamhet om bosättningsbegreppet skulle vara det skatterättsliga eller det som gällde inom AFL. Denna tveksamhet undanröjdes genom en bestämmelse med den innebörden, att samma bosättningsbegrepp i princip skulle gälla för rätten till barnbidrag som för förmåner inom AFL (lagar 1984:553 och 1100).¹⁵

4.2 Inskrivning hos FK p g a inflyttning till Sverige

De allra flesta svenska medborgare vistas stadigvarande i Sverige under hela sin levnad. Att bosättningsvillkoret är uppfyllt för deras del framstår som självklart, vilket även gäller den rättsliga konsekvensen härav, nämligen deras inskrivning i FK. För FK:s beslut i det enskilda fallet rörande exv rätten till sp medför inskrivnings- och därmed även bosättningsvillkoret som regel inga rättsliga problem. Försäkrade, vilka föds och lever i Sverige, har den månad de fyller 16 år en oeftergivlig rätt att omfattas av den allmänna sjukförsäkringen genom att skrivas in hos FK.¹⁶ Svårigheter att avgöra om en person stadigvarande vistas i Sverige kan däremot uppkomma, då en utlänning flyttar till Sverige, eller då en svensk medborgare som vistats utomlands en längre tid återvänder till Sverige. FK får i allmänhet kännedom om flyttning till Sverige genom meddelande från PÅ och efter personlig anmälan. Meddelande från PÅ innehåller uppgift om kyrkobokföringsförhållande. Eftersom det bosättningsbegrepp som skall användas vid tillämpningen av AFL skall baseras på det bosättningsbegrepp som kommer till användning inom folkbokföringen, torde det i de allra flesta fall förhålla sig så, att den, som enligt meddelandet är kyrkobokförd, också är bosatt i Sverige i AFL:s mening. Som kommer att framgå av den följande analysen av rättstillämpningen är det emellertid inte alltid så, att en person, som är kyrkobokförd, anses bosatt i riket i AFL:s mening. Det kan också förekomma, att en person anses bosatt i Sverige i AFL:s mening utan att vara kyrkobokförd i svensk församling. Det åligger nämligen FK att göra en materiell prövning av om en person är bosatt i Sverige.

4.2.1 RFV:s anvisningar

- RFV angav i cirkuläret nr 15/1975 "Försäkrad och inskriven enligt lagen om allmän försäkring (AFL)", att en person skulle anses vara bosatt här i riket "om det någorlunda säkert kan antas att han skall vistas här stadigvarande och att han sålunda fått sitt egentliga hemvist här". Vad som menades med "stadigvarande" och med "egentligt hemvist" liksom innehållet i beviskravet "någorlunda säkert kan antas" lät sig inte omedelbart fastställas utan fick utredas närmare.

- Cirkuläret byggde på en genomgång av FD:s praxis. Denna visade att man visserligen i princip använde sig av samma bosättningsbegrepp som tillämpades inom folkbokföringen, men att vissa karakteristiska drag utmärkte AFL:s bosättningsbegrepp. I fråga om *tidsbestämda vistelser* framgick att en person ansågs bosatt i Sverige, om hon/han kommit hit i förvärvssyfte (eller för annan verksamhet) och för en tid av ett år eller mer. Detta gällde dock tex inte om familjen stannade kvar i hemlandet och vederbörande genom regelbundna besök uppehöll kontakt med familjen. Då ansågs vederbörande ha bibehållit sitt egentliga hemvist hos denna. I fråga om *tidsbestämda vistelser* syntes vistelsetidens längd vanligen bli avgörande. Tiden tillmättes således betydligt större vikt än syftet.
- Däremot fick syftet med vistelsen stor betydelse när fråga var om *vistelser som ej var tidsbestämda*. En person som tog ett arbete, som typiskt sett var tidsobestämt, ansågs genast bosatt här, om hon/han inte upprätthöll kontakten med familjen i hemlandet. Den som tex kom hit efter giftermål med en här bosatt person för att bilda nytt hem, torde också ha förvärvat bosättning här. Detsamma gällde en svensk, som återvände hit för att efter många år utomlands tillbringa ålderdomen här.

I anvisningarna framhölls att personen skulle ha fått bostad här och bosättningen i det andra landet skulle kunna sägas ha upphört. Vid bedömandet av bosättningsfrågan skulle hänsyn tas till sådana omständigheter som ändamålet med vistelsen samt om bostad och arbetsanställning i det andra landet lämnats utan att avsikten varit, att vederbörande skulle återvända inom en mera begränsad tidsrymd. Den inflyttandes egna uppgifter kom härvid, om det inte fanns anledning att ifrågasätta riktigheten av dem, att bli av avgörande betydelse.

Om avsikten redan vid ankomsten till Sverige varit, att vistelsen här skulle vara av begränsad varaktighet, var givetvis inte vistelsen

av stadigvarande natur. Därmed är inte sagt att bosättning i Sverige ändå inte kunde anses föreligga. Bosättning enligt AFL kunde nämligen föreligga trots att vistelsen i Sverige var av begränsad varaktighet, såvida vistelsen var avsedd att vara minst ett år och anledningen till uppehållet i Sverige var förvärvsarbete eller annan liknande orsak, t.ex. studier. Enbart semestervistelse eller därmed jämförbar vistelse kunde – även om vistelsen skulle sträcka sig över ett år – inte anses innebära bosättning. Men om avsikten var att stanna i landet på obegränsad tid, ansågs personens vistelse i Sverige vara stadigvarande.

Kyrillo-
bosättning
snävarare
begrepp

- * Som framgått tillmättes en persons *avsikt* stor betydelse. Att fastställa något så subjektivt som en människas avsikt är svårt. Objektiva kännetecken på denna avsikt var då viktiga att konstatera.
- Ett sådant kännetecken var ändamålet med vistelsen, såsom förvärvsarbete, studier, giftermål. Objektivet konstaterbara förhållanden som rörde personens relation till det tidigare bosättningslandet skulle också fastställas, såsom om hon/han upphört definitivt med sitt förvärvsarbete och slutgiltigt lämnat sin bostad där. Vilka krav som skulle uppställas rörande bevisningen av dessa förhållanden var en mycket svårbedömd fråga. I anvisningarna framhölls, att den inflyttades egna uppgifter härvid kom, om det inte fanns anledning att ifrågasätta riktigheten av dem, att bli av avgörande betydelse.

RFV:s cirkulär nr 15/1975 upphörde att gälla i och med att kungörelsen med föreskrifter om inskrivning och avregistrering enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring trädde i kraft den 1 januari 1986 (RFFS 1985:16). Bestämmelserna rörande innehållet i begreppet bosättning är i stort desamma som i cirkuläret. Av både kungörelsen och RFV:s Allmänna råd 1986:1 framgår att man fortfarande utgår från, att det är FK, som bedömer om en person är att anse som bosatt i Sverige och har rätt att vara inskriven hos FK. En person anses enligt RFFS 1985:16 3 § bosatt i Sverige, om hon/han har sitt egentliga hemvist i Sverige, om hon/han kommer till Sverige med avsikt att vistas här stadigvarande eller om hon/han har för avsikt att vistas här endast under en begränsad tid, om anledningen till vistelsen är förvärvsarbete eller studier och vistelsen är avsedd att vara mer än ett år. Även medföljande make och barn under 18 år skall anses bosatta här i landet, om de avser att vistas här mer än ett år. Med make likställs en person, med vilken vederbörande stadigvarande sammanlever, om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn.

När det gäller den närmare bedömningen av om en person har sitt egentliga hemvist i Sverige, rekommenderar RFV liksom tidigare, att folkbokföringens regler om dygnsvila tillämpas. Även i övrigt rekommenderar RFV att FK låter folkbokföringen vara vägledande vid ställningstaganden till bosättningsfrågan. Precis som tidigare är även efter ikraftträdandet av RFFS 1985:16 en persons egna uppgifter av avgörande betydelse vid bedömningen av om vederbörande kan anses bosatt i Sverige, då hon/han kommit hit från ett land utanför Norden. Man skiljer precis som tidigare på två olika situationer – stadigvarande och tidsbegränsad vistelse. Den ena är den när en person uppger att hon/han tänker vistas i Sverige för all framtid eller i varje fall tills vidare. Den andra är den när en person uppger att hon/han har för avsikt att vistas här en viss begränsad tid.

Enligt RFFS 1985:16 3 § andra stycket första momentet skall en person anses som bosatt här, om omständigheterna är sådana att det kan antas, att hon/han skall vistas här stadigvarande. RFV rekommenderar att FK vid bedömningen av bosättningsfrågan tar hänsyn till sådana omständigheter som ändamålet med vistelsen samt bostads- och arbetsförhållanden i Sverige och eventuellt i annat land.

Vad beträffar den som har för avsikt att bo här en viss begränsad tid, skall kassan vid bedömningen av bosättningsfrågan ta hänsyn till ändamålet med vistelsen och hur länge denna skall vara. En sådan person skall enligt kungörelsen anses som bosatt här, om anledningen till vistelsen är förvärvsarbete¹⁷ eller studier, och vistelsen skall vara mer än ett år (RFFS 1985:16 3 § andra stycket andra momentet).¹⁸

Principiellt gäller att bosättning i Sverige endast kan föreligga när förutsättningar för en laglig vistelse är för handen. Därför krävs att en person – för vars vistelse uppehållstillstånd är nödvändigt – kan visa, att vistelsen här är legal, innan inskrivning hos FK kan ske. Vad avser en utomnordisk medborgare, som kommit till Sverige, blir bedömningen av frågan om hennes/hans bosättning och inskrivning alltid beroende av frågan om vederbörandes uppehållstillstånd. För att en utlänning skall kunna skrivas in hos FK, fordras enligt RFFS 1985:16 5 §, att hon/han beviljats permanent uppehållstillstånd eller ett uppehållstillstånd för ett år eller längre eller ett tillstånd som eljest kan ligga till grund för kyrkobokföring. Till utlänningar räknas också flyktingar och statslösa. Utlänningar, som vid inresan inte har erforderligt uppehållstillstånd, kan enligt RFFS 1985:16 5 § första stycket skrivas in hos FK först när de har fått sådant tillstånd. När

FK fått reda på att utlänningen fått tillståndet, skrivs hon/han in hos kassan. Enligt RFV:s kungörelse gäller att inskrivning av personer, som fått uppehållstillståndet först efter inresan, görs från och med den dag detta börjar gälla. Längre tillbaka än från och med tredje månaden före inskrivningstidpunkten kan dock kassan inte gå (5 § andra stycket).¹⁹

För svenska, övriga nordiska och för utomnordiska medborgare, som har erforderligt uppehållstillstånd vid inresan, kan inskrivning ske från den dag som personen enligt FK:s bedömning bosatt sig här. Detta följer av AFL och RFV:s kungörelse. Inskrivning kan dock ske tidigast från tredje kalendermånaden före den då kassan fick impulsen till inskrivning.

I RFV:s cirkulär nr 15/1975 framkom följande rörande inflyttning från Norden:

”Den som tillhör sjukförsäkringen i Danmark, Finland, Island eller Norge och som efter anmälan därom hos folkbokföringsmyndigheten i utflyttningslandet bosätter sig i Sverige blir enligt den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen automatiskt överflyttad till svensk försäkringskassa. – I regel anses en person bosatt i det landet där han är registrerad enligt folkbokföringen (kyrkobokförd). Vanligen behöver flyttningsattest inte förete. Om vederbörande är sjuk vid flyttningen och skall ha fortsatt sjukpenning, skall han dock förete attest från utflyttningslandet med uppgift bland annat om den inkomst på vilken sjukpenningen är beräknad och hur länge sjukpenning utgått.”

För personer som flyttat till Sverige från ett nordiskt land gällde och gäller fortfarande, att FK vid bedömning av bosättningsfrågan i princip skall följa folkbokföringsmyndigheternas beslut om kyrkobokföring. Detta är en följd av bestämmelserna i den nordiska konventionen om social trygghet (SFS 1981:1284) och den nordiska överenskommelsen om folkbokföring (artikel 1 k nordiska konventionen om social trygghet med vägledande kommentar till konventionen och den ovan i avsnitt 3 anförda kungörelsen (1969:493) om folkbokföring vid internordisk flyttning; se nedan härom i avsnitt 4.2.2.3).

Enligt den nordiska konventionen skall den som är folkbokförd i ett nordiskt land också anses som försäkringsmässigt bosatt där, om inte särskilda skäl finns till en annan bedömning. Det förutsätts att en annan tolkning av begreppet bosatt endast skall ske i undantagsfall, och att samråd i så fall sker med folkbokförings- och/eller försäkringsmyndighet i det andra landet.

När det är fråga om inskrivning av en person, som flyttat hit från ett nordiskt land, är det nödvändigt, att FK kontrollerar, om personen är kyrkobokförd. Är hon/han kyrkobokförd, skall hon/han enligt RFFS 1985:16 4 § första stycket anses som bosatt i Sverige (inskrivning sker fr o m kyrkobokföringsdatum), om det inte finns särskilda skäl, som ger anledning till en annan bedömning. I sådant fall är det RFV:s rekommendation, att kassan tar kontakt med den myndighet i utflyttningslandet, som har motsvarande ansvar för personens försäkring som FK för att försöka komma överens länderna emellan. Ett av syftena med den nordiska konventionen är, att personer som flyttar mellan de nordiska länderna alltid skall omfattas av försäkringen i något av länderna. Det är viktigt att en person inte står utan försäkringsskydd eller blir försäkrad i två länder samtidigt.

En person som kommit till Sverige från ett nordiskt land men som inte är kyrkobokförd här, kan enligt RFV:s kungörelse anses som bosatt i Sverige endast om FK finner att särskilda omständigheter föreligger.²⁰

Sammanfattningsvis kan anföras, att reglerna rörande inflyttning från ett utomnordiskt land behandlar i princip två grupper av inflyttade. En grupp omfattar svenska medborgare och medborgare från de övriga nordiska länderna. De behöver inte uppehållstillstånd för att bosätta sig i Sverige. Den andra gruppen är utomnordiska medborgare, som behöver uppehållstillstånd för bosättning här.

Reglerna rörande inflyttning från ett nordiskt land behandlar all invandring från de nordiska länderna. De grundläggande reglerna för bosättning vid denna typ av inflyttning finns i den nordiska konventionen och i kungörelsen om folkbokföring vid internordisk flyttning.

4.2.2 Rättstillämpningen²¹

4.2.2.1 Begreppet stadigvarande bosättning

När frågan om inskrivning i svensk FK uppkommer p g a en persons inflyttning till Sverige från utlandet, måste FK göra en materiell prövning av huruvida personen är stadigvarande bosatt i Sverige eller ej. Samtliga rättsfall som anföras nedan i detta avsnitt rör denna prövning och därmed vilka faktiska omständigheter som tillmätts betydelse i detta hänseende. En situation som då ofta också

aktualiseras är från vilken *tidpunkt* en person skall anses vara stadigvarande bosatt i Sverige. Då en person kommer till Sverige för enligt uppgift stadigvarande vistelse, måste kassan först utreda om stadigvaranderekvisitet är uppfyllt och därefter, om så skulle vara fallet, från vilken tidpunkt den stadigvarande bosättningen skall räknas. I det nedan anförda rättsfallet liksom i flera andra var personen i fråga en gravid kvinna.

Kvinnan, som var tysk medborgare, kom till Sverige i augusti 1974 för att förbereda sin bosättning här i riket hos sin blivande make. Då denne den 19 september 1974 reste utomlands på tjänsteresa, begav hon sig den 20 samma månad tillfälligt till sitt föräldrahem i Tyskland. Hon återkom till Sverige den 25 oktober 1974 i sällskap med sin blivande make. – I en till Stockholms läns allmänna försäkringskassa inkommen anmälan för inskrivning uppgav hon, att hon den 25 oktober 1974 bosatt sig i Sverige hos sin blivande make samt att hon då var ogift. Hon meddelade samtidigt att hon inte hade förvärvsarbete. FK beslöt att från och med den 25 oktober 1974 inskriva henne som försäkrad för enbart sjukvårdsförmåner. I anledning av en till början av april 1975 beräknad och den 2 samma månad inträffad nedkomst ansökte df hos FK om fp. Kassan meddelade att fp inte kunde utgivas, enär df inte varit inskriven hos FK under minst 180 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för denna. – Över FK:s beslut anfördes besvär hos RFV. Härvid framhölls att df på grund av språksvårigheter och brist på kontakter i Sverige varit tvungen att tillfälligt lämna landet under den tid hennes blivande make varit på tjänsteresa. Bostaden här hade varit klar. – RFV ändrade inte kassans beslut. I besvären hos FD framhöll df, att hon kommit till Sverige i augusti 1974 "i och för definitiv bosättning". Hennes make hade varit bosatt här sedan år 1955 och i många år varit svensk medborgare. Om maken inte hade blivit tvungen att företa nämnda tjänsteresa, hade hennes anmälan för inskrivning hos FK skett tidigare. – FD fann med hänsyn till omständigheterna i målet, att df fick anses ha varit bosatt här i riket även under tiden 1 september – 24 oktober 1974. Hon skulle därför ha varit inskriven hos Stockholms läns allmänna försäkringskassa från och med den 1 september 1974 (FD 760318 dnr 1942/75).

Vilka omständigheter har FD i detta mål funnit vara värda beaktande vid avgörandet av om och från vilken tidpunkt stadigvaranderekvisitet var uppfyllt? Domstolen har inte funnit annat än att df:s uppgift om att hon kommit till Sverige i augusti överensstämte med verkligheten. Underinstanserna fann att denna tidpunkt inte kunde läggas till grund för vad som kunde anses vara en stadigvarande bosättning, eftersom hon inte uppehöll sig i Sverige under den närmaste tiden häfter. Kvinnans uppgift om skälen till att hon medföljde sin blivande make på hans tjänsteresa har av FD tagits för goda. En

utlandsvistelse av dylik natur har uppfattats som tillfällig och har därmed inte medfört att den redan påbörjade vistelsen i Sverige inte kunde uppfattas som stadigvarande. Df:s avsikt att stadigvarande vistas i Sverige ansågs styrkt i och med att hon väntade barn med en man, som sedan länge varit bosatt i Sverige, och att hon avsåg att gifta sig med honom. Ett giftermål anses konstituera gemensam bosättning, såvida det inte framkommer omständigheter som talar häremot. Några sådana hade inte framkommit i ifrågavarande mål. Sammanfattningsvis kan framhållas att en tillfällig utlandsvistelse i början av en påbörjad, såsom stadigvarande avsedd vistelse i Sverige, inte medför, att stadigvarande-villkoret inte kan anses uppfyllt.

En situation som den nu beskrivna aktualiseras inte endast för utländska kvinnor, som avser att bosätta sig i Sverige utan även för svenska kvinnor, som anmält utvandring till utlandet och som sedan återvänder till Sverige (se exv FD 760603 dnr 13/76; ang FD 761230 dnr 1564/76, se nedan).

En kvinna var på grund av bosättning utomlands från och med den 2 januari 1970 avregistrerad som inskriven hos FK. Vid kontakt med Stockholms läns allmänna försäkringskassa den 8 februari 1974 angav kvinnan, att hon åter bosatt sig i Sverige den 3 december 1973 efter flera års utlandsvistelse och att hon hade för avsikt att stadigvarande bosätta sig här i riket. I en därefter till FK den 15 februari 1974 inkommen uppgift "för inskrivning av invandrare" uppgav kvinnan, att hon i september 1973 bosatt sig i Sverige. Vidare upplyste hon att hon slutat sin "anställning vid FAO i september 1973" och då varit hemma för att ordna hemflyttningen. Hon hade därvid bland annat skaffat bostad. I oktober–november hade hon åter varit utomlands. Hon hade kommit hem igen "första veckan i december". Kassan beslöt att kvinna från och med den 1 november 1973 åter skulle vara inskriven i kassan och från och med nämnda dag försäkrad för enbart sjukvårdersättning. Den 26 april 1974 födde kvinnan ett barn. I beslut den 8 maj 1974 förklarade FK, att fp ej kunde utgå till kvinnan, enär hon inte varit inskriven i FK minst 180 dagar i följd närmast före nedkomsten eller den beräknade tidpunkten härför. Kassan fann sedan att kvinnan skulle vara avregistrerad från kassan till och med den 2 december 1973 och åter vara inskriven från och med den 3 december 1973. RFV ändrade inte FK:s beslut. – I besvaren hos FD framhöll kvinnan, att det av henne utsatta hemflyttningsdatumet angetts utan närmare eftertanke vid kassans förfrågan om tid för hemkomsten. Hon hade otvivelaktigt återkommit till Sverige redan i september 1973, vilket talade för ett berättigande till fp. FD ändrade inte RFV:s beslut (FD 760316 dnr 2125/75).

För en svensk kvinna, som gifter sig med utländsk man och bosätter sig i utlandet uppkommer frågan om stadigvarande bosättning, om

hon efter en tid återkommer till Sverige. Följande rättsfall är ett exempel härpå:

Df, som är svensk medborgare, var inskriven hos Jönköpings läns allmänna försäkringskassa. Sedan hon i juli 1974 utflyttat till Spanien, beslöt FK att avföra henne från sitt register över inskrivna försäkrade från och med den 29 juli 1974. Kvinnan återvände tillsammans med ett barn till henne till Sverige den 9 februari 1975 och inskrevs hos FK från och med samma dag. I sin anmälan för inskrivningen uppgav hon, att vistelsen i Sverige var stadigvarande. Den 12 februari 1975 intogs hon för vård på lasarett och vårdades där till den 17 februari samt var därefter sjukskriven till och med den 10 mars 1975. Df gjorde den 5 september 1975 framställning om fp i anledning av en till den 23 september 1975 beräknad nedkomst. FK företog utredning i ärendet. Av utredningen framgick bland annat följande. Df hade under tiden februari–augusti 1975 under flera perioder vistats hos sin make i Spanien. Maken hade hela tiden bott kvar i familjens villa i Spanien och allt bohag hade funnits kvar där. Df hade bara tagit med sig det nödvändigaste till Sverige. Hon uppgav att hon tänkte stanna i Sverige till våren 1976. Under vistelsen här bodde hon under "c/o-adress". – Genom beslut den 8 september 1975 upphävde FK sitt ovannämnda beslut om inskrivning av df från och med den 9 februari 1975, när kassan funnit, att hon inte var stadigvarande bosatt här i landet. – Df överklagade och anförde, att hon under en period av fyra år fått tre missfall med åtföljande besvär och därför av läkare vid kvinnoklinik blivit tillsagd att hon vid eventuellt nytt havandeskap måste komma till kliniken och undergå en särskild operation. Hon hade haft anpassningssvårigheter i Spanien och när hon på nytt blev gravid hade hon beslutat sig för att återvända till Sverige. I påminnelser över yttrande av FK anförde hon, att hon utflyttat från Sverige på nytt den 13 oktober 1975 och att denna utflyttning var påtvingad genom FK:s beslut den 8 september 1975. Hon framhöll också, att hon större delen av den tid hon tillbragt i Sverige under år 1975 vistats hos sina föräldrar och inte "under c/o-adress hos goda vänner" som FK hade angivit. – RFV ändrade inte kassans beslut. – Hos FD anförde df att hon efter sju månader i Spanien den 9 februari 1975 återflyttat till Sverige på grund av familjessvårigheter och vantrivsel samt att hon under de följande åtta månaderna besökt sin make i Spanien två gånger, dels på grund av makens hälsotillstånd, dels för att maken ville träffa sin son. – FD ändrade dock ej RFV:s beslut (FD 770118 dnr 1951/76).

FD fann i detta mål, att df:s vistelse i Sverige inte var av stadigvarande natur. Df hade i samband med giftermål med en spanjor ansetts definitivt avflyttad från Sverige, varför hon avregistrerades från svensk FK. Då hon efter sju månader återvände till Sverige, gjorde hon gällande, att det rörde sig om stadigvarande vistelse i Sverige. Samtliga instanser fann att df:s uppgift inte förtjänade tilltro. Utan att ange skälen härför, torde man ha lagt stor vikt vid att äktenskapet inte var upplöst, att kvinnan väntade ännu ett barn

med maken, att hon besökt honom två gånger under vistelsen i Sverige, att hon hade kvar de flesta av sina tillhörigheter i Spanien och att hon bodde under c/o-adress, dvs inte hade någon lägenhet e.d. För överinstanserna har givetvis den omständigheten att df återvänt till Spanien efter det andra barnets födelse haft betydelse.

Tidpunkten för stadigvarande bosättning i Sverige aktualiseras även i följande rättsfall.

Efter någon månad med förberedelser för framtida slutlig etablering i Sverige hade klaganden, en man, återvänt till USA i början av år 1979 för att där avyttra fastigheter och en av honom bedriven läkarmottagning med fem anställda. Mottagningen hade avyttrats först fem månader senare. Han hade därefter sedan sommaren 1979 kontinuerligt bott i Sverige. I början av december 1978 hade mannen yrkat att bli inskriven i FK. Vid denna tidpunkt ansågs mannen dock ej stadigvarande bosatt av vare sig Jönköpings läns allmänna försäkringskassa (781213), FRS (810604 mål nr 4468/79) eller FÖD (820414 mål nr 1246/81:3). Mannen blev först den 22 juni 1979 inskriven hos FK.

I FD:s avgörande 780309 dnr 1882/77 framgick att vistelse hos fästman i Sverige under sommaren, då giftermål och bosättning bestämdes, ej kunde räknas som utgångspunkt för en stadigvarande bosättning i Sverige för en polsk kvinna, då kvinnan i början av hösten återvände till Polen "för att ordna sina papper". Hon återkom i mitten av januari året därpå. Först då ansågs stadigvarande bosättning ha ägt rum.

Trots att avsikten att stadigvarande bosätta sig i Sverige kunde anses klarlagd redan under december månad respektive under sommaren, hade de objektiva kännetecken, som brukar vara förenade härmed, ännu ej inträtt. Mannen och kvinnan hade ännu ej medfört sina personliga tillhörigheter till Sverige. De hade ännu ej sin stadigvarande dygnsvila i Sverige. Den långvariga vistelsen i USA och i Polen visade också, att någon stadigvarande bosättning ej skett vid de nämnda tidpunkterna.

I följande rättsfall aktualiseras två rättsliga problem. Det ena rör betydelsen av en från början lämnad uppgift av sökanden rörande vistelsetidens längd, då denna uppgift, allteftersom tiden går och nya sakomständigheter inträder, visar sig vara felaktig. Det andra problemet rör frågan om en (tidsbestämd) vistelse av viss omfattning och varaktighet kan ligga till grund för inskrivning hos FK.

Två makar, den ene medborgare i Sverige och den andra i USA, hade sedan hösten 1972 arbetat som missionärer i Columbia. Enligt till Jönköpings läns allmänna försäkringskassa den 6 juni 1977 inkomna anmälningar för inskrivning i FK samt inkomstuppgifter hade makarna återigen bosatt sig i Sverige den 24 maj 1977. I anmälningarna uppgavs att vistelsen i Sverige var

tillfällig och skulle vara till och med januari 1978. FK fann att makarna inte var stadigvarande bosatta i Sverige. Makarna anförde besvär hos RFV. Därvid uppgav de att de hade för avsikt att återvända till Columbia för att fortsätta missionsarbetet. Eftersom deras inresetillstånd till Columbia utgick den 28 april 1978, kunde de ej stanna i Sverige ett helt år. Makarna framhöll emellertid att det var möjligt att deras hemnavistelse skulle komma att vara nästan ett år bl a på grund av att hustrun var gravid med beräknad nedkomst den 13 januari 1978. Maken uppgav vid besök på kassan den 22 augusti 1977 att bosättningen i Sverige troligen skulle vara längre än ett år. I skrivelse till kassan den 23 augusti 1977 förklarade makarna, att de planerade att bosätta sig i Sverige på obestämd tid och ej, som tidigare avsetts, resa till utlandet i slutet av januari 1978. Denna ändrade inställning var föranledd av hustruns graviditet och av att den äldste sonen börjat gå i skola i Sverige. Makarna visste ej, när det kunde bli aktuellt med fortsatt arbete i utlandet. I överklagade beslutet fann RFV att makarna först från och med den 22 augusti 1977 skulle anses bosatta i riket. I besvären hos FD yrkade makarna att få bli inskrivna hos FK från och med den 6 juni 1977. De framhöll bl a att de, när de i maj 1977 kommit hem från Columbia, ej vetat om när arbetet där skulle upptas på nytt. De hade i de till FK den 6 juni 1977 inkomna anmälningarna angivit som ett "möjligt datum" att de skulle vistas i Sverige till och med januari 1978. Vid hemkomsten till Sverige hade de inte känt till graviditeten. I slutet av juni 1977 hade de fått visshet härom och att de med hänsyn härtill måste förlänga vistelsen i Sverige. FD ändrade dock ej RFV:s beslut (FD 780704 dnr 424/78 och 425/78)

Av rättsfallet kan man alltså dra slutsatsen, att en stadigvarande vistelse i landet ej påbörjas, förrän personen/personerna i fråga själv/själva uppfattar den som stadigvarande. Det var först vid kontakten med FK den 22 augusti som mannen hade denna uppfattning. Även om makarna i en sammanhängande följd bott i Sverige sedan maj månad men under de följande tre månaderna varit osäkra om hur länge vistelsen skulle vara, "diskvalificerade" osäkerheten denna tidsperiod så, att den inte kunde ingå i den vistelseperiod, som därefter konstaterades vara stadigvarande. Även om en sådan period kommer i direkt anslutning till en period, då personen i fråga vistats i Sverige men varit osäker om huruvida vistelsen varit tillfällig eller inte, börjar beräkningen av den tid som uppfattas som stadigvarande först, då personens osäkerhet härom upphört.

Man kan knappast kräva, att i ett fall som det ifrågavarande, makarna skulle för att anses stadigvarande bosatta här för all framtid uppge sina planer på att bedriva missionsarbete utomlands. Även om avsikten redan vid ankomsten till Sverige eller senare är, att en vistelse här skall vara av begränsad varaktighet, anses ändå bosätt-

ning föreligga, såvida vistelsen är avsedd "att vara minst ett år och anledningen till uppehållet i Sverige är förvärvsarbete eller annan därmed jämförlig orsak, tex studier. Enbart semestervistelse eller därmed jämställd vistelse kan – även om vistelsen skulle sträcka sig över ett år – inte anses innebära bosättning". Detta framgår av RFV:s cirkulär nr 15/1975. En vistelse, som medför rätt till inskrivning hos FK, behöver alltså inte betyda en sammanhängande vistelse här för, såvitt man kan ta i beräkning, all framtid, dvs en stadigvarande vistelse, utan även en tidsbegränsad vistelse, såvida dess längd överstiger ett år. I rättstillämpningen har man något motsägelsefullt kallat även en sådan vistelse för stadigvarande vistelse, en stadigvarande bosättning.

Vistelsens längd var av avgörande betydelse för en persons möjligheter att bli inskriven hos svensk FK i följande rättsfall.

En svensk kvinna, som för tid t o m den 15 oktober 1977 varit inskriven hos FK, ingav i november 1978 till kassan anmälan för inskrivning. Under rubriken Uppgifter för inskrivning uppgav hon, att hon ämnade vara bosatt i Sverige under tiden 1 november 1978–1 april 1979. Vidare uppgav hon viss inkomst som heltidsanställd. Kassan fann att kvinnan inte var stadigvarande bosatt i Sverige och avlog hennes begäran om att bli inskriven. Kvinnan besvärade sig och yrkade att få bli inskriven hos FK. Som stöd härför åberopade hon bl a att hon arbetade i Sverige och betalade skatt här. FK avgav yttrande och fann inte skäl frångå sitt beslut. Kassan åberopade att kvinnan arbetade som reseledare för svensk resebyrå och vistades utomlands nio månader per år. FRM fann dock med hänsyn till omständigheterna i målet att kvinnan fr o m den 1 november 1978 skulle vara inskriven i FK (800429 mål nr 2267/79). – I besvär hos FÖD yrkade RFV, under hänvisning till AFL 1:4 första stycket och verkets cirkulär 15/1975, att domstolen upphävde FRM:s dom och fastställde FK:s beslut. Verket framhöll att kvinnan inte visat avsikt att bosätta sig stadigvarande i Sverige, dvs i minst ett år, och att hon därför inte skulle inskrivas hos FK i anledning av hennes i november 1978 gjorda anmälan om inskrivning. Kvinnan yrkade att besvären lämnades utan bifall. FÖD fann att kvinnan enligt AFL 1:4 inte kunde anses bosatt i Sverige i november 1978 (FÖD 811007 mål nr 1004/80:2). – Df begärde resning hos RegR. Resning beviljades dock ej (RegR mål nr 1105–1982).

Kvinnan ansågs stadigvarande bosatt i utlandet i och med att hon arbetade utomlands ca nio månader varje år. En vistelse i Sverige måste överstiga ett år, för att hon skulle kunna anses stadigvarande bosatt i Sverige (jfr även FD 770913 dnr 2516/76; se vidare nedan 4.4).

4.2.2.2 Uppehållstillstånd som en formell förutsättning

Den betydelse som uppehållstillstånd, arbetstillstånd och hot om förpassning kan ha på en persons möjligheter att bli inskriven i svensk FK aktualiseras i följande två rättsfall:

Den 24 mars 1977 inkom till Stockholms läns allmänna försäkringskassa anmälan för inskrivning rörande en polsk kvinna. Enligt uppgift på anmälan kom hon till Sverige "11 aug 1976" från Polen. Hon beräknade stanna i Sverige minst ett år. Under särskilda upplysningar var antecknat "Ansöker om uppehållstillstånd i Sverige". Av till anmälan fogad inkomstuppgift framgick att hon saknade arbetstillstånd och att hon var gravid med beräknad nedkomst den 21 april 1977. Sedan kassan från SIV erhållit besked att kvinnan saknade arbets- och uppehållstillstånd, beslöt FK den 17 maj 1977 att ej inskriva henne i kassan. Kvinnan besvärade sig över beslutet. Kassan företog utredning i anledning av besvären. Härvid uppgav SIV den 11 maj 1978 att kvinnan fortfarande saknade uppehållstillstånd, att det förelåg ett beslut av den 8 augusti 1977 angående förpassning av henne ur riket samt att kvinnan över sistnämnda beslut anfört besvär hos regeringen. – I yttrande den 22 maj 1978 avstyrkte Stockholms läns allmänna försäkringskassa bifall till kvinnans besvär angående inskrivning i FK. Upplysningsvis kan anföras att i februari 1978 hade kvinnan ingivit anmälan för inskrivning till Västmanlands läns allmänna försäkringskassa. Hon hade i anmälan uppgivit att hon bosatt sig i Sverige den 9 augusti 1976. Denna kassa fann att kvinnan hade för avsikt att stadigvarande vistas i riket och inskrev henne fr o m den 1 januari 1978. – I FRM antecknades den 25 januari 1979 att kvinnan genom beslut den 3 augusti 1978 av regeringen fått bifall till sina besvär över förpassningsbeslutet samt att främlingspass utfärdats för henne sistnämnda dag. Vidare framkom att hon genom beslut den 29 augusti 1978 av SIV erhållit uppehållstillstånd för ett år. Varken FRM (790426 mål nr 683/79) eller FÖD (800415 mål nr 779/79:2) ändrade Stockholms läns allmänna försäkringskassas beslut.

Försäkringsdomstolarna var alltså eniga med Stockholms läns allmänna försäkringskassa och därmed av motsatt mening mot Västmanlands läns allmänna försäkringskassa. Den senare ansåg att det ungefär vid tidpunkten för kassans beslut var klarlagt, att kvinnans avsikt var att stadigvarande vistas i Sverige, bevisat bla genom den tid hon redan vistats i landet. De förra däremot ansåg inte att detta var bevisat, eftersom hon vid beslutstillfället ej erhållit uppehållstillstånd.

Kopparbergs läns allmänna försäkringskassa fann i beslut 801230 att, med hänsyn till avsaknaden av uppehålls- och arbetstillstånd, en ung man inte kunde anses stadigvarande bosatt i Sverige och vägrade därmed att inskriva honom. Av kassans utredning framkom att ynglingen hade blivit kyrkobokförd i Sverige. FRN var i domen 811209 mål nr 20/81 av samma mening som

kassan och hänvisade till avsaknaden av uppehålls- och arbetstillstånd som orsak till att vederbörande inte kunde anses bosatt i riket i den mening som enligt AFL 1:3 och 4 förutsätts för rätt till inskrivning hos FK. – Den unge överklagade och RFV medgav bifall till besvären. RFV var av den åsikten att bosättning i princip inte kan anses föreligga för den som inte har tillstånd att vistas i landet. Verket framhöll vidare att en vistelse för att kunna bedömas som stadigvarande skall sträcka sig över minst ett år. Inskrivning hos FK bör därför ske endast om den som flyttar in i landet har uppehållstillstånd som gäller för en tid av minst ett år eller om SIV – då kortare tillstånd beviljas – anger att tillståndet kan ligga till grund för kyrkobokföring, vilket innebär att tillståndet är att jämställa med ett ettårigt tillstånd. Den som reser in i landet i avsikt att bosätta sig här men beviljas uppehållstillstånd först efter en tids vistelse här, borde dock enligt RFV:s mening kunna skrivas in retroaktivt för tid före den då tillståndet börjar gälla. Inskrivningen kan då ske tidigast fr o m ingången av tredje månaden före den då kassan fick kännedom om bosättningen. Försäkringstillhörigheten blir annars beroende av SIV:s handläggningstid, eftersom uppehållstillstånd – då ansökan görs efter den viseringsfria tiden och ansökan inte avser förlängning av tillstånd – i regel beviljas fr o m protokollsdagen. – I enlighet med det anförda ansåg RFV, att uppehållstillstånd i princip skall ha beviljats, innan en till riket inflyttad person skall kunna bli inskriven hos FK. Emellertid framgick av handlingarna i målet, att vederbörande vid inflyttningen till Sverige i juni 1980 inte behövde uppehållstillstånd, eftersom han inte fyllt 16 år. Han blev också kyrkobokförd. FK betalade ut allmänt barnbidrag under tiden juli–september 1980, dvs för kvartal varunder han fyllde 16 år. RFV ansåg därför att ynglingen måste anses ha varit bosatt i Sverige i augusti 1980 och FK hade utan att avvakta SIV:s beslut rörande uppehållstillstånd bort skriva in honom fr o m den månad han uppnådde 16 års ålder, dvs i augusti 1980. – FÖD fann med hänsyn till de särskilda omständigheterna i fallet och i överensstämmelse med de synpunkter RFV anlagt, att ynglingen, som uppnådde 16 års ålder i augusti 1980, måste anses ha varit bosatt i Sverige vid denna tidpunkt, oaktat uppehållstillstånd då ännu inte meddelats honom. Han hade därför bort skrivas in hos FK redan fr o m augusti 1980 (FÖD 830405 mål nr 237/82:9, FÖD 83:15).

Undantag från kravet på uppehållstillstånd gäller för barn under 16 år, om barnets vårdnadshavare är bosatt i Sverige och har tillstånd att vistas här. Av rättsfallet ovan framkommer att då ett sådant barn blir 16 år, det omedelbart skall inskrivas i FK utan avvaktan på ett uppehållstillstånd. I övriga fall råder enighet hos de rättstillämpande organen om att uppehållstillstånd är en nödvändig förutsättning för att den enskilde skall anses vara stadigvarande bosatt i Sverige, såvida tillståndet är på minst ett år eller då kortare tillstånd beviljas, SIV anger att tillståndet kan ligga till grund för kyrkobokföring. Inskrivningen kan då ske tidigast fr o m ingången av tredje månaden före den då kassan fick kännedom om bosättningen, dvs då tillståndet

började gälla. Med undantag av denna möjlighet till retroaktiv inskrivning hos FK, överensstämmer kraven på när bosättning skall anses vara förhanden för kyrkobokföring och för inskrivning hos FK. En person under 16 år, blir dock omedelbart kyrkobokförd vid inflyttning till Sverige, om vårdnadshavaren uppfyller förutsättningarna för kyrkobokföring. Inskriven hos FK kan vederbörande av legala skäl inte bli förrän den månad hon/han fyller 16 år. Det är dock endast i denna situation som undantag görs från kravet på uppehållstillstånd eller en motsvarighet därtill omfattande minst ett år. Kravet kan alltså betecknas som ett formkrav.

4.2.2.3 Kyrkobokföring som en formell förutsättning

- Att en person är registrerad som kyrkobokförd i Sverige är som ovan framhållits i flera olika sammanhang en omständighet av praktisk betydelse, då FK företar sin materiella prövning av om en person kan anses vara stadigvarande bosatt i Sverige och därmed bli föremål för inskrivning i FK. Även om inte frågan om kyrkobokföringen direkt anförts som en särskild omständighet av vikt för FK:s materiella
- prövning i de ovan anförda rättsfallen, torde i de flesta fall överensstämmelse föreligga mellan PÅ:s och FK:s uppfattning av om en stadigvarande bosättning är förhanden eller ej. Den fråga jag avser att ställa här är om registreringen inom kyrkobokföringen i något fall kan uppfattas som en *formell* förutsättning för inskrivning i FK. Det skulle då innebära att FK kunde underlåta att göra en egen materiell undersökning om bosättningsvillkoret är uppfyllt.

Innehållet i begreppet stadigvarande bosättning överensstämde dock ej för kyrkobokföringsmyndigheten och försäkringsadministrationen, då detta begrepp blev föremål för bedömning i en situation som den i följande rättsfall.

FÖD:s dom 800917 mål nr 1362/79:3 gällde en polsk kvinna som den 25 september 1978 ingav en anmälan till Gävleborgs läns allmänna försäkringskassa för inskrivning i kassan. Kassan ville dock ej inskriva henne, enär hon inte var stadigvarande bosatt i riket. Hon hade i mars 1978 gift sig med en svensk medborgare. Denne vistades i Polen, där han arbetade som byggnadsarbetare för svenskt bolag. Detta arbete beräknades pågå till slutet av år 1979. Kvinnan kom till Sverige i september 1978 och kyrkobokfördes fr o m den 13 samma månad. Hon var gravid med beräknad nedkomst den 6 november 1978. Hon räknade med att återvända till Polen efter barnets födelse för att senare, när makens arbete i Polen var slutfört, komma tillbaka

till Sverige och bosätta sig här tillsammans med maken. Även FRN fann i domen 791012 mål nr 1016/79 att kvinnan, "oaktat hon kyrkobokförts i Sverige", inte kunde anses stadigvarande bosatt här i september 1978. FÖD ändrade inte FRN:s dom.

Registreringen inom kyrkobokföringen kan alltså ej uppfattas som en formell förutsättning för inskrivning i FK. Den kortvariga (dvs under ett år) bosättning i Sverige, som ägt rum i samband med barnets födelse, ansågs ej stadigvarande. Orsaken härtill var, att maken då arbetade i Polen och kvinnan efter barnets födelse återvände dit. Något egentligt hemvist i Sverige hade hon ej förvärvat under vistelsen i Sverige. Först när hon återvände till Sverige tillsammans med make och barn, påbörjade hon en stadigvarande bosättning här. Kyrkobokföringsmyndigheten hade ej denna uppfattning av stadigvarande-villkoret. Som framgått ovan (avsnitt 3.10.2.2) förlorar enligt nu gällande rätt inte en person sin rätt att fortfarande vara kyrkobokförd i Sverige, om vederbörande vistas utomlands mer än ett år p.g.a kontraktсанställning. Detta gör inte heller medföljande familjemedlemmar. Genom giftermålet med mannen hade kvinnan fått en anknytning till Sverige som enligt PÅ var tillräcklig för att utgöra bevis om stadigvarande bosättning i Sverige. Fallet kan jämföras med FD 760318 dnr 1942/75 som anförts ovan. Familjeanknytningen var i det fallet av avgörande betydelse för fastställandet av tidpunkten för påbörjandet av stadigvarande bosättning i Sverige. I nu anförda rättsfall tillmättes familjeanknytningen ej denna vikt av försäkringsadministrationen, vilket dock kyrkobokföringsmyndigheten gjorde.

Frågan huruvida kyrkobokföringen skall uppfattas som en nödvändig faktor att beakta vid avgörandet av huruvida en person är behörig att inregistreras hos FK har däremot varit problematisk framför allt när det gäller bedömningen av norska, danska, finska och isländska medborgares bosättning i Sverige (se reglerna härom ovan).

I tre publicerade avgöranden från första hälften av 1970-talet (FD 1972:7, 1973:29 och 1975:36) gällde frågan inskrivning hos FK av (rätt att kvarstå i FK /fallet kan givetvis behandlas även nedan i samband med frågan om avregistrering/ för) finska medborgare, som arbetade i Sverige och hade familjen i Finland. Enligt artikel 3 punkt 1 i den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen gällde som villkor för en sådan överflyttning, att vederbörande skulle ha upphört att vara bosatt i det land, från vilket flyttningen skedde, och ha bosatt sig i det land, till vilket hon/han flyttade. Denna bestämmelse skulle dock inte hindra överflyttning av försäkrad, som

för att studera eller för att arbeta skulle vistas i det andra landet mer än tre månader i följd.

I två av fallen (72:7 och 73:29) fann RFV, att nämnda bestämmelse i den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen inte var tillämplig på ifrågakvarande finska medborgare, då de varken upphört att vara bosatta i Finland eller hade bosatt sig i Sverige. RFV fann inte heller undantagsbestämmelsen avseende överflyttning av den som för att arbeta skulle vistas i annat nordiskt land mer än tre månader i följd, vara tillämplig i föreliggande fall. Den omständigheten att en arbetstagare under fem av veckans dagar arbetade på annan plats än bostadsorten och övernattade i ett tillfälligt logi i anslutning till arbetsplatsen, kunde enligt verkets uppfattning inte anses konstituera en sådan fortlöpande vistelse som åsyftas i bestämmelsen, då han under de arbetsfria dagarna regelbundet återvände hem till den verkliga bostaden. FD gick på RFV:s linje och fann efter en materiell bedömning, att villkoret för bosättning i Sverige inte var uppfyllt i de båda fallen. – I avgörandet 75:36 kom FD fram till den motsatta ståndpunkten likaledes efter en materiell bedömning av vederbörandes bosättningssituation (fast bostad i Sverige, fast anställning i Sverige och mantalsskrivning i Sverige). Att familjen flyttade till Finland medförde inte automatiskt, att mannen inte var bosatt i Sverige.

- Sammanfattningsvis kan alltså hävdas att fram till mitten av
- 1970-talet tillmättes folkbokföringen ingen särskild betydelse utöver att den tillsammans med andra faktiska omständigheter kunde leda till att bosättningsvillkoret ansågs uppfyllt.

Den konvention som de tre rättsfallen hänvisade till var 1955 års nordiska trygghetskonvention, vilken hade trätt i kraft den 1 november 1956 (1956:491). Denna kompletterades med den nordiska överenskommelsen den 6 februari 1975 om förmåner vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd, vilken hade trätt i kraft den 9 juni 1975 (1975:477). I förarbetena till denna överenskommelse angavs²² att överflyttningen från ett lands sjukförsäkringssystem till ett annat skulle ske "automatiskt i och med den folkbokföringsmässiga registreringen i inflyttningslandet. Detta förfarande har blivit möjligt efter tillkomsten av en nordisk överenskommelse om folkbokföring vid internordisk flyttning. I vart fall i Sverige gäller dock som allmän princip att försäkringskassorna även om de av folkbokföringsmyndigheten automatiskt aviseras om alla anmälningar om inflyttning inte är formellt bundna av folkbokföringsmyndigheternas avgöranden utan har befogenhet att självständigt pröva bosättningsfrågan. Det har därför inte ansetts möjligt att i detta sammanhang fullständigt anknyta till folkbokföringens bosättningsbegrepp. Praktiskt torde avvikelserna bli mycket sattsynta. Det förutsätts att i sådana fall avisering sker mellan sjukförsäkringsmyndigheterna så

att det undviks att någon blir dubbelförsäkrad liksom att någon blir utan sjukförsäkring.”

I en anmälan för inskrivning som inkom till FK den 2 april 1979 uppgav en man, som var isländsk medborgare, att han bosatt sig i Sverige den 31 maj 1977 och att vistelsen skulle vara minst ett år. Han uppgav vidare att han inte var kyrkobokförd i Sverige. Malmöhus allmänna försäkringskassa inskrev dock ej vederbörande med motiveringen, att ”för att bli inskriven i svensk försäkringskassa fordras bl a att Ni är registrerad hos folkbokföringsmyndigheten (kyrkobokförd) i Sverige” (beslut 790402). FRS ändrade ej FK:s beslut (801217 mål nr 5843/79). Mannen överklagade och RFV medgav bifall till besvären med hänvisning till AFL 1:3 första stycket, 1:4 andra stycket andra punkten och 1:5 första stycket samt RFV:s cirkulär nr 15/1975, avsnitten 1.1 och 2.1. Verket anförde: ”I berörda cirkulär omnämns en regel i den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen, som innebär att den som tillhör sjukförsäkringen i bl a Island automatiskt överflyttas till svensk försäkringskassa vid anmälan hos folkbokföringsmyndigheten i utflyttningslandet om inflyttning till Sverige. Denna regel utgör en presumtion för att den försäkrade efter sådan anmälan skall anses vara bosatt i riket. Om en försäkrad däremot inte anmäler utflyttning och således inte byter folkbokföringsmyndighet men omständigheterna i övrigt visar att han bytt bosättningsland, skall enligt verkets mening det faktum att folkbokföringen inte ändrats inte hindra att han anses bosatt i Sverige och skrivs in i svensk försäkringskassa.” Verket konstaterade att mannen, som arbetat som läkare i Sverige sedan den 1 juni 1977, medan hans familj i övrigt varit bosatt på Island, haft för avsikt att under en längre tid stanna kvar i Sverige och att han sedan 1977 varaktigt haft sin bostad och sitt arbete här. Enligt verkets mening hade mannen sitt egentliga hemvist i Sverige sedan juni 1977, men enligt bestämmelserna om begränsad retroaktivitet i AFL 1:5 kunde han skrivas in i svensk FK först fr o m januari 1979. FÖD var av samma mening och fann att, med hänsyn till vad som upplysts främst om hans vistelse och förvärvsarbete i Sverige, han fick anses ha varit bosatt i Sverige sedan juni 1977, ehuru han valt att ej låta sig kyrkobokföras i Sverige. Han hade därför i anledning av sin i april 1979 gjorda anmälan bort inskrivas hos FK med verkan fr o m januari 1979 (FÖD 811215 mål nr 519/81:9).

Den som tillhörde sjukförsäkringen i Danmark, Finland, Island eller Norge och som efter anmälan därom hos folkbokföringsmyndigheten i utflyttningslandet (se avsnitt 3.9) bosatte sig i Sverige, blev alltså enligt den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen automatiskt överflyttad till svensk FK. I regel ansågs personen bosatt i det land där hon/han var registrerad enligt folkbokföringen (kyrkobokförd). Vanligen behövde flyttningsattest inte förete. Om vederbörande var sjuk vid flyttningen och skulle ha fortsatt sp, skulle hon/han dock förete attest från utflyttningslandet med uppgift bl a om den inkomst på vilken sp var beräknad och hur länge sp utgått.

Men även om personen i fråga inte var kyrkobokförd i Sverige, kunde hon/han ändå skrivas in i svensk FK, om en materiell prövning av frågan var vederbörande tillbringar sin dygnsvila gav vid handen, att hon/han var att betrakta som bosatt i Sverige. Förvärvsarbete i Sverige var givetvis en omständighet av stor betydelse för avgörandet av bosättningsfrågan. När lokal skattemyndighet utfärdar debetsedel å preliminär skatt för person, som inte är mantalskriven i Sverige, underrättas FK härom genom så kallad J-avi. Denna anger inte att personen i fråga är bosatt i riket utan visar endast, att hon/han är skattskyldig här. En närmare utredning av FK kan emellertid leda till, att hon/han också är bosatt här i AFL:s mening. RFV och FÖD fann att en dylik utredning gav vid handen, att mannen i rättsfallet ovan var att betrakta som bosatt i Sverige och att förutsättningar därmed förelåg för inskrivning i svensk FK. Varken registrering inom kyrkobokföringen eller avsaknad av dylik registrering uppfattades som ett formellt krav att ta hänsyn till vid avgörandet huruvida inskrivning hos FK kunde ske. Förklaringen till att mannen inte var kyrkobokförd i Sverige trots långvarigt faktiskt boende här torde vara den anställningsform som gällde för mannens förvärvsarbete i Sverige. Det troliga är, att han arbetade här enligt ett tidsbestämt kontrakt och, som framkommit ovan (3.10.2.4), behöver detta inte leda till en avregistrering från kyrkobokföringen (eller motsvarande) i utflyttningslandet och en motsvarande registrering i inflyttningslandet.

Sistnämnda fall kan jämföras med följande fall.

En kvinna inlämnade den 17 juni 1974 till Stockholms läns allmänna försäkringskassa en anmälan med "uppgifter för inskrivning av invandrare". Enligt anmälan hade hon, som var dansk medborgare, bosatt sig i Sverige den 1 oktober 1973. Hon var inte kyrkobokförd här. Hon beräknade att vistelsen i Sverige skulle bli stadigvarande. Vid utredning av FK framkom att hon arbetat i Sverige sedan september 1973. Den 14 februari 1975 inkom till FK bl a en flyttningsattest från sjukförsäkringskontoret, Frederiksbergs kommun, Danmark. I attesten angavs att kvinnans bosättning i Danmark ansågs ha upphört den 1 september 1974. – FK beslöt den 17 februari 1975 att kvinnan skulle vara inskriven hos kassan från och med den 1 september 1974. – I det överklagade beslutet fann RFV ej skäl att bifalla besvären. Hos FD framhöll df att hon ej varit mantalskriven i Sverige för åren 1974 och 1975. Hon hade kyrkobokförts i Sverige den 21 november 1974. – FD ändrade inte RFV:s beslut (FD 770414 dnr 1526/76).

De tidpunkter som kan anses ha varit aktuella vid avgörandet av när df stadigvarande började vistas i Sverige är dels september 1973, då

hon började arbeta i Sverige, dels 1 oktober 1973 då hon i anmälan till FK uppgav sig vara stadigvarande bosatt här, dels den 1 september 1974 då hon enligt en flyttningsattest från sjukförsäkringskontoret i Danmark uppgavs vara avflyttad från Danmark, dels den 21 november 1974, då df kyrkobokfördes i Sverige. Som framgått valde FD den 1 september 1974 som den tidpunkt, då df:s stadigvarande vistelse i Sverige påbörjades. Då hade kvinnan redan vistats och arbetat i landet i ungefär ett år. Df:s avsikt att stadigvarande bosätta sig här måste enligt mitt förmenande ha uppenbarats långt tidigare än den 1 september 1974. Ändå har man låtit detta datum bilda utgångspunkt för stadigvarande bosättning trots att det är klarlagt att personen i fråga vistats här, i betydelsen haft sin dygnsvila här, samt varit förvärvsverksam här långt tidigare. Tidpunkten för den faktiska kyrkobokföringen har inte fått någon speciell betydelse för avgörandet av om bosättningsrekvisitet inom sjukpenningförsäkringen varit uppfyllt i detta fall. I stället har det avflyttningsdatum, som utländsk myndighet funnit för gott att fastställa tillmätts avgörande betydelse. Orsaken härtill har troligen varit, att man velat undvika dubbelförsäkring.

I en dom meddelad 830712 (mål nr 2671/82:5) ansåg RFV, att den folkbokföringsmässiga registreringen i princip borde vara avgörande för om försäkringstillhörighet förelåg eller inte. Med hänsyn till vad som i målet upplysts om vederbörandes, en finsk medborgare, bosättningsförhållanden ansåg verket inte, att det fanns skäl att frånga den grundläggande principen om krav på internordiskt flyttningsbetyg och folkbokföringsmässig registrering. FÖD fann däremot, att stöd saknades för att vid bedömningen av bosättningsfrågan i det förevarande sammanhanget (förhandsprövning enligt tandvårdstaxan) anknyta så starkt till den folkbokföringsmässiga registreringen som RFV velat göra. FÖD hänvisade i stället till sådana omständigheter som lämnade tidsuppgifter om inflyttningen till Sverige, varaktigheten av hans anställning på arbetsplatsen, hans civilstånd och tidigare bosättningsort i Finland samt till vad som genom uppgift bla från arbetsgivaren framkommit om vederbörandes faktiska boende efter ankomsten till Sverige. Utifrån en materiell bedömning av dessa omständigheter fann FÖD, att mannen varit bosatt i Sverige under den aktuella tiden. Domstolen lämnade därför RFV:s talan utan bifall. FRN hade även i sin dom funnit, att mannen var bosatt i Sverige (821008 mål nr 1342/79).

1955 års nordiska trygghetskonvention liksom 1975 års nordiska sjukförsäkringsöverenskommelse upphörde att gälla den 1 januari 1982, då den nya nordiska konventionen om social trygghet (SFS 1981:1284) trädde i kraft (se ovan). Enligt konventionsförarbetena²³ anses överflyttningen i princip ske automatiskt i och med den

folkbokföringsmässiga registreringen i inflyttningslandet. Denna uppfattning hade, som framhållits ovan, kommit till uttryck även i den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen samtidigt som försäkringsadministrationen i Sverige tillerkänt sig rätten att göra en materiell prövning av bosättningsfrågan, när så ansågs påkallat. Denna möjlighet synes ha erhållit ett något mindre utrymme, om man utgår från RFV:s kungörelse (RFFS 1985:16, 4 §). Kyrkobokföringen skall nämligen enligt denna vara den formella omständighet, som ger rätt till inskrivning hos FK. Endast om *särskilda skäl* är för handen, får kyrkobokföringen inte denna utslagsgivande betydelse. En individuell materiell bedömning av bosättningsfrågan träder då i stället för ett formellt konstaterande av kyrkobokföring. Om man konstaterar att vederbörande ej är kyrkobokförd i Sverige, är detta i de flesta fall tillräckligt för att inskrivning hos FK ej kan ske.

Kyrkobokföring som formell förutsättning för inskrivning hos FK föreligger alltså i de flesta fall vid inskrivning hos FK vid inflyttning till Sverige från ett nordiskt land (utflyttning från Sverige till ett nordiskt land). FK slipper då den ibland svåra bedömning, som konstaterandet av att bosättningsvillkoret är uppfyllt/ej uppfyllt innebär.

4.3 Avregistrering från FK p g a avflyttning från Sverige

4.3.1 RFV:s anvisningar

Om PÅ har avregistrerat en person från kyrkobokföringen, får berörd FK ett meddelande härom via LST:s datacentral. När FK får ett dylikt meddelande om avregistrering från kyrkobokföringen, var FK enligt de tidigare gällande anvisningarna från RFV (cirkulär nr 15/1975) skyldig att utreda bosättningsfrågan. Om kassan vid utredningen fann, att svensk försäkrad stadigvarande bosatt sig i utlandet, skulle bosättningen i Sverige anses ha upphört vid avresan från landet. Hade kassan inte fått kännedom om tidpunkten för hennes/hans avresa från Sverige, skulle bosättningen anses ha upphört två veckor före den tidpunkt då meddelandet från LST blev framställt.

En svensk avregistrerades inte omedelbart, om hon/han inte *otvetydigt* visat sin avsikt att ge upp bosättningen här. Ett uttaget utvandringscertifikat (se ovan) var i de allra flesta fall tecken på

sådan avsikt. Utlänning avregistrerades i regel så snart hon/han kunde antas ha lämnat landet, om inte omständigheterna talade för fortsatt bosättning. Stod det inte klart, att utlandsvistelsen skulle vara ett år eller längre tid, avregistrerades den svenske medborgaren först efter ett års bortovaro. Denna behövde inte ha varit obruten. Avregistrering skedde även om vederbörande under året varit i Sverige några månader (se nedan FÖD 790803 mål nr 1328/78 och 1335/78). Inte heller gjordes skillnad mellan vistelse förorsakad av arbete åt svenska staten och vistelse på grund av arbete åt annan (se nedan).

På grund av sjömännens särskilda arbetsförhållanden behandlades dessa särskilt. En svensk sjöman, som var inskriven i sjömansregistret, presumerades vara bosatt i landet till dess särskilda omständigheter talade för något annat. Hade sjömannen tagit ut utvandringscertifikat och avförts ur kyrkobokföringen och talade faktiska omständigheter inte däremot, ansågs bosättningen ha upphört. För en utländsk sjöman förelåg inte samma presumtion för bosättning i Sverige.

Visar utredningen att en person inte haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands, skall hon/han anses vara bosatt i riket, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år (AFL 1:3 första stycket andra momentet). Genom denna ändring (SFS 82:529) upphörde en skillnad i bedömningen vad avsåg svensk och utländsk medborgare. Ettårsregeln gällde tidigare enbart för svenska medborgare och för utländsk medborgare som av svenskt företag utsänts för arbete utomlands. Lämnade annan utlänning Sverige blev det beroende på omständigheterna, om hon/han alltjämt skulle anses bosatt i Sverige. Gav utredningen vid handen, att hon/han tills vidare ämnade stanna utomlands, skulle bosättningen i Sverige anses upphöra, när hon/han lämnat landet. Denna skillnad föreligger alltså ej längre.

Som ovan framkommit ersattes RFV:s cirkulär nr 15/1975 den 1 januari 1986 av RFFS 1985:16. 8–14 §§ handlar om avregistrering och var egentligen en kodifiering av redan gällande rätt. RFV har i sina Allmänna råd närmare utvecklat dessa regler. Utgångspunkten för frågan om avregistrering är dock givetvis bestämmelsen i AFL 1:3 första stycket. RFV rekommenderar en viss rättstillämpning i anslutning till nämnda paragraf.

En grundläggande förutsättning för att en person skall vara inskriven hos FK är, att hon/han anses bosatt här i landet. Om denna

föresättning inte längre föreligger, skall df avregistreras från FK. Innehållet i bosättningsvillkoret är alltså fortfarande avgörande för om avregistrering skall ske eller inte. I AFL 1:3 finns som ovan framhållits bestämmelser som reglerar frågan om bosättningen skall bestå eller upphöra. En försäkrad som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara bosatt här, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år. Avses utlandsvistelsen bli längre, anses hon/han inte bosatt här. Vid bedömningen av om utlandsvistelsen överstiger ett år rekommenderar RFV att hänsyn inte tas till avbrott i utlandsvistelsen för semester, besök under längre helger, kortvariga affärsresor och liknande i Sverige.

Om utlandsvistelsen inte är tidsbegränsad rekommenderar RFV att FK avregistrerar df, om hon/han är osäker om utlandsvistelsens längd, men det finns omständigheter som talar för att vistelsen kan komma att överstiga ett år. FK skall noga utreda frågan om vistelsetidens längd. Om df skall stå kvar som inskriven under utlandsvistelsen, skall kassan bevaka tidpunkten för hennes/hans återkomst för att då kunna ta upp frågan om rätten att vara inskriven till ny prövning.

Det kan också förekomma att en försäkrad avregistreras på grund av att hon/han skall vistas i utlandet mer än ett år, men förhållandena senare ändras, så att hon/han återvänder tidigare. I ett sådant fall skall vederbörande enligt 6 § skrivas in hos FK fr o m dagen för återkomsten till Sverige.

Utöver den grundläggande regeln i AFL 1:3 och RFV:s rekommendationer i anslutning därtill finns alltså övriga regler rörande avregistrering i RFV:s kungörelse. Enligt 8 § är df skyldig att till FK anmäla, när hon/han avser att vara utomlands mer än ett år. En sådan anmälan bör enligt kungörelsen göras skriftligen. En särskild blankett har fastställts av RFV för detta ändamål. Den bör användas, om inte motsvarande uppgifter framgår av annat skriftligt meddelande från df. Den, som inte iakttar anmälningsskyldigheten, riskerar att bli återbetalningsskyldig för förmåner, som utgivits under den tid hon/han skulle ha varit avregistrerad.

Har df inte från början kunnat förutse att utlandsvistelsen kommer att överstiga ett år, skall hon/han göra anmälan så snart det kan beräknas att vistelsen kommer att överstiga den tiden (8 § andra stycket).

Enligt AFL 1:5 skall FK avföra försäkrad från sitt register över inskrivna försäkrade med verkan från den tidpunkt, då sådant

förhållande inträtt, att inskrivningen skall upphöra. Detta medför, att df vid utflyttning skall vara inskriven t o m den dag utflyttningen sker. Avregistrering skall alltså ske med giltighet fr o m dagen efter avresedagen.

I 9 § i RFV:s kungörelse stadgas detsamma, nämligen att en försäkrad, som avser att lämna Sverige för längre tid än ett år, skall avregistreras med verkan från och med dagen efter avresan.²⁴ I 10 § stadgas att om en utlandsvistelse från början var avsedd att vara längst ett år, men senare förlängs, avregistrering skall ske från och med den tidpunkt det kan beräknas att vistelsen kommer att överstiga den tiden.

I vissa fall kan df stå kvar som inskriven, fastän utlandsvistelsen förlängs så att den kommer att överstiga ett år. Detta gäller i de fall df avsett att vistas i utlandet längst ett år, men hemresan inte kan företas inom den tiden på grund av omständigheter som hon/han inte kan råda över (9 § andra momentet). Sådana omständigheter skall anses föreligga i de fall hemresan skjuts upp på grund av naturkatastrof, krig, akut sjukdom eller liknande. En hemresa kan också fördröjas på grund av förseningar, platsbrist eller andra svårigheter med kommunikationerna. En förlängning med resdagar bör enligt RFV accepteras utan vidare, om tiden inte överstiger en vecka.²⁵

Som ovan framkommit blev den, som var inskriven i svensk FK och som efter anmälan därom hos kyrkobokföringsmyndigheten i Sverige bosatt sig i annat nordiskt land, avförd från den svenska kyrkobokföringen. FK aviserades härom. Enligt den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen blev alltså vederbörande mer eller mindre automatiskt överflyttad till sjukförsäkringen i det andra nordiska landet.

11 § RFFS 1985:16 handlar om flyttning till ett nordiskt land. Då gäller att FK vid bedömningen av frågan om avregistrering i princip skall följa folkbokföringsmyndigheternas beslut om avregistrering från kyrkobokföringen. Detta är en följd av bestämmelserna i 1982 års nordiska konvention om social trygghet och 1969 års nordiska överenskommelse om folkbokföring. Avregistreringen från FK skall ske fr o m den dag df avregistreras från kyrkobokföringen i Sverige. Endast om särskilda omständigheter föreligger kan df avregistreras från FK, om hon/han fortfarande är kyrkobokförd här. Det är viktigt att en person inte blir utan försäkringsskydd.

I sina Allmänna råd²⁶ framhåller RFV att när det kommer till FK:s kännedom, att en person, registrerad hos både PÄ och FK, skall

flytta eller har flyttat till annat nordiskt land, FK skall uppmana df att anmäla flyttningen till PÄ. FK själv kan göra en sådan anmälan och även ta kontakt med aktuella myndigheter i inflyttningslandet. Är däremot df avregistrerad från kyrkobokföringen, skall FK avregistrera henne/honom från försäkringen utan vidare utredning.

Genom lagen 1984:1104 (se ovan), som trädde i kraft den 1 april 1985, skall den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning anses bosatt i riket under hela utsändningstiden, även om den är avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller även vederbörandes familj. Genom förordningen (1985:73) om undantag från svensk socialförsäkringslagstiftning vid arbete utomlands, som också trädde i kraft den 1 april 1985, gjordes dock undantag för arbetstagare, som är arvodesanställda av styrelsen för internationell utveckling för arbete inom det svenska biståndet i ett annat land och deras medföljande familjemedlemmar enligt bestämmelserna.

En på utrikes ort anställd svensk missionär (se nedan) äger enligt FBF 28 § rätt att kvarstå i kyrkobokföringen även under utlandsvisitsen. Detta förhållande skall emellertid inte ha någon betydelse för FK:s bedömning av bosättningen.

I fall där FK erhåller meddelande från folkbokföringen om att en försäkrad är mantalsskriven "utan känt hemvist", föreskrev RFV i cirkulär 15/1975, att df skulle avregistreras, om kassan inte hade vetskap om att hon/han var bosatt i riket. Avregistrering skulle ske två veckor före den tidpunkt då meddelandet från folkbokföringen blev framställt. En regel av denna innebörd finns nu i RFFS 1985:16 13 §.²⁷

Enligt RFV:s tidigare föreskrifter gällde att en sjöman, som var registrerad i sjömansregistret, skulle avregistreras från FK, endast om han anmält utvandring (se ovan). Reglerna i den då gällande mönstringsförordningen medförde, att en sjöman stod kvar i sjömansregistret intill utgången av året efter det år hans anställning på svenskt handelsfartyg hade upphört. Men om vederbörande inte längre kunde betraktas som sjöman jämlikt AFL 20:1 andra stycket skulle bosättningen i Sverige bedömas enligt samma regler som gällde för annan svensk medborgare, som lämnat landet utan avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands (se RFV:s och FÖD:s resonemang i domen 830301 mål nr 1986/81:6).

I och med att den nya ettårsregeln infördes i AFL från och med den 1 juli 1982 har saken kommit i ett annat läge. En försäkrad står

inte som tidigare kvar som inskriven upp till ett år efter det att hon/han lämnat Sverige. I stället skall hon/han enligt AFL avregistreras redan vid avresan, om hon/han avser att vara borta mer än ett år. Något undantag från denna regel har inte gjorts för sjömän. Mot denna bakgrund rekommenderar RFV, att FK behandlar en sjöman som är inskriven hos kassan enligt samma principer som andra inskrivna försäkrade, när det gäller avregistrering vid utlandsvistelse. Arbete på utländskt fartyg bör då jämföras med utlandsvistelse. Detta bör gälla vid tillämpningen av såväl ettårsregeln som andra regler som rör avregistrering från FK.

4.3.2 Rättstillämpningen

4.3.2.1 Svenska medborgare

Som ovan framkommit tillämpades fram till juni 1982 en sk ettårsregel, som fått sin närmare utformning i RFV:s cirkulär nr 15/1975. För svenska medborgares vidkommande innebar regeln, att man gjorde en åtskillnad mellan tidsobegränsade och tidsbegränsade utlandsvistelser. Var utlandsvistelsen från början tidsbestämd, kunde den enskilde redan från utlandsvistelsens påbörjande avregistreras från FK, om utredningen visade, att vistelsen skulle komma att innebära en stadigvarande bosättning. Var utlandsvistelsen däremot från början tidsbestämd, ansågs bosättning i Sverige föreligga intill ett år efter avresan, även om utlandsvistelsen redan från början var avsedd att vara längre tid än ett år. Cirkulärtexten uttryckte detta så, att utredningen måste ha utvisat, att vederbörande inte haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands.

Av nedan anförda rättsfall framgår de faktiska omständigheter som ansetts utvisa, att den enskilde haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands. Vilka dessa omständigheter varit har betydelse även för rättstillämpningen efter halvårsskiftet 1982, eftersom de rättstillämpande organen även hädanefter måste ta ställning till den enskildes avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands. Ettårsregeln har förändrats i så måtto, att vid tidsbestämda utlandsvistelser omfattande längre tid än ett år, den enskilde skall omedelbart avregistreras från FK. Är utlandsvistelsen redan från början avsedd att vara längst ett år, skall någon avregistrering ej ske, dvs den enskilde skall fortfarande anses vara bosatt i Sverige. Vid redan från början tidsbestämda utlandsvistelser får utredningen utvisa, om den enskilde haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands.

Ett studium av rättstillämpningen ger vid handen, att den enskilde vid utlandsvistelse ibland har önskat bli avregistrerad från FK, men att hon/han dock i de flesta fall fortfarande velat omfattas av försäkringen. Antingen den enskilde funnit det negativt att vara sjukpenningförsäkrad i Sverige under ett års tid utan att vistas här och därmed vara skyldig att erlägga sjukförsäkringsavgift eller hon/han velat vara sjukpenningförsäkrad utan att FK låtit vederbörande kvarstå inom försäkringen, gällde att fastställa, om personens avsikt varit att stadigvarande bosätta sig utomlands.

En svensk kvinna ingick den 1 oktober 1973 äktenskap med en fransk medborgare bosatt i Frankrike och flyttade i samband med äktenskapets ingående dit. Stockholms läns allmänna försäkringskassa avförde henne från nämnda datum från kassans register för inskrivna försäkrade. Kvinnan överklagade. RFV ansåg dock att hon upphört att vara bosatt i Sverige i och med giftermålet. Även hos FD yrkade kvinnan att få kvarstå som inskriven hos FK under tolv månader från utresedagen den 1 oktober 1973 och framhöll att hon fortfarande var mantalsskriven i Sverige, hela tiden studerat på Stockholms universitet, inte förvärvsarbetat vare sig i Sverige eller Frankrike och att hon hade kvar tillhörigheter i föräldrahemmet i Stockholm. FD fann inte skäl föreligga till ändring i RFV:s beslut (FD 751230 dnr 1142/75).

Samtliga instanser fann alltså att kvinnan genom giftermålet ådagalagt sin avsikt att stadigvarande bosätta sig i Frankrike, varför ifrågavarande regel om rätt att kvarstå som inskriven under ett års tid inte förelåg. Utlandsvistelsen ansågs från början tidsobestämmd.

En kvinna, som erhållit en ettårig FN-tjänst i Peru, begärde att få utträda ur kassan. Södermanlands läns allmänna försäkringskassa fann att hon under ett års tid från avresan skulle kvarstå i kassan. Kvinnan överklagade och yrkade att bli befriad från sjukförsäkringsavgift, som påförts henne för det aktuella året. RFV fann dock, att kvinnan lämnat Sverige utan att anmäla utvandring eller på annat sätt tydligt ådagalagt avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands samt att hennes utlandsvistelse fortvarat mer än ett år efter avresan från riket. Hon ansågs då enligt gällande praxis ha varit bosatt i Sverige intill ett år efter avresan från riket. På grund härav lämnade RFV och sedan även FD besvären utan bifall (FD 760525 dnr 1379/75).

Samma frågeställning var aktuell i FD 751028 dnr 1172/75. Den klagande var missnöjd med att ha påförts sjukförsäkringsavgift för det första av flera år som vederbörande planerat att tillbringa utomlands. Men med hänvisning till ifrågavarande regel ansågs dock skyldighet föreligga att erlägga sådan avgift.

Två makar var inskrivna hos Stockholms läns allmänna försäkringskassa. Enligt till kassan inkomna uppgifter hade makarna den 25 februari 1974 avrest från Sverige till Pakistan. Mannen var anställd av arméstabens

FN-avdelning för tjänstgöring i Kashmir under tiden 23 mars 1974–1 april 1975. Kassan beslöt den 20 december 1974 att avföra makarna från registret över inskrivna försäkrade från och med den 26 februari 1975. Makarna överklagade men RFV och FD ändrade ej kassans beslut (FD 760617 dnr 1405/75 och 1415/75).

I följande rättsfall blev en kvinnlig missionär avregistrerad från kassans register över inskrivna försäkrade dagen efter det att hon lämnade Sverige för en beräknad vistelse i Moçambique på 4–5 år. Intressant är att undersöka vilka omständigheter som i detta fall medfört, att man utgått från, att kvinnan haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands, varför rätten att kvarstå i FK under ett år efter avresan inte längre kvarstått.

De politiska förhållandena i Moçambique utvecklade sig emellertid därhän, att missionsarbetet måste läggas ned. Kvinnan nödgades därför återvända till Sverige redan efter ca tio månaders utlandstjänst. Hon återkom till Sverige den 28 november 1975 och blev från och med denna dag åter inskriven hos FK. Kvinnan var gravid med väntad nedkomst den 15 april 1976. Någon fp kunde inte utges till henne i anledning av den väntade nedkomsten. Över FK:s beslut anförde kvinnan besvär hos RFV med yrkande, att fp måtte utgå med hänsyn till de speciella omständigheter som avgjort utlandsvistelsens varaktighet i hennes fall. RFV biföll ej besvären. Hos FD åberopade kvinnan, att hon hela tiden varit kyrkobokförd i svensk församling och att barnbidrag hela tiden utbetalats till ett annat barn kvinnan hade med hänsyn till att utlandsvistelsen ansetts vara tillfällig. FD ändrade dock ej RFV:s beslut (FD 761230 dnr 1564/76).

Inga omständigheter som styrker kvinnans avsikt att stadigvarande (i betydelsen för all framtid) bosätta sig utomlands har framkommit i referatet. Tvärtom synes hennes motsatta avsikt vara styrkt, nämligen att hon inte hade för avsikt att för all framtid bosätta sig utomlands utan endast vistas där under en visserligen lång men dock tidsbegränsad period. I begreppet stadigvarande vistelse ligger i princip att vistelsen är tidsobestämd, även om begreppet också använts för att beteckna en tidsbestämd längre vistelse. Att en långvarig tidsbestämd vistelse skall anses ådagalägga avsikt om ett stadigvarande i betydelsen tidsobestämt boende synes ej vara en rimlig tolkning av regeln. Visserligen skall, som ovan framgått, regeln i FBF 28 § sista stycket om att avregistrering från kyrkobokföringen ej skall ske för missionär som vistas utomlands, även om denna vistelse är mycket långvarig, ej ha betydelse för FK:s bedömning av bosättningen. Förklaringen får sökas i den utveckling av bosättningsbegreppet som skedde under 1950-talet och framför

allt 1960-talet mot en tillämpning av dygnsviloregeln, dvs platsen där man rent faktiskt vistades skulle vara avgörande för rätten att omfattas av sjukförsäkringen. I den ovan omnämnda utredningen av RFV (1966-09-22) framhöll RFV, att i fråga om sjukförsäkringens bosättningsbegrepp kassorna i princip tillämpade samma bedömningsgrunder som gällde inom folkbokföringen för bedömning av frågan om och i så fall var en person skulle vara kyrkobokförd. Även inom sjukförsäkringen var sålunda huvudprincipen, att envar skulle registreras, där hon/han regelbundet intog sin dygnsvila. Verket förklarade att det för sjukförsäkringens del var nödvändigt att tillämpa ett bosättningsbegrepp som så nära som möjligt anslöt till den faktiska bosättningen. Beträffande sjukförsäkringens praxis i de fall, som i folkbokföringsavseende särskilt reglerats och där man gjort avsteg från dygnsviloregeln, framhöll verket, att utomlands stationerad personal tillhörande utrikesförvaltningen med familjer och svenska tjänare inte ansågs bosatta i riket utan hade sitt egentliga hemvist i det land där de vistades under huvudmannens tjänstgöring. Vidare uppgavs att utomlands anställda svenska missionärer och präster med familjer omedelbart skulle avföras vid avresan till sitt verksamhetsfält.

Varför rättsutvecklingen gått i denna riktning för de ifrågavarande grupperna, så att en tidsbestämd utlandsvistelse överstigande ett år (före 1 juli 1982) inte gav rätt att anses bosatt i Sverige under det första året, framgår ej av RFV:s utredning. Fallet kan jämföras med följande avgörande.

En svensk kvinna, som väntade barn med en fransman avregistrerades från svensk FK i och med att hon ingått äktenskap med mannen och rest till Frankrike. Kvinnan överklagade och framhöll att hon fortfarande var skriven i Sverige och hade sin fasta bostad i Stockholm. Det var endast praktiska skäl som gjorde att hon stannade ett antal månader i Frankrike för att föda sitt barn. Hon hade ej för avsikt att avflytta från Sverige. Hon åberopade kopia av hyreskontrakt och avtal om avstående av rätt till förlängning av hyresavtal avseende andrahandsuthyrning. Denna andrahandsuthyrning var maximerad till sex månader. FD fann att tillräckliga skäl inte förelåg till antagande, att kvinnan vid sin avresa från Sverige haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands (FD 770616 dnr 852/76). Hon skulle således anses bosatt i Sverige under ett år från det att hon avreste till utlandet.

En utlandsvistelse överstigande ett år för en gravid svensk kvinna innebär många gånger, att kvinnan inte uppfyller 180-dagarsregeln eller 270-(nu 240)-dagarsregeln inom föräldraförsäkringen, varvid

ingen fp eller endast garantibeloppet kan utgå (se exv FD 771215 dnr 1240/77, FÖD 790222 dnr 1016/78, FÖD 820921 mål nr 1461/82:9).

I FBF 15 § stadgas bl a att en person som studerar skall anses ha sitt egentliga hemvist hos föräldrarna, andra anhöriga eller, om hon/han är gift, hos sin familj, även om hon/han till följd av studierna tillbringar dygnsvilan någon annanstans. Möjligen har denna regel påverkat FK i dess beslut att låta personen i följande rättsfall vara fortsatt inskriven i svensk FK utan att efter utgången av ett år avregistrera honom.

Personen i fråga var inskriven hos Södermanlands läns allmänna försäkringskassa. Från och med april 1973 studerade han medicin i Freiburg i Västtyskland. Sedan FK mottagit en avi från PÅ utvisande att han den 16 juni 1976 ingått äktenskap med en västtysk medborgare, uppgav mannen på förfrågan av kassan, att han var kyrkobokförd och mantalsskriven i Sverige, men att han på grund av studier vistades i Freiburg. Han skulle även i fortsättningen tillbringa sina ferier i Sverige och räknade inte med att bosätta sig i Tyskland, under förutsättning att hans hustru kunde få arbete i Sverige. Studierna skulle pågå åtminstone till och med april 1979. I beslut den 27 augusti 1976 förklarade FK, att mannen skulle avföras från registret över inskrivna försäkrade från och med den 16 juni 1976, eftersom hans giftermål kommit till kassans kännedom. – Över FK:s beslut anförde mannen besvär hos RFV. Han framhöll därvid, att han vid uppehåll i studierna under helger och sommarferier vistades i Sverige, där han hade sitt hem. Vid längre ferier försökte han alltid erhålla praktikarbete i hemorten. Han uppgav vidare, att han efter avslutade studier avsåg att bosätta sig i Sverige som läkare. – RFV inhämtade att mannen bott i studentrum, innan han gifte sig. I samband med giftermålet hade han och hans hustru flyttat till en gemensam lägenhet. Mannens föräldrar hade kört ner möbler till dem och i övrigt hjälpt dem med bosättningen. RFV fann att mannen från den dag han och hans hustru flyttade till gemensam bostad i Västtyskland inte längre kunde anses bosatt i Sverige. FD var av samma mening (FD 780509 dnr 2146/77).

I detta fall ansågs en mer än treårig utlandsvistelse ej utgöra någon stadigvarande bosättning, eftersom mannen idkade studier och regelbundet återkom under ferier od till Sverige. Han uppgav sig också ha för avsikt att efter studiernas slutförande återvända till Sverige. I och med giftermålet och etablerandet av gemensam bostad med maken i Västtyskland ansågs avsikten att återvända till Sverige ej längre styrkt. Trots att mannen fortsatte med sina studier efter giftermålet och trots försäkran att när studierna slutförts återvända till Sverige, hade giftermålet och den med hustrun gemensamma bosättningen förändrat förutsättningarna för fortsatt rätt att vara inskriven i svensk FK (se nedan 4.4).

Två makar i 70-årsåldern hade i augusti 1976 avrest till Rhodesia utan att anmäla utvandring eller på annat sätt tillkännage någon avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands. De hade efter avresan behållit en bostad i Sverige, där de varit kyrkobokförda och mantalsskrivna. Vid utredning uppgavs att resans ändamål varit att besöka en dotter till makarna, som sedan lång tid tillbaka varit bosatt i Rhodesia. Makarna återkom till Sverige i juni 1977, eller efter ca tio månaders bortovaro. Hustrun hade dessutom kortvarigt gjort ett besök hos en son i Sverige vid jultiden 1976. Efter återkomsten i juni månad vistades makarna i Sverige under ca tre månader. Den 23 september 1977 avreste de från landet för att efter ett kortare uppehåll i Rom återvända till Rhodesia på obestämd tid. Vad sålunda förekommit utgjorde enligt FÖD:s mening inte tillräckliga skäl att avföra makarna från FK:s register över inskrivna försäkrade med verkan ett år efter avresan i augusti 1976. Både FK och RFV hade dock menat att skäl för avregistrering förelåg. En ledamot i FÖD var skiljaktig och menade, att makarna bort avföras från kassans register per den 23 september 1977 (FÖD 790803 dnr 1328/78 och 1333/78).

Svårigheten att avgöra om en person har för avsikt att fortfarande vara bosatt i Sverige, när hon/han under långa tider vistas utomlands framgår av detta rättsfall. Samtliga instanser fann att vistelsen utomlands var tidsbestämd. Detta ansågs framkomma genom sådana omständigheter som bibehållen bostad i Sverige, kyrkobokföring och mantalsskrivning i Sverige samt resans ändamål. Ettårsregeln var därför tillämplig. FÖD tolkade denna regel så att vederbörande måste under ett helt år vistas utomlands för att kunna avföras från FK:s register över inskrivna försäkrade. Hade man vetskap om att vederbörande snart tänkte vistas utomlands igen, fick en vistelse i Sverige som inföll under första året efter påbörjandet av den tidigare utlandsvistelsen inte uppfattas som en tillfällig vistelse här utan som återupptagande av en stadigvarande bosättning. Den nya utlandsvistelsens karaktär av tidsobestämd eller tidsbestämd skulle därefter prövas. Om den visade sig vara tidsobestämd, kunde den omedelbart avregistreras, och om den uppfattades som tidsbestämd, skulle ettårsregeln ånyo bli tillämplig. Huruvida en eventuell stadigvarande bosättning utomlands etablerades fr o m september 1977 ansåg sig FÖD:s majoritet dock ej ha anledning att ta ställning till.

Jag har ej funnit några FÖD-avgöranden rörande ettårsregeln från tiden efter 1 juli 1982. Som tidigare framkommit har ettårsregeln preciserats, varför den troligtvis inte ger upphov till några större tillämpningssvårigheter.

4.3.2.2 Utländska medborgare

Före lagändringen 1 juli 1982, då den modifierade ettårsregeln infördes, vilken gäller oberoende av om den enskilde är svensk eller utländsk medborgare, föreskrevs i RFV:s cirkulär att, om utlänning, som är inskriven i svensk FK, lämnar landet, det blir "beroende av omständigheterna", om hon/han alltså skall anses bosatt i Sverige. Detta innebär att man överlämnade åt rättstillämparen att närmare dra upp riktlinjerna för vilka omständigheter som kunde komma i fråga.

Följande rättsfall rör tiden före lagändringen och innefattar en prövning av den ovannämnda lokutionen "beroende av omständigheterna". Fallet är refererat (ref FD 1976:5).

En mycket svårt lungsjuk turkisk kvinna, som sedan ett par år varit inskriven i svensk FK, återvände tillsammans med maken till Turkiet för vård den 31 mars 1973. Den utredning som Stockholms läns allmänna försäkringskassa företog rörande kvinnans bosättningsort utvisade, att hennes anställning i Sverige upphört, att makarna endast hade få personliga tillhörigheter kvar i Sverige samt att de inte hade någon egen bostad. Kassan beslöt därför att avföra kvinnan från registret över inskrivna försäkrade. Kassan synes ha gått på den linjen att avsaknad av arbetsgivare och bostad i Sverige var sådana omständigheter som utvisade, att en utlänning som lämnat Sverige inte längre kunde anses bosatt här. RFV fann ej skäl föreligga till ändring av FK:s beslut. FD menade däremot, att kvinnan svårt sjuk lämnat Sverige för att i sitt hemland få av läkare rekommenderad vård och behandling och att hennes avsikt varit att återvända till Sverige, när hon åter blev frisk (FD 751217 dnr 853/74).

Hennes avsikt hade alltså varit att återvända till Sverige, men hon hade av sin sjukdom förhindrats att göra detta.²⁸ Därför hade hon enligt FD:s mening rätt att vara inskriven i svensk FK så länge hindret förelåg, i det ifrågavarande fallet fram till den tidpunkt då hon avled. Inget i rättsfallet motsäger, att inte även FD menat, att avsaknad av arbetsgivare och bostad i Sverige samt makes uppehållsort är sådana omständigheter, som skall tillmätas betydelse vid avgörandet av en utlännings bostadsort, då vederbörande inte längre vistas i Sverige. Men FD gör klart att dessa omständigheter inte kan tillmätas någon större betydelse, såvida det ändå kan anses vara styrkt, att vederbörande har för avsikt att återvända till Sverige men är förhindrad att göra detta p g a faktorer, över vilka hon/han själv inte kan råda. Detta subjektiva, i betydelsen direkt anknytet till personen i fråga, villkor kan alltså i en situation som denna väga tyngre än sådana

objektivt konstaterbara faktorer som avsaknad av arbetsgivare och bostad i samt familjeanknytning till Sverige.

I följande rättsfall, som har stora likheter med det föregående, har ettårsregeln ansetts vara tillämplig, trots att det rörde sig om en utländsk medborgare.

Älvsborgs läns allmänna försäkringskassa beslöt i oktober 1976 att avföra en jugoslavisk tandläkare, som var anställd som tandläkare i Sverige, från FK pga vederbörandes vistelse i Jugoslavien. Över FK:s beslut anförde mannen besvär hos RFV. Han uppgav att han sedan år 1966 hade varit permanent bosatt i Sverige och att han under en den 1 juni 1976 påbörjad semesterresa till Jugoslavien hade insjuknat i en psykisk sjukdom. Han hade undergått psykiatrisk undersökning den 23 maj 1977 och hade under tiden 2 juni – 2 augusti 1977 varit intagen på psykiatriskt sjukhus i Belgrad. Han hade på grund av sin sjukdom inte kunnat återvända till Sverige förrän den 24 september 1977. Mannen gjorde gällande att han alltför måste anses bosatt i Sverige. Han upplyste att han hade fasta utgifter i Sverige för bl a hyra och garage. Han yrkade att han skulle återinskrivas hos FK. RFV fann att han skulle vara inskriven hos FK intill ett år efter avresan från Sverige 1976. FÖD fann liksom RFV att för mannen i fråga borde tillämpas den ettårsregel, enligt vilken i Sverige bosatt försäkrad, som lämnar landet utan att en utvandringssituation föreligger, har rätt att räknas såsom bosatt här intill ett år efter avresan från Sverige. Denna regel kan emellertid inte anses ha den innebörden att en person, som under utlandsvistelsen blir sjuk och därigenom förhindrad att återvända till Sverige före ettårsfristens utgång, skall oavsett detta anses inte längre bosatt i landet efter nämnda frists utgång. FÖD fann alltså att mannen bort vara inskriven i FK under hela sjukperioden. Även under den tid av en och en halv månad som mannen vistats i Jugoslavien efter det att han utskrivits från sjukhuset, borde han med hänsyn till omständigheterna skäligen få kvarstå som inskriven (FÖD 791220 dnr 2146/78). – Försäkringsdomare Karl-Ingvar Rundqvist och ledamoten Lenart Hörnlund var skiljaktiga. De ansåg att den ettårsregel, som enligt praxis gällde för svensk medborgare som lämnat Sverige men såvitt framgick inte haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands, borde kunna tillämpas i detta fall med hänsyn till de föreliggande omständigheterna, ehuru mannen var jugoslavisk medborgare. Han hade dock avrest till Jugoslavien den 31 maj 1976 och inte återvänt till Sverige inom ett år därefter. Hans uppgift att han på grund av psykisk sjukdom varit förhindrad att under denna period återvända till Sverige kunde inte utan vidare godtas och var enligt deras mening inte tillfredsställande styrkt. – Rättsfallen FD 770915 dnr 2479/79 och 771027 dnr 238/77 rörde samma problematik, dvs att df pga sjukdom inte kunde återvända till Sverige inom ett år. – Det publicerade avgörandet FD 1975:27 rörde frågan om ettårsregelns tillämplighet på utländsk medborgare. En kvinna, som var brittisk medborgare, var gift med en svensk man och bosatt i Sverige. Kvinnan vistades vid ett tillfälle tillsammans med maken under en period av två år i England. Underinstanserna fann att kvinnan (liksom mannen) skulle avföras från registret över

inskrivna försäkrade ett år efter avresan. Kvinnan, som påfördes sjukförsäkringsavgift överklagade och FD fann, med beaktande av vad som upplysts om hennes medborgarskap och förhållanden i övrigt, att hon upphört att vara bosatt i Sverige i och med avresan till England.

Följande två rättsfall från något senare datum illustrerar tillämpningen av regeln, att det är beroende på omständigheterna, om en utlänning som lämnar Sverige alltså skall anses bosatt här. Visar en samlad bedömning av omständigheterna, att de haft för avsikt att tills vidare stanna utomlands, skall hon/han avregistreras från svensk FK. Olika faktiska omständigheter har ansetts bevisa en stadigvarande bosättning i Sverige respektive utlandet.

Ifrågarande rättsfall gällde en utländsk man som från den 1 januari 1955 var inskriven i FK. Hans sjukpenningförsäkring grundades på inkomst av anställning vid svenskt rederi. Han var gift och sammanboende med sin hustru och en 11-årig son. Hustrun och sonen var inte mantalsskrivna i Sverige. Mannen uppgav att han, som under en viss sjukdomsperiod bott i Köln i Västtyskland, hade för avsikt att återvända till Sverige och bosätta sig här men önskade få vara tillsammans med sin familj i Köln. Den bostad han uppgivit sig ha i Västerås beboddes av hans bror och han själv betalade ej någon hyra för denna bostad. Västmanlands läns allmänna försäkringskassa avregistrerade mannen från den 24 september 1978. Mannen överklagade och angav familjeskäl som orsak till att han avsåg att tillfälligt vistas i Köln. Mannen, som hela tiden varit kyrkobokförd och mantalsskriven i Sverige, köpte i juni 1979 en villafastighet. FRM fann i dom 790710 mål nr 5635/79, att mannen måste ha upphört att vara bosatt i Sverige senast från den 24 september 1978. Referenten var skiljaktig och ansåg ej, att mannen haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands, då han den 24 september 1978 reste till Västtyskland, utan denna vistelse var av tillfällig natur. RFV medgav bifall till besvaren och framhöll, att mannen sedan lång tid varit inskriven i FK och mantalsskriven i riket. Hans uppgifter om att han inte haft för avsikt att bosätta sig utom riket skulle godtas, i synnerhet som de vann stöd av hans fastighetsförvärv i Sverige. FÖD var av samma mening (FÖD 810715 mål nr 1049/79:3).

En jugoslavisk kvinna som kommit till Sverige i augusti 1975 och därvid bott hos sina föräldrar hade under början av 1980-talet kommit att vistas mycket i Jugoslavien beroende dels på sonens skolgång i Jugoslavien, dels på långvarig sjukdom. Enligt FRM (831229 mål nr 4855/81 och 5383/81) gav utredningen vid handen, att kvinnan i varje fall från den 28 januari 1980 haft för avsikt att tills vidare stanna utomlands, varför hon från detta datum inte kunde anses bosatt i Sverige. FÖD meddelade ej prövningstillstånd (840626 mål nr 491/84:9; jfr FÖD-beslut mål nr 493/84:9 från samma datum rörande samma kvinna).

I båda fallen var skälen till utlandsvistelsen samvaro med familjemedlemmar, som vistades i utlandet. I de flesta situationer torde

detta leda till en avregistrering från svensk FK såsom i det senare fallet. Att utgången inte blev sådan i det förra fallet, berodde på att tilltro sattes till mannens uppgifter om sin avsikt att fortfarande vara stadigvarande bosatt i Sverige, styrkta genom fastighetsförvärv i Sverige samt långvarig tillhörighet till svensk FK.

4.4 Periodvis vistelse i utlandet

En vanligt förekommande situation är att människor periodvis under ett år är bosatta dels i Sverige, dels i ett annat land. Ur rättslig synvinkel måste avgöras, var vederbörande skall anses vara stadigvarande bosatt. Frågan om avregistrering från svensk FK kan då uppkomma men ibland även fråga om inskrivning eller återinskrivning i kassan, då den enskilde tidigare har blivit avregistrerad.

Följande två rättsfall rörande samma person gäller frågan var man skall anses vara stadigvarande bosatt, när man bor halva året i Sverige och halva året utomlands.

Personen i fråga, en man, var inskriven hos Kopparbergs läns allmänna försäkringskassa. Han uppgav den 26 februari 1974 att han vistades halva året i Sverige och halva året i Jugoslavien. Vid utredning som kassan företog i ärendet framkom att hans hustru var jugoslavisk medborgare och att makarna hade två gemensamma barn. Mannen och hans familj bodde sedan flera år tillbaka i Jugoslavien. Ena halvan av året brukade han vistas i Leksand, där han även hade en fastighet. Andra halvan av året vistades han emellertid hos sin familj i Jugoslavien, där hans hustru hade förvärvsarbete och där deras barn gick i skola. Med hänsyn till vad som framkom vid utredningen fann FK att mannen inte längre var att anse som bosatt i Sverige. Kassan beslöt därför att avregistrera honom ur kassans register över inskrivna försäkrade från och med den 1 januari 1974. – Mannen besvarade sig hos RFV och anförde, att han sedan 1969 vistats regelmässigt halva året på sin fastighet i Leksand, där han hela tiden utförde förvärvsarbete. Han var mantalsskriven i Leksand. RFV fann dock att han fick anses ha starkare anknytning till Jugoslavien än till Sverige och att han därför inte skulle anses bosatt i riket. Mannen besvarade sig hos FD och anförde, att han där hade varken permanent uppehållstillstånd, arbetstillstånd eller fasta ägodelar. Han hade ingen som helst anknytning till Jugoslavien fränsett känslöbanden till familjen. LSM hade för taxeringsåret 1977 beräknat hans grundavdrag efter nio månaders vistelse i Sverige. FD fann dock att mannen i varje fall vid den tid då han avfördes ur FK:s register över inskrivna försäkrade inte kunde anses bosatt i Sverige (FD 781229 dnr 913/78).

Mannen ansökte ånyo om att bli inskriven i Kopparbergs läns allmänna försäkringskassa, men kassan fann att han fortfarande ej var bosatt här (i beslut 790911). Även FRN fann att mannen vid tidpunkten för det

överklagade beslutet inte kunde anses ha varit bosatt i Sverige (FRN 811028 mål nr 3471/79). Mannen besvarade sig hos FÖD. RFV yrkade att besvären lämnades utan bifall. FÖD:s majoritet biföll ej besvären och gav i motive-ringen för sitt beslut uttryck för regeln, att en person, som blivit avförd från svensk FK pga bosättning utomlands, måste för att kvalificera sig för bosättning i Sverige igen vistas här minst ett år i en sammanhängande tidsföljd (FÖD 820630 mål nr 2093/81:4). – Försäkringsdomaren Bergh och ledamoten Nordenfelt var skiljaktiga och anförde i sitt gemensamma votum en rad principiellt intressanta frågor som aktualiseras i fall som det ifrågavarande och likartade (jfr exv FÖD 811007 mål nr 1004/80:2, se ovan).

Vilka anknytningsfaktorer skall tillmätas betydelse och hur skall de rangordnas och vägas i förhållande till varandra?²⁹ Hur skall man göra då ett "jämviktsläge" uppkommer, dvs de anknytningsfaktorer, som talar för bosättning i ett land väger lika tungt, som de anknytningsfaktorer, som talar för bosättning i ett annat land? Skall små förändringar som väger över i ena eller andra riktningen få betydelse? Bör kravet på sammanhängande vistelse i Sverige under ett år upprätthållas och få tjäna som en kvalifikationstid för att komma i åtnjutande av förmånen att ånyo bli inskriven hos kassa? Slutligen, kan rättstillämpningen rörande dubbel bosättning enligt FBF 12 § vara vägledande vad avser arten och rangordningen av anknytningsfaktorer?

De båda skiljaktiga i domen ovan menade, att någon dylik kvalifikationstid inte borde uppställas i vidare mån "än som med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet må anses erforderligt för att man skall kunna fastställa att vågskålen vägt över" (jfr exv FD 771230 dnr 1963/76 och 1964/76). Det torde inte vara hänsyn till den ifrågavarande situationen, som legat till grund för RFV:s uppställda krav på att vistelsen måste vara avsedd att vara minst ett år. I detta fall gällde det ju en svensk medborgare, som var mantalsskriven i Sverige och som pga starka anknytningsfakta till utlandet pga i utlandet bosatta familjemedlemmar blivit avförd från svensk FK. Om anknytningsfaktorerna för att betrakta vistelsen i Sverige som "mer" stadigvarande än vistelsen i utlandet bedöms väga tyngre, skulle det alltså först krävas ett sammanhängande boende i Sverige på minst ett år, för att vederbörande skulle bli inskriven i FK och därmed få möjlighet att tillgodogöra sig ifrågavarande omsvängning vad gäller anknytningsfaktorerna. Att uppställa ettårskravet i detta sammanhang synes inte rimligt och saknar större praktisk funktion.

När det gäller frågan, vilka anknytningsfaktorer som skall få

betydelse i detta sammanhang och vilken inbördes rangordning de skall ha, torde följande kunna anföras. Periodvis vistelse i ett land p g a sammanboende med där bosatt maka/make och eventuella barn anses som en anknytningsfaktor till ifrågavarande land av hög dignitet. Platsen för utförande av förvärvsarbete, för förvaring av möbler och andra personliga tillhörigheter, för mantalsskrivning och taxering är andra anknytningsfaktorer av betydelse. Familjeanknytningen och förvärvsarbetsanknytningen torde vara de viktigaste i nu nämnd ordning. Om en person, som i rättsfallen ovan, bor med sin familj i ett land ena hälften av året och förvärvsarbetar i ett annat land andra hälften av året, visar dessa, att anknytningen till familjen skall väga tyngst. Man kan dock inte dra den slutsatsen att så skall vara fallet, även om personen avsevärt ökar vistelsen i förvärvsarbetslandet. Man kan då möjligen tänka sig att förvärvsarbetsanknytningen väger över. Tiden torde alltså vara en viktig anknytningsfaktor, som i kombination med någon av de redan nämnda anknytningsfaktorerna kan förstärka dessa. Vid dubbel bosättning enligt FBF 12 § tas, som framkommit ovan, hänsyn till de nu nämnda anknytningsfaktorerna, men rangordningen är inte densamma. Förvärvsarbetsanknytningen tillägs högre dignitet än familjeanknytningen och därefter kommer tidsanknytningen. I de situationer, där förvärvsarbetet inte har någon specifik betydelse i sammanhanget, t ex för pensionärer, är familjeanknytningen viktigast. Att förvärvsarbetsanknytningen väger tyngst vid dubbel bosättning enligt FBF till skillnad från periodvisa vistelser i Sverige respektive i utlandet vid tillämpning av sjukförsäkringsreglerna beror på att i det förra fallet detta är uttryckligen stipulerat i lagtexten (12 §). Det är något förvånande, att familjeanknytningen tillmäts så stor betydelse inom sjukförsäkringens bosättningsbegrepp, eftersom sjukförsäkringen liksom andra socialförsäkringar ger uttryck för en ekonomisk resursomfördelning, varför högsta dignitet borde ges förvärvsarbetsanknytningen.

I det följande rättsfallet tillbringade vederbörande lika lång tid utomlands som i Sverige. Vederbörande var också förvärvsverksam utomlands.

En svensk kvinna var inskriven hos Östergötlands läns allmänna försäkringskassa, men sedan kassan erfarit, att hon i oktober 1974 avrest till Teneriffa, Spanien, gjorde man i november 1977 förfrågan hos henne angående hennes bosättning. I svar härpå uppgav hon att hon halvårsvis bodde i Sverige och inte hade för avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands. Vid telefon-

samtal med kassan i juli 1978 meddelade kvinnan att hon halvårsvis vistades i Spanien, där hon bedrev hotellrörelse. Övrig del av året tillbringade hon i Sverige för rekreation. FK fann att kvinnan inte kunde anses vara bosatt i Sverige och avförde henne därför ur registret över inskrivna försäkrade från den 1 november 1975. FRM var av samma mening i sin dom 800530 mål nr 4001/79 liksom även RFV i sitt yttrande (dnr 02/1789:80) och FÖD i sin dom (811202 mål nr 1304/80:2). – Kvinnan var hela tiden kyrkobokförd i Sverige.

I följande fyra rättsfall tillbringade den enskilde avsevärt längre tid utomlands än i Sverige. Hälsoskäl liksom förvärvsarbete anfördes som skäl till utlandsvistelsens längd samtidigt som en rad anknytningsfaktorer till Sverige i form av bostad och tillgångar av olika slag (exv aktiebolag) gjordes gällande.

En kvinna, som sedan ett tjugotal år tillbaka av hälsoskäl vistades nio månader i Frankrike och tre månader i Sverige, där hon hela tiden haft kvar sin bostad ansågs av samtliga instanser stadigvarande bosatt i utlandet på obestämd tid (FD 751125 dnr 17/75).

Två makar var sedan 1967 inskrivna vid Västerbottens läns allmänna försäkringskassa, som i december 1978 påbörjade en utredning avseende deras fortsatta inskrivning i kassan. Därvid framkom att mannen av hälsoskäl sedan mitten av 1960-talet regelbundet vistats på Kanarieöarna varje vinterperiod, att makarna under de senaste åren vistats där i genomsnitt nio månader om året, september–maj, och övrig tid i Sverige, samt att de den 26 augusti 1978 efter vistelse i Sverige återvänt till Kanarieöarna. Vidare framkom att mannen ägde fastighet i Sverige, att han drev ett aktiebolag, där han hade aktiemajoriteten och var ensam firmatecknare samt att han var mantalsskriven i Sverige. FK beslöt att makarna från den 27 augusti 1978 inte längre skulle vara inskrivna i FK. Makarna besvärade sig och anförde att deras vistelse utomlands föranleddes av att mannens sjukdom krävde att han vistades i varmt och fuktigt klimat. Han klarade inte det torra klimat som råder i Sverige under den kalla årstiden. Vistelsens längd hade fått bestämmas av den tid deras son gick i skola vid svenska skolan i Las Palmas. Sonen hade av den svenska regeringen beviljats statsbidrag för sin skolgång. "De är övertygade om att bestämmelserna i lagen om allmän försäkring avseende avregistrering inte avsetts gälla personer som av hälsoskäl måste vistas utomlands." Makarna var kyrkobokförda i Sverige. FRN fann i domen 801031 mål nr 3370/79 och 3371/79 att makarna under en lång följd av år regelmässigt vistats utomlands större delen av året, varför de inte kunde anses bosatta i riket. RFV yrkade att besvären skulle lämnas utan bifall (dnr 01/2164:80 och 01/1576:81). FÖD ändrade ej rättens dom (FÖD 820602 mål nr 1750/80:3 och 1751/80:3).

Två makar arbetade som missionärer för IBRA radiomission i Portugal. Hustrun vistades ca fem månader i Sverige och maken ca två månader under ett kalenderår. De hade en bostad i Sverige möblerad med dem tillhöriga möbler. Samtliga instanser fann, att de var stadigvarande bosatta i utlandet på obestämd tid (FD 751028 dnr 1047/75 och 1048/75).

En person var anställd som pilot hos SAS och stationerad utomlands under tiden 16 augusti 1972–17 februari 1974. Han hade under denna tid ej utfört några flygningar i Sverige och hade endast vistats i Sverige några kortare semesterperioder. Kassen beslöt den 19 juni 1974 att avföra honom såsom inskriven försäkrad hos kassen för tiden 17 augusti 1973–17 februari 1974. RFV och FD var av samma mening (FD 751118 dnr 1229/75).

I samtliga fall har alltså den enskilde befunnits vara stadigvarande bosatt utomlands och därför avregistrerats från svensk FK. Den avsevärt längre vistelsen i utlandet i förhållande till vistelsen i Sverige har varit den huvudsakliga grunden för avregistrering.

RFV har i sina Allmänna råd 1985:16³⁰ gjort flera överväganden och rekommendationer, vilka synes till stor del överensstämma med den rättstillämpning som presenterats här. RFV menar, att en person, som regelbundet vistas mer än halva året utomlands, i regel bör avregistreras. Hon/han kan nämligen i de flesta fall inte anses som bosatt här i landet, vilket enligt AFL är en förutsättning för att man skall vara inskriven hos FK.

Den som på grund av sina arbetsförhållanden regelbundet vistas utomlands mer än halva året, kan ändå anses ha sitt egentliga hemvist här. En förutsättning är att vederbörande inte bedöms ha starkare anknytning till detta land än till Sverige. Hänsyn tas i dylika situationer till den övriga familjens bosättningsförhållanden. Arbetsförhållanden av denna typ förekommer i vissa yrken som tex handelsresande, resemontör och konsult.

Likartade förhållanden gäller för den som studerar utomlands och regelbundet återvänder till Sverige, så länge han inte bosatt sig i vistelselandet. Bosättning i vistelselandet föreligger tex när någon bor tillsammans med sin familj där (se ovan FD 780509 dnr 214/77).

Är de årliga vistelserna i Sverige i stort sett lika långa som utlandsvistelserna, måste det utredas om df har sin huvudsakliga anknytning till Sverige. Hänsyn skall då tas till df:s levnadsförhållanden i övrigt, tex avsikten med vistelserna, övriga familjemedlemmars vistelseort och bostadsförhållanden. Om df inte bedöms ha sin huvudsakliga anknytning till Sverige, skall hon/han avregistreras.

Noter till kap 4

¹ SOU 1926:36.

² Prop 1930:154.

³ SOU 1944:15 s 136.

⁴ SOU 1944:15 s 137 f.

- ⁵ Se exv prop 1962:90 s 9.
- ⁶ Prop 1967:73 s 1, 3 f och 10 f.
- ⁷ Prop 1967:73 s 12 f.
- ⁸ Prop 1967:73 s 12 f.
- ⁹ Prop 1967:73 s 16.
- ¹⁰ Prop 1967:73 s 17.
- ¹¹ SOU 1976:39 s 16.
- ¹² SOU 1976:39 s 18.
- ¹³ SOU 1976:39 s 352. Se även SOU 1979:94 s 135.
- ¹⁴ Prop 1981/82:199 s 36.
- ¹⁵ FÖD hade i ett antal domar förklarat, att rätt till allmänt barnbidrag vid utlandsvistelse skulle bedömas med ledning av det skatterättsliga bosättningsbegreppet. Domarna byggde på förarbetena till lagstiftningen om allmänna barnbidrag och den praxis som under en lång följd av år hade varit gällande. Sakliga skäl talade dock enligt domstolen för, att man använde det socialförsäkringsrättsliga bosättningsbegreppet vid tillämpning av lagstiftningen om barnbidrag. Införandet av en sådan ordning måste enligt domstolen ske genom lagstiftning, vilket också skedde med ikraftträdande från jan 1985. Se även SOU 1979:94 s 134.
- ¹⁶ Frågan om inskrivning kan bli aktuell förutom vid inflyttning från utlandet även när en person fyller 16 år och när en person som skrivits "utan känt hemvist" ger sig till känna; se vidare Allmänna råd 1986:1 s 19 f.
- ¹⁷ Undantag från vad som sagts om bosättning på grund av arbete i Sverige kan gälla för den som skall arbeta för utländsk arbetsgivares räkning och arbetsgivaren finns i ett land som Sverige har konvention med. Se vidare härom i RFV:s Allmänna råd 1986:1 s 33 ff.
- ¹⁸ Om FK kommer fram till att en person, som inte är kyrkobokförd, skall anses som bosatt här, rekommenderar RFV att kassan uppmanar henne/honom att ordna med kyrkobokföring. Dessutom bör kassan anmäla vederbörandes adress till PÅ; se Allmänna råd 1986:1 s 14.
- ¹⁹ Exempel på hur FK räknar ut riktig inskrivningsdag finns i RFV:s Allmänna råd 1986:1 s 17.
- ²⁰ Om kassan kommer fram till att en person, som inte är kyrkobokförd, är bosatt här, rekommenderar RFV, att kassan uppmanar vederbörande att ordna med kyrkobokföring. Dessutom bör kassan anmäla hennes/hans adress till PÅ (se ovan not 18). Kontakt kan också tas med folkbokföringsmyndighet i det land, som hon/han flyttat från; se Allmänna råd 1986:1 s 19.
- ²¹ Rättstillämpningen omfattar rättsfall från tidsperioden 1975–1985, dvs från den tid RFV:s cirkulär nr 15/1975 gällde. Någon redovisning av tillämpningen av RFFS 1985:16 är därför av naturliga skäl omöjlig att göra.
- ²² Nordisk utredningsserie (NU) 1975:1 s 45.
- ²³ NU A 1979:23.
- ²⁴ Bestämmelserna om avregistreringstidpunkt innebär, att avregistrering kan komma att ske retroaktivt. Detta blir fallet om FK först i efterhand får reda på att df varit utomlands för längre tid än ett år. Avregistrering sker i detta fall retroaktivt från och med dagen efter avresan. En sådan avregistrering görs endast i det fall det är av betydelse för rätten till förmåner.
- ²⁵ När det kommer till FK:s kännedom, att en person inte längre är kvar i landet och tidpunkten för avresan inte är känd, anser RFV, att avregistrering bör ske med verkan ett år tillbaka i tiden från och med den dag kassan fick kännedom om förhållandet. Är det känt, att personen varit här för mindre än ett år sedan, bör avregistrering ske från den senast kända tidpunkten. Visar det sig senare, att avregistrering skulle ha skett från en annan tidpunkt, kan kassan ändra sitt tidigare beslut om avregistrering.

²⁶ S 26.

²⁷ Angående avregistrering p g a utvisning från Sverige, p g a att personen är "utan känt hemvist" och p g a dödsfall, se RFFS 1985:16 12–14 §§ och Allmänna råd 1986:1 s 27 f.

²⁸ Se R Lavin, Rätten till sjukpenning, s 11.

²⁹ Se R Lavin, Rätten till sjukpenning, s 43.

³⁰ S 26 f.

5 Jämförelser mellan folkbokföringens och sjukförsäkringens bosättningsbegrepp

- Bosättning i Sverige är en förutsättning för inskrivning hos FK och därmed tillhörighet till den allmänna sjukförsäkringen. Det ankommer på FK att bedöma om en person är bosatt i riket och var bosättning har ägt rum, det senare för att avgöra till vilken kassa vederbörande skall höra. Lagtexten innehåller inga regler om bosättningsbegreppet. Av uttalanden i förarbetena framgår, att FK
- vid bedömningen av bosättningsfrågan skall hämta ledning från FBF:s regler i 11–28 §§. Den centrala regeln utgörs av den sk dygnsviloregeln, som innebär, att en person skall anses bosatt på den
- fastighet, där hon/han regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila.

Av AFL 1:4 andra stycket framgår att en försäkrad skall vara inskriven hos den kassa, inom vars verksamhetsområde hon/han är mantalsskriven. I FBF 39 § stadgas att var och en skall mantalsskrivas på den fastighet och i den församling, där hon/han rätteligen skall vara kyrkobokförd mantalsdagen, dvs den 1 november, samt i den kommun, där fastigheten och församlingen är belägna. Detta innebär, att de ovannämnda reglerna om rätt kyrkobokföringsort blir tillämpliga. Df skall vara inskriven hos den kassa, inom vars verksamhetsområde den fastighet är belägen där hon/han regelbundet vistas under nattvilan. Om hon/han regelbundet vistas under nattvilan på flera fastigheter, anses vederbörande bosatt på den fastighet, där hon/han med hänsyn till sin tjänst eller verksamhet och övriga omständigheter får anses ha sitt egentliga hemvist. Df skall alltså vara inskriven hos den FK, inom vars verksamhetsområde den sistnämnda fastigheten är belägen. Från dessa båda regler, som finns angivna i FBF 12 §, finns undantag i 13–17 §§, vilka sammanfattningsvis stadgar, att en person skall anses bosatt på den fastighet där hon/han har sin familj eller där hon/han eljest kan anses ha sitt egentliga hemvist, trots att hon/han tillbringar dygnsvilan på annan fastighet p g a arbete eller studier. Personens rätta kyrkobokförings-

ort är alltså den församling där förstnämnda fastighet är belägen. Kommunen, där fastigheten och församlingen är belägna, blir då rätt mantalsskrivningsort. Hos den FK, inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen, skall df inskrivas. Som framhållits ovan påverkas inte df:s rätt till sjukförsäkringsförmåner av vilken enskild FK hon/han tillhör. Även om folkbokföringens bosättningsbegrepp blir direkt tillämpligt vid avgörandet av var i Sverige en försäkrad skall vara inskriven hos FK, är detta inte något som är av större vikt för df själv. Inskrivning hos FK är ett förfarande, som huvudsakligen sköts automatiskt av kassan, utan att df behöver göra något själv (se dock AFL 1:5 andra stycket). Även för tjänstemannen vid kassan är i detta hänseende det materiella innehållet i reglerna i FBF ej av större praktisk betydelse, eftersom hon/han får meddelande från folkbokföringen om den ifrågavarande mantalsskrivningsorten.

- Frågan om var en person är bosatt blir däremot på ett mera påtagligt sätt aktuell ur försäkringsrättslig synvinkel för både försäkringsadministrationen och df vid inflyttning till och utflyttning från Sverige. Några särskilda lagfästa regler finns inte om när bosättning
- * skall anses föreligga för den som *flyttar till Sverige från utlandet* utöver vad som följer av FBF 33 § första stycket och AFL 1:3. För
 - PÄ liksom för FK gäller att göra en materiell bedömning, huruvida det rör sig om en stadigvarande bosättning i Sverige. I anvisningar från respektive tillsynsmyndighet har vikten av att fastställa den enskildes avsikt med sin vistelse i Sverige framhållits som avgörande
 - för att fastställa innehållet i begreppet stadigvarande bosättning. Att vid en viss tidpunkt försöka avgöra om stadigvarande bosättning är förhanden innefattar ett ställningstagande avseende framtiden. För
 - att göra denna futurala bestämning har just den enskildes avsikt med sin bosättning stor betydelse. Vistelsens ändamål kan ge upplysningar om framtiden. Att ha för avsikt att stadigvarande bosätta sig på en viss ort/viss fastighet i Sverige innefattar, att det skall vara fråga om en vistelse där i *fysisk* betydelse. Enligt FBF är det där man fysiskt vistas på fritiden (dygnsvilan), som är avgörande för registrering. Ovan har framkommit vikten av att avsikten med bosättning knyts till den enskilde. Hon/han måste *själv* uppfatta vistelsen såsom stadigvarande. I begreppet stadigvarande ligger i princip något tidsobestämt, något som gäller för överskådlig framtid. Detta är i överensstämmelse med ordets rent språkliga innebörd.

Men i ordet stadigvarande ligger inte endast ett krav på *varaktighet*, utan i ordet kan även ligga ett krav på *regelmässighet* eller

regelbundenhet. Om man utgår från en viss tidsintervall, lämpligtvis ett år, kan vistelsens *omfattning* i förening med viss regelmässighet avgöra om det är fråga om stadigvarande bosättning. Man talar om stadigvarande bosättning, även om en person inte bor hela året på ett ställe utan bor ett visst antal månader i Sverige och resten av året i utlandet, och detta förhållande upprepas varje år.

- Slutligen har i rättstillämpningen begreppet stadigvarande bosättning kommit att i vissa situationer få ett legalt innehåll, som helt saknar motsvarighet i ordets rent språkliga betydelse. Stadigvarande bosättning kan nämligen även avse tidsbestämd bosättning, såvida bosättningens varaktighet överstiger ett år.

- När PÅ och FK skall företa den materiella bedömningen av huruvida rekvisitet stadigvarande bosättning är uppfyllt, är de rätts- och bevisfakta som respektive myndighet använder sig av i det närmaste desamma, även om de inte är helt identiska. Den materiella bedömningen innefattar konstateranden rörande faktisk inflyttningsdag, vistelsens beräknade varaktighet, avsikten med vistelsen, olika anknytningsfaktorer till utvandringslandet och olika anknytningsfaktorer till Sverige. Avsikten eller ändamålet med vistelsen i Sverige sammanfaller ofta med någon eller några av de anknytningsfaktorer, som personen har till Sverige, exv giftermål med svensk medborgare, barnafödande i Sverige då den andra föräldern redan är bosatt här, sammanboende med anhörig som redan vistas i Sverige, förvärvsarbete i Sverige, studier eller forskning i Sverige, fastighetsförvärv i Sverige, förvaltning och/eller innehav av tillgångar i Sverige osv.

- Anknytningsfaktorer till utvandringslandet kan vara periodvisa vistelser där av längre eller kortare varaktighet, familjeanknytningar av olika slag, bostadsinnehav, innehav av tillgångar, utövande av verksamheter såsom fortsatt affärsverksamhet. Ju starkare kvarvarande anknytningsfaktorer som finns med utvandringslandet, ju svagare blir presumptionen för stadigvarande bosättning i invandringslandet. Om en utlänning anger som sin avsikt att stadigvarande bosätta sig i Sverige, måste anknytningsfaktorerna med det tidigare hemlandet bedömas som svaga, för att avsikten med en stadigvarande bosättning här i landet skall kunna anses styrkt. När det däremot gäller en svensk medborgare som avregistrerats från svensk FK p g a bosättning utomlands och som sedan åter vill bli inskriven i svensk FK, torde avsikten om stadigvarande bosättning i Sverige vara något lättare att anse bevisad trots kvarvarande anknytningsfaktorer till det andra landet, t ex familjeanknytning.

Ibland kan den situationen uppkomma, då anknytningsfaktorerna till utlandet och till Sverige synes väga helt jämt. Det är då i regel fråga om bosättning i båda länderna under lika långa perioder. I dessa fall har krävts, att även en svensk medborgare, som blivit avförd från svensk FK pga bosättning utomlands, måste för att kvalificera sig för bosättning i Sverige igen vistas här minst ett år under sammanhängande tid. Vid periodvisa vistelser i Sverige och i utlandet måste både PÄ och FK göra materiella bedömningar av vilka olika faktorer, som skall tillmätas betydelse vid avgörandet av var de skall anses vara stadigvarande bosatt. Det torde vara främst i denna situation, som FK vid sin materiella bedömning kan påverkas av innehållet i folkbokföringens bosättningsbegrepp såsom det kommer till uttryck i reglerna i FBF 12–16 §§. Dessa regler ger på olika sätt uttryck för att familje- och fritidsanknytningen i de flesta fall skall väga tyngre än förvärvsarbetsanknytningen (med undantag av 12 § första stycket andra momentet rörande dubbel bosättning, som egentligen är den situation som mest liknar det periodvisa boendet i två länder), då folkbokföringsadministrationen skall avgöra frågan om rätt kyrkobokförings- och mantalsskrivningsort. Av rättstillämpningen framgår att denna uppfattning tycks delas av försäkringsadministrationen. Enligt mitt förmenande vore det på ovan anförda grunder naturligare om förvärvsarbetsanknytningen tillmättes större betydelse i försäkringsadministrationens rättstillämpning.

- Anknytningsfaktorerna till Sverige, vilka ofta samtidigt utgör
- ändamålet med vistelsen i Sverige, är de rättsfakta som konstituerar stadigvarande bosättning. Bevisfakta utgörs av vederbörandes uppgifter framför allt om sin avsikt att stadigvarande bo i Sverige. Den enskildes avsikt med bosättningen skall enligt förarbetena tillmätas
 - stor vikt. Denna avsikt, såsom den enskilde själv framställer den, har, vilket framgår av den rättsutveckling som rättsfallsanalysen avspeglar, fått en allt större betydelse i rättstillämpningen. Den enskildes uppgifter kontrolleras i den utsträckning det är möjligt genom PÄ:s och FK:s kontakter med varandra och med andra myndigheter, exv LSM. Faktauppgifter från den enskilde kan också bestyrkas eller motbevisas genom den personliga kännedom, som handläggare på PÄ respektive FK ofta har om den faktiska situation, som är föremål för bedömning.

En omständighet, som egentligen inte är något annat än ett bevisfaktum för att en utlänning som flyttar till Sverige har för avsikt

att stadigvarande bosätta sig här, är beviljandet av ett uppehållstillstånd i Sverige omfattande minst ett år eller ett tillstånd omfattande en kortare tid än ett år, men där detta tillstånd enligt SIV:s mening kan ligga till grund för kyrkobokföring. Som framgår av både PÄ:s och FK:s rättstillämpning torde konstaterandet av ett dylikt tillstånd i praktiken "överta" eller tillmätas självständig betydelse vid sidan av den materiella prövning som beskrivits ovan och som egentligen skall göras i varje enskilt fall. Ett beviljat uppehållstillstånd är endast

- ett indicium på stadigvarande bosättning men torde ofta få karaktär av rättsfaktum av stor vikt, ja tomt uppfattas som en formell förutsättning för kyrkobokföring respektive inskrivning i FK. Att det blivit så kan praktiskt förklaras med att PÄ och FK i dessa fall kan grunda sina beslut på en bedömning av en persons framtida
- möjligheter att vistas i Sverige, vilken en annan myndighet gjort utifrån ett så noggrant kunskapsinhämtande om den faktiska situationen som möjligt.

- Att PÄ och FK inte så sällan kommer till olika uppfattningar om
- en persons stadigvarande bosättning i Sverige har framgått ovan av de redovisade rättsfallen. Ibland har FK inskrivit vederbörande, trots
 - att hon/han inte kyrkobokförts i svensk församling; ibland har FK vägrat inskriva vederbörande, trots att hon/han blivit kyrkobokförd. Även om premisserna för handlägningsförfarandet i mångt och mycket är desamma, torde skillnaden i uppfattning om när stadigvarande bosättning är förhanden bero på, att de faktorer som är föremål för bedömning är så mångskiftande och så vaga till sitt
 - innehåll, att skälighetsbedömningar blir följden. Att dessa utfaller olika är inte ägnat att förvåna. Ett ökat samråd mellan PÄ och FK torde vara rekommendabelt både ur rättssäkerhetssynvinkel och ur arbetsekonomisk synvinkel. En så enhetlig bedömning som möjligt av bosättningsbegreppet kan ej ha annat än både teoretiska och praktiska fördelar.

Frågan om stadigvarande bosättning aktualiseras även vid *avflyttning från Sverige*. Den materiella prövningen tar då sikte på om personen i fråga är stadigvarande bosatt utomlands. Lagtexten i FBF gör en skillnad mellan de fall, då den enskilde gör en anmälan rörande utlandsvistelsen och de fall, då sådan anmälan ej skett. Att begreppet anmälan har fått en mycket vidsträckt innebörd har framgått ovan. Att tolkningen av begreppet inte alla gånger är lämpligast ur den enskildes synvinkel, vad avser hennes/hans möj-

ligheter att förutsäga och kontrollera ett rättsligt skeende har också framkommit.

Liksom vid inflyttning till Sverige har även vid utlandsvistelse den enskildes avsikt med sitt boende tillagts betydelse. Då en anmälan om utlandsflyttning föreligger, kan i och för sig göras gällande att den enskilde själv har uppfattningen, att det är fråga om en stadigvarande bosättning utomlands. I den stora grupp av fall som rör projektanställning utomlands, är det dock inte fråga om stadigvarande i betydelsen för all framtid, utan här rör det tidsbestämda vistelser. Tidigare menade man, att – i likhet med innehållet i begreppet stadigvarande vid inflyttning från utlandet – en tidsbestämd vistelse överstigande ett år innefattade en stadigvarande bosättning. Rättstillämpningen vid PÅ visar, att innehållet i begreppet stadigvarande förändrats under de senaste åren. Även tidsbestämda vistelser på tre–fyra år har uppfattats som tillfälliga utlandsvistelser. Motsvarande förändring har ej skett vid tillämpningen av AFL, beroende på att ettårsregeln där har varit och är lagfäst. Detta innebär, att begreppet stadigvarande har fått ett olikartat innehåll i detta avseende inom FBF respektive AFL. Det är här inte endast fråga om olikheter i skälighetsbedömningarna (jfr dock utlandsanställda i statlig tjänst; se AFL 1:3 fjärde stycket).

Den materiella prövningen rörande eventuell stadigvarande bosättning utomlands går till på samma sätt som vid inflyttning till Sverige. Faktorer som beaktas är förutom vistelsetidens beräknade längd, förvärvsverksamhetens karaktär, familjesituationen och familjens bosättning, bostad i utlandet respektive i Sverige, tillgångar i utlandet respektive i Sverige, hälsoskäl till utlandsvistelsen respektive sverigevistelsen m.m. Den enskildes egen uppfattning om utlandsvistelsen såsom stadigvarande eller tillfällig torde under senare års rättstillämpning ha fått ökad betydelse, vilket står väl i överensstämmelse med lagtext och anvisningar.

Då anmälan om avflyttning ej skett är i FBF främst två olika bevisregler/bevisbörder regler av intresse. Dessa är avhängiga av om den avflyttade är svensk eller utländsk medborgare. Bevissituationen kan sägas ha sin motsvarighet i AFL före lagändringen den 1 juli 1982. I AFL finns inga regler om anmälan om utlandsvistelse, däremot i RFV:s kungörelse (RFFS 1985:16, 8 §). Sett ur den enskildes synvinkel kan man utgå från, att de flesta situationer som uppkommer liknar den, då anmälan ej skett (FBF 28 § andra

stycket). Man torde också ha att utgå från, att den enskilde som regel ej önskar att bli avregistrerad. Att motsatta exempel dock finns har framkommit ovan. Före lagändringen tillämpades öppet en presumption gällande svenska medborgare om stadigvarande bosättning i Sverige under ett år, även om utlandsvistelsen från början var avsedd att pågå under längre tid. Denna presumption omfattade inte utländska medborgare, som vistades utomlands längre tid än ett år. Då gällde som huvudregel, att vistelsen skulle uppfattas som stadigvarande, dvs antingen som tidsobestämd eller i varje fall överstigande ett år, tills motsatsen bevisats, dvs att det var fråga om en tillfällig utlandsvistelse understigande ett år. Nu gäller denna regel oberoende av nationalitet och har medfört förenkling i rättstillämpningen. En person som inte regelmässigt vistas i Sverige under dygnsvilan skall ej längre anses bosatt här, såvida hon/han ej förmår styrka att utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år.

Den annorlunda reglering, som gäller/har gällt för utländska medborgare i förhållande till svenska medborgare i FBF och AFL, kan givetvis diskuteras ur rättvisesynvinkel. Är/var skillnaderna etiskt godtagbara? I förarbetena görs ej några närmare försök att besvara frågan. Det torde dock ha ansetts rimligt, att en utländsk medborgare inte lika lätt som en svensk medborgare skall kunna styrka (fortsatt) bosättning i Sverige, bla av den orsaken, att folkbokföringen har en inkorporerande funktion vad avser andra rättsområden. En person, som ej blir (fortsatt) folkbokförd, uteslängs från möjligheten att omfattas av dessa områden. Anledningen till att sjukförsäkringens bosättningsbegrepp inte i alla delar sammanfaller med folkbokföringens bosättningsbegrepp, torde vara önskan att även detta rättsområde, som såsom en rättsföljd knyter an till folkbokföringen såsom rättsfaktum, skall ha en "egen" inkorporerande-uteslängande funktion för att därigenom kunna reglera den personkrets, som anses böra omfattas av försäkringen.

Sammanfattningsvis kan anföras, att bosatt i Sverige i AFL:s mening är förutom den som stadigvarande vistas i landet även den, som vid inflyttning till Sverige avser att regelmässigt vistas här under dygnsvilan under minst ett års tid samt den, som regelmässigt vistas utomlands under dygnsvilan, såvida avsikten med denna vistelse redan från dess påbörjande varit, att den inte i tiden skall överstiga ett år.

Litteratur

Bratthall, Kenneth – Stenberg, Anna Märta
Lagen om allmän försäkring. Lagtext och kommentarer. Publica,
Stockholm 1984

Broberg, R – Lindell, I – Samuelsson, Y
Den allmänna sjukförsäkringen, Stockholm 1956

Hammarberg, Cecil
Folkbokföring och folkbokföringsprocess, Stockholm 1961

Hamdahl, B – Danielsson, G – Lindbom, C
Den allmänna försäkringen, 2:a uppl, Stockholm 1962

Lavin, Rune
Rätten till sjukpenning i FT 1982, s 220 ff
Rätten till sjukpenning, Studentlitteratur 1983
Barnbidrag, Juridiska Föreningens i Lund Skriftserie 1983

Lundberg, Allan – Malm, Erik
Hitta rätt i allmän försäkring, Trygg-Hansa 3:e uppl 1974

Norrman, Sune
Mantalsskrivning, Stockholm 1933
Rätt mantalsskrivningsort, Stockholm 1944
Folkbokföring, Stockholm 1947

Strömberg, Håkan
Speciell förvaltningsrätt, 7:e uppl, Lund 1983
Allmän förvaltningsrätt, 12:e uppl, Lund 1984
Normgivningsmakten enligt 1974 års regeringsform, Juridiska Föreningens i Lund skriftserie, Lund 1983

Westerhäll-Gisselsson, Lotta

Föräldraförsäkringen – en jämställdhetsförsäkring i TfR 1983, s 163 ff

Några problem rörande de allmänna försäkringskassornas verksamhet i FT 1983, s 155 ff

Det privata omsorgsarbetet och sjukförsäkringen i Årbog for Kvinderet 1983, Köpenhamn

Sjukdom och arbetsoförmåga. Om rätten till sjukpenning, Norstedts, Lund 1983

Hemmamakesjukpenningen och havandeskapspenningen. Socialförsäkringsrättsliga uppsatser, Juridiska Föreningens i Lund skriftserie, Lund 1984

Förarbeten, handböcker, kungörelser m m

Allmän försäkring m m 1982. Sveriges officiella statistik. Riksförsäkringsverket

Andra lagutskottet 1962:27

Utlåtande i anledning av dels Kungl Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän försäkring m m, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner

Folkbokföring, Riksskatteverkets handbok

JO:s ämbetsberättelse 1966, s 422 ff

JO:s ämbetsberättelse 1977, s 398 ff

Lagen om allmän försäkring och andra författningar om socialförsäkring m m. Juli 1985. Utg av Riksförsäkringsverket

P-handbok, Riksförsäkringsverket

Prop 1930:154 med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 184) om understödsföreningar

Prop 1946:255 med förslag till folkbokföringsförordning

Prop 1946:312 med förslag till lag om allmän sjukförsäkring m m

Prop 1962:90 med förslag till lag om allmän sjukförsäkring m m

Prop 1966:113 med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring

Prop 1967:73 med förslag till lag angående ändring i lagen om allmän försäkring

Prop 1967:88 med förslag till ny folkbokföringsförordning m m

Prop 1973:46 angående utformningen av beskattad sjukpenning m m

Prop 1973:47 angående förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen m m

Prop 1981/82:82:199 om vissa frågor inom den allmänna försäkringen, m m.

Prop 1984/85:78 om förbättringar inom föräldraförsäkringen, havandeskapspenningen och vissa regler inom sjukpenningförsäkringen

Riksförsäkringsverkets Allmänna råd 1986:1. Försäkring, inskrivning och avregistrering enligt lagen om allmän försäkring (AFL)

Riksförsäkringsverkets cirkulärskrivelse nr 15/1975 angående försäkrad och inskriven enligt lagen om allmän försäkring (AFL)

Riksförsäkringsverkets kungörelse om inskrivning och avregistrering enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (RFFS 1985:16)

Riksskatteverkets skrift Det skatterättsliga bosättningsbegreppet, 1975

Riksskatteverkets yttrande dnr 1292/73-601, Folkbokföringssektionen 11 dec 1975

Riksskatteverkets PM FBF 15 § Vistelse på annan ort på grund av studier, Folkbokföringssektionen mars 1979

Riksskatteverkets PM angående Kyrkobokföring vid vistelse utomlands, Folkbokföringssektionen mars 1979

Riksskatteverkets kommentarer till FBF 11-28 §§, Folkbokföringssektionen dec 1980 och okt 1983

S-handbok, Riksförsäkringsverket

SOU 1926:36 Omorganisation av det statsunderstödda sjukkasheväsandet m m

SOU 1944:15 Lag om allmän försäkring

SOU 1944:52 Omorganisation av folkbokföringen

SOU 1952:39 Sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring

SOU 1961:29 Förtidspensionering och sjukpenningförsäkring m m

SOU 1965:73 Utlandssvenskars registrering

SOU 1966:16 Ny folkbokföringsförordning m m

SOU 1976:39 Hemvist

SOU 1979:94 En allmän socialförsäkring. Modell och riktlinjer

SOU 1981:101 Folkbokföringens framtida organisation

U-handbok, Riksförsäkringsverket

Rättsfallsregister

Länsrätter

LR i Blekinge län

811204 mål nr S 1271–81 (KR i Jönköping 820201 mål nr 32–1982 o RegR 830221 mål nr 721–1982)

811204 mål nr S 1273–81

LR i Gävleborgs län

810220 mål nr S 2725–80 (KR i Sundsvall 811223 mål nr 4278–1981 o RegR 830422 mål nr 208–1982)

LR i Göteborgs och Bohus län

791015 mål nr S 13939–79 (KR i Göteborg 800327 mål nr 6212–1979 o RegR 820311 mål nr 1311–1980)

800328 mål nr 16256–79E

800811 mål nr S 5534–80E (KR i Göteborg 810612 mål nr 5015–1980 o RegR 821222 mål nr 2476–1981)

800911 mål nr S 6216–80E (KR i Göteborg 811211 mål nr 5083–1980 o RegR 830202 mål nr 4421–1981)

801013 mål nr S 1398–80E (KR i Göteborg 811223 mål nr 6011–1980)

801023 mål nr S 6464–80E

810703 mål nr S 9740–80 (KR i Göteborg 820930 mål nr 4792–1981)

810703 mål nr S 2630–81E (KR i Göteborg 810916 mål nr 5222–1981 o RÅ 83 1:11)

811008 mål nr S 5529–80 o S 5268–80 (KR i Göteborg 821025 mål nr 6981–1981 o 6616–1981 o RegR 840713 mål nr 409–1983)

811008 mål nr S 3730–81E (KR i Göteborg 820223 mål nr 7261–1981)

811119 mål nr S 7419–80E o S 10403–80E (KR i Göteborg 821025 mål nr 6715–1981 o 79–1982 o RegR 840713 mål nr 1295 o 1296–1983)

820316 mål nr S 7589–81E (KR i Göteborg 830131 mål nr 2842–1982)

820324 mål nr S 7110–81 o S 8325–81 (KR i Göteborg 830125 mål nr 2456–1982)

820407 mål nr 10542–80E (KR i Göteborg 820929 mål nr 4268–1982 o RegR 840621 mål nr 3696–1982)

820615 mål nr S 9464–81E (KR i Göteborg 830929 mål nr 5325–1982)

820622 mål nr S 9302–81E (KR i Göteborg 830929 mål nr 5055–1982)

820907 mål nr S 16–82E (KR i Göteborg 830906 mål nr 7036–1982)

821206 mål nr S 10073–81E (KR i Göteborg 840515 mål nr 638–1983)

821206 mål nr 10977–81E (KR i Göteborg 831031 mål nr 9176–1982)

821230 mål nr S 166–82E (KR i Göteborg 840515 mål nr 991–1983)

830415 mål nr S 2071–82E (KR i Göteborg 840118 mål nr 3938–1983)

830415 mål nr S 6908–82E (KR i Göteborg 831005 mål nr 4530–1983)

830415 mål nr S 5026–83E (KR i Göteborg 840213 mål nr 770–1984 o RegR 841119 mål nr 4762–1984)

830504 mål nr S 8641–82E (KR i Göteborg 840830 mål nr 4291–1983)

830518 mål nr S 2698–83E (KR i Göteborg 830922 mål nr 6816–1983 o RegR 840613 mål nr 3860–1983)

830623 mål nr S 5142–82E o S 6856–82E (KR i Göteborg 840213 mål nr 8793–8794–1983 o RegR 840713 mål nr 1280–1281–1984)

830623 mål nr S 8627–82E (KR i Göteborg 830623 mål nr S 8637–82 o RegR 840613 mål nr 808–1984)

830628 mål nr S 9803–82E (KR i Göteborg 840330 mål nr 6645–1983 o RegR 840727 mål nr 2988–1984)

840127 mål nr S 8575–83E (KR i Göteborg 840514 mål nr 1995–1984 o RegR 840713 mål nr 2943–1984)

840319 mål nr S 1558–84E (KR i Göteborg 840605 mål nr 2754–1984 o RegR 841012 mål nr 3500–1984)

LR i Hallands län

800506 mål nr S 1393–80 (KR i Göteborg 801210 mål nr 2822–1980 o RegR 830202 mål nr 203–1981)

810226 mål nr S 8741–79

820624 mål nr S 2186–81 (KR i Göteborg 830929 mål nr 5574–1982)

821118 mål nr S 2331–81 (KR i Göteborg 831019 mål nr 9009–1982)

830331 mål nr S 1822–82 (KR i Göteborg 840830 mål nr 3723–1983)

840301 mål nr S 1825–83E (KR i Göteborg 840824 mål nr 3536–1984)

840626 mål nr S 1579–83E (KR i Göteborg 841212 mål nr 5746–1984)

LR i Jönköpings län

801222 nr S 1464–80 (KR i Jönköping 820916 mål nr 375–1981)

810825 mål nr S 1570–81E

820421 mål nr S 2822–80 (KR i Jönköping 821008 mål nr 2438–1982 o RegR 821230 mål nr 3999–1982)

820824 mål nr S 1638–82 (KR i Jönköping 830818 mål nr 3722–1982)

830615 mål nr S 3219–82 (KR i Jönköping 840619 mål nr 3632–1983)

LR i Kalmar län

800209 mål nr S 2820–83E (KR i Jönköping 841101 mål nr 3553–1984)

LR i Kopparbergs län

800209 nr S 271–80E (KR i Sundsvall 801205 mål nr 1409–1980)

810402 mål nr S 2901–80E (KR i Sundsvall 820210 mål nr 1409–1981)

810921 mål nr S 642–81 (KR i Sundsvall 830113 mål nr 3489–1981)

811012 mål nr S 1446–81E (KR i Sundsvall 820621 mål nr 3944–1981)

830229 mål nr S 2252–82E (KR i Sundsvall 831212 mål nr 898–1983)

LR i Kristianstads län

810921 S2528-80E

810921 mål nr S 3227-80E (KR i Göteborg 820223 mål nr 6300-1981 o RegR 841031 mål nr 1294-1982)

820316 mål nr S 1579-81 (KR i Göteborg 820929 mål nr 2320-1982)

820316 mål nr S 2800-81 (KR i Göteborg 820916 mål nr 2372-1982)

820426 mål nr S 2548-80E (KR i Göteborg 821115 mål nr 3495-1982)

831104 mål nr S 586-83E (KR i Göteborg 841012 mål nr 9661-1983)

LR i Kronobergs län

800117 mål nr S 1974-79 (KR i Jönköping 800324 mål nr 208-1980)

800205 mål nr 4492-79E

840316 mål nr S 1646-82E (KR i Jönköping 840730 mål nr 2897-1984 o RegR 841012 mål nr 4096-1984)

LR i Malmöhus län

790913 mål nr 13345-79

791105 mål nr S 11221-79

791203 mål nr S 4094-79

791217 mål nr 2146-79E

791217 mål nr S 3095-79 o S 3495-79

791221 mål nr S 12866-79

800310 mål nr S 4237

800310 mål nr S 4239-79 o S 4238-79

800901 mål nr S 23181-79E

800922 mål nr S 1611-80

801013 mål nr S 8244-79E

801013 mål nr S 4324-80

801013 mål nr S 4350-80E

801027 mål nr S 2584-80E

801208 mål nr S 4233-79E

801208 mål nr S 4329-80E

801208 mål nr S 5090-80E

801222 mål nr S 4366-80

801222 mål nr S 5021-80

810406 mål nr S 4196-80E

810406 mål nr S 4351-80E

810406 mål nr S 4353-80E

810518 mål nr S 4236-79E

810518 mål nr S 4355-80E

810518 mål nr S 6596-80E

810615 mål nr S 7328-80E

810615 mål nr S 768-81E

810817 mål nr S 8483-80E

810817 mål nr S 9648-80E (KR i Göteborg 811215 mål nr 5778-1981 o RegR 830315 mål nr 99-1982)

810817 mål nr 4294-81E

810831 mål nr S 23376–79 (KR i
Göteborg 820510 mål nr 5932–
1981 o RegR 840920 mål nr
3826–1982)

810928 mål nr S 8175–80E
810928 mål nr S 4655–81E
811012 mål nr S 4000–81E
811012 mål nr S 4268–81E
811012 mål nr S 4982–81E

811026 mål nr S 5360–81E (KR
i Göteborg 821216 mål nr 7512–
1981 o RegR 840824 mål nr 234–
1983)

811123 mål nr 3811–80E

811123 mål nr S 8949–80 (KR i
Göteborg 820512 mål nr 8010–
1981 o RegR 830412 mål nr
2157–1982)

811123 mål nr S 9060–80E

811123 mål nr S 1530–81 (KR i
Göteborg 821008 mål nr 8266–
1981)

811123 mål nr S 4269–81E
811123 mål nr S 4360–81E
811123 mål nr S 4730–81E
811218 mål nr S 7327–80E

811218 mål nr S 9205–80E (KR
i Göteborg 830216 mål nr 649–
1982)

811218 mål nr 4345–81E
811218 mål nr S 6130–81E
820215 mål nr S 7818–80E

820315 mål nr S 6695–81E
820315 mål nr S 6696–81E
820329 mål nr S 7329–81E
820329 mål nr S 17–82E
820524 mål nr S 747–82E

820628 mål nr S 5605–81E
820628 mål nr S 2473–82E
820709 mål nr S 5796–81E
820709 mål nr S 7620–81E
820709 mål nr S 4733–82E
820709 mål nr S 4836–82E

820805 mål nr S 5732–82E
820913 mål nr S 8948–80E
820913 mål nr S 7857–81E
820913 mål nr S 7858–81E
820913 mål nr S 4132–82E

821004 mål nr S 5574–82E
821004 mål nr S 5622–82E
821011 mål nr S 3723–81E
821011 mål nr S 3711–82E
821011 mål nr S 3712–82E

821011 mål nr S 3870–82E
821011 mål nr S 6321–82E
821109 mål nr S 4148–82E
821122 mål nr S 144–82E
821122 mål nr S 3710–82E

821122 mål nr S 4099–82E
821122 mål nr S 4176–82E
821122 mål nr S 4223–82E
821122 mål nr S 4408–82E
821222 mål nr S 4195–82E

821222 mål nr S 4654–82E
830110 mål nr S 4193–82E
830120 mål nr S 3416–82E
830120 mål nr 6079–82E
830121 mål nr S 3964–82E
830124 mål nr S 6867–81E

830314 mål nr S 4321–82
830329 mål nr S 4361–81E
830418 mål nr S 5868–81E

830418 mål nr S 1361-82 (KR i Göteborg 840830 mål nr 6828-1983)

830418 mål nr S 3758-82E

830418 mål nr S 4024-83E

830420 mål nr S 5599-82E

830420 mål nr S 6092-82E

830420 mål nr S 6274-82E

830420 mål nr S 6799-82E

830427 mål nr S 4222-82E

830504 mål nr S 3623-83E

830516 mål nr S 3936-82

830516 mål nr S 5553-82

830620 mål nr 1008-83E

830620 mål nr 1713-83E

830630 mål nr S 5748-82E

830630 mål nr S 364-83 (KR i Göteborg 840914 mål nr 7855-1983)

830930 mål nr S 7599-82E

830930 mål nr S 3915-83E

831017 mål nr S 4027-83E

831020 mål nr S 3834-83E

831107 mål nr S 3998-83E

831107 mål nr S 3999-83E

831107 mål nr S 4030-83E

831117 mål nr S 4257-83E

831117 mål nr S 4427-83E

831117 mål nr S 4429-83E

831117 mål nr S 4430-83E

831117 mål nr S 4612-83E

831117 mål nr S 4684-83E

831117 mål nr S 4791-83E

831117 mål nr S 5537-83E

831117 mål nr S 5715-83E

831215 mål nr S 3918-83E

831215 mål nr S 3951-83E

831215 mål nr S 5507-83E

831215 mål nr S 5716-83E

831215 mål nr S 5739-83E

840123 mål nr S 6376-82E

840123 mål nr S 8177-82E

840123 mål nr S 50-83E

840123 mål nr S 2268-83E

840123 mål nr S 3970-83E

840123 mål nr S 3979-83E

840123 mål nr S 4667-83E

840130 mål nr S 5253-83E (KR i Göteborg 840418 mål nr 1994-1984)

840629 mål nr S 6427-82E (KR i Göteborg 841016 mål nr 5589-1984 o RegR 841217 mål nr 5148-1984)

840629 mål nr S 7455-83 (KR i Göteborg 841016 mål nr 5914-1984)

840629 mål nr S 8127-83E (KR i Göteborg 841204 mål nr 5590-1984)

840629 mål nr S 993-84 (KR i Göteborg 841015 mål nr 5747-1984)

LR i Norrbottens län

830208 nr S 2994-82 (KR i Sundsvall 841120 mål nr 649-1983)

830304 mål nr S 41-83E (KR i Sundsvall 830503 mål nr 1370-1983 o RegR 831230 mål nr 2164-1983)

830321 mål nr S 2867–82E (KR i Sundsvall 841206 mål nr 1702–1983)

LR i Skaraborgs län

791113 mål nr S 5517–79E

800922 mål nr S 2132–80E

810216 mål nr S 3047–80E

LR i Stockholms län

791213 mål nr S 60495–79E (KR i Stockholm 800613 mål nr 109–1980)

800122 mål nr S 61581–79E (KR i Stockholm 801017 mål nr 592–1980)

800318 mål nr S 69296–79 (KR i Stockholm 810312 mål nr 1689–1980)

800603 mål nr 21551–79 (KR i Stockholm 820211 mål nr 3052–1980)

801013 mål nr S 72432–79E

801022 mål nr 15224–80E (KR i Stockholm 820707 mål nr 5023–1980)

801127 mål nr S 21352–80E o S 22517–22520–80E

810116 mål nr S 19776–80 (KR i Stockholm 810928 mål nr 936–1981)

810116 mål nr S 20810–80E (KR i Stockholm 820917 mål nr 817–1981)

810303 mål nr S 12845–80 o S 12925–80 (KR i Stockholm 821102 mål nr 1772–1981)

810402 mål nr S 26623–80E o S 26624–80E (KR i Stockholm 811217 mål nr 5172–1981 o RegR 820405 mål nr 120–1982)

810413 mål nr S 15827–80E (KR i Stockholm 820921 mål nr 3610–1981 o RegR 850531 mål nr 1756–1983)

810427 mål nr S 7074–79E (KR i Stockholm 820628 mål nr 2897–1981)

810428 mål nr S 13957–81E (KR i Stockholm 820907 mål nr 2432–1981)

810514 mål nr S 18596–80 (KR i Stockholm 820921 mål nr 3079–1981)

810518 mål nr S 27854–80E (KR i Stockholm 810824 mål nr 3327–1981)

810618 mål nr S 18100–80 o S 13777–80 (KR i Stockholm 820628 mål nr 3485–1981)

810618 mål nr S 26382–26383–80 (KR i Stockholm 811110 mål nr 3600–1981)

810624 mål nr 25190–80E

811221 mål nr S 22066–22067–80
(KR i Stockholm 830823 mål nr
812–1982)

820118 mål nr S 3784–80 m fl
(KR i Stockholm 821013 mål nr
1362–1982)

820310 mål nr S 70991–79 (KR i
Stockholm 830620 mål nr 2046–
1982)

820311 mål nr S 1964–81 o S
2048–2052–81

820426 mål nr S 23630–81 (KR i
Stockholm 830511 mål nr 4349–
–1982)

820602 mål nr S 2763–82E (KR
i Stockholm 831107 mål nr
5465–1982 o RegR 850225 mål nr
5011–1983)

820611 mål nr S 22587–81E (KR
i Stockholm 830603 mål nr
5745–1982 o RegR 841005 mål nr
2647–1983)

821008 mål nr S 21227–81 (KR i
Stockholm 830823 mål nr 7979–
1982 o RegR 840713 mål nr
3844–1983)

821020 mål nr S 5713–82E

821028 mål nr S 28872–28875–80
(KR i Stockholm 840827 mål nr
8222–1982)

830415 mål nr S 24862–24865–
82E (KR i Stockholm 830711 mål
nr 3786–1983 o RegR 831019 mål
nr 3159–1983)

830418 mål nr S 17230–82E (KR
i Stockholm 840109 mål nr
3999–1983)

830428 mål nr S 21194–97–82
(KR i Stockholm 831102 mål nr
4251–1983 o RegR 841012 mål nr
5131–1983)

830505 mål nr S 13379–82 (KR i
Stockholm 840413 mål nr 4550–
1983 o RegR 840713 mål nr
2476–1984)

830923 mål nr S 8335–8336–83
(KR i Stockholm 841210 mål nr
7641–1983)

840928 mål nr S 18063–84E (KR
i Stockholm 850613 mål nr
9171–1984)

LR i Södermanlands län

811013 mål nr S 260–81E (KR i
Stockholm 821129 mål nr 5530–
1981 o RegR 840621 mål nr
4451–1982)

LR i Uppsala län

800707 mål nr S 2174–79
801013 mål nr S 8138–79

820118 mål nr 1883–81E (KR i
Stockholm 820423 mål nr 447–
1982 o RegR 830422 mål nr
1755–1982)

820428 mål nr S 1588–81 (KR i Stockholm 840120 mål nr 4159–1982)

LR i Värmlands län

810625 mål nr S 1314–81E (KR i Sundsvall 830214 mål nr 2791–1981)

820601 mål nr S 2851–80E (KR i Sundsvall 830225 mål nr 2627–1982)

820929 mål nr S 3056–81 (KR i Göteborg 830325 mål nr 7152–1981)

LR i Västerbottens län

820601 mål nr S 1648–81E (KR i Sundsvall 830224 mål nr 2775–1982)

830420 mål nr S 2844–82E (KR i Sundsvall 841008 mål nr 4385–1984)

830428 mål nr S 373–83 (KR i Sundsvall 831107 mål nr 2316–1983)

830711 mål nr 1371–82E (KR i Sundsvall 831223 mål nr 3883–1983)

n 830816 mål nr 1632–83 (KR i Sundsvall 840220 mål nr 4029–1983 o RegR 840615 mål nr 1132–1984)

840405 mål nr S 1212–84E (KR i Sundsvall 840910 mål nr 2440–1984)

LR i Västernorrlands län

810724 mål nr S 2681–80

830729 mål nr S 1854–82 (KR i Sundsvall 831216 mål nr 3882–1983 o RegR 840307 mål nr 266–1984)

811014 mål nr S 3114–81 o S 3113–81 (KR i Göteborg 820512 mål nr 7262–1981)

LR i Älvsborgs län

830701 mål nr S 3942–82 (KR i Göteborg 830704 mål nr 4521–1983)

LR i Örebro län

810206 mål nr S 1257–80
820811 mål nr S 1171–82

LR i Östergötlands län

810423 mål nr S 3463–80 (KR i Jönköping 820128 mål nr 2034–1981 o RegR 830422 mål nr 723–1982)

830311 mål nr S 1651–82 o S 1871–82 (KR i Jönköping 830916 mål nr 2011–1983)

830421 mål nr S 1794–83E (KR i Jönköping 840404 mål nr 2095–1983)

830617 mål nr S 3052-82 (KR i
Jönköping 831129 mål nr 3501-
1983)

830819 mål nr S 2830-82 (KR i
Jönköping 840910 mål nr 4553-
1983)

840427 mål nr S 931-84 (KR i
Jönköping 841009 mål nr 2481-
1984)

Kammarrätter

KR i Göteborg

760907 mål nr 3883-1976

800327 mål nr 6212-1979 (RegR
820311 mål nr 1311-1980)

800423 mål nr 6670-1979

800521 mål nr 6982-1979 (RegR
821111 mål nr 1875-1980)

801029 mål nr 640-1979

801210 mål nr 2822-1980 (RegR
830202 mål nr 203-1981)

810423 mål nr 5833-1980

810612 mål nr 5015-1980 (RegR
821222 mål nr 2476-1981)

810916 mål nr 5222-1981 (RÅ 83
1:11)

811211 mål nr 5085-1980 (RegR
830202 mål nr 4421-1981)

811215 mål nr 5778-1981 (RegR
830315 mål nr 99-1982)

811223 mål nr 6011-1980
820125 mål nr 7833-1981
820223 mål nr 4492-1981

820223 mål nr 6300-1981 (RegR
841031 mål nr 1294-1982)

820223 mål nr 7261-1981
820512 mål nr 7262-1981

820512 mål nr 8010-1981 (RegR
830422 mål nr 2157-1982)

820916 mål nr 2372-1982
820929 mål nr 2320-1982

820929 mål nr 4268-1982 (RegR
840621 mål nr 3696-1982)

820930 mål nr 4792-1981
821008 mål nr 8266-1981
821025 mål nr 6715-1981 o 79-
1982

821025 mål nr 6981-1981 o
6616-1981 (RegR 840713 mål nr
409-1983)

821115 mål nr 3495-1982

821216 mål nr 7512-1981 (RegR
840824 mål nr 234-1983)

830125 mål nr 2456-1982
830131 mål nr 2842-1982
830210 mål nr 8702-1982
830216 mål nr 649-1982

830325 mål nr 7152–1982

830704 mål nr 4521–1983

830906 mål nr 7036–1982

830922 mål nr 6818–1983 (RegR)

840613 mål nr 3860–1983)

830929 mål nr 5055–1982

830929 mål nr 5325–1982

830929 mål nr 5574–1982

831005 mål nr 4530–1983

831019 mål nr 9009–1982

831031 mål nr 9176–1982

831122 mål nr 524–1983

840118 mål nr 3938–1983

840213 mål nr 8793–8794–1983

(RegR 840713 mål nr 1280–
1281–1984)

840213 mål nr 770–1984 (RegR)

841119 mål nr 4762–1984)

840330 mål nr 6645–1983 (RegR)

840727 mål nr 2988–1984)

840418 mål nr 1994–1984

840514 mål nr 1995–1984 (RegR)

840713 mål nr 2943–1984)

840515 mål nr 638–1983

840515 mål nr 991–1983

840516 mål nr 8287–1983

840605 mål nr 2752–1984 (RegR)

830221 mål nr 32–1982)

840605 mål nr 2754–1984 (RegR)

841012 mål nr 3500–1984)

840702 mål nr 3651–1983

840703 mål nr 3013–1983

840724 mål nr 5523–1984

840824 mål nr 3536–1984

840830 mål nr 3723–1983

840830 mål nr 4291–1983

840912 mål nr 9549–1983

840914 mål nr 7855–1983

841012 mål nr 9661–1983

841015 mål nr 5747–1984

841016 mål nr 5589–1984 (RegR)

841217 mål nr 5148–1984)

841016 mål nr 5914–1984

841108 mål nr 3001–1984

841204 mål nr 5590–1984

841214 mål nr 8501–1984

KR i Jönköping

800324 mål nr 208–1980

800424 mål nr 680–1980

820128 mål nr 2034–1981 (RegR)

830422 mål nr 723–1982)

820129 mål nr 114–1982

820201 mål nr 32–1982 (RegR)

830221 mål nr 721–1982)

820329 mål nr 4531–1981

820916 mål nr 375–1981

821008 mål nr 2438–1982 (RegR)

821230 mål nr 3999–1982)

830818 mål nr 3722–1982

830916 mål nr 2011–1983

831129 mål nr 3501-1983
 840203 mål nr 6076-1983
 840404 mål nr 2095-1983
 840406 mål nr 922-1984
 840419 mål nr 5291-1983
 840605 mål nr 2151-1984
 840619 mål nr 3632-1983

840730 mål nr 2867-1984 (RegR
 841012 mål nr 4096-1984)

840830 mål nr 6828-1983
 840910 mål nr 4553-1983
 840910 mål nr 2267-1984
 840921 mål nr 3804-1984
 841001 mål nr 2338-1984
 841009 mål nr 2481-1984
 841022 mål nr 2543-1984
 841101 mål nr 3553-1984
 841120 mål nr 155-1984
 841120 mål nr 156-1984

KR i Stockholm

761217 mål nr 722-1976
 770518 mål nr 213-1974

770721 mål nr 4578-1976 (RegR
 771005 mål nr 4013-1977)

771017 mål nr 7654-1976 (RegR
 790618 mål nr 4923-1977)

780512 mål nr 8895-1976

781016 mål nr 1358-1977 (RegR
 781229 mål nr 5001-1978)

790508 mål nr 6094-1977
 791031 mål nr 2403-1978

800604 mål nr 2832-1979 (RegR
 820225 mål nr 2248-1980)

800613 mål nr 109-1980
 801017 mål nr 592-1980
 801205 mål nr 1409-1980
 810312 mål nr 1689-1980
 810331 mål nr 1498-1980

820423 mål nr 447-1982 (RegR
 830429 mål nr 1755-1984)

820510 mål nr 5932-1981 (RegR
 840920 mål nr 3826-1982)

820628 mål nr 3485-1981
 820707 mål nr 5023-1980
 820907 mål nr 2432-1981
 820917 mål nr 817-1981
 820921 mål nr 3079-1981

820921 mål nr 3610-1981 (RegR
 850531 mål nr 1756-1983)

821013 mål nr 1362-1982
 821102 mål nr 1772-1981
 821105 mål nr 4489-1981

821129 mål nr 5530-1981 (RegR
 840621 mål nr 4451-1982)

821203 mål nr 1685-1982
 821208 mål nr 3019-1981

821230 mål nr 4156-1980 (RÅ 82
 1:73)

830120 mål nr S 3416-82E
 (RegR 831130 mål nr 1778-1983)

830502 mål nr 3940–1982

830511 mål nr 4349–1982

830603 mål nr 5745–1982 (RegR)

841005 mål nr 2647–1983)

830620 mål nr 2046–1982

830711 mål nr 3786–1983 (RegR)

831019 mål nr 3159–1983)

830823 mål nr 812–1982

830823 mål nr 7979–1982 (RegR)

840713 mål nr 3844–1983)

831019 mål nr 815–818–1983

831025 mål nr 4760–1981

831102 mål nr 4251–1983 (RegR)

841012 mål nr 5131–1983)

831107 mål nr 5465–1982 (RegR)

850225 mål nr 5011–1983)

831206 mål nr 528–1982 (RegR)

840713 mål nr 1060–1984)

840109 mål nr 3999–1983

840120 mål nr 4159–1982

840413 mål nr 4550–1983 (RegR)

840713 mål nr 2476–1984)

840417 mål nr 8017–1983

840626 mål nr 4322–1983

840826 mål nr 2357–1983

840907 mål nr 7908–1982

840907 mål nr 7909–1982

840927 mål nr 8222–1982

841130 mål nr 2892–1983

841210 mål nr 7641–1983

850604 mål nr 8574–1984

850613 mål nr 9171–1984

850926 mål nr 625–1984

KR i Sundsvall

811223 mål nr 4278–1981 (RegR)

830422 mål nr 208–1982)

820210 mål nr 1409–1981

820621 mål nr 3944–1981

821126 mål nr 1662–1982

830113 mål nr 3489–1981

830214 mål nr 2791–1981

830224 mål nr 2775–1982

830225 mål nr 2627–1982

830503 mål nr 1370–1983 (RegR)

831230 mål nr 2164–1983)

831107 mål nr 2316–1983

831212 mål nr 898–1983

831216 mål nr 3882–1983

831223 mål nr 3883–1983

840220 mål nr 4029–1983 (RegR)

840615 mål nr 1132–1984)

840910 mål nr 2440–1984

841008 mål nr 4385–1984

841120 mål nr 649–1983

841206 mål nr 1702–1983

Regeringsrätten

RÅ 78 1:90
 RÅ 78 not Aa 21
 RÅ 79 1:50
 RÅ 80 1:67
 RÅ 81 2:74
 RÅ 82 1:27
 RÅ 82 1:51
 RÅ 82 1:59
 RÅ 82 1:73
 RÅ 82 not Aa 157
 RÅ 83 1:11
 RÅ 85 1:23

RegR 761020 mål nr 2864–1975
 771005 mål nr 4013–1977
 781229 mål nr 5001–1978
 820225 mål nr 2245–1980
 820311 mål nr 1311–1980
 820405 mål nr 120–1982
 821111 mål nr 1875–1980
 821230 mål nr 3999–1982
 830202 mål nr 203–1981
 830202 mål nr 4421–1981
 830221 mål nr 721–1982
 830315 mål nr 85–1982
 830315 mål nr 99–1982
 830422 mål nr 723–1982
 830422 mål nr 1755–1982
 830422 mål nr 2157–1982
 831019 mål nr 3159–1983
 831130 mål nr 1778–1983
 840307 mål nr 266–1984
 840613 mål nr 3860–1983
 840613 mål nr 808–1984
 840615 mål nr 1132–1984
 840621 mål nr 3696–1982
 840621 mål nr 4451–1982
 840713 mål nr 409–1983

840713 mål nr 1295–1296–1983
 840713 mål nr 3844–1983
 840713 mål nr 1060–1984
 840713 mål nr 1280–1281–1984
 840713 mål nr 2476–1984
 840713 mål nr 2943–1984
 840727 mål nr 2988–1984
 840920 mål nr 3826–1982
 841005 mål nr 2647–1983
 841012 mål nr 5131–1983
 841012 mål nr 3500–1984
 841012 mål nr 4096–1984
 841031 mål nr 1284–1982
 841119 mål nr 4762–1984
 841217 mål nr 5148–1984
 850225 mål nr 5011–1983
 850531 mål nr 1756–1983
 850910 mål nr 1781–1983

Försäkringsrätter

Försäkringsrätten för Södra Sverige

FRS 801217 mål nr 5843/79 (FÖD 811215 mål nr 519/81:9)
 810604 mål nr 4468/79 (FÖD 820414 mål nr 1246/81:3)

Försäkringsrätten för Mellansverige

FRM 790426 mål nr 683/79 (FÖD 800415 mål nr 779/79:2)
 790710 mål nr 5635/79 (FÖD 810715 mål nr 1049/79:3)
 791112 mål nr 4763/79 (FÖD 801126 mål nr 43 o 44/80:2)
 791122 mål nr 4424/79 (FÖD 801119 mål nr 115/80:2)
 800128 mål nr 4802/79 (FÖD 810127 mål nr 351 o 352/80:6)
 800429 mål nr 2262/79 (FÖD 811007 mål nr 1004/80:2)
 800530 mål nr 4061/79 (FÖD 811202 mål nr 1304/80:2)
 810915 mål nr 6979/79 (FÖD 830301 mål nr 1986/81:6)
 831229 mål nr 4855/81 o 5383/81 (FÖD 840626 mål nr
 491/84:9)

Försäkringsrätten för Norra Sverige

FRN 791012 mål nr 1016/79 (FÖD 800917 mål nr 1362/79:3)
801031 mål nr 3370/79 o 3371/79 (FÖD 820602 mål nr
1750/80:3 o 1751/80:3)
811028 mål nr 3471/79 (FÖD 820630 mål nr 2093/81:4)
811209 mål nr 20/81 (FÖD 830405 mål nr 237/82:9)
821008 mål nr 1342/79 (FÖD 830712 mål nr 2671/82:5)

Försäkringsdomstolen/Försäkringsöverdomstolen

FD 1972:7
FD 1973:29
FD 1975:27
FD 1975:36

FD 751028 dnr 1047/75 o 1048/75
751028 dnr 1172/75
751118 dnr 1229/75
751125 dnr 17/75
751217 dnr 853/74 (FD 1976:5)
751230 dnr 1142/75
760316 dnr 2125/75
760318 dnr 1942/75
760525 dnr 1379/75
760603 dnr 13/76
761230 dnr 1564/76
770118 dnr 1951/76
770414 dnr 1526/76
770616 dnr 852/76
770913 dnr 2516/76
770915 dnr 2479/76
771027 dnr 238/77
771215 dnr 1240/77
771230 dnr 1963/76 o 1964/76
780309 dnr 1882/77
780509 dnr 2146/77
780704 dnr 424/78 o 425/78
781229 dnr 913/78

FÖD 790222 dnr 1016/78
790803 dnr 1328/78 o 1333/78
791230 dnr 2146/78
800415 mål nr 779/79:2
800917 mål nr 1362/79:3
801119 mål nr 115/80:2
801126 mål nr 43 o 44/80:2
810127 mål nr 351 o 352/80:6
810715 mål nr 1049/79:3
811017 mål nr 1004/80:2
811202 mål nr 1304/80:2
811215 mål nr 519/81:9
820414 mål nr 1246/81:3
820602 mål nr 1750/80:3 o 1751/81:3
820630 mål nr 2093/81:4
820921 mål nr 1461/82:9
830301 mål nr 1986/81:6
830405 mål nr 237/82:9 (FÖD 1983:15)
830712 mål nr 2671/82:5
840626 mål nr 2008/82:9
840626 mål nr 491/84:9
840626 mål nr 493/84:9

Sakregister

- administrativ personal 15
- aktieinnehav 119
- allmän tilläggspension 18
- anmälan 31f, 107, 121
- annan förvärvsverksamhet 61,69
- anställning 57, 69
- avregistrering 106 ff, 153 ff

- barns födelse 99 f
- beskickning 15, 106
- besvärstid 35
- biståndsland 16
- bostad 116 ff
- bostadsrättslägenhet 95

- delpensionering 59
- diplomat 15
- domkapitel 35
- dubbel bosättning 50 ff
- dygnsviloregeln 26, 29, 36 ff
- dödsfall 99

- egentligt hemvist 30, 81, 86

- familj 54 f, 71, 77
- familjeanknytning 62 ff, 101
- familjesituation 54 f
- flyttningsanmälan 31 f
- folkbokföringsregister 21, 23 f
- fritidsfastighet 52, 58, 118 f
- fysisk närvaro 38
- fördröjd inflyttning 46
- förmånsberättigade 14 ff
- församlingsbok 26
- försäkrade 14 ff
- försäkringsbesked 20, 22
- försäkringsregistret 21
- föräldraförsäkring 17, 19, 139 ff

- havandeskapspenning 17
- hemvist 30, 74, 81, 86, 131 f
- hustruskrivning 77

- inackorderingshem för psykiskt
utvecklingsstörda 96 f
- inflyttningsbok 34
- inskrivna 19
- inskrivning 133 f
- internordisk flyttning 104 ff

- jordbruksfastighet 69 f

- kapitaltillgångar 119
- kassatillhörighet 12, 20 f
- kommunalt servicehus 95
- konsulat 15, 106
- konventioner 14, 15, 129 f, 137
- kontraktsanställning 112 ff
- kriminalvårdsanstalt 96 f
- kyrkliga akter 24
- kyrkobokföring 94 ff, 147 ff
- kyrkobokföring på församling 95, 99
- kyrkobokföringsinspektör 33
- kyrkoherde 25

- likvärdiga bostäder 50 f
- lokala skattemyndigheten 23 f
- långvarig sjukdom 54

- magasinering 123
- mantalsdag 34 f
- mantalslängd 34 f
- mantalsår 34 f
- mantalsskrivning 20, 23 ff
- mantalsskrivningsort 24
- medicinsk behandling 119

militärtjänstgöring 59
missionär 157, 160 f
mottagarland 16

objektsanställning 112 ff
ombyte av bostad 45
ommyndig studerande 85

pastorsämbete 23 ff
pensionsförmån 12
pensionspoäng 18
periodvis vistelse 167 ff
postal flyttningsanmälan 32
präst 25, 161

redare 16 f
regelbundna besök 79
regelmässighet 41
regelmässig vistelse 38
registrering 100, 104
resor 62

samboende 59, 78, 95
semestervistelse 144
SIDA 16, 94
sjukvårdsersättning 17, 20
sjukvårdsinrättning 96
sjöman 17, 18, 154 f, 157
sjömansregister 157
skattelagstiftning 47, 82 f, 130 f
skenbart dubbel bosättning 73
skolgång i Sverige 124 f
stadigvarande bosättning 138 ff
statstjänsteman 94
studieort 67
studier 84 ff
svenska medborgare 121 ff, 158 ff

teknisk personal 15
tidsbestämd vistelse 134 ff
tidsobestämd vistelse 134 ff
tillfällig 41 f, 81 ff
tillfällig adressändring 112 f
tillfällig bosättning 79
tjänstebostad 59
tredskoskrivning 33 f, 109

uppehållstillstånd 102 ff, 145 ff
utflyttningsbok 34
utlandsflyttning 107 ff, 153 ff
utländska medborgare 121 ff, 164 ff
utvandringscertificat 107, 154 f

värnpliktstjänstgöring 123 f

yrkesofficersaspirant 83

övernattningslägenhet 51 f, 58

INSTITUTET FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING (IFRF)

- I *Hjalmar Karlgren*, Skadeståndsrätt. 252 s. 5:e uppl. 1972
- II *Håkan Nial*, Internationell förmögenhetsrätt. 159 s. 2:a uppl. 1953. *Slut*
- III *Lars Welamson*, Om anslutningsvad och reformatio in pejus. 201 s. 1953. *Slut*
- IV *Karl Olivecrona*, Rättegången i brottmål enligt RB. 379 s. 3:e uppl. 1968
- V *Gunnar Lagergren*, Delivery of the goods and transfer of property and risk in the law on sale. 151 s. 1954. *Slut*
- VI *Hjalmar Karlgren*, Avtalsrättsliga spörsmål. 214 s. 2:a uppl. 1954. *Slut*
- VII *Håkan Nial*, Handelsbolag och enkla bolag. 436 s. 2:a uppl. 1983
- VIII *Per Olof Ekelöf*, Processuella grundbegrepp och allmänna processprinciper. 292 s. 1956. *Slut*
- IX *Lars Welamson*, Domvillobesvär av tredje man. 252 s. 1956. *Slut*
- X *Hans Thornstedt*, Om rättsvillfarelse. 323 s. 1956. *Slut*
- XI *Knut Rodhe*, Obligationsrätt. 838 s. 1956. *Slut*
- XII *Tore Strömberg*, Åtalspreskription. 252 s. 1956. *Slut*
- XIII *Per Olof Bolding*, Skiljeförfarande och rättegång. 251 s. 1956. *Slut*
- XIV *Åke Malmström*, Föräldrarätt. 192 s. 3:e tr. 1969. *Slut*
- XV *Per Olof Ekelöf*, Rättegång I. 165 s. 6:e uppl. 1980
- XVI *Nils Regner*, Svensk juridisk litteratur. 642 s. 1957. *Slut*
- XVII *Nils Herlitz*, Nordisk offentlig rätt I. 111 s. 1958. *Slut*
- XVIII *Nils Herlitz*, Nordisk offentlig rätt II. 222 s. 1958. *Slut*
- XIX *Per Olof Ekelöf*, Rättegång II. 185 s. 6:e uppl. 1980
- XX *Hjalmar Karlgren*, Säkerhetsöverlåtelse. 238 s. 1959. *Slut*
- XXI *Folke Schmidt*, Tjänsteavtalet. Nyskriven uppl. 1968. 229 s. 2:a tr. 1970. *Slut*
- XXII *Ivar Agge*, Straffrättens allmänna del I. 176 s. 4:e uppl. 1970. *Slut*
- XXIII *Hjalmar Karlgren*, Kutym och rättsregel. 112 s. 1960. *Slut*
- XXIV *Karl Olivecrona*, Rätt och dom. 352 s. 2:a uppl. 1966
- XXV *Lennart Vahlén*, Avtal och tolkning. 329 s. 2:a tr. 1966. *Slut*
- XXVI *Ole Westerberg*, Skatter, avgifter och pålagor. 363 s. 1961. *Slut*
- XXVII *Per Olof Ekelöf*, Rättegång III. 190 s. 4:e uppl. 1980
- XXVIII *Seve Ljungman – Per Stjernquist*, Den rättsliga kontrollen över mark och vatten I. 202 s. 5:e uppl. 1970. *Slut*
- XXIX *Kurt Grönfors*, Ställningsfullmakt och bulvanskap. 397 s. 1961. *Slut*

- XXX *Ivar Agge, Straffrättens allmänna del II. 186 s. 3:e tr. 1970. Slut*
- XXXI *Sigurd Dennemark, Om svensk domstols behörighet i internationellt förmögenhetsrättsliga mål. 376 s. 1961. Slut*
- XXXII *Lars Welamson, Konkursrätt. 846 s. 1961*
- XXXIII *Hilding Eek, Internationell privaträtt. 279 s. 2:a uppl. 1967. Slut*
- XXXIV *Seve Ljungman – Per Stjernquist, Den rättsliga kontrollen över mark och vatten II. 152 s. 3:e uppl. 1970. Slut*
- XXXV *Per Olof Bolding, Skiljedom. 252 s. 1962*
- XXXVI *Nils Herlitz, Nordisk offentlig rätt III. 831 s. 1963. Slut*
- XXXVII *Folke Schmidt, Äktenskapsrätt. 208 s. 5:e uppl. 2:a tr. 1976*
- XXXVIII *Per Olof Ekelöf, Rättegång IV. 208 s. 5:e uppl. 1982*
- XXXIX *Axel Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet. 499 s. 1964*
- XL *Ivar Agge, Straffrättens allmänna del III. 119 s. 3:e tr. 1970. Slut*
- XLI *Lars Welamson, Konkurs. 207 s. 7:e uppl. 1979*
- XLII *Hjalmar Karlgren, Passivitet. 247 s. 1965. Slut*
- XLIII *Peter Westerlind, Studier över tomträttsinstitutet I. 529 s. 1965*
- XLIV *Lennart Vahlén, Fastighetsköp. 250 s. 2:a uppl. 3:e tr. 1971 a.*
- XLV *Åke Hassler, Skiljeförfarande. 218 s. 1966. Slut*
- XLVI *Per Olof Ekelöf, Rättegång V. 202 s. 5:e uppl. 1979*
- XLVII *Knut Rodhe, Lärobok i obligationsrätt. 321 s. 6:e uppl. 1986*
- XLVIII *Bertil Bengtsson, Hävningsrätt. 675 s. 1967*
- XLIX *Nils Börje Lihné, Lagsökning. 377 s. 1968*
- L *Kurt Grönfors, Successiva transporter. 332 s. 1968*
- LI *Hilding Eek, Folkkrätten. 488 s. 3:e uppl. 1980*
- LII *Nils Regner, Rättspraxis i litteraturen. 407 s. 1969. Slut*
- LIII *Ole Westerberg, Förfarandet i förvaltningen. 151 s. 1969. Slut*
- LIV *Nils Herlitz, Elements of Nordic Public Law. 287 s. 1969. Slut*
- LV *Jacob W. F. Sundberg, Familjerätt i omvandling. 244 s. 1969*
- LVI *Fredrik Sterzel, Riksdagens kontrollmakt. 260 s. 1970*
- LVII *Hjalmar Karlgren, Produktansvaret. 197 s. 1971*
- LVIII *E. G. Westman, Kommunal förvaltning genom avtal. 119 s. 1971. Slut*
- LIX *Bertil Bengtsson, Särskilda avtalstyper I. 188 s. 2:a uppl. 2:a tr. 1979*
- LX *Anders Agell, Växel, check och materiell fordran. 262 s. 1971*
- LXI *Nils Regner, Svensk juridisk litteratur II. 398 s. 1971*
- LXII *Ole Westerberg, Allmän förvaltningsrätt. Utges på annat förlag*
- LXIII *Åke Hassler, Specialprocess. 155 s. 1972*
- LXIV *Folke Schmidt, Arbetsrätt I. 284 s. 1972. Slut*
- LXV *Hilding Eek, Lagkonflikter i tvistemål. 307 s. 1972*
- LXVI *Åke Lögdberg, Personlighetsrätt. 176 s. 1972*
- LXVII *Holger Wiklund, God advokatsed. 641 s. 1973. Slut*
- LXVIII *Halvar Lech, Skadeersättning för personskada. 254 s. 1973*
- LXIX *Henrik Hessler, Allmän sakrätt. 590 s. 1973*
- LXX *Folke Schmidt, Arbetsrätt II. 270 s. 2:a uppl. 1975. Slut*

- LXXI *Hans Ragnemalm*, Extraordinära rättsmedel i förvaltningsprocessen. 293 s. 1973
- LXXII *Nils Börje Lihné*, Betalningsföreläggande. 329 s. 1973
- LXXIII *Folke Schmidt*, Allmänna och privata pensioner. 239 s. 1974
- LXXIV *Bertil Bengtsson*, Nyttjanderätt till fast egendom. 226 s. 2:a uppl. 1976. *Slut*
- LXXV *Lars Welamson*, Rättegång VI. 265 s. 2:a uppl. 1978
- LXXVI *Per Henrik Lindblom*, Processhinder. 292 s. 1974
- LXXVII *Carl Martin Roos*, Grupplivskyddet. 277 s. 1974
- LXXVIII *Nils Jareborg*, Begrepp och brottsbeskrivning. 293 s. 1974
- LXXIX *Per Olof Ekelöf*, Supplement till Rättegång I–V. 59 s. 3:e uppl. 1979
- LXXX *Håkan Nial*, Svensk associationsrätt. 326 s. 3:e uppl. 1985
- LXXXI *Gösta Walin*, Separationsrätt. 222 s. 1975
- LXXXII *Nils Jareborg*, Förmögenhetsbrotten. 393 s. 1975
- LXXXIII *Bertil Bengtsson*, Skadestånd vid myndighetsutövning I. 439 s. 1976
- LXXXIV *Hjalmar Karlgren*, Prestation och "fara" i köprätten. 196 s. 1976
- LXXXV *Gillis Erenius*, Criminal Negligence and Individuality. 282 s. 1976
- LXXXVI *Ivar Strahl*, Allmän straffrätt i vad angår brotten. 450 s. 1976
- LXXXVII *Fritjof Lejman*, Den nya hyresrätten efter hyresregleringens avskaffande. 466 s. 1976
- LXXXVIII *Jan Sandström*, Hembud och lösningsrätt vid övergång av aktie. 352 s. 1976
- LXXXIX *Folke Schmidt*, Facklig arbetsrätt. 276 s. 2:a uppl. 1979
- XC *Nils Mattsson*, Aktiebolagens finansieringsformer. 244 s. 1977
- XCI *Gustaf Lindencrona*, Arbetstagare och aktieägare i aktiebolagsstyrelser. 168 s. 1978
- XCII *Nils Jareborg*, Brotten II. 305 s. 2:a uppl. 1986
- XCIII *Bertil Bengtsson*, Skadestånd vid myndighetsutövning II. 319 s. 1978
- XCIV *Folke Schmidt*, Löntagarrätt. 270 s. 1978
- XCV *Hilding Eek*, Lagkonflikter i tvistemål II. 114 s. 1978
- XCVI *Stig Strömholm*, Idéer och tillämpningar. 344 s. 1978
- XCVII *Gustaf Lagerbielke*, Om mened. 264 s. 1979
- XCVIII *Bertil Bengtsson – Anders Victorin*, Hyra och annan nyttjanderätt till fast egendom. 285 s. 2:a uppl. 1985
- XCIX *Nils Jareborg*, Brotten I. 367 s. 2:a uppl. 1984
- C *Nils Regner*, Svensk juridisk litteratur III. 264 s. 1980
- CI *Torgny Håstad*, Studier i sakrätt. 190 s. 1980
- CII *Lars Gorton*, Rembursrätt. 480 s. 1980
- CIII *Anders Victorin*, Kollektiv hyresrätt. 403 s. 1980
- CIV *Anna Christensen*, Avstängning vid arbetslöshetsersättning. 464 s. 1980
- CV *Gösta Walin*, Materiell konkursrätt. 234 s. 1980

- CVI *Lars Heuman*, Reklamationsnämnder och försäkringsnämnder. 884 s. 1980
- CVII *Henrik Hessler*, Obehöriga förfaranden med värdepapper. 296 s. 1981
- CVIII *Stig Strömholm (editor)*, An Introduction to Swedish Law. 436 s. 1981
- CIX *Stig Strömholm*, Rätt, rättskällor och rättstillämpning. 476 s. 2:a uppl. 1984
- CX *Nils Regner – Nils-Olof Berggren – Ove Lindh*, Rättspraxis i litteraturen, Nytt Juridiskt Arkiv 1930–1980. 597 s. 1982
- CXI *Hjalmar Karlgren*, Obehörig vinst och värdeersättning. 123 s. 1982
- CXII *Bertil Bengtsson*, Om jämkning av skadestånd. 337 s. 1982
- CXIII *Torgny Håstad*, Sakrätt avseende lös egendom. 354 s. 3:e uppl. 1986
- CXIV *Nils Jareborg*, Brotten III. 274 s. 1982
- CXV *Jan Ramberg*, Spedition och fraktavtal. 240 s. 1982
- CXVI *Madeleine Löfmarck*, Gälldenärsbrotten. 374 s. 1982
- CXVII *Fredrik Sterzel*, Parlamentarismen i författningen. 216 s. 1983
- CXVIII *Torkel Gregow*, Utsökningsrätt. 293 s. 1983
- CXIX *Michael Bogdan*, Internationell konkurs- och ackordsrätt. 434 s. 1984
- CXX *Nils Regner, Hans Regner, Göran Regner*, Svensk juridisk litteratur IV. 436 s. 1984
- CXXI *Gösta Walin*, Borgen och tredjemanspant. 398 s. 1984
- CXXII *Gertrud Lennander*, Återvinning i konkurs. 435 s. 1985
- CXXIII *Ulf Peyron*, Det upphovsrättsliga anställningsförhållandet. 280 s. 1985
- CXXIV *Knut Rodhe*, Handbok i sakrätt. 685 s. 1985
- CXXV *Suzanne Wennberg*, Försök till brott. 373 s. 1985
- CXXVI *Lotta Westerhäll*, Sjukpenninggrundande inkomst. 268 s. 1986
- CXXVII *Carl Hemström*, Gemensamhetsanläggningar. 268 s. 1986
- CXXVIII *Bertil Bengtsson*, Ersättning vid offentliga ingrepp I. Egen-
domsskyddet enligt regeringsformen. 227 s. 1986
- CXXIX *Lotta Westerhäll*, Bosättningsbegreppet inom folkbokföringen
och sjukförsäkringen. 203 s. 1986

RLP870318:91

LOTTA WESTERHÄLL

BOSÄTTNINGSBEGREPPET INOM FOLKBOKFÖRINGEN OCH SJUKFÖRSÄKRINGEN

Boken är en studie i begreppet inom folkbokföringen i kon-
plex och parand. Den behandlar allmänna förhållanden och
dessa begrepp. Först behandlas de allmänna förhållanden ut-
ifrån folkbokföringslagen och sedan de speciella förhållanden.

Förutom de principer som gäller för allmänna förhållanden
med begreppet i folkbokföringen, behandlar boken även an-
vändningen av begreppet i sjukförsäkringen och i andra
förhållanden. Boken är en studie i de allmänna förhållanden
och i de speciella förhållanden som gäller för allmänna för-
hållanden och för de speciella förhållanden.

Boken är en studie i de allmänna förhållanden och i de
speciella förhållanden som gäller för allmänna förhållanden
och för de speciella förhållanden.

Lotta Westerhäll är författare till boken. Hon har varit
tjänstgörande i Norstedts Förlag. Hon har varit tjänstgörande
i Norstedts Förlag. Hon har varit tjänstgörande i Norstedts
Förlag. Hon har varit tjänstgörande i Norstedts Förlag.
1985

NORSTEDTS

ISBN 91-1-867941-2

